

ДО 190-РІЧЧЯ КУОРТУ

ТРУСКАВЕЦЬКА МІСЬКА РАДА
ВІДДІЛ КУЛЬТУРИ
МУЗЕЙ МІСТА-КУОРТУ ТРУСКАВЦЯ

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

ТРУСКАВЕЦЬ В КОНТЕКСТІ
ГАЛИЦЬКОГО ТРИМІСТА:
ІСТОРІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ

13 ЧЕРВНЯ 2017
М. ТРУСКАВЕЦЬ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
DROHOBYCH IVAN FRANKO STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY

ISSN 2519-058X (Print)

СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ ВІСНИК

EAST EUROPEAN HISTORICAL BULLETIN

**Спеціальний випуск
Special issue**

**Дрогобич, 2017
Drohobych, 2017**

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол від 27 квітня 2017 року № 7)*

Наказом МОН України збірник включено до Переліку наукових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з історичних наук (Наказ МОН України від 13.03.2017 р. № 374).

Східноєвропейський історичний вісник / [головний редактор В. Ільницький]. – Дрогобич: Посвіт, 2017. – Спеціальний випуск. 3. – 190 с.

Збірник розрахований на науковців, викладачів історії, аспірантів, докторантів, студентів й усіх, хто цікавиться історичним минулим.

Редакційна колегія не обов'язково поділяє позицію, висловлену авторами у статтях, та не несе відповідальності за достовірність наведених даних та посилань.

Головний редактор: Ільницький В. І. – д.іст.н., доц.

Відповідальний редактор: Галів М. Д. – к. пед.н., доц.

Редакційна колегія:

Борщевич В. Т. – д.і.н.; **Вагнер Марек** – д.габ. з іст., проф. (Польща); **Вегеш М. М.** – д.і.н., проф.; **Вацлав Вежбенец** – д.габ. з іст., проф. (Польща); **Гліва Анджей** – доктор історії (Польща); **Корсак Р. В.** – д.і.н., проф.; **Литвин М. Р.** – д.і.н., проф.; **Морозов А. Г.** – д.і.н., проф.; **Новацький Роман** – д. габ. з іст., проф. (Польща); **Падалка С. С.** – д.і.н., проф.; **Патриляк І. К.** – д.і.н., проф.; **Петречко О. М.** – д.і.н., проф.; **Сергійчук В. І.** – д.і.н., проф.; **Ситник О. М.** – д.і.н., проф.; **Стародубець Г. М.** – д.і.н., проф.; **Стемпнік Анджей** – д.габ. з іст., проф. (Польща); **Тельвак В. В.** – д.і.н., проф.; **Футала В. П.** – д.і.н., проф.; **Чопек Сильвестер** – д.габ. з іст., проф. (Польща);

Рецензенти:

Білий Дмитро Дмитрович – д.і.н., проф., професор кафедри хореографії та мистецтвознавства Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського;

Гуцуляк Віктор Володимирович – д.і.н., проф., професор кафедри археології та спеціальних галузей історичної науки Черкаського державного університету імені Богдана Хмельницького;

Деревінський Василь Федорович – д.і.н., проф., професор Київського національного університету будівництва і архітектури.

Збірник індексується в міжнародних базах даних: Cite Factor, Directory of Research Journals Indexing, Journal Index, Polish Scholarly Bibliography, Research Bible, Scientific Indexing Services

Статті збірника прирівнюються до публікацій у виданнях України, які включені до міжнародних науково-метричних баз відповідно до вимог наказу МОН України від 17 жовтня 2012 р. № 1112 (зі змінами, внесеними наказом МОН України від 03.12.2012 р. № 1380).

*Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
«Східноєвропейський історичний вісник» Серія КВ № 22449-12349Р від 28.12.2016 р.*

Усі електронні версії статей збірника оприлюднюються на офіційній сторінці видання
<http://ddpu.drohobych.net/ehbull/>

Засновник і видавець – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка.

Адреса редакції: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, обл. Львівська, 82100.
тел.: (0324) 41-04-74, факс: (03244) 3-38-77, e-mail: vilnickiy@gmail.com

Recommended for publication
by Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Academic Council
(protocol dd. 27.04.2017 No. 7)

By a Decree of Ministry of Education and Science of Ukraine this collection of articles is entered into the List of scientific editions in which results of dissertational researches in competition for scientific degrees of doctor and candidate of science in historical disciplines may be published.

(Decree of MES of Ukraine dd. 13.03.2017 No 374).

East European Historical Bulletin / [chief editor Vasyl Ilnytskyi]. – Drohobych: “Posvit”, 2017. – Special issue. – 190 p.

This collection is meant for scholars, history lecturers, aspirants, doctorants, students and all the readership interested in historical past.

Editorial board do not necessarily reflect the position expressed by the authors of articles, and are not responsible for the accuracy of the data and references.

Chief editor: Vasyl Ilnytskyi – PhD hab. (History), Assist. Professor

Executive editor: Mykola Haliv – PhD (Education), Assist. Professor

Editorial Board:

Volodymyr Borshcheych – PhD hab. (History); **Marek Wagner** – PhD hab. (History), Professor (Poland); **Mykola Vehesh** – PhD hab. (History), Professor; **Waclaw Wierzbieniec** – PhD hab. (History), Professor (Poland); **Andrzej Gliva** – PhD (History) (Poland); **Roman Korsak** – PhD hab. (History), Professor; **Mykola Lytvyn** – PhD hab. (History), Professor; **Anatoliy Morozow** – PhD hab. (History), Professor; **Roman Nowacki** – PhD hab. (History), Professor (Poland); **Serhiy Padalka** – PhD hab. (History), Professor; **Ivan Patryliak** – PhD hab. (History), Professor; **Oleh Petrechko** – PhD hab. (History), Professor; **Volodymyr Serhiychuk** – PhD hab. (History), Professor; **Oleksander Sytnyk** – PhD hab. (History), Professor; **Galyna Starodubets** – PhD hab. (History), Professor; **Andrzej Stępnik** – PhD hab. (History), Professor (Poland); **Vitaliy Tel'vak** – PhD hab. (History), Professor; **Vasyl Futala** – PhD hab. (History), Professor; **Sylwester Czopek** – PhD hab. (History), Professor (Poland);

Reviewers:

Dmytro Bilyi – PhD hab. (History), Professor of the Chair of Choreography and Art Studies, Lviv State Ivan Boberskyi Physical Culture University;

Victor Hutsuliak – PhD hab. (History), Professor of the Chair of Archeology and Special Branches of Historic Science, Cherkassy State Bohdan Khmelnytskyi University;

Vasyl Derevinskyi – PhD hab. (History), Professor of Kyiv National University of Construction and Architecture.

The edition has been entered into international scientometric databases: Cite Factor, Directory of Research Journals Indexing, Journal Index, Polish Scholarly Bibliography, Research Bible, Scientific Indexing Services

The articles are equaled to publications in Ukrainian journals entered in international scientometric databases in accordance with the MES of Ukraine order dd. 17 november 2012 p. No. 1112 (amended by the MES of Ukraine order dd. 03.12.2012 No. 1380).

Print media registration certificate «East European Historical Bulletin» series KV No. 22449-12349P dd. 28.12.2016

All electronic versions of articles in the collection are available on the official website edition

<http://ddpu.drohobych.net/ehbull/>

Founder and Publisher: Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.

Office address: Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivan Franko Str., 24, Drohobych, Lviv Region, 82100. tel.: (0324) 41-04-74, fax: (03244) 3-38-77, e-mail: vilnickiy@gmail.com

© Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 2017

© Copyright by the contributors, 2017

ЗМІСТ

Леонід ТИМОШЕНКО

ІСТОРІЯ ДАВНЬОГО ТРУСКАВЦЯ (XV – початок XIX ст.):

ПІДСУМКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ 6

Ігор СМУТОК, Леся СМУТОКСОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА НАСЕЛЕННЯ XVI – XVIII ст. НА ПРИКЛАДІ ДРОГОБИЧА,
БОРИСЛАВА, ТРУСКАВЦЯ..... 19**Євген КОНДРАТЮК**

ВІД СОЛЯНОГО ПРОМИСЛУ ДО ЦІЛЮЩОЇ НАФТУСИ (ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД

ВИВЧЕННЯ МІНЕРАЛЬНИХ ВОД КУРОРТУ ТРУСКАВЕЦЬ ТА ОКОЛИЦЬ) 26

Андрій ГРЕЧИЛО

З ІСТОРІЇ СИМВОЛІВ ТРУСКАВЦЯ 44

Юрій СТЕЦИК

ПРОТОКОЛИ ВІЗИТАЦІЙ ПЕРЕМИШЛЬСЬКИХ УНІЙНИХ ЄПІСКОПІВ – ЯК ДЖЕРЕЛО

ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ЦЕРКОВ с. ТРУСКАВЕЦЬ (друга половина XVIII – перша половина XIX ст.) 52

Микола ГАЛІВ

ШКІЛЬНИЦТВО ТРУСКАВЦЯ (XIX – початок XX ст.)..... 61

Богдан ЛАЗОРАК, Юрій ВОВК

СТАТУТ І ФІНАНСИ АКЦІОНЕРНОЇ СПІЛКИ «ТРУСКАВЕЦЬ-ПОМЯРКИ» (1886 – 1899 pp.):

ЗА МАТЕРІАЛАМИ АРХІВУ ГРАФА АДАМА САПІГИ..... 76

Володимир ГАЛИК

ЛИСТИ ДО ІВАНА ФРАНКА ІЗ ПОШТОВИХ СКРИНЬОК ДРОГОБИЧА,

ТРУСКАВЦЯ І БОРИСЛАВА ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ЖИТТЯ

ТА БАГАТОГРАННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧЕНОГО 98

Володимир КЛАПЧУК

СТАНОВЛЕННЯ КУРОРТУ «ТРУСКАВЕЦЬ» (до 1939 р.) 109

Микола ПОСІВНИЧ

ПОЛІТИЧНИЙ ПОРТРЕТ ВАСИЛЯ БІЛАСА І ДМИТРА ДАНИЛИШИНА 116

Леся ХОМИЧ

БРУНО ШУЛЬЦ І ТРУСКАВЕЦЬ..... 126

Василь ІЛЬНИЦЬКИЙ

ІСТОРИЧНИЙ ПОРТРЕТ ПРАЦІВНИКА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ ОУН:

ВІДОМІЙ ТА НЕВІДОМІЙ РОМАН РІЗНЯК-«МАКОМАЦЬКИЙ» (1944 – 1948)..... 134

Руслана ПОПП

НАСЕЛЕННЯ ДРОГОБИЧЧИНИ У ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ: СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР..... 154

Микола ГАЛІВ, Оксана МЕДВІДЬ

РАДЯНСЬКІ ДОКУМЕНТИ ПРО СТАН ТРУСКАВЕЦЬКОГО КУРОРТУ УЛІТКУ 1945 року 162

Микола ГЛАДКИЙ

ДІЯЛЬНІСТЬ САНАТОРНО-ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ «ТРУСКАВЕЦЬ. 365»

В ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ 170

Володимир ГАЛИК

«ФРАНКО ВІД А ДО Я» – НАСТІЛЬНА ФРАНКОЗНАВЧА АБЕТКА-ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

ДЛЯ ДІТЕЙ І НАВІТЬ ДОРОСЛИХ БОГДАНА ТА НАТАЛІ ТИХОЛОЗІВ 179

CONTENTS

Leonid TYMOSHENKO

HISTORY OF ANCIENT TRUSKAVETS (XV – start XIX century): RESULTS AND FUTURE STUDIES	6
---	---

Igor SMUTOK, Lesy SMUTOK

SOCIAL STRUCTURE OF THE POPULATION XVI – XVIII th century ON THE EXAMPLE OF DROGOBYCH, BORISLAV, TRUSKAVETS	19
---	----

Yevhen KONDRATYUK

FROM SALT MINES TO HEALING NAFTUSIA (TRUSKAVETS RESORT AND ITS SUBURBS MINERAL WATER STUDY HISTORICAL OVERVIEW)	26
--	----

Andriy GRECHYLO

FROM THE HISTORY OF THE TRUSKAVETS SYMBOLS	44
--	----

Yuriy STETSYK

THE PROTOCOLS OF VISITATIONS OF THE PEREMYSHL UNIATE BISHOPS – AS THE SOURCE FOR STUDY THE HISTORY OF CHURCHES IN THE VILLAGE OF TRUSKAVEC’ (second half XVIII – first half XIX centuries)	52
--	----

Mykola HALIV

SCHOOL OF TRUSCAVETS (XIX – the beginning of the XXth century)	61
--	----

Bohdan LAZORAK, Yuriy VOVK

STATUTE AND FINANCE STOCK UNION «TRUSKAVETS-POMYARKY» (1886 – 1899): BASED ARCHIVE COUNT ADAM SAPIEHA	76
--	----

Volodymyr HALYK

LETTERS TO IVAN FRANKO FROM POSTBOXES OF DROHOBYCH, TRUSKAVETS AND BORYSLAV AS A SOURCE OF RESEARCH OF THE LIFE AND MULTIFACETED ACTIVITIES OF THE SCIENTIST	98
--	----

Volodymyr Klapchuk

DEVELOPING OF THE RESORT «TRUSKAVETS» (until 1939)	109
--	-----

Mykola POSIVNYCH

THE POLITICAL PORTRAIT OF VASYL BILAS AND DMYTRO DANYLYSHYN	116
---	-----

Lesya KHOMYCH

BRUNO SCHULZ AND TRUSKAVETS	126
-----------------------------------	-----

Vasyl ILNYTSKYI

HISTORICAL PORTRAIT OF THE OUN’S SECURITY SERVICE ACTIVIST: THE KNOWN AND UNKNOWN ROMAN RIZNIAK-«MAKOMATSKYI» (1944 – 1948)	134
--	-----

Ruslana POPP

DROHOBYCH POPULATION IN THE EARLY POSTWAR YEARS: THE SOCIAL DIMENSION	154
--	-----

Mykola HALIV, Oksana MEDVID’

THE SOVIET DOCUMENTS ABOUT THE STATUS TRUSKAVETS RESORT IN THE SUMMER 1945	162
--	-----

Mykola HLADKIJ

ACTIVITY SANATORY-TOURIST COMPLEX «TRUSKAVETS. 365» IN POPULARIZATION HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE REGION OF CARPATHIANS OF UKRAINE	170
--	-----

Володимир ГАЛИК

«ФРАНКО ВІД А ДО Я» – НАСТІЛЬНА ФРАНКОЗНАВЧА АБЕТКА-ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ І НАВІТЬ ДОРОСЛИХ БОГДАНА ТА НАТАЛІ ТИХОЛОЗІВ	179
---	-----

Леонід ТИМОШЕНКО,
кандидат історичних наук, професор
кафедри давньої історії України та спеціальних історичних дисциплін
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) cliotima@mail.ru

ІСТОРІЯ ДАВНЬОГО ТРУСКАВЦЯ (XV – початок XIX ст.): ПІДСУМКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті простежується процес нагромадження наукових знань про Трускавець протягом XIX – початку XXI ст. Аналізується велика кількість науково-популярних та суто академічних публікацій, розміщених у різний час та в різних виданнях. Феноменом історіографії Трускавця є вихід у світ кількох бібліографій міста, серед яких виокремлюється академічна бібліографія, видана в Києві 2003 р. Відсотково велика кількість публікацій була розміщена в періодиці, переважно австрійської та польської доби. Автор доходить висновку про те, що за невеликими винятками, уявлення про давній період в історії населеного пункту залишилися досить таки фрагментарними. Так, наприклад, перша писемна згадка Трускавця (1427 р.) ще не стала надбанням історіографії, а історія місцевих українських храмів/парафій висвітлена взагалі недосконало (винятком є нарис О. Реги, який присвячений історії місцевої церкви Св. Миколая XIX – XX ст.). Досі не залучено до досліджень матеріали картографії населеного пункту. Дослідників та краєзнавців більше приваблювала історія курорту, починаючи від 1827 р. Згаданий період найгрунтовніше висвітлений в публікаціях А. Теодоровича, З. Пельчара, доктораті Т. Льоренца та монографії Х. Харчук, нарисі Г. Коваль. Водночас, не можна не помітити того, що велика кількість бібліографій історії Трускавця суттєво не вплинула на ступінь якості його академічних досліджень. У додатку публікується текст рукописного путівника з описом Трускавця 70-х рр. XIX ст.

Ключові слова: Трускавець, історія, історіографія, публікації, дослідження, монографії, бібліографія.
Літ. 72.

Leonid TYMOSHENKO,
PhD (History), Professor at the Department
of Ancient History of Ukraine and Special Historical Disciplines
of Drohobych Ivan Franko state Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) cliotima@mail.ru

HISTORY OF ANCIENT TRUSKAVETS (XV – start XIX century): RESULTS AND FUTURE STUDIES

The article traces the process of accumulation of scientific knowledge about Truskavets during XIX – early XXI century. Analyzed a large number of popular and purely academic publications placed at various times and in various publications. Truskavets is the phenomenon of historiography release of several bibliographies city, including singled out academic bibliography, published in Kiev in 2003 Percentage large number of publications was placed in periodicals, mostly Austrian and Polish days. The author concludes that with few exceptions, the idea of the ancient period in the history of settlements were still quite fragmented. For example, the first written mention of Truskavets (1427) has not become the property of historiography and history of the local Ukrainian churches / congregations imperfectly covered at all (except for the outline O. Reggae that is dedicated to the history of the local church St. Nicholas XIX – XX centuries.). Still not involved in the research materials cartography settlement. Researchers and ethnographers more attractive resort history, from the 1827 same period nayhruntovnishe highlighted in publications A. Teodorovich, S. Pelchara, PhD T. Lorentsa, Kh. Kharchuk and monographs, essays G. Smith. However, it must be noted that a large number of bibliographies history Truskavets not significantly affected the level of quality of its academic research. Attached handwritten text published guidebook with descriptions of Truskavets 70's. XIX century.

Key words: Truskavets, history, historiography, publications, studies, monographs, bibliography.
Ref. 72.

ИСТОРИЯ ДРЕВНЕГО ТРУСКАВЦА (XV – начало XIX вв.): ИТОГИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

В статье прослеживается процесс накопления научных знаний о Трускавце на протяжении XIX – начала XXI в. Анализируется большое количество научно-популярных и чисто академических публикаций, размещенных в разное время и в различных изданиях. Феноменом историографии Трускавца является выход в печать нескольких библиографий города, среди которых выделяется академическая библиография, изданная в Киеве в 2003 г. Пропорционально большое количество публикаций было размещено в периодике, преимущественно австрийского и польского времени. Автор приходит к выводу о том, что за исключением небольших примеров, представления о древнем периоде в истории населенного пункта остаются достаточно фрагментарными. Так, например, первое письменное свидетельство о Трускавце (1427 г.) еще не стало доминирующим в историографии, а история местных украинских храмов/парафий вообще изучена несовершенно (исключение составляет очерк А. Реги, который посвящен истории местной церкви Св. Николая XIX – XX вв.). До сего времени к исследованиям не привлечены материалы картографии населенного пункта. Исследователей и краеведов больше всего привлекала история курорта, начиная с 1827 г. Отмеченный период наиболее основательно изучен в публикациях А. Теодоровича, З. Пельчара, докторате Т. Лёренца и монографии Х. Харчук, очерке Г. Коваль. В то же время, нельзя не отметить того, что большое количество библиографий истории Трускавца существенно не повлияло на степень качества его академических исследований. В приложении публикуется текст рукописного путеводителя с описанием Трускавца 70-х гг. XIX века.

Ключевые слова: Трускавец, история, историография, публикации, исследования, монография, библиография.

Лит. 72.

Постановка проблеми. Дослідження історії Трускавця має свої традиції. На сьогодні відомо як мінімум три спроби складання спеціальних бібліографічних показників до історії міста¹. Якщо повністю довіряти досвіду бібліографії (і якщо абстрагуватися від згадок Трускавця в джерелах та хроніках ранньомодерного часу), то перші спроби описування поселення-оздоровниці відносяться до початку XIX ст., коли, властиво, розпочалося використання властивостей його природних багатств. Ці перші писання є, з інформативного погляду, досить малоцікавими для фахового історика, позаяк відповідають духові часу, коли представники романтичного напрямку історіографії грішили фактографічними неточностями, допускали певний безлад в навігаторі подій, перебільшували легендарні свідчення тощо².

З розвитком курорту (усталеною датою його заснування вважається 1827 р., коли було влаштовано перші стаціонарні ванни для лікування) розпочалося видання довідкової краєзнавчої та

¹ Teodorowicz A. Przyroda i literatura Truskawca. – Drohobycz, 1914; Мацневский А., Мацюк О. Трускавец за 500 лет (1469 – 1969): Библиографический указатель. – Львов, 1972; Трускавець: Краєзнавчий бібліографічний показник / Упоряд. І. Б. Матяш, Л. П. Одинока, Р. В. Романовський, І. М. Скибак // Архівні та бібліографічні джерела української історичної думки. – Вип. 9 / Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. – К., 2003. Упорядники останнього показника використали давніше бібліографічне видання, яке вийшло друком ще 1972 р. Див. також літературу про Трускавець у виданні: Biedrzycka A. Bibliografia pomników kultury dawnych kresów południowo-wschodnich Rzeczypospolitej. – Kraków, 2000. – S. 255–256.

² Так, наприклад, один із перших описів сусіднього з Трускавцем Дрогобича належить Ф. Сярчинському. Рукопис зберігається в архіві Оссолінеуму у Вроцлаві. Опубліковано за польськомовним оригіналом: Pilecki J.M. Franciszek Siarczyński. Drohobycz na początku XIX wieku // Ziemia Drohobycka. Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej. – 2002. – N 16. – S.124. Публікація українською мовою: Тимошенко Л. Описи Дрогобича XIX ст. // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – 2003. – Вип. VII. – С. 556–557.

туристичної літератури. Так, Трускавець регулярно вносився до переліку оздоровниць Польщі та Галичини [53]. У 30–40-х рр. XIX ст. з'явилися перші газетні публікації про лікувальний заклад [51; 52; 62–67]. У 70-х рр. був написаний рукописний путівник про Дрогобич та його околиці з цікавим описом Трускавця³. 1892 р. був надрукований короткий нарис Л. Дзедушицького, написаний для «Географічного словника» [49], доповнений 1902 р. [69].

Зрозуміло, що наприкінці XIX – на початку XX ст. про Трускавець часто писала преса, матеріали якої досі вивчені недосконало. Передовсім, слід звернути увагу на місцеві польськомовні газети, які видавалися в Дрогобичі: «Наддністрянська газета», «Дрогобицький кур'єр», «Новий Дрогобицький кур'єр», «Самбірсько-Дрогобицький тижневик», «Дрогобицькі новини», «Підкарпатський голос», «Підкарпатська газета», «Дрогобицький тижневик», «Реформа». Матеріали преси можуть мати при з'ясуванні окремих питань вирішальне значення. Так, наприклад, за публікацією в 1894 р. у «Познанському огляді» вдалося прояснити ситуацію зі встановленням пам'ятника Міцкевичу в Трускавці [59]. Так само, як і дрогобицький пам'ятник Міцкевичу, його автором був відомий на той час львівський скульптор Тадеуш Баронч (1849 – 1905) [45].

На початку XX ст. з'явилися досить предметні та змістовні путівники, присвячені спеціально Трускавцю [62]. Проте лише в міжвоєнний період вони стають більш фаховими, краще ілюстрованими, хоча, зрозуміло, ретроспективні сюжети в них межують з публіцистикою та легендами [70]. У 1933 р. побачив світ найкращий та найповніший, багато ілюстрований довідник-путівник про Трускавець [71].

Назагал, міжвоєнний період був часом активного зацікавлення краєзнавством Трускавця та розвитком його як міста-курорту, прикладом чого може слугувати видання 1936 р. цікавого ілюстрованого журналу «Трускавецька одинденка», присвяченого 25-річчю діяльності на посаді урядника оздоровниці Раймунда Яроша [46]. Чимало цікавих публікацій друкувалося тоді на сторінках першої міської польськомовної газети «Трускавецькі джерела». Вочевидь, потрібно вивчити і регіональну польськомовну пресу міжвоєнної доби: «Кур'єр Підкарпаття», «Новини», «Огляд Підкарпаття», «Дрогобицький кур'єр», «Дрогобицько-Бориславсько-Самбірсько-Стрийський голос». Зокрема, активним дослідником-краєзнавцем був лікар Зенон Пельчар, автор путівника 1909 р. [55]⁴, а також ювілейної книги до 100-річчя заснування курорту [56]. За даними А. Теодоровича, З. Пельчарові належить 19 публікацій про Трускавець, виданих ще в 1893–1913 рр. [62].

26.03.1938 р. у Львові був захищений докторат з історії медицини, написаний вихідцем з Дрогобича лікарем-урологом Тадеушом Льоренцом (1906–1986) [48]. Праця була виконана на кафедрі історії медицини Львівського університету, якою керував професор В. Зембіцький. Докторат містить чимало цікавого джерельного матеріалу, який не застарів дотепер. Передовсім, автор ґрунтовно вивчив різноманітну періодику австрійської та міжвоєнної доби, наукові та джерельні публікації, опрацював архіви. Зрозуміло, що його більше цікавив розвиток Трускавця як курорту, проте й екскурс в минуле населеного пункту має наукове значення.

Першу писемну згадку Трускавця Т. Льоренц датує 1461 р. як власність Коритків. Він також розглядає походження назви, беручи до уваги лише уснуючі версії про його «рослинне» походження (або від трускавок, або від лісу). Позитивним тут є те, що дослідник познаходив спільнокореневі назви в інших районах Польщі. Подальшу історію населеного пункту (села) автор викладає як приватну власність наступників Коритків: Тустановських та Рудницьких, після них – за урядами дрогобицьких старост, починаючи від Станіслава Малджика, який на початку XVI ст. перевів Трускавець у державну власність. Ранньомодерний період історії Трускавця закінчується урядом старости Вацлава Жевуського.

Згадку земного воску (озокериту) у Трускавці Т. Льоренц відносить до 1815 р. У 1837 р. вже добували, у 1840 р. зробили перший хімічний аналіз. Видобували в урочищах Луг і Помярки, період найбільш активного видобутку припадає на 1882 – 1891 рр. В урочищі Липки на відстані 1 км на північ від Трускавця, на покритому лісом узгір'ї були розвідані поклади олова і цинку,

³ Публікується в додатку до цієї статті.

⁴ Брошура була перевидана у перекладі українською мовою. – Пельчар Зенон, доктор. Історія розвитку Трускавця і вдосконалення останніх років: Огляд оздоровчо-бальнеологічних і туристичних матеріалів / Пер. з поль. Г. Заборовської і Н. Бойсан. Наук. ред. І. Стахів. – Трускавець, 1997.

сірки, гіпсу, воску, озокериту. На Помярках – озокериту, нафти, сірки і мірабіліту. У 1814 р. Юзеф Геккер з Яном Маттісом заснували акційне товариство «Добра надія» для виробництва олова та цинку. Однак у 1823 р. воно заглохло. У 1881 р., коли Трускавець перейшов у власність спілки на чолі з князем А. Сангушком, почалась нова ера. На Липках залишилась тільки одна копальня, на Помярках видобували багаті поклади озокериту та сірчаної руди.

У 1810 р. Юзеф Геккер здійснив вдалу спробу дистиляції нафти, у 1817 р. нею вже освітлювались околиці Дрогобича. У 1848 р. торгівці-євреї завели нафту до Львова місевим аптекарям. Її аналіз здійснили Лукасевич і Зех. Нафта у Трускавці добувалась в урочищі Кривче. У 1849 р. право на експлуатацію належало Давидові Стеурманові. Але в кінці XIX ст. видобуток занепав.

У середині XVIII ст., з початком спорадичного гірництва, в Трускавці могли знати про лікувальні властивості мінеральних вод. На початку XIX ст. про них вже розійшлась слава. У 1801 р. Балтазар Гаккет, який у 1791 – 1793 рр. здійснив наукову подорож Прикарпаттям, провів хімічний аналіз місцевих вод, але їх результати не збереглися. Поза тим, вже у 1800 р. про це було добре відомо. У 1815 р. Кароль Схіндлер виокремив місцеві поклади руд (сірку і сірчану воду). Того ж року були організовані перші сірчані ванни, про що відомо з публікації у Відні (1815 р.). Вони дорівнювали якостям сірчаних вод у Шклі та Любені. Але їх застосовували дуже примітивно (обладнання потрібно було привозити з собою). Зміни відбулися в 1826 і 1827 рр. У 1827 р. камеральний уряд Дрогобича заснував тут чотири корчми з ваннами. Батьком трускавецьких мінеральних вод вважається Юзеф Міцевський, який був керівником камерального господарського уряду в Дрогобичі (1833 – 1853 рр.). Про це чітко фіксується в так зв. «Галіційських шематизмах» у 1832 – 1854 рр. Саме він запровадив стаціонарні ванни, а також помешкання для відпочивальників. Так, у 1836 р. був відкритий спеціальний будинок на вісім кабін по дві ванни в кожній, у 1840 р. – будинок «Нептун» на 19 кабін по одній ванні. Позаяк уряд цим не цікавився, справа розвивалась приватно. До 1836 р. – часу проведення перших аналізів, було відомо про сім джерел, названих іменами цісарів та членів їх сімей (Фердинанд, Марія та ін.), одні води використовувалися для ванн, інші – для пиття (так, пробували лікуватися водою зі вмістом нафти та сірки). З 40-х рр. почалася забудова помешкань для відпочивальників. З'явився і перший готель «Kasarnia» на 40 номерів, який його перший власник Ян Шнайдер в 1844 р. продав державним органам влади. У 1842 р. на місці давнього трактиру розпочато будову великого готелю (курортного дому) із залом для забав на 300 осіб. Того ж року закладено парк. Цікаво, що тоді ж уряд викупив лісок, який належав греко-католицькій церкві, біля якого знаходилися джерела мінеральних вод (чотири – сірчаної та Марія). Була облаштована дорога до них, яка проходила уздовж потоку Коточий. Першими лікарами були Антоній Мачек (до 1846 р.) і Францішек Турек. У 1860 р. адміністрація запровадила різноманітні нормативні документи, у т.ч. статут та інструкції для лікування. Першу аптеку відкрив у 1860 р. дрогобицький фармацевт Ключковський.

До 1870 р. Трускавець перебував в оренді приватних підприємців (Ян Шнайдер, Томаш Пасинковський), з 1870 р. – у приватних руках: з 1870 по 1881 рр. – дрогобичан Лейзора Шраєра і Лейзора Гартенберга, з 1881 р. – нової спілки Адама і Владислава Сапег, Станіслава і Марцеля Жолтовських, Едмунда Радзивіла, Владислава Радзейовського, Францішка Хлаповського, Модеста Марианського і Войцеха Бродзяка. У 1882 р. прийнято в експлуатацію новий великий будинок для ванн. Новим засобом для лікування стали грязьові ванни. У 1887 р. закладено новий парк (з 1898 р. отримав назву «Адамівка»), у 1902 р. відкрито інгаляційний заклад. У період 1898 – 1908 рр. у власників Трускавець орендували Юзеф Вичинський, Тадеуш Баронч, Станіслав Мізерський і Зенон Пельчар. З 1908 р. курорт перебував під безпосереднім керівництвом графа Жолтовського. У 1911 р. Трускавець придбала нова спілка власників під назвою «Zdroje Truskawieckie» у складі: Раймунд Ярош (голова), Еміль Парнас, Станіслав Отовський і граф Фридерик Рессегнер (члени). У 1912 р. відкрито залізницю, яка сполучила Трускавець з Дрогобичем.

Докторат Т. Льюренца супроводжують великі додатки: текстів документальних джерел (найстаріший – про зникнення суровиці в Дрогобичі та Трускавці 1586 р.); таблиць (наприклад, про доходи мешканців в 1564 – 1692 рр.); списків мешканців – власників нерухомості за Йосифінською метрикою 1787 р. та Францисканською метрикою 1820 р.; текст результатів першого аналізу води 1831 р.; текст першого курортного статуту 1860 – 1869 рр. та ін. нормативних доку-

ментів; перелік нерухомості станом на 1870 р. (140 одиниць); перелік лікарів (1834–1936 рр.); таблиця кількості відпочивальників з 1833 р. (70 осіб) по 1935 р. (16054 особи); таблиця кількості прийнятих ванн з 1862 р. (18410) по 1895 р. (17280); динаміка будівництва помешкань з кількістю кімнат з 1843 р. (100) по 1935 р. (5360).

На жаль, Т. Льоренц не опублікував за матеріалами докторату жодної статті, то ж його вагоме дослідження залишилось невідомим і не мало впливу на подальшу історіографію Трускавця.

У радянський час історією Трускавця займалося невелике число дослідників. Так, 1965 р. вийшла популярна книга І. Маркова і О. Шатирка⁵, в якій довоєнний Трускавець протиставлявся радянському. Відповідно, прогрес курорту пов'язувався винятково з «піклуванням» про нього партії та радвлadı. Найбільш вагомі праці написали двоє видатних львівських істориків: Ярослав Ісаєвич та Орест Мацюк. Перший є співавтором нарису історії міста для «Історії міст і сіл» [12; 13], другий – двох окремих книг.

Щодо нарисів Трускавця в «Історії міст і сіл», то вони написані, як для радянського часу, досить фахово. На відміну від статей-нарисів про інші населені пункти, в них порівняно велика увага приділена давньому періоду та історії курорту в XIX – першій третині XX ст., хоча, зрозуміло, найбільш акцентовано період радянського «будівництва». Зрозуміло, що період історії міста до XX ст., а то й до 1939 р., написав Я. Ісаєвич, який непогано орієнтувався в публікаціях джерел та був добре ознайомлений з польською історіографією. І все ж, нарис вийшов не таким вже і досконалим. На мою думку, справа тут не тільки в обмеженнях радянської доби. Вочевидь, авторам забракло часу (чи, можливо, й сміливості) для проведення більш прискіпливих пошуків.

Про праці з історії Трускавця доктора історичних наук, уродженця Трускавця Ореста Мацюка, варто сказати докладніше. Ще 1964 р. він опублікував газетну статтю про походження назви міста [23]. 1972 р. у співавторстві з О. Мацієвським дослідник видав бібліографічний покажчик про місто [18]. Йому ж належить кілька статей про давній Трускавець [19–22]. У 1997 р. з'явилася друком окрема книга «Короткий нарис історії Трускавця», серед авторів якої є О. Мацюк [10] (перевидана 2000 р. [24]⁶). Незважаючи на те, що О. Мацюк помилково вважав датою першої писемної згадки Трускавця 1469 р.⁷, його внесок у дослідження історії давнього поселення є великим. Вартим уваги є, передовсім, бібліографічний покажчик Трускавця, який є чи не єдиним прикладом такого роду в радянській історіографії міст. Важливо також, що до бібліографії увійшов і розділ «Рукописні джерела», в якому було подано 119 позицій архівних джерел з львівських (переважно з ЦДІА у Львові, де працював О. Мацюк) та польських архівів до історії міста періоду від найдавніших часів до 1956 р.

З літератури останнього десятиліття слід відзначити фахово написану розвідку польського історика Р. Квіріні-Поплавського про трускавецький костьол, який був заснований як каплиця в 1859 р. [47; 61] Авторів належить спроба з'ясувати давніше походження Трускавця, зокрема, він вказав на те, що ще в 1919 р. краківський історик О. Галецький опублікував інвентар зі згадкою Трускавця в 1427 р. На цю публікацію відгукнувся Є. М. Пілецький, який визначив, що Трускавець «старший на кількадесят років» [58].

Трускавцем продовжують цікавитися дослідники та публіцисти в сусідній Польщі, що є цілком зрозумілим, адже їх приваблюють сліди польської культури, які ще залишилися в краю, а також ностальгія по назавжди втраченому. З численної «кресової» літератури, яка є дуже популярною в сучасній Польщі, трапляються видання, в яких Трускавець не обділений увагою [60; 68; 72]. Назвемо ще одну польськомовну книгу, яка містить цінну інформацію про фотографії та листівки Трускавця міжвоєнного періоду, що зберігаються в Архіві Механічної Документації

⁵ Марков І. І., Шатирко А. С. Трускавець. – Львів, 1965. 1969 і 1970 вийшло друге і третє видання книги, доповнене матеріалами про розвиток курорту у роки побудови «розвинутого» соціалізму. Щодо історичної ретроспективи, від згаданої книги мало чим відрізнялося видання: Альперин А. І. Курорт Трускавець. – Львів, 1969; 2-ге вид. – Львів, 1970 та ін.

⁶ За невеликими винятками, в новому виданні відтворено текст 1997 р., проте з незрозумілих причин залишилось тільки двоє авторів.

⁷ Згаданий бібліографічний покажчик вперше у радянській історіографії задекларував цю дату – 1469 р., від часу якої минуло 500 років. Проте, як видається, 500-річчя Трускавця так і не відсвяткували.

у Варшаві [44]. У згаданому науково-довідковому виданні подана інформація про 46 архівних фотознімків Трускавця, в тому числі й про дуже рідкісні⁸.

Ще в радянський час до проблеми походження назви Трускавця звертався Ярослав Ольховий [25–27]. Дослідник топоніміки Дрогобищини висунув досить обґрунтовану версію про походження назви Трускавця від *труск*, тобто сушняковий ліс. Ця версія була пізніше (і незалежно від Я. Ольхового) доведена польським ономастом професором Владиславом Макарьським, який є автором дослідження «Назви місцевостей давньої Перемишльської землі». На його думку, назва Трускавець є фізіографічною, а не відантропонімною. Вона постала внаслідок субстантивізації прикметника *трускавий* за допомогою форманта *ець*. Сам прикметник походить від *труск*, що означає *шелест*, *хруст*. До речі, і *трускавка*, *позьомка* зустрічаються в лексиконі як мінімум від 1742 р., і вони не є синонімом полуниці, а похідним від *труск*, *шелест*. Ще одна можлива версія – назва Трускавець походить від невіднотованого в джерелах потоку Трускавець, того ж семантичного типу, що й Сопот, Шамачий, або від якогось місця, яке поросло ламкою/хрусткою рослинністю [50].

Слід відзначити публікації про міську символіку [4–9; 31], серед яких виділяються дослідження А. Гречила – автора сучасного герба міста. Не так давно побачив світ нарис історії трускавецької церкви, виданий місцевим дослідником О. Регою [29], який містить цікавий ілюстративний матеріал. У книзі краще висвітлений період кінця XIX – початку XXI ст. З публікацій останніх років варто виокремити статті Тараса Батюка, в якій оглянуто розвиток місцевої солеварні [2], Андрія Гречила про герб міста [9], науково-популярну книгу В. Цветкова [15], монографію Христини Харчук про архітектуру міста XIX – першої половини XX ст. [41], републікацію книги Олексі Пристая «З Трукавця у світ хмародерів» [28/1], великий «кресовий» нарис Станіслава Ніцеї [54], публікацію поштівки Трускавця Ігоря Сеніва з ретроспективним нарисом [30] та ілюстрований історичний нарис Галини Коваль [14]. У науково-популярних статтях я торкався дати заснування Трускавця та його найдавнішого минулого [33–39]. Чимало матеріалів про Трускавець опубліковано на сторінках вроцлавського часопису «Ziemia Drohobuska» (у 1991–2007 рр. вийшло друком 20 зашитів видання) [42], який трансформувався в «Biuletyn Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Drohobuskiej» (станом на кінець 2016 р. вийшло 19 чисел видання). Публікації згаданих періодичних видань мають переважно мемуарно-біографічний характер і, загалом, не стосуються історії Трускавця до початку XX ст.

Одним із дослідників, хто намагався дати характеристику джерел до історії давнього Трускавця, був згаданий Т. Льоренц. До цієї проблеми звертався також і О. Мацюк. Так, у згаданому бібліографічному покажчику понад 20 позицій наведених назв рукописних джерел відносяться до досліджуваного періоду [18]. У подальшому в «Короткому нарисі історії Трускавця» О. Мацюк зробив спробу характеристики актових джерел XV – XVII ст., а також масових джерел початкового періоду австрійського панування в краю (Йосифінської та Францисканської метрик, найдавніших метричних книг Трускавця тощо) [10, 7–10]. При всій повазі до автора, який вперше оприлюднив вагомий фактологічний матеріал, зауважу, що не всі його припущення підтверджуються. Так, наприклад, люстрації Дрогобицького староства 1469 р., в якій міг би відкластися матеріал про Трускавець, не існує (найдавніша люстрація Дрогобищини датується лише 1564–1565 рр. [16, 207]). Крім того, частина вказаних О. Мацюком джерел давно опублікована⁹, зате інші архівні комплекси чомусь не привернули увагу дослідника. Відтак, вони зилишилися не облікованими [32; 34].

Протягом двох століть нагромадилась чимала література про Трускавець в хронологічних рамках XV – початку/середини XIX ст. За невеликими винятками, уявлення про давній період в історії населеного пункту залишилися досить таки фрагментарними, хоча цілий ряд дат і пов’я-

⁸ Наприклад, № 767 «Урочистість перейменування вулиці Об’їзної на вулицю Ромуальда Яроша в 1936 році»; № 776 «Ванни: вигляд зовнішній, кабіна мінеральних ванн», фото 1926 р.; № 777 «Бювет мінеральної води «Джерело Барбара» в день відкриття в 1936 р.»; № 790 «В’язниця: фрагмент будинку», фото 1931 р.; № 791 «Урочистість посвячення Дому Товариства «Родина урядовця» (з львівським воєводою Владиславом Беліною-Празмовським), фото 1937 р.; № 792 «Загальна школа ім. Генрика Сенкевича, зовнішній вигляд будинку», фото 1932 р.; № 793 «Процесія Божого Тіла в 1932 році»; № 799 «Посол США Джон Н. Вілліс в Трускавці в 1931 році» та ін. Цікаво, що деякі фотовідбитки збереглися в кількості кількох десятків примірників.

⁹ Це стосується, передовсім, люстрацій XVI ст., а також найбільшої і найцікавішої люстрації 1664 – 1665 рр.

заних з ними подій були відомими ще в XIX ст. Аналіз історіографічних матеріалів засвідчує, що дослідників та краєзнавців більше приваблювала історія курорту, починаючи від 1827 р. (на початку вересня 2007 р. Трускавець відзначив 180-річчя курорту і 60-річчя надання йому міського статусу). Згаданий період найгрунтовніше висвітлений в доктораті Т. Льоренца та монографії Х. Харчук, нарисі Г. Коваль. Водночас, не можна не помітити того, що велика кількість бібліографій Трускавця суттєво не вплинула на ступінь якості його академічних досліджень. Це видно, передовсім, з найновішої енциклопедичної статті, яка містить застарілі уявлення на найдавніше минуле та численні лакуни [11].

Сьогодні можна відверто говорити й про те, що історія давнього Трускавця, тобто, від найдавніших часів до початку – середини XIX ст., посправжньому не зацікавила дослідників. Так, наприклад, у деяких публікаціях (навіть путівниках) називалася дата першої писемної згадки Трускавця – 1427 рік, проте їй не надавалося відповідного значення. Теж стосується і праць О. Мацюка, який згадував цю дату, але, вочевидь, враховуючи характер джерела (ідеться лише про розмежувальний акт), не зміг переглянути своє попередньо сформоване переконання. Відтак, у літературі другої половини XX – початку XXI ст. «прижилася» пізніша дата – 1469 р., з якою пов'язувалися початки поселення, а 1969 р. навіть відзначалося 500-річчя Трускавця¹⁰. Деколи збивали з напрямку об'єктивного вирішення питання і припущення про давніший (від перших писемних згадок) вік Трускавця. Аналогічні аномальні речі відбулися і в справі пояснення назви міста.

Як історик-документаліст, який не обтяжений ярмом «єдино правильної» методології, що давно віджила своє, я з повагою ставлюся до напрацювань дослідників у минулому. Так, у мене викликає спокійну рефлексію очевидна польськість літератури, написаної до 1939 р., чи, скажімо, несправедливі закиди радянської історіографії, яка всіляко намагалася понизити заслуги польської влади в розвитку Трускавця і розхвалити піклування совдепівської влади, яка нібито тільки те й робила, що переймалася клопотами про здоров'я трудящих. Водночас, я не можу спокійно читати про те, що в праісторичні часи на території сучасного Трускавця «вирувало життя», що поселення існувало вже в княжі чи й раніші часи; про феодалний та національний гніт у селі Трускавець, який встановили польські феодалі, про фантастичні версії щодо походження назви поселення та ін.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що історіографія про давній Трускавець містить чимало лакун. Так, наприклад, досі не вивчена історія місцевих церков (за візитаційними протоколами XVIII ст. Трускавець мав не один, як вважають краєзнавці, а два храми: Св. Миколая і Св. Трійці). До наукового обігу досі не залучена картографія: наприклад, карта фон Міга, кадастрові мапи XIX ст. тощо. Назагал, соціальна історія давнього населеного пункту (у широкому та вузькому розумінні цього поняття) ще далека від досконалості. Насамкінець, потрібно хоча б узагальнити все, що досі написано про Трускавець.

Додаток

Трускавець [за рукописним путівником 70-х рр. XIX ст.]¹¹

*Nim poganisz w świat
Na skrzydlach latawca,
Bryś obcy, czy brat
Wstąp do Truskawca.*

За милу від Дрогобича у південному напрямку лежить село Трускавець, до якого веде широкий гостинець, обсаджений деревами. По дорозі минаємо міський цвинтар, депот, баню і наближаємося до так званої «Гірки» – улюбленого ліску, де чисте джерельце напоює спраглих, а густі

¹⁰ Щоправда, про якісь ювілейні святкування, які могли відбутися у 1969 р., нам не відомо.

¹¹ Путівник зберігається у збірці рукописів Львівської Національної бібліотеки ім. В. Стефаника. – Відділ рукописів Львівської Національної бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України. – Ф. Баворовських. – Спр. 1104/І. – Арк. 1-83 (опис Трускавця – Арк. 30-41). Путівник був підготовлений до з'їзду Педагогічного Товариства в Дрогобичі, який планувався на 1880 р. Це дозволило датувати рукопис кінцем 70-х рр. Найпізніша подія, яка згадується в путівнику, відноситься до 1878 р. Про обставини появи путівника, авторство та використання в історіографії див. детальніше: Тимошенко Л. Описи Дрогобича XIX ст. // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. VII. – Дрогобич, 2003. – С. 552-561. Тут же опубліковано найбільшу частину рукопису – опис Дрогобича.

листяні і хвойні дерева запрошують до спочинку. На гірці біля мурованої корчми повертаємо вбік і прибуваємо знову до місця, де повертає дорога.

Звідти справа бачимо село Модрич, а поза ним Борислав, а зліва Стебник; перед нами в котловині між деревами ховається Трускавець, а за Трускавцем ніби в амфітеатрі тягнеться чорне пасмо Карпат. Так, розглядаючи гарні і навіть незвичайні краєвиди, не помічаємо, коли минули скромний сільський цвинтар і в'їхали між двома шеренгами сільських хат до самого закладу.

Першим засновником Трускавця був урядовець камеральних маєтків Міцевський, який, зустрівшись якось на прогулянці з дивним селянином Іваном Коньовим, довідався від нього, що той захворів і був кинутий напризволяще лікарем, але випадково забрався якось випадково до попівського ліску, де спраглий від гарячки, напився води з джерельця, що там витікало. Вода була гірка і несмачна, однак селянин погамував огиду, аби погасити жар, який палив його нутроші, і через кілька годин відчув певне полегшення. Утішений тим спостереженням, знову вдався до джерела і переконавшись, що досягає наслідку істотного порятунку, пив воду щоденно і виздоровів. Оповідання Коньова дуже зацікавило Міцевського, який подався без затримки на вказане місце і переконався, що джерельце насправді має мінеральні властивості.

Подальші пошуки відкрили ще одне джерело. Аптекарь Теодор Торосевич провів хімічний аналіз обох джерел і переконався, що 1-ше уміщує солянку з сірчатою содою і поташем, а 2-ге – залізно-сірчасту воду з сіллю. Міцевський представив урядові донесення про своє відкриття, збудував у 1836 р. дворик під назвою «Гетьманський», який існує до цього часу; він винайняв його якійсь баронесі за 300 зл., аби дістати дохід, який можна стягнути з Трускавця, і в той спосіб подолати нехіль до створення колись якогось закладу в Галичині. Відкрите джерело названо в честь тогочасної правлячої пари «Марією» (тепер Марися) і «Фердинандом». Перше використовується для пиття і знаходиться в кіоску на кшталт китайської пагоди, друге постачає воду для ванн, з потоку неподалік.

Пізніше через два роки, коли винайдено асфальт, на пагорбі «Кам'яний горб» за півмилі від Трускавця відкрито джерело «Софія», набагато міцніше від джерела Марія і влаштовано її доставку рурами до тієї ж самої пагоди для зручності гостей, як бачимо його сьогодні.

Відкрите пізніше інше солоне джерело названо на честь одного з райців Скарбової Дирекції в Самборі «Джерелом Едварда», а друге солоно-гірке – на пропозицію інженера Адама Берського «Джерелом Броніслава», як таке, що сильніше від Марії боронило славу Трускавця.

Найдальше розміщене джерело «Юзя» є чистою водою і освіжує спраглих. Джерело Нафта з замилюванням п'ють гості купалень і мешканці.

Болотистий сірчаний шлам утворюється неподалік ванн в ліску під назвою «Липиця», а сірчано-солоний шлам найефективніший у селі Станілі.

Пізнішими протекторами Трускавця були: презес Скарбової Дирекції д-р Ігнатій Пленер і граф Володимир Русоцький. Це за їх впливом направлено давні дороги, прокладено нові, поставлено каплицю, готель, ванни і багато інших будинків.

Так-от Трускавець став не тільки славнозвісним курортним місцем, але й улюбленим затишном польської шляхти цілого краю.

Після призначення д-ра Пленера міністром Трускавець почав занепадати, і нарешті в 1870 р. перейшов у приватне володіння.

Окрім солоних джерел, причиною творення закладу трускавецьких мінеральних вод були також поклади чистої кристалізованої сірки, олов'яної слюди, галмею цинку, земляної смоли, скальної олії, ці мінерали видобувались у двох шахтах, але пізніше з причини великих шкод, які спричиняла витікаюча сірчана вода, дальшу працю занедбано.

Окрім перелічених мінералів в Копальні знайдено ще брунатну і голубувату глинку, а в ній пісковий маргель і підсочений гіпс, далі лупкову глинку, роговець, кремій, залізисту руду, алюр і вапно. Тепер ціла та копальня замінена криницею і носить назву «шахти Анни».

*Подається за: Відділ рукописів Львівської національної бібліотеки ім. В. Стефаника
НАН України. – Ф. Баворовських. –
Спр. 1104/I [Przewodnik po Drohobyczu i okolicy]. – Арк. 30–41. Переклад з польської.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Альперин А. И. Курорт Трускавец / А. И. Альперин. – Львов, 1969; 2-ге вид. – Львов, 1970.
2. Батюк Т. Соляні жупи Дрогобицького староства у XVI – XVIII ст. / Т. Батюк // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. XI–XII. – Дрогобич, 2008. – С. 130–132.
3. Відділ рукописів Львівської Національної бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України. – Ф. Баворовських. – Спр. 1104/І. – Арк. 1–83 (опис Трускавця – Арк. 30–41).
4. Гречило А. «Про символіку міста Трускавця» / А. Гречило // Голос Ради. – 1992. – № 2–3 (8–15 січня). – С. 4.
5. Гречило А. Гуска – птиця не проста, гуска – символ Трускавця / А. Гречило // Франкова криниця. – 1992. – 27 березня. – С. 4.
6. Гречило А. Печатки сіл Дрогобицької округи кінця XVIII ст. / А. Гречило // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2000. – Вип. IV. – С. 419–428.
7. Гречило А. Про відновлення давнього символу Трускавця / А. Гречило // Галицька зоря (Дрогобич). – 1992. – № 7 (25 січня). – С. 3.
8. Гречило А. Про відновлення давнього символу Трускавця / А. Гречило // Галицька зоря (Дрогобич). – 1992. – № 4 (22 січня). – С. 2.
9. Гречило А. Символи міста Трускавця / А. Гречило // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. XI–XII. – Дрогобич, 2008. – С. 659–662.
10. Гузар З. Короткий нарис історії Трускавця / З. Гузар, О. Мацюк, І. Скибак. – Трускавець-Львів, 1997.
11. Данилюк Ю. З. Трускавець / Ю. З. Данилюк, В. І. Дмитрук // Енциклопедія історії України. – Т. 10: Т-Я. – Київ, 2013. – С. 169–170.
12. Исаевич Я. Д. Трускавец / Я. Д. Исаевич, Л. Т. Сеньк // История городов и сел Украинской ССР. Львовская обл. – К., 1978. – С. 673–680.
13. Исаевич Я. Д. Трускавец / Я. Д. Исаевич, П. І. Халус // Історія міст і сіл Української РСР. Львівська обл. – К., 1968. – С. 838–848.
14. Коваль Г. І. Трускавець – погляд крізь віки / Г. І. Коваль. – Львів: Карти і Атласи, 2014. – 78 с.: фот.
15. Літописець В'ячеслав. Трускавець – володар живої води / В'ячеслав Літописець. – Дрогобич, 2008.
16. Люстрації королівщин українських земель XVI – XVIII ст. Матеріали до реєстру рукописних та друкованих текстів / Уклала Р. Майборода. – Київ, 1999. – С. 207.
17. Марков И. И. Трускавец / И. И. Марков, А. С. Шатырко. – Львов, 1965.
18. Мациевский А. Трускавец за 500 лет (1469 – 1969): Библиографический указатель / А. Мациевский, О. Мацюк. – Львов, 1972.
19. Мацюк О. З історії Трускавця / О. Мацюк // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. II. – Дрогобич, 1997. – С. 13–18.
20. Мацюк О. Замки і фортеці Трускавця / О. Мацюк // Галицька брама. – 1995. – № 5; 1996. – № 17.
21. Мацюк О. Замки і фортеці Трускавця / О. Мацюк // Франкова криниця. – 1995. – № 42; 1996. – № 5.
22. Мацюк О. Пам'ятки оборонного будівництва Трускавця / О. Мацюк // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. I. – Дрогобич, 1995. – С. 28–32.
23. Мацюк О. Чому «Трускавець»? До видання «Історії міст і сіл Української РСР» / О. Мацюк // Радянське слово. – 1964. – 11 січня.
24. Мацюк О. Короткий нарис історії Трускавця / О. Мацюк, І. Скибак. – Трускавець, 2000.
25. Ольховий Я. Загадка названня Трускавця / Я. Ольховий // Трускавецкая здравница. – 1988. – 12 авг.
26. Ольховий Я. А істина виявилася посередині... / Я. Ольховий // Галицька Зоря. – 2000. – 3 жовтн.
27. Ольховий Я. Трускавець – соляне джерело / Я. Ольховий // Радянське слово. – 1972. – 22 берез.
28. Пельчар Зенон, доктор. Історія розвитку Трускавця і вдосконалення останніх років: Огляд оздоровчо-бальнеологічних і туристичних матеріалів / Пер. з поль. Г. Заборовської і Н. Бойсан. Наук. ред. І. Стахів. – Трускавець, 1997.
- 28/1. Пристай О. З Трускавця у світ хмародерів. Спомини з минулого й сучасного. Репринтне видання / О. З. Пристай. – Т. І. – Дрогобич, 2010.
29. Рега О. Духовна перлина Трускавця: Церква Святого Миколая / О. Рега. – К., 2006.
30. Сенів І. Трускавець на давній поштовій листівці / І. Сенів. – Дрогобич, 2012.
31. Сиривко І. Коронований гусак: Миська рада Трускавця затвердила новий герб міста // Львівські новини (додаток до газети Експрес) / І. Сиривко. – 2007. – 17–24 травня. – С. 10.

32. Смуток І. Дрогобицьке староство в актах люстрації Руського воєводства 1765 року / І. Смуток, Л. Тимошенко // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. VI. – Дрогобич, 2002. – С. 473–511.
33. Тимошенко Л. Давній Трускавець (історична довідка) / Л. Тимошенко // Старожитності Дрогобиччини. Науково-популярний краєзнавчий часопис історичного факультету ДДПУ ім. Івана Франка. – 2010. – № 3–4. – С. 16–19.
34. Тимошенко Л. Дрогобич в адміністративно-правових та статистичних джерелах XVI – XVII ст. / Л. Тимошенко // *Drohobycz miasto wielu kultur*. – Rzeszów, 2005. – S. 60–76.
35. Тимошенко Л. Описи Дрогобича XIX ст. / Л. Тимошенко // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. VII. – Дрогобич, 2003. – С. 552–561.
36. Тимошенко Л. Описи Дрогобича XIX ст. / Л. Тимошенко // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – 2003. – Вип. VII. – С. 556–557.
37. Тимошенко Л. Рецензія на науково-популярне видання Ігоря Сеніва «Трускавець на давній поштової листівці» / Л. Тимошенко // Сенів І. Трускавець на давній поштової листівці. – Дрогобич, 2012. – С. 5.
38. Тимошенко Л. Трускавець додає собі літ і нічого спільного не має з трускавками (Факти і документи доводять, що всесвітньо відомий курорт набагато старший від тих років, які раніше йому «давали» історики) / Л. Тимошенко // Високий Замок. – 2008. – 1–2 березня. – Субота-неділя.
39. Тимошенко Л. Трускавцю 582 роки / Л. Тимошенко // Літопис Бойківщини. – 2008. – Ч. 1 / 74 (85). – С. 82–86.
40. Трускавець: Краєзнавчий бібліографічний покажчик / Упоряд. І. Б. Матяш, Л. П. Одинока, Р. В. Романовський, І. М. Скибак // Архівні та бібліографічні джерела української історичної думки. – Вип. 9 / Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. – К., 2003.
41. Харчук Х. Архітектура курортної забудови Трускавця XIX – першої половини XX ст. / Х. Харчук. – Львів, 2008.
42. Чава І. Часопис «Ziemia Drohobyska» як джерело до історії Дрогобича, Борислава та Трускавця / І. Чава // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип. XVI. – Дрогобич, 2012. – С. 565–572.
43. Biedrzycka A. Bibliografia pomników kultury dawnych kresów południowo-wschodnich Rzeczypospolitej / A. Biedrzycka. – Kraków, 2000. – S. 255–256.
44. Boniecki J. Kresy Wschodnie II Rzeczypospolitej w fotografii. Katalog fotografii z Archiwum Dokumentacji Mechanicznej w Warszawie (1919 – 1939) / J. Boniecki. – Warszawa, 1996. – S. 64–67.
45. Derwojed J. Barącz Tadeusz / J. Derwojed // Słownik artystów polskich i obcych w polsce działających: malarze, rzeźbiarze, graficy. – T. I. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1971. – S. 86 – 88.
46. Jednodniówka truskawiecka. 1911 – 30.05.1936. Wydana przez Komitet obywatelski z okazji jubileuszu 25-lecia pracy prezydenta Rajmunda Jarosza na terenie Truskawca. – Drohobycz, 1936.
47. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego. – Kraków, 1998. – S. 191–200.
48. Lorenz Tadeusz. TRUSKAWIEC 1461 – 1936. Zarys historyczny (Praca na stopień doktora medycyny) / Promotor: Prof. Dr med. Witold Ziembicki. – [Lwów, 1938]. – 91 s.+62 s. (Додатки).
49. Lu. Dz. Truskawiec // Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. – T. XII. – Warszawa, 1892. – S. 520–522.
50. Makarski W. Nazwy miejscowości dawnej ziemi przemyskiej / W. Makarski. – Lublin, 1999. – S. 277.
51. Maschek Dr. Jak używać kąpieli w Truskawcu i jak się uachować w czasie ich brania? / Dr. Maschek // Gazeta Lwowska. – 1837. – N 82–83.
52. Maschek Dr. Ueber die Heilwirkung der Mineralquellen zu Truskawiec / Dr. Maschek // Mnemosyne Lwów. – 1836. – N 79–80.
53. Mikołaj z Maćkowicz. Truskawiec z okolicami. – Poznań, 1850.
54. Nicieja St. St. Kresowe trójmiasto. Truskawiec-Drohobycz-Boryslaw / St. Nicieja. – Opole, 2009. – S. 7–60.
55. Pelczar Z. Historia rozwoju Truskawca i ulepszenia lat ostatnich / Z. Pelczar. – Kraków, 1909. – 1997 p.
56. Pelczar Z. Studiece Truskawca. 1827 – 1927. / Z. Pelczar. – Drohobycz, 1928.
57. Pilecki J. M. Franciszek Siarczyński. Drohobycz na początku XIX wieku / J. M. Pilecki // Ziemia Drohobyska. Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Drohobyskiej. – 2002. – N 16. – S. 124.
58. Pilecki J. M. Truskawiec starszy o kilkadziesiąt lat / J. M. Pilecki // Ziemia Drohobyska / Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Drohobyskiej. – N 17–18. – Wrocław, 2004. – S. 82–83.
59. Pomnik Mickiewicza w Drohobyczu // Przegląd Poznański. – R. 1. – 1894. – N 10. – S. 12.
60. Pomniki Adama Mickiewicza w miastach kresowych // Semper Fidelis. – 1998. – N 1. – S. 23.
61. Qwirini-Popławski R. Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii w Truskawcu / R. Qwirini-Popławski // Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej. – T. 6. – Cz. 1.

62. Teodorowicz A. Przyroda i literatura Truskawca / A. Teodorowicz. – Drohobycz, 1914.
63. Torosiewicz T. Beitrag zur Kenntniss der Mineralquellen zu Truskawiec / T. Torosiewicz // Mnemosyne. – 1837. – N 25.
64. Torosiewicz T. Beitrag zur Kenntniss der Mineralquellen zu Truskawiec / T. Torosiewicz // Rozmaitości Lwowskie. – 1837. – N 37.
65. Torosiewicz T. Kilka słów o wodach mineralnych w Truskawcu / T. Torosiewicz // Gazeta Lwowska. – 1842. – N 105.
66. Torosiewicz T. Źródło słono-gorzkałe w Truskawcu rozebrane chemiczne / T. Torosiewicz // Gazeta Lwowska. – 1842. – N 43.
67. Torosiewicz T. O wodach mineralnych w Truskawcu / T. Torosiewicz // Gazeta Lwowska. – 1843. – N 47.
68. Truskawiec // Kresy Wschodnie II Rzeczypospolitej / Oprac. A. Zarnowski. – Kraków, 1996.
69. Truskawiec // Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. – T. XV. – Cz. 2. – Warszawa, 1902. – S. 664.
70. Truskawiec // Wiadomości Turystyczne. Organ polskiej i wszechświatowej turystyki. – 1932. – N 5–6–7. – Maj-czerwiec-lipiec. – S. 40–41.
71. Truskawiec-Zdrój: Ilustrowany przewodnik po zdrojowisku i okolicy z mapami oraz wykresem. – Lwów-Truskawiec, 1933.
72. Więckowski M. Borysław i okolice / M. Więckowski // Myśl Polska o Kresach. Dodatek do Myśli Polskiej. – 1996. – R. 55. – N 7. – S. II.

REFERENCES

1. Alperyn A. Y. Kurort Truskavets / A. Y. Alperyn. – Lvov, 1969; 2-he vyd. – Lvov, 1970.
2. Batiuk T. Soliani zhupy Drohobyskoho starostva u XVI – XVIII st. / T. Batiuk // Drohobyskyi kraieznavchyi zbirnyk. – Vyp. XI–XII. – Drohobych, 2008. – S. 130–132.
3. Viddil rukopysiv Lvivskoi Natsionalnoi biblioteky im. V. Stefanyka NAN Ukrainy. – F. Bavorovskyykh. – Spr. 1104/I. – Ark. 1–83 (opys Truskavtsia – Ark. 30–41).
4. Hrechyllo A. «Pro symboliku mista Truskavtsia» / A. Hrechyllo // Holos Rady. – 1992. – № 2–3 (8–15 sichnia). – S. 4;
5. Hrechyllo A. Huska – ptytsia ne prosta, huska – symvol Truskavtsia / A. Hrechyllo // Frankova krynytsia. – 1992. – 27 bereznia. – S. 4;
6. Hrechyllo A. Pechatky sil Drohobyskoi okruhy kintsia XVIII st. / A. Hrechyllo // Drohobyskyi kraieznavchyi zbirnyk. – Drohobych, 2000. – Vyp. IV. – S. 419–428.
7. Hrechyllo A. Pro vidnovlennia davnoho symbolu Truskavtsia / A. Hrechyllo // Halytska zoria (Drohobych). – 1992. – № 7 (25 sichnia). – S. 3.
8. Hrechyllo A. Pro vidnovlennia davnoho symbolu Truskavtsia / A. Hrechyllo // Halytska zoria (Drohobych). – № 4 (22 sichnia). – S. 2.
9. Hrechyllo A. Symvoly mista Truskavtsia / A. Hrechyllo // Drohobyskyi kraieznavchyi zbirnyk. – Vyp. XI–XII. – Drohobych, 2008. – S. 659–662.
10. Huzar Z., Matsiuk O., Skybak I. Korotkyi narys istorii Truskavtsia / Z. Huzar, O. Matsiuk, I. Skybak. – Truskavets-Lviv, 1997.
11. Danyliuk Yu. Z., Dmytruk V. I. Truskavets / Yu. Z. Danyliuk, V. I. Dmytruk // Enytsklopediia istorii Ukrainy. – T. 10: T-Ya. – Kyiv, 2013. – S. 169–170.
12. Ysaevych Ya. D., Senyk L. T. Truskavets / Ya. D. Ysaevych, L. T. Senyk // Ystoriia horodov y sel Ukrainskoi SSR. Lvovskaia obl. – K., 1978. – S. 673–680.
13. Isaievych Ya. D., Khalus P. I. Truskavets / Ya. D. Isaievych, P. I. Khalus // Istoriia mist i sil Ukrainskoi RSR. Lvivska obl. – K., 1968. – S. 838–848.
14. Koval H. I. Truskavets – pohliad kriz viky / H. I. Koval. – Lviv: Karty i Atlasy, 2014. – 78 s.: fot.
15. Litopysets Viacheslav. Truskavets – volodar zhyvoi vody / Viacheslav Litopysets. – Drohobych, 2008.
16. Liustratsii korolivshchyn ukrainskykh zemel XVI – XVIII st. Materialy do reiestru rukopysnykh ta drukovanykh tekstiv / Uklala R. Maiboroda. – Kyiv, 1999. – S. 207.
17. Markov Y. Y., Shatyрко A. S. Truskavets / Y. Y. Markov, A. S. Shatyрко. – Lvov, 1965.
18. Matsyevskyi A., Matsiuk O. Truskavets za 500 let (1469 – 1969): Biblyohraficheskyy ukazatel / A. Matsyevskyi, O. Matsiuk. – Lvov, 1972.
19. Matsiuk O. Z istorii Truskavtsia / O. Matsiuk // Drohobyskyi kraieznavchyi zbirnyk. – Vyp. II. – Drohobych, 1997. – S. 13–18.
20. Matsiuk O. Zamky i fortetsi Truskavtsia / O. Matsiuk // Halytska brama. – 1995. – № 5; 1996. – № 17.

21. Matsiuk O. Zamky i fortetsi Truskavtsia / O. Matsiuk // Frankova krynytsia. – 1995. – № 42; 1996. – № 5
22. Matsiuk O. Pamiatky oboronnoho budivnytstva Truskavtsia / O. Matsiuk // Drohobytshkyi kraieznavchyi zbirnyk. – Vyp. I. – Drohobych, 1995. – S. 28-32
23. Matsiuk O. Chomu «Truskavets»? Do vydannia «Istorii mist i sil Ukrainshoi RSR» / O. Matsiuk // Radianske slovo. – 1964. – 11 sichnia.
24. Matsiuk O., Skybak I. Korotkyi narys istorii Truskavtsia / O. Matsiuk, I. Skybak. – Truskavets, 2000.
25. Olkhovyi Ya. Zahadka nazvanyia Truskavtsa / Ya. Olkhovyi // Truskavetskaia zdravnytsa. – 1988. – 12 avh.
26. Olkhovyi Ya. A istyna vyavylasia poseredyni... / Ya. Olkhovyi // Halytska Zoria. – 2000. – 3 zhovtn.
27. Olkhovyi Ya. Truskavets – soliane dzherelo / Ya. Olkhovyi // Radianske slovo. – 1972. – 22 berez.
28. Pelchar Zenon, doktor. Istoriia rozvytku Truskavtsia i vdoshkonalennia ostannikh rokiv: Ohliad ozdorovcho-balneolohichnykh i turystychnykh materialiv / Per. z pol. H. Zaborovshoi i N. Boisan. Nauk. red. I. Stakhiv. – Truskavets, 1997.
- 28/1 Prystai O. Z Truskavtsia u svit khmaroderiv. Spomyny z mynuloho y suchasnoho. Reprintne vydannia / O. Z. Prystai. – T. I. – Drohobych, 2010.
29. Reha O. Dukhovna perlyna Truskavtsia: Tserkva Sviatoho Mykolaia / O. Reha. – K., 2006.
30. Seniv I. Truskavets na davnii poshtovii lystivtsi / I. Seniv. – Drohobych, 2012.
31. Syryvko I. Koronovanyi husak: Miska rada Truskavtsia zatverdyla novyi herb mista // Lvivski novyny (dodatok do hazety Ekspres) / I. Syrovko. – 2007. – 17–24 travnia. – S. 10.
32. Smutok I., Tymoshenko L. Drohobytshke starostvo v aktakh liustratsii Russhoi voievodstva 1765 roku / I. Smutok, L. Tymoshenko // Drohobytshkyi kraieznavchyi zbirnyk. – Vyp. VI. – Drohobych, 2002. – S. 473–511.
33. Tymoshenko L. Davnii Truskavets (istorychna dovidka) / L. Tymoshenko // Starozhytnosti Drohobychchyny. Naukovo-populiarnyi kraieznavchyi chasopys istoriynoho fakultetu DDPU im. Ivana Franka. – 2010. – № 3–4. – S. 16–19.
34. Tymoshenko L. Drohobych v administratyvno-pravovykh ta statystychnykh dzherelakh XVI – XVII st. / L. Tymoshenko // Drohobychz miasto wielu kultur. – Rzeszów, 2005. – S. 60–76.
35. Tymoshenko L. Opysy Drohobycha XIX st. / L. Tymoshenko // Drohobytshkyi kraieznavchyi zbirnyk. – Vyp. VII. – Drohobych, 2003. – S. 552–561.
36. Tymoshenko L. Opysy Drohobycha XIX st. / L. Tymoshenko // Drohobytshkyi kraieznavchyi zbirnyk. – 2003. – Vyp. VII. – S. 556–557.
37. Tymoshenko L. Retsenziia na naukovo-populiarne vydannia Ihoria Seniva «Truskavets na davnii poshtovii lystivtsi» / L. tymoshenko // Seniv I. Truskavets na davnii poshtovii lystivtsi. – Drohobych, 2012. – S. 5.
38. Tymoshenko L. Truskavets dodaie sobi lit i nichoho spilnoho ne maie z truskavkamy (Fakty i dokumenty dovodiati, shcho vsesvitno vidomyi kurort nabahato starshyi vid tykh rokiv, yaki ranishe yomu «daval» istoriky) / L. Tymoshenko // Vysoky Zamok. – 2008. – 1–2 bereznia. – Subota-nedilia.
39. Tymoshenko L. Truskavtsiu 582 roky / L. Tymoshenko // Litopys Boikivshchyny. – 2008. – Ch. 1 / 74 (85). – S. 82–86.
40. Truskavets: Kraieznavchyi bibliohrafichni pokazhchyk / Uporiad. I. B. Matiasz, L. P. Odynoka, R. V. Romanovshyi, I. M. Skybak // Arkhivni ta bibliohrafichni dzherela ukrainshoi istoriynoi dumky. – Vyp. 9 / Ukrainshyi naukovo-doslidnyi instytut arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva. – K., 2003.
41. Kharchuk Kh. Arkhitektura kurortnoi zabudovy Truskavtsia XIX – pershoi polovyny XX st. / Kh. Kharchuk. – Lviv, 2008.
42. Chava I. Chasopys «Ziemia Drohobychka» yak dzherelo do istorii Drohobycha, Boryslava ta Truskavtsia / I. Chava // Drohobytshkyi kraieznavchyi zbirnyk. – Vyp. XVI. – Drohobych, 2012. – S. 565–572.
43. Biedrzycka A. Bibliografia pomników kultury dawnych kresów południowo-wschodnich Rzeczypospolitej / A. Biedrzycka. – Kraków, 2000. – S. 255–256.
44. Boniecki J. Kresy Wschodnie II Rzeczypospolitej w fotografii. Katalog fotografii z Archiwum Dokumentacji Mechanicznej w Warszawie (1919 – 1939) / J. Boniecki. – Warszawa, 1996. – S. 64–67.
45. Derwojed J. Barącz Tadeusz / J. Derwojed // Słownik artystów polskich i obcych w polsce działających: malarze, rzeźbiarze, graficy. – T. I. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1971. – S. 86 – 88.
46. Jednodniówka truskawiecka. 1911 – 30. 05. 1936. Wydana przez Komitet obywatelski z okazji jubileuszu 25-lecia pracy prezydenta Rajmunda Jarosza na terenie Truskawca. – Drohobych, 1936.
47. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego. – Kraków, 1998. – S. 191–200.
48. Lorenz Tadeusz. TRUSKAWIEC 1461 – 1936. Zarys historyczny (Praca na stopień doktora medycyny) / Promotor: Prof. Dr med. Witold Ziembicki. – [Lwów, 1938]. – 91 s.+62 s. (Dodatki).
49. Lu. Dz. Truskawiec // Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. – T. XII. – Warszawa, 1892. – S. 520-522.
50. Makarski W. Nazwy miejscowości dawnej ziemi przemyskiej / W. Makarski. – Lublin, 1999. – S. 277.

51. Maschek Dr. Jak używać kąpeli w Truskawcu i jak się uachować w czasie ich brania? / Dr. Maschek // *Gazeta Lwowska*. – 1837. – N 82–83.
52. Maschek Dr. Ueber die Heilwirkung der Mineralquellen zu Truskawiec / Dr. Maschek // *Mnemosyne Lwów*. – 1836. – N 79–80.
53. Mikołaj z Maćkowicz. Truskawiec z okolicami. – Poznań, 1850.
54. Nicieja St. Sł. Kresowe trójmiasto. Truskawiec-Drohobycz-Borysław / St. Nicieja. – Opole, 2009. – S. 7–60.
55. Pelczar Z. Historia rozwoju Truskawca i ulepszenia lat ostatnich / Z. Pelczar. – Kraków, 1909. – 1997 r.
56. Pelczar Z. Stuliece Truskawca. 1827 – 1927. / Z. Pelczar. – Drohobycz, 1928.
57. Pilecki J. M. Franciszek Siarczyński. Drohobycz na początku XIX wieku / J. M. Pilecki // *Ziemia Drohobycka*. Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej. – 2002. – N 16. – S. 124.
58. Pilecki J. M. Truskawiec starszy o kilkadziesiąt lat / J. M. Pilecki // *Ziemia Drohobycka* / Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Drohobyckiej. – N 17–18. – Wrocław, 2004. – S. 82–83.
59. Pomnik Mickiewicza w Drohobyczu // *Przegląd Poznański*. – R. 1. – 1894. – N 10. – S. 12.
60. Pomniki Adama Mickiewicza w miastach kresowych // *Semper Fidelis*. – 1998. – N 1. – S. 23.
61. Qwirini-Popławski R. Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Panny Marii w Truskawcu / R. Qwirini-Popławski // *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*. – T. 6. – Cz. 1.
62. Teodorowicz A. Przyroda i literatura Truskawca / A. Teodorowicz. – Drohobycz, 1914.
63. Torosiewicz T. Beitrag zur Kenntniss der Mineralquellen zu Truskawiec / T. Torosiewicz // *Mnemosyne*. – 1837. – N 25.
64. Torosiewicz T. Beitrag zur Kenntniss der Mineralquellen zu Truskawiec / T. Torosiewicz // *Rozmaitości Lwowskie*. – 1837. – N 37.
65. Torosiewicz T. Kilka słów o wodach mineralnych w Truskawcu / T. Torosiewicz // *Gazeta Lwowska*. – 1842. – N 105.
66. Torosiewicz T. Źródło słono-gorzkałe w Truskawcu rozebrane chemiczne / T. Torosiewicz // *Gazeta Lwowska*. – 1842. – N 43.
67. Torosiewicz T. O wodach mineralnych w Truskawcu / T. Torosiewicz // *Gazeta Lwowska*. – 1843. – N 47.
68. Truskawiec // *Kresy Wschodnie II Rzeczypospolitej* / Oprac. A. Zarnowski. – Kraków, 1996.
69. Truskawiec // *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. – T. XV. – Cz. 2. – Warszawa, 1902. – S. 664.
70. Truskawiec // *Wiadomości Turystyczne*. Organ polskiej i wszechświatowej turystyki. – 1932. – N 5–6–7. – Maj-czerwiec-lipiec. – S. 40–41.
71. Truskawiec-Zdrój: Ilustrowany przewodnik po zdrojowisku i okolicy z mapami oraz wykresem. – Lwów-Truskawiec, 1933.
72. Więckowski M. Borysław i okolice / M. Więckowski // *Myśl Polska o Kresach*. Dodatek do *Myśli Polskiej*. – 1996. – R. 55. – N 7. – S. II.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2017 р.

Igor SMUTOK,

кандидат історичних наук, завідувач кафедри давньої історії України
та спеціальних історичних дисциплін
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) smutokigor@gmail.com

Леся SMUTOK,

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) smutoklesia@gmail.com

СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА НАСЕЛЕННЯ XVI – XVIII ст. НА ПРИКЛАДІ ДРОГОБИЧА, БОРИСЛАВА, ТРУСКАВЦЯ

У статті розглядається соціальна стратифікація населення Прикарпаття на прикладі Дрогобича, Борислава, Трускавця. Міське суспільство вирізнялося складною соціальною структурою. Документи XVI – XVIII ст. виділяють такі категорії міського населення як міщани і передміщани. Міщани склалися з патриціату, цехових ремісників, торговців. Також у Дрогобичі у XVI – XVIII ст. проживали духовенство, шляхта, різний декласований люд. У Бориславі населення складалося зі шляхти і залежного селянства. Тут проживала місцева українська шляхта. Вона була незаможною, власних селян не мала й організовувала своє господарство самостійно. Одночасно у Бориславі мешкала заможна шляхта. В її маєтках були залежні селяни, орендарі-євреї, слуги з простолюду та зі шляхти. Трускавець уособлював ще один тип поселень. Це королівське село, де населення складалося з селянства, об'єднаного в окрему громаду. З її середовища обиралася влада в особі тивуна. Також в селі окремо мешкав парафіяльний священик та напівпривілейовані категорії населення (млинарі, корчмари, солтиси).

Ключові слова: Дрогобич, Борислав, Трускавець, соціальна структура населення.

Літ. 12.

Igor SMUTOK,

PhD (History), Head of the Department of ancient history of Ukraine et special historical disciplines

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) smutokigor@gmail.com

Lesy SMUTOK,

PhD (History), Associate Professor of the Department of The World History
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) smutoklesia@gmail.com

SOCIAL STRUCTURE OF THE POPULATION XVI – XVIII century ON THE EXAMPLE OF DROGOBYCH, BORISLAV, TRUSKAVETS

The article deals with the social stratification of the population of Prykarpattya by the example of Drohobych, Borislav, Truskavets. Based documents and XVI – XVIII centuries the city society was distinguished by a complex social structure.. To see such categories of the urban population as petty bourgeois and subject. The philistines consisted of a patriciate, craft craftsmen, merchants. Also in Drohobych in the XVI – XVIII centuries lived the clergy, nobility, various declassed elements. In Borislav, the population consisted of a nobility and an over-inflated peasantry. Here lived the local Ukrainian-Russian gentry. She was well-off, did not have her own peasants and led her own economy. At the same time, a well-to-do gentry lived in Borislav. In her estates were dependent peasants, tenant-Jews, servants from commoners and from the nobility. Truskavets personified another type of settlement. This is a royal village, where the population consisted of peasants, united into a separate community. In the midst of her environment, power was elected tivun. Also in the village there was a parish priest and semi-privileged categories of the population (millers, innkeepers, Soltys).

Key words: Drohobych, Borislav, Truskavets, social structure of the population.

Ref. 12.

Ігорь СМУТОК,кандидат исторических наук, заведующий кафедрой давней истории Украины и
вспомогательных исторических дисциплинДрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко
(Украина, Дрогобыч) smutokigor@gmail.com**Леся СМУТОК,**

кандидат исторических наук, доцент кафедры всемирной истории

Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко
(Украина, Дрогобыч) smutoklesia@gmail.com

СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА НАСЕЛЕННЯ XVI – XVIII вв. НА ПРИМЕРІ ДРОГОБИЧА, БОРИСЛАВА, ТРУСКАВЦА

В статті розглядається соціальна стратифікація населення Прикарпаття на прикладі Дрогобича, Борислава, Трускавця. Городське суспільство відзначалося складною соціальною структурою. Документи XVI – XVIII вв. виділяють такі категорії городського населення як мешканці та ремісники. Мешканці складалися з патриціату, цехових ремісників, торговців. Також в Дрогобичі в XVI – XVIII вв. проживали духовенство, шляхта, різний деградований елемент. У Бориславі населення складалося з шляхти та залежного кріпацтва. Тут проживала місцеві українська шляхта. Вона була незалежною, не мала власних кріпаків та вела своє господарство самостійно. В той же час в Бориславі проживала залежна шляхта. В її маєтках були залежні кріпаки, арендарі-євреї, слуги з простолюдинів та з шляхти. Трускавець відтворює ще один тип поселень. Це королівське село, де населення складалося з кріпацтва, об'єднаного в окрему общину. З його середовища обиралися владні особи. Також в селі окремо проживав приходський священник та привілейовані категорії населення (мельники, шинкари, солдати).

Ключові слова: Дрогобич, Борислав, Трускавець, соціальна структура населення.

Лит. 12.

Постановка проблеми. Суспільство ранньомодерної доби успадкувало з середньовіччя поділ на три стани – шляхта, церква та селяни з міщанами. Такий стан речей декларувався не тільки на рівні розмірковувань тогочасних мислителів рівня Станіслава Оріховського, Щасного Гербурта, Миколая Рея і т.д., але й закріплювався відповідною владною суспільно-політичною конструкцією. Втім, за лаштунками постульованих тверджень в дійсності приховувалася доволі строката картина соціальних груп та відносин. Насправді українське суспільство XVI – XVIII ст. створило мозаїку різних соціальних, конфесійних, професійно зорієнтованих спільнот, окремішність яких ґрунтувалася як на певних правових засадах, так і на основі неписаних усталених звичаїв та практик. Як це виглядало в повсякденних реаліях, спробуємо продемонструвати на прикладі кількох поселень.

Аналіз досліджень. Проведення такого порівняння полегшується тим, що соціальні аспекти історії Дрогобича та Дрогобиччини так чи інакше потрапляли в поле зору дослідників. Таким чином, певні напрацювання в цій ділянці існують. Зокрема, дослідники Дрогобича, як-то Я. Ісаєвич, Л. Тимошенко в колективній монографії окремо розглянули структуру населення міста у період з XVI по XVIII ст. [3] Про Борислав та навколишні села, що згодом у XIX–XX ст. стали частиною цього поселення, писав О. Микулич [2]. Цікаві думки про соціальну градацію населення Прикарпаття можна віднайти в інших працях, дотичних цієї тематики [4 – 10].

Виклад основного матеріалу. Дрогобич у вказаний період являв собою типові містечко, що користувалося маґдебурзьким правом й перебувало у королівській власності. За просторовою локацією місто поділялося на дві частини – середмістя та передмістя, розмежовані оборонними укріпленнями. Згідно документів у Дрогобичі з часом витворилося щонайменше чотири передмістя (Завіжне, Задвірне, Лішнянське і Міські Загороди) [3, 41]. В межах міста селилися міщани, за мурами – передміщани. Обидві категорії були особисто вільними. Втім, права і обов'язки, які надавалися маґдебургією, були для них різними. Передміщани залучалися до виконання різноманітних повинностей та відробітків (шарварків). Контроль над належним виконанням вказаних

робіт здійснювався адміністрацією Дрогобицького староства. Таким чином, будучи формально частиною міського населення, передміщани нічим не різнилися від решти королівських підданих з сусідніх сіл, котрі так само підпорядковувалися замковій адміністрації та виконували подібні повинності. Переваги, які мали передміщани, були незначними. Очевидно, вони могли безперешкодно переселитися у середмістя та набувати там нерухомість. Напевне, для цього не потрібно було проходити процедуру вступу до міщанської корпорації. Так само перевагою, хоча доволі символічною, була відсутність обмежень особистого характеру: вони, для прикладу, не сплачували куничне у разі видання дочок заміж за межі свого осідку, як це практикувалося серед підданих навколишніх королівських сіл.

Власне міщани – це ті, хто мешкав у середмісті. Вони становили вкрай неоднорідну спільноту. Спектр її внутрішньої майнової і суспільної диференціації був доволі широкий. Зрештою, в цьому немає нічого дивного, адже місто, навіть таке невелике як Дрогобич, являло собою доволі складний соціальний організм. Вже на XVI ст. тут існувала невелика група осіб, з яких формувалася патриціат. Як засвідчує історія Перемишля, Нового Самбора, Львова (на жаль, у випадку з Дрогобичем відслідкувати це на конкретних прикладах неможливо), він складався з осіб, що досягнули певного матеріального статку, користувалися авторитетом і впливами та обиралися до міських органів управління. Природне намагання закріпити особисті досягнення за наступними поколіннями призводило до появи міщанських родин, які становили міську верхівку. Але окремої касты вони не сформували, й патриціат зазнавав ротації.

Кістяк міщанства становили ремісничі корпорації. На середину XVI ст. у Дрогобичі існувало зо два десятки ремісничих професій. На початку XVII ст. у документах фіксуються ковальський, бондарський, ткацький, кравецький, шевський, кушнірський, гончарський, шапкарський цехи [3, 42–43]. Несприятливі суспільно-політичні перипетії середини XVII – початку XVIII ст. підірвали ремісничу справу, однак відсоток ремісників залишався високим. На середину XVIII ст. відомо не менше 36 ремісничих спеціалізацій. Життя в цехах регулювалося статутами. Повноправними членами цехової корпорації вважалися майстри, кожен з яких мав своїх підмайстрів та учнів. Статuti регулювали не тільки виробничі відносини, але регламентували правила повсякденного життя і поведінки (співжиття в шлюбі, спільні святкування, поховання тощо). Це посилювало згуртованість та підвищувало внутрішню консолідованість ремісничих спільнот. Поза межами цехової організації також існували ремісники. У Дрогобичі таку найбільшу групу становили зваричі. Кожен з них розпоряджався необхідним устаткуванням (як правило, це один черін) для виварювання солі. Вочевидь, у місті існували цирульник-аптекарь, роздрібні торговці тощо.

В межах міста та за мурами існували території, котрі не підлягали міській юрисдикції. У Дрогобичі було кілька таких юридик. Це старостинська, до якої належали громади Зваричького передмістя, Війтівської Гори і єврейський Лан; римо-католицький фарний костел володів трьома юридиками (Плебанія); окремо існувала «жупна юрисдикція», яка складалася з окремих жуп як певних виробничих комплексів, приналежних Дрогобицькому старості і Самбірському замку. Окремо існувала юридика міської Святоюрської церкви. Населення, що там проживало, та їхні власники не сплачували до міського бюджету жодних податків й не підлягали міському судочинству [3, 40]. Права та обов'язки мешканців цих юридик регулювалися виключно власниками. Королівська влада трактувала їх як королівських підданих, у церковній та шляхетській юридиках вони вважалися особистими підданими, з відповідними наслідками соціального характеру.

Як і в інших містах Давньої Речі Посполитої, населення поділялося за конфесійною приналежністю й такий поділ суттєво впливав на суспільні, а відтак і матеріальні позиції. У Дрогобичі, на відміну від Нового Самбора, Перемишля чи Львова, польська громада не становила домінуючої більшості. Таким чином, дрогобицькі українці не відчували тотальної дискримінації. Вони могли вільно набувати нерухомість в різних частинах міста й не були замкнуті в межах «руської вулиці». Єврейська громада становила неодмінну складову міського населення й Дрогобич не був винятком. У 1634 р. євреї отримали від дрогобицького старости Яна Миколая Даниловича право заселити так званий «Лан». Попри те, що вони підлягали старостинській юрисдикції й формально не мали права покидати свою територію, вже у другій половині XVII ст. вони розселяються по інших передмістях та набувають нерухомість в центрі Дрогобича. Євреї мали власну внутрішню

організацію, в межах якої існувала своя ієрархія. Наприклад, ревізія 1692 р. згадує про існування окремого «жидівського міста», де нараховувалося 27 об'єктів нерухомості. Окремо згадуються синагога, будинок єврейського бакаляра, кантора, школяра, різника, золотаря тощо [4, 515].

Місто у XVI–XVIII ст. було осідком для вільного проживання будь-кого. Для цього не потрібно було ставати міщанином або підпадати під чиюсь юрисдикцію. Цією обставиною активно користувалися різні категорії населення, які формально не мали жодного стосунку до міщанства. В першу чергу йдеться про шляхту. Остання постійно мешкала у Дрогобичі упродовж зазначеного періоду. Це були місцеві роди, вихідці з українського шляхетства з навколишніх сіл, як-то: Попелі, Унятицькі, Винницькі, Копистинські, Тустанівські, Бориславські. Вони набували нерухомість у місті, як правило, шляхом надання грошей в позику, яку міщани невзможі були сплатити. Наприклад, у ревізії Перемишльської землі 1692 р. у описі Дрогобича неодмінно фіксується перехід власності до рук шляхти словами: «w długu odebrał», «odebrał» («9. Dom Golełow ... który wdlugu odebrał JM Pan Popiel ... 19. Dom Migdaliny na całym placu odebrał go JM Pan Kopystynski wdlugu ... 20. Dom Melachowskiego na całym placu odebrał go JM Pan Nahuiowski ... 21. Dom Vukow ... który odebrała JM Pan Ustrzycki») [4, 521–522]. Також у місті проживала зайшла католицька шляхта, з якої комплектувалася старостинська адміністрація. Цікаво, що шляхта в однаковій мірі утримувала нерухомість як у місті, так і на передмістях. Не менш значимою, хоча не надто численною, була група духовенства східного і західного обрядів. Як вже згадувалося, в Дрогобичі існувало щонайменше дві юридики, підпорядковані місцевому костелу та церкві св. Юра, втім, у місті поза тим існувало ряд інших церковних інституцій (ще п'ять церков). Місцеве духовенство рекрутувалося з різних верств населення. Тут натрапляємо і на шляхту (Терлецькі, Стрільбицькі, Кульчицькі, Негребецькі) і на попівські родини (Староміські, Глібкевичі) і на вихідців з міщанства (Маки, Метельські). Міста також були місцем фундації чернечих обителей. Втім, Дрогобич становив в цьому виняток. В ньому щойно у середині XVIII ст. з'явився монастир Кармелітів. Можливо, це пов'язано з домінуванням тут українського населення, бо, наприклад, у Новому Самборі, де польська громада чисельно переважала українців і євреїв, існували Бернардинський, Домініканський, Єзуїтський, Місіонерський конвенти. Вочевидь, що в самбірському середовищі монахи становили поважний відсоток місцевого населення.

Структура сільського населення була значно спрощеною, але і тут існували різні соціальні модифікації.

Якщо йдеться про Борислав, то це поселення було типовим приватношляхетським осідком. Основні категорії жителів Борислава у XVI–XVIII ст. – це шляхта та її піддані. Борислав у XV ст. належав Тустанівським. 1447 р. Іван, Ілько, Пилип (Лацко), Машко і Грицько Тустанівські здійснили поділ маєтків. Найстарший Іван отримав Кропивник, решту братів – Долголуку, Колодницю, Борислав. З цього часу розпочинається окрема історія роду Кропивницьких. У 1460 р. вперше джерела повідомляють про Грицька з Борислава, що на думку Виростека Л., є одним з братів, який обрав місцем свого проживання одне із сіл обширних родових маєтків Тустанівських. На початку XVI ст. одноосібним власником Борислава виступає син Грицька Бориславського – Климашко. В наступні десятиліття більшою частиною земель в обох поселеннях продовжують володіти нащадки Климашка. До середини 16 ст. це були сини Іванко, Федько, Кость; в другій половині вказаного століття – внуки та правнуки, звані Костковичами, Федьковичами, Іванковичами [6, 82–83].

Розмежування маєтності в такому шляхетському гнізді як Борислав здійснювалося на засадах рівноправ'я усіх спадкоємців чоловічої статі в отриманні частки з батьківського маєтку (ні старійшинство, ні народження в першому або наступних шлюбах тощо не давало жодної переваги серед решти рідних братів). В його основі лежало так зване права репрезентації (*ius repraesentationis*), тобто в разі відсутності на час розподілу спадку одного зі спадкоємців, його частка не присвоювалася іншими братами, а наділялася його дітям, якщо такі були (цей принцип мав і зворотній бік: якщо спадкоємець був позбавлений права спадку, його діти і наступні покоління також автоматично позбавлялися цього права). На практиці це призводило до перманентного розмежування шляхетського гнізда між різними родовими відгалуженнями, у межах яких відбувалося також виокремлення нових часток з кожним наступним поколінням. Це тривало доти, доки численність мешканців сягала свого максимуму, а розміри землеволодіння кожного із них – свого граничного

мінімуму, за якими поставало питання про здатність земельного фонду певного шляхетського гнізда забезпечувати фізичне виживання його власників [5, 12–15].

Одночасно з розмежуванням відбувався земельний обіг шляхом купівлі-продажу, дарування. Це вносило суттєві корективи в розпаювання земельного фонду Борислава. Судячи з кількості актів застави, купівлі-продажу, дарування тощо, внесених до перемишльських земських і гродських актів, цей процес вирізнявся помітною активністю впродовж всього XVI – XVIII ст. Як наслідок, співвласниками Борислава та Мражниці в різний час стають Попелі, Яворські, Терлецькі, Тустанівські, Ільницькі тощо. Цікаво, що цим майновим обладкам, як правило, завжди передували родичання. Наприклад, Климко Винницький Клізевич переселився до Борислава у середині 1570-х років, одружившись з Мартою Бориславською [12, 233–234]. Однаковий соціальний статус диктував єдиний господарський уклад: прибулий шляхтич та його нащадки займали місце члена або кількох членів корінного роду, продовжуючи діяти за ustalеними, освяченими традицією та повсякденною практикою правилами. Разом з усіма вони користувалися своєю часткою в млині, ставку, прибутками з корчми, разом з усіма у визначений день огорожували орні землі та знімали огорожу після збору врожаю, мали право вруб. Цілком інакше виглядає ситуація, якщо землевласниками ставала зайшла заможна та середньозаможна шляхта. Тоді вони відокремлювалися від решти шляхетського клану й формували власну маєтність на основі фільваркової системи. Упродовж XVII ст. у Бориславі виникли два великі маєткові комплекси, які належали родині Попелів Думичів та Копистинським [2, 386].

Місцева шляхта в міру зростання її численності поступово бідніла. Як наслідок, кількість підданих, що їй належала, скорочувалася. На межі XVI–XVII ст. Бориславські та інші співвласники Борислава розпоряджалися заледве двома – трьома підданими. У XVII ст. рядова шляхта остаточно позбувається залежного селянства та власними руками веде господарство. У маєтках заможної шляхти, натомість, піддані існували. Наприклад, згідно ревізії Перемишльської землі 1692 р. Олександр Копистинський мав у Бориславі 5 і у Мражниці 9 селян, котрі обробляли по півчверті поля. Чернігівський хорунжий Андрій Попель Думич мав вісім підданих [2, 386–387].

В Бориславі, як і будь-де, існувала церква, а отже був священик. В приватношляхетських селах, осідках української шляхти, парохом ставав, як правило, котрийсь зі співвласників села. В окремих випадках він обирався з зайшлих священицьких родів. У Бориславі натрапляємо як на перших, так і на других. Наприклад, у 1580-х роках це був якийсь Павло, котрий викупив попівство від місцевої шляхти [12, 1599–1600]. Натомість, у 1700-х роках обов'язки пароха виконував Базилій Ільницький Янінович, шляхтич, виходець з Ільника [11, 1620].

Трускавець уособлював ще один різновид соціальних комбінацій, які існували серед населення Прикарпаття у XVI–XVIII ст. Спочатку, у XV ст., село перебувало у власності Тустанівських й, таким чином, нічим не відрізнялося від Борислава. Згодом воно було викуплене з приватних рук й повернуте в королівську власність. Як і в інших королівських селах, більшість його жителів становили селяни, королівські піддані, об'єднані в громаду. За своїм майновим становищем вони творили доволі однорідну спільноту. Як правило, одне господарство розпоряджалося чвертю поля. На середину 16 ст. таких господарів нараховувалося до півсотні [8, 562]. Напевне, у XVII–XVIII ст. в громаді існували свої загородники і халупники, тобто особи, позбавлені повноцінного земельного наділу. Тогочасні джерела про наявність їх у Трускавці не повідомляють. Втім, вони були неодмінним атрибутом будь-якої громади у королівських селах і не тільки.

Громада була основною інституцією, котра регулювала повсякденне життя кожного з його членів. Зокрема, вона була неодмінним учасником як третя сторона-свідок, майнових угод купівлі-продажу, застави, складення заповітів, визначення межових кордонів тощо. При цьому могли бути присутні не обов'язково всі члени громади, а її частина, сусіди та спеціально делеговані, вибрані чи призначені свідки, послухи, співприсяжники тощо. Одночасно громада могла виступати не тільки як пасивний свідок, а активно втручатися в справи майнового характеру. Наприклад, заборонити продаж землі або рухомого майна. Усе це здійснювалося через членів громади, які виконують функції свідків, експертів, суддів, захисників, посередників тощо (повноважність кожного її члена була рівною й обмежувалася лише для особисто залежних підсуддів, коморників, неповнолітніх, запідозрених та обвинувачених в злочині). Громада також виступала основним

регулятором та суб'єктом господарського життя. Вона могла позичати кошти в борг, розподіляла податки між своїми членами, котролювала сівозміну, надавала матеріальну допомогу тощо. Посередником між громадою та королівською адміністрацією в Дрогобичі був тивун. Він обирався з-поміж членів громади, як правило, на один рік. За умови успішного виконання своїх обов'язків та відсутності зловживань (тивун не пропивав громадські гроші, не використовував зібрані податки на власні потреби, не гнобив бідних й потурав багатим тощо) він міг бути переобраний повторно. Окрім того, серед громади обиралися кілька присяжних, котрі допомагали тивунам.

Поза громадою існували інші категорії жителів королівських сіл. У Трускавці, зокрема, згадуються млинарі. Це були вихідці з селянства, які отримували у користування млин та невеликий земельний наділ (у Трускавці – чверть поля). Їхні права були захищені королівськими привілеями. Основний обов'язок млинарів полягав у забезпеченні безперебійної роботи млина, тобто підтримання його у робочому стані. Отриманий прибуток від помолу розподілявся таким чином, що дві третини мірки отримував дрогобицький замок, натомість одна третина залишалася мельникам. Королівський привілей надавав млини у пожиттєве володіння, тому доволі швидко утвердилася практика передачі від батька до сина. Наприкінці 1690-х років трускавецький млин належав Васильові Гечалу та Васильові, Яцьові, Іванові, Луцьові, Сеньові, Іванові Гульчакам. На середину XVIII ст. млин утримували Василь й Іван Баняки, Михайло Петраньошка та Іван Кусник [7, 491].

Також у Трускавці проживали так звані вибранці (у XVIII ст. йменовані солтисами). Це були селяни, звільнені від усіх повинностей, зобов'язані відбувати військову службу. Їхні права також гарантувалися королівськими грамотами. Вибранці отримували у пожиттєве володіння один земельний лан. Він становив їхнє матеріальне забезпечення. Вибранці власним коштом утримували себе, викупуваючи зброю, одяг тощо. В разі відсутності потреби у військовій повинності, вибранці сплачували певну суму (у Дрогобицькому старостві вона становила 100 зл. з одного солтисівського лану). У XVIII ст. заміна військової служби грошовою компенсацією стала розповсюдженою практикою. Як і мельництво, вибранецтва з часом ставали спадковими. У Трускавці вибранці відомі з середини XVIII ст. Згідно королівського привілею, у 1754 р. вибранецтво отримали Гринь, Лесь, Василь, Іван Стецьковичі [7, 499].

У Трускавці окремо існувало попівство. Священники та їхня родина, а також особи, що проживали на попівському лані, не входили до громади. Парох у королівських селах призначався старостами, у другій половині XVII – XVIII ст. це призначення здійснювалося за участі перемишльського єпископа. Як правило, священники залишалися на парафії до смерті, а їхні діти мали пріоритетне право отримати парохію по смерті батька. За своїм соціальним походженням сільське духовенство у королівських селах, як і в містах та приватношляхетських осідках були вихідцями з різних станів. У Трускавці, наприклад, у 1670-х роках парохом був якийсь Павло, судячи з усього, не шляхтич, однак одружився він з шляхтянкою Мариною Яворською Горошкович [10, 232].

Висновки. Отже, класифікація населення Прикарпаття XVI–XVIII ст. за соціальними параметрами характеризується доволі значною варіативністю. Вона зумовлена в значній мірі власницькою приналежністю. Інститут власника – шляхта, король, церква – був вирішальним чинником у формуванні соціального обличчя жителів того чи іншого осідку. Так само не останню роль відігравав статус самого поселення. Вочевидь, місто характеризується на порядок складнішою мозаїкою соціальних відносин, у селах такого різноманіття не спостерігається.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Жерела до історії України-Руси / Археографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка. – Т. 1: Описи королівщин в землях руських XVI віку. Т. 1. Люстрації земель Галицької і Перемиської / Під ред. М. Грушевського. – Львів: Накладом Наукового товариства імені Шевченка, 1895. – 312 с.
2. Микулич О. Борислав та його околиці за актами ревізії Перемиської землі 1692 року / О. Микулич // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2000. – Випуск IV. – С. 383–388.
3. Нариси історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку XXI ст.) / Наук. ред. Л. Тимошенко. – Дрогобич: Коло, 2009. – 320 с.
4. Смуток І. Дрогобич за матеріалами генеральної ревізії Перемишльської землі 1692 р. / І. Смуток // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич: Коло, 2003. – С. 512–523.

5. Смуток І. Структура шляхетського засянку Самбірщини у XVI ст. / І. Смуток // Fasciculi Musei Regionalis Brzozoviensis. – Brzozów: Wydawnictwo Muzeum regionalnego im. Adama Fastnachta w Brzozowie, 2009. – Nr 4. – S. 11–22.
6. Смуток І. Шляхетська землевласність у Дрогобицькому повіті Перемишльської землі в XVI ст. / І. Смуток // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич: Коло, 2014. – Вип. XVII – XVIII. – С. 79–89.
7. Смуток І. Дрогобицьке староство в актах люстрації Руського воєводства 1765 року / І. Смуток, Л. Тимошенко // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич: Коло, 2002. – Вип. 6. – С. 473–512.
8. Смуток І. І. Інвентар Дрогобицького староства 1568 р. / І. І. Смуток, Л. В. Тимошенко // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич: Коло, 2006. – Вип. X. – С. 519–570.
9. Смуток І. Люстрація Дрогобицького староства 1621 р. / І. Смуток, Л. Тимошенко // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич: Коло, 2008. – Вип. XI – XII. – С. 456–470.
10. Тимошенко Л. Духовенство дрогобицьких церков в XV – XVIII ст.: особовий склад, династії, душпастирська та мистецька діяльність / Л. Тимошенко // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич: Коло, 2006. – Вип. X. – С. 221–240.
11. Центральний державний історичний архів України (далі ЦДІА, м. Львів). – Ф. 13. – Оп. 1. – Спр. 125. – 2112 с.
12. ЦДІА, м. Львів. – Ф. 14. – Оп. 1. – Спр. 44. – 1934 с.

REFERENCES

1. Zherela do istoriyi Ukrayiny-Rusy / Arkheohrafichna komisiya Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka. – T. 1: Opysy korolivshchyn v zemlyakh rus'kykh XVI viku. T. 1. Lyustratsiyi zemel' Halyts'koyi i Peremys'koyi / Pid red. M. Hrushevs'koho. – L'viv: Nakladom Naukovoho tovarystva imeni Shevchenka, 1895. – 312 s.
2. Mykulych O. Boryslav ta yoho okolytsi za aktamy reviziyi Peremys'koyi zemli 1692 roku / O. Mykulych // Drohobys't'kyy krayeznavchyy zbirnyk. – Drohobych, 2000. – Vypusk IV. – S. 383–388.
3. Narysy istoriyi Drohobycha (vid naydavnishykh chasiv do pochatku XXI st.) / Nauk. red. L. Tymoshenko. – Drohobych: Kolo, 2009. – 320 s.
4. Smutok I. Drohobych za materialamy heneral'noyi reviziyi Peremysl's'koyi zemli 1692 r. / I. Smutok // Drohobys't'kyy krayeznavchyy zbirnyk. – Drohobych: Kolo, 2003. – S. 512–523.
5. Smutok I. Struktura shlyakhet's'koho zastyanku Sambirshchyny u XVI st. / I. Smutok // Fasciculi Musei Regionalis Brzozoviensis. – Brzozów: Wydawnictwo Muzeum regionalnego im. Adama Fastnachta w Brzozowie, 2009. – Nr 4. – S. 11–22.
6. Smutok I. Shlyakhets'ka zemlevlasnist' u Drohobys't'komu poviti Peremysl's'koyi zemli v XVI st. / I. Smutok // Drohobys't'kyy krayeznavchyy zbirnyk. – Drohobych: Kolo, 2014. – Vyp. XVII – XVIII. – S. 79–89.
7. Smutok I., Tymoshenko L. Drohobys't'ke starostvo v aktakh lyustratsiyi Rus'koho voyevodstva 1765 roku / I. Smutok, L. Tymoshenko // Drohobys't'kyy krayeznavchyy zbirnyk. – Drohobych: Kolo., 2002. – Vyp. 6. – S. 473–512.
8. Smutok I. I. Inventar Drohobys't'koho starostva 1568 r. / I. I. Smutok, L. V. Tymoshenko // Drohobys't'kyy krayeznavchyy zbirnyk. – Drohobych: Kolo, 2006. – Vyp. X. – S. 519–570.
9. Smutok I. Lyustratsiya Drohobys't'koho starostva 1621 r. / I. Smutok, L. Tymoshenko // Drohobys't'kyy krayeznavchyy zbirnyk. – Drohobych: Kolo, 2008. – Vyp. XI – XII. – S. 456–470.
10. Tymoshenko L. Dukhovenstvo drohobys't'kykh tserkov v XV – XVIII st.: osobovyy sklad, dynastiyi, dushpastyrs'ka ta mystets'ka diyal'nist' / L. Tymoshenko // Drohobys't'kyy krayeznavchyy zbirnyk. – Drohobych: Kolo, 2006. – Vyp. X. – S. 221–240.
11. Tsentral'nyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv Ukrayiny, m. L'viv (dali – TDIA, m. L'viv). – F. 13. – Op. 1. – Spr. 125. – 2112 s.
12. TDIA, m. L'viv. – F. 14. – Op. 1. – Spr. 44. – 1934 s.

Стаття надійшла до редакції 08.05.2017 р.

Євген КОНДРАТЮК,
гідрогеолог ТЗОВ «ФІРМА Т.С.Б»
(Трускавець, Україна) k_yevhen14@gmail.com

ВІД СОЛЯНОГО ПРОМИСЛУ ДО ЦІЛЮЩОЇ НАФТУСИ (ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД ВИВЧЕННЯ МІНЕРАЛЬНИХ ВОД КУОРТУ ТРУСКАВЕЦЬ ТА ОКОЛИЦЬ)

В статті розглянуто історію вивчення гідромінеральних ресурсів (ГМР) (геологічний і екологічний аспекти) курорту Трускавець та околиць, які пройшли етапи від практичного використання до цілеспрямованого вивчення з метою лікувального застосування та розширення послуг на курорті.

Наведена коротка характеристика найпоширеніших корисних копалин Дрогобищини, зокрема кам'яних солей і розсолів, які відіграли вирішальну роль в економічному розвитку території. В Трускавці функціонувало кілька солеварень, які з тих чи інших причин були закриті в кінці XVIII ст., але на їх базі почали розвиватися інші галузі, пов'язані з видобуванням озокериту, нафти і мінеральних вод (МВ). Завдяки останнім Трускавець сформувався як курорт, що став відомим відпочинково-лікувальним центром світу.

Висвітлені геологорозвідувальні роботи різних підприємств і організацій на Трускавецькому родовищі та його флангах, якими були розвідані та підраховані експлуатаційні запаси мінеральних вод родовища, зокрема й славнозвісна лікувальна вода «Нафтуса», досліджені їх бальнеологічні властивості, поряд з відомими виявлені нові ділянки лікувальних розсолів (Воротище й Липки) та природних столових вод. Наведені дані про експлуатаційні запаси МВ різних родовищ та етапи їх вивчення, висвітлене питання охорони джерел мінеральних вод.

Ключові слова: мінеральна вода, сировиця, Нафтуса, запаси, джерело, санітарна охорона.

Лит. 48.

Yevhen KONDRATYUK,
hydrogeologist of the Firma T. S. B., LLC, Truskavets
(Truskavets, Ukraine) k_yevhen14@gmail.com

FROM SALT MINES TO HEALING NAFTUSIA (TRUSKAVETS RESORT AND ITS SUBURBS MINERAL WATER STUDY HISTORICAL OVERVIEW)

The article considers (in geological and ecological aspects) the history of study of Truskavets resort and its neighborhood hydromineral resources, which were practically used and afterwards studied aiming at treating application and resort services development. The material is divided into such periods: resort foundation (early 19th century) – World War I, late 1940's – 1991, present days.

The first part gives a brief description of the most common minerals in Drohobych, rock salt and brines in particular, that played a key role in economic development of the region and the whole Prykarpattia (Subcarpathia). Several salterns existed in Truskavets as well as in most villages of this region; they were closed for some reasons at the end of the 18th century. However, other industries related to minerals use began to develop on their basis: ozokerite, oil and mineral waters extraction. The latter contributed to the development of Truskavets into a resort that became a recreational and medical center of the world. The emphasis is made on hydrogeological issues of the resort mineral waters study according to Polish geologist W. Szajnoch.

The second part covers information on geological and hydrogeological surveys of various enterprises and organizations in Truskavets resort: Truskavets control and observation station (later reorganized into hydrogeological regime-operational station), Ukrgeokaptazhminvod hydrogeological department, Morshyn geological surveying party of the Lviv geological expedition, Institute of Geological Sciences of the National Academy of Sciences of Ukraine, Scientific Research Institute of Balneology (Odessa) and Physiology (Kiev). Due to these surveys the mineral waters operational reserves of the Truskavets deposit, particularly famous healing water Naftusia, were explored and evaluated, their balneological properties were investigated. New areas full of medical brines (Vorotishche and Lypky) were discovered. Stages of surveys related to mineral waters healing properties representation of those times and regulatory documents requirements changes are shown.

The issue of protection of mineral waters sources is also covered: from regulation of medical territories construction at the beginning of the last century to justification and establishment of the resort mining and sanitary protection zone and enforcement of a special regime of economic activities within its limits at the state level.

Conclusions contain the evaluation of operational reserves of mineral waters explored in the deposits, degree of their present-day utilization. The use of different types of mineral waters in complex treatment is suggested.

Key words: mineral water, brine, Naftusia, reserves, source, sanitary protection.

Ref. 48.

Евгений КОНДРАТЮК,

гидрогеолог ООО «ФИРМА Т. С. Б»

(Трускавец, Украина) k_yevhen14@gmail.com

ОТ СОЛЯНОГО ПРОМЫСЛА К ЦЕЛЕБНОЙ НАФТУСЕ (ИСТОРИЧЕСКИЙ ОБЗОР ИЗУЧЕНИЯ МИНЕРАЛЬНЫХ ВОД КУРОРТА ТРУСКАВЕЦ И ОКРЕСТНОСТЕЙ)

В статье рассмотрена история изучения гидроминеральных ресурсов (ГМР) (геологический и экологический аспекты) курорта Трускавец и окрестностей, которые прошли этапы от практического использования к целенаправленному изучению с целью лечебного применения и расширения услуг на курорте.

Приведена краткая характеристика наиболее распространенных полезных ископаемых Дрогобыччины, в частности каменных солей и рассолов, которые сыграли решающую роль в экономическом развитии территории. В Трускавце функционировало несколько солеварен, которые по тем или иным причинам были закрыты в конце XVIII в., но на их базе стали развиваться другие отрасли, связанные с добычей озокерита, нефти и минеральных вод (МВ). Благодаря последним Трускавец сформировался как курорт, ставший известным рекреационным центром мира.

Освещены геологоразведочные работы различных предприятий и организаций на Трускавецком месторождении и его флангах, которыми были разведаны и подсчитаны эксплуатационные запасы МВ месторождения, в том числе и знаменитая лечебная вода Нафтуса, исследованы их бальнеологические свойства, наряду с известными обнаружены новые участки лечебных рассолов (Ворытище и Липки) и природных столовых вод. Приведены данные о эксплуатационных запасах МВ различных месторождений и этапы их изучения, освещен вопрос охраны источников минеральных вод.

Ключевые слова: минеральная вода, сыровица, Нафтуса, запасы, источник, санитарная охрана.

Лит. 48.

Постановка проблеми. Історія досліджень мінеральних вод (МВ) курорту Трускавець вивчалася переважно за матеріалами оцінки їх хімічного складу та лікувальних властивостей, і це закономірно, адже в першу чергу досліджувалися саме ці їхні складові. Геологічні та екологічні аспекти цього питання висвітлювалися розрізнено, переважно в спеціалізованій літературі.

В процесі розвитку людина використовувала природні ресурси території для своїх потреб, зокрема певні види гірських порід для виготовлення знарядь праці, а розвиток цивілізації та зростаючі потреби в цих знаряддях спонукали до розшукових робіт на нові породи або мінерали. Таким шляхом наші пращури почали використовувати солі на Прикарпатті, які застосовувалися не тільки для покращення смаку їжі, але й для збереження продуктів, їх переробки тощо. Попит на цей продукт змушував розширювати способи його добування, з'явилися соляні промисли, які з часом, в силу тих чи інших причин, закривалися, але на їх основі виростили інші, пов'язані переважно з гірництвом, а загалом з використанням природних ресурсів території.

Прикарпаття відоме своїми гідромінеральними ресурсами (ГМР) здавна, але наукові дослідження їх почалися з кінця XVIII ст., а систематичні – з початку XIX ст. Розвиток курортів у Карпатах неможливий без надійного забезпечення їх ГМР, тому історія використання, вивчення та стану основних родовищ МВ є актуальною і потребує широкого висвітлення. Охорона джерел МВ у процесі становлення та розвитку курортів є чи не найактуальнішою сьогодні та, без сумніву, має як наукове, так і практичне значення. Зрештою, історія цих досліджень має певний інтерес у фахівців туристичної галузі для розширення напрямків своїх послуг, зокрема геотуристам.

Аналіз досліджень. Історія досліджень мінеральних ресурсів України, й зокрема Прикарпаття, в останні роки почала широко висвітлюватися в періодичних та наукових публікаціях. В першу чергу варто виділити спільну польсько-українську працю «Гірництво й підземні споруди в Україні та Польщі», в якій наведена коротка характеристика солепромислів Прикарпаття [6].

Історії освоєння мінеральних ресурсів Львівщини присвячено декілька публікацій Є. Іванова, в яких розглянуто природно-географічні особливості формування гірничопромислових районів, частково характеризується питання вивчення ГМР Трускавця. [12, 13]. Бальнеологічні ресурси Прикарпаття вивчала О. Федунь [35], а Поділля М. Сивий [31].

Ряд праць опубліковано В. Клапчуком, в яких переважає детальна характеристика виробництва та економічні показники з видобування розсолів (сировиці), нафти та озокериту [18]. В 2013 р. це узагальнено в монографії «Корисні копалини Галичини: видобування та переробка» [19]. Також кілька публікацій цього автора здійснено про туристичне та курортне господарство Галичини початку минулого століття [17]. Ця тематика висвітлювалася польськими колегами з Національного геологічного інституту, зокрема історія становлення курортів Східної Галичини за 1900 – 1930 рр., в т. ч. й Трускавця [44], геологічного вивчення цієї території та дослідників [45, 46].

Про розвиток лабораторних досліджень МВ курорту, становлення лабораторії Трускавецької гідрогеологічної режимно-експлуатаційної станції (ГГРЕС) розповідається в статті А. Бубняка та О. Дацька [5].

Мета статті. Розглянути історію гідрогеологічного вивчення ГМР курорту Трускавця та околиць, які пройшли етапи від використання до цілеспрямованого вивчення для забезпечення лікувального процесу.

Визначення невирішених сторін проблеми. Незважаючи на значну кількість публікацій про МВ Трускавця, особливо про їх цілющі властивості, історія гідрогеологічних та екологічних (санітарно-гігієнічних) досліджень висвітлена не повністю і розкидана по різних матеріалах, а сучасні дослідження залишаються в спеціальній літературі. На таку односторонність вивчення МВ ще в свій час звертав увагу В. Шайноха [47]. В останні десятиріччя природа краю, і ГМР зокрема, зазнають суттєвого антропогенного навантаження (активізація забудови, посилення засміченості тощо), що потребує висвітлення етапів розвитку та використання курортних територій для обґрунтування необхідності комплексного аналізу сучасного стану родовищ МВ.

Матеріал структуровано в такій послідовності: короткі відомості про корисні копалини території як чинники формування оздоровниці; дослідження МВ від часу становлення курорту (поч. ХІХ ст.) до ІІ Світової війни; і від кінця 40-х років ХХ ст. до сучасності.

1. Корисні копалини Дрогобиччини

Курорт Трускавець лежить на теренах Прикарпаття, надра яких багаті на різні корисні копалини, але найпоширенішими тут є кам'яні солі, з яких виготовляють всім відому кухонну сіль. Солі належало важливе місце в життєдіяльності людини з давніх часів, а пізніше, особливо для нашої території, її видобування мало стратегічне значення і відіграло головну роль у економічному розвитку краю. Про це наголошувалося багатьма дослідниками [4, 16] і підтвердилося подальшим економічним розвитком Дрогобиччини. Завдяки збільшенню попиту на сіль проводили своєрідні розвідувальні роботи (поглиблення криниць і шахт), під час яких виявили промислові поклади нафти й озокериту, а непридатну для випаровування сировицю почали використовувати з бальнеологічною метою. Так було відкрите багате родовище нафти в Слободі Рунгурській під час поглиблення шахти на сіль у 1771 р., яке служило людям упродовж 100 років [19], та першу згадку про використання нафти «за Дрогобичем» для лікування зустрічаємо в книзі доктора медицини та філософії Еразма Сикста, виданій у 1617 р. польською мовою [28, 38].

Для виробництва солі на Прикарпатті використовували солоні води і розсоли, які утворювали в надрах водоносні горизонти різної товщини. В геологічній термінології розсоли – це солоні води з мінералізацією (сумарний вміст солей) більше 35 г/дм³, в польських джерелах і деяких наших авторів – це солянки. Сировиця, іноді суровиця (місцева назва дуже солоних вод) – це міцні розсоли з мінералізацією більше 150 г/дм³, придатні для виварювання солі. Саме сировицю використовували на Прикарпатті здавна для виготовлення кухонної солі шляхом виварювання (випаровування) на черенах. На ці пласти сировиці копалися криниці, пізніше шахти, й до сьогодні в кількох селах рідко купують сіль в магазинах, а беруть сировицю з криниці (Молодьків біля Надвірної, Петранка південніше Калуша).

Найбільшим солепроміслом нашого району був Дрогобич, який розвивався як промислово-торговий центр з кінця XIV – початку XV ст. [4]. Крім того, практично в кожному селі мешканці виварювали сіль: у XVIII ст. на Прикарпатті існувало понад 500 різних пунктів видобутку розсолів, які систематично експлуатувалися.

Таким місцем виварювання солі був і Трускавець, солеварня (жупа) фіксується тут в джерелах середини XVI ст. Містилася жупа в лісі, який називають «урочище Баньки», за аналогією до слова баня – солеварня. Ці дані підтверджувалися деякими архівними матеріалами польських геологів стебницького рудника, що вказували на кілька шахтних колодязів поблизу сучасного автовокзалу міста, також про джерело «Сировиця» поблизу Бабиної гори (південніше ур. Баньки) згадує В. Шайноха [43].

У XVIII ст. після Дрогобича за обсягами виробництва солі був Трускавецький промисел, потім Модрицький і Стебницький [4]. В кінці XVIII, на початку XIX ст. через запровадження дозвільної системи в державі, ситуація докорінно змінилася. Нерентабельні та невеликі солепромісли були закриті, залишили тільки жупи з якісними сировицями в Модричах і Дрогобичі. В Стебнику, завдяки великим і однорідним пластам кам'яної солі на родовищі з 40-х років перейшли на промисловий видобуток солей шляхом вилуговування (розчинення) їх прісними водами в спеціальних підземних камерах, т. зв. луговнях, які збереглися до сьогодні.

На зміну виробництву солі на початку XIX ст. в Трускавці й околицях прийшла озокеритова «лихоманка» [18], а із збільшенням використання нафти та озокериту, почалися пошукові та розвідувальні роботи цих корисних копалин. Тим більше, що в криницях та шахтах на сировицю, часто зустрічалися одне й друге, яке збільшувало собівартість солі або спонукало до закриття жупи через некондиційність сировини. Невеликі прошарки озокериту були виявлені в шахтах свинцево-цинкового родовища на Липках, де першу виробку Святої Анни заклали в 1814 р. Після закриття свинцево-цинкового рудника, в якому зустрічалися вкраплення сірки, його шахти почали використовувати для подачі сірководневих розсолів на курорт [43].

Загалом шахти для видобування озокериту були розкидані по всій теперішній території курорту й пройдені на різні глибини, а найбільше їх було в на Помірках (Барбара, Катерина, Ян Собеський, Алфера, Гелена та ін.) [43]. В. Шайноха в записці до Атласу відзначає, що Помірки набули розголосу в геологічній літературі не тільки покладами озокериту, а й знахідками «bardzo ладних і правильних» кристалів сірки та мірабіліту [43].

Попит на озокерит і нафту спонукав Й. Геккера саме в Трускавці створити в 1810 р. гірниче товариство «Добра Надія» для гірничих і розвідувальних робіт корисних копалин [18, 20]. З численних публікацій відомо [20, 25, 30], що в 1820 р. одна з розвідувальних свердловин нафти розкрила воду зі значним вмістом сірководню, правда розташування цієї виробки ніде не наводиться. В ілюстрованому путівнику по курорту Трускавець за 1933 р. [48, 9–10] наводиться інша історія про початки лікування в Трускавці. Виявлення джерела приписують тому ж Й. Геккеру, мешканцю Стебника, який працюючи помічником управляючого шахт (podziupnikom) на Липках, у пошуках свинцевих і олов'яно-срібних руд, випадково натрапив на сильне сульфідне джерело. Місцеві мешканці почали використовувати цю воду для лікування різних хвороб, переважно шкірних, а з часом стало зрозуміло, що вона дуже помічна й слава про її цілющі властивості розійшлася по всьому краю. До Трускавця почали з'їжджатися хворі звідусіль й звичайне село поступово почало перетворюватися на відомий курорт, чому, крім багатств надр та природи, сприяв політико-економічний устрій держави.

Офіційний статус курорту Трускавець набув у 1827 р., коли розпорядженням директора австрійських державних підприємств п. Ляшевського, дозволили п. Ю. Міцевському до місцевої корчми добудувати стаціонарне приміщення для ванн на 4 кабінки. Пізніше цей же п. Ю. Міцевський розпитав у місцевих жителів, знайшов і впорядкував солоно-гірке джерело, яке назвали «Софія», в долині р. Воротище, а також сприяв публікаціям результатів аналізів, виконаних Т. Торосевичем [47, 48].

2. Дослідження джерел МВ в період становлення та розквіту курорту

Вивченням геології та гідрогеології Дрогобиччини, а також дослідженням лікувальних властивостей поширених тут мінеральних вод у різний час займалися польські, австрійські,

радянські та українські дослідники. Загальновідомо, що в 1578 р. придворний лікар Войцех Очко, якого вважають засновником бальнеології в Польщі, писав про використання селянами масляної води соляних джерел з лікувальною метою в районі Трускавця [20, 25]. Подібні відомості про рекреаційні ресурси Дрогобиччини є в трактаті Е. Сикста (Львів'янина) 1617 р. «Про теплиці в Шклі», хоча вони стосувалися переважно нафти – ропи по місцевому [28]. За цінністю природних лікувальних ресурсів Е. Сикст вважав Дрогобицький осередок другим на Львівщині після Шкла [38, 82], як і було тривалий час.

Е. Сикста можна вважати першим українським бальнеологом і курортологом, адже він створив свою працю для того, «щоб кожен міг почерпнути для себе розуміння щодо користування нашими Руськими курортами» [28]. Крім рекомендацій до застосування МВ Шкла, які є універсальними для всіх лікувальних вод (показання і протипоказання до застосування), Е. Сикст наводить правила утримання й догляду джерел, журиться за недбайливе ставлення до їх охорони, тобто вже в той час звертав увагу на санітарію курортних місцевостей, яку тепер звели до екології: «... не поважаємо своїх ресурсів, хоч почасти вони й кращі, ніж в інших країнах, і відтак теж та вода є в великому занедбанні, що навіть самого джерела пристойно не обмуровано, ні також жодного навісу над собою не має» [38, 238–239].

Як відмічають дослідники, його праця «вражає не тільки глибиною знань автора у царині наукових досягнень стародавнього світу, а й обізнаністю з науковими працями Середньовіччя», тому була затребувана й перевидана в 1780 році латиною [38].

В наступному XVIII ст. проводяться окремі локальні геологічні дослідження і описи земель з точки зору поширення мінеральних багатств, які охоплювали й терени Дрогобиччини. Г. Жончинський (1721 р.) у праці «Історія натуральна ...» (латинською мовою) підтверджує слова В. Очка та Е. Сикста про використання селянами в Трускавці та інших селах Дрогобиччини води, яка супроводжує нафту, для лікування багатьох хвороб [20]. Пізніше виходять праці німецьких геологів П. Е. Фіхтеля (1780 р.) про розсоли та Б. Хаккета (1794 р.) про соленосні породи [25], С. Сташціца (1805 р.) про результати геологорозвідувальних робіт на нафту, а в 1806 р. ним же видано першу геологічну карту регіону. Стратиграфію та геологію поліметалевого родовища на Липках вивчав К. Шіндлер в 1814 – 1820 рр. [18], а також ректор Львівської політехніки Р. Медведський (1892 р.) [29].

Однак це були поодинокі розрізнені матеріали по водо- та рудопроявах на землях Трускавця. Систематичні, і що важливо, цілеспрямовані дослідження мінеральних вод курорту розпочалися в 30-х роках XIX ст. львівським хіміком-аптекарем Т. Торосевичем. Перші аналізи ним були виконані з джерела «Софія» (№2) і «Нафтуся» в 1935 р., «Марія» (№1) та «Броніслава» (№3) в 1836 р., а Едвард і Фердинанд в 1849 р. Географія його досліджень МВ простягалася від Щавниці й Івоніці в польських Бещадах до Буковини й Поділля, а результати були узагальнені в монографії «Мінеральні води в Галичині і Буковині», виданій у 1849 році в Львові. В цій праці Т. Торосевич виступає не тільки хіміком, але як бальнеолог і гідрогеолог надає порівняння хімічного складу МВ з деякими відомими на той час водами Європи, висловлює думку, що лікувальні властивості «Нафтусі» пов'язані з нафтою, яка зустрічається в надрах території. Таким чином, було започатковано систематичне вивчення хімічного складу МВ курорту, яке продовжувалося такими дослідниками як Б. Радзішевський, Л. Мархлевський, З. Орловський та інші [25, 47]. З того часу крок за кроком, по мірі розвитку фундаментальних та прикладних досліджень, зростають наші знання про МВ та зокрема про лікувальну воду «Нафтуся», що очолює цілий клас природних мінеральних вод з підвищеним вмістом органічних речовин.

З 1860 до 1900 роки вивченням району займалися геологи Ф. Посенні, К. Пауль, Е. Тітце, Р. Зубер та інші [25]. В цей період починається листова геологічна зйомка Галичини масштабу 1:75000, яка разом з іншими регіональними дослідженнями стала основою для розчленування солоносних утворень Передкарпатського прогину [46]. Гідрогеологічна інформація цього періоду про мінеральні води курорту Трускавця наводилася в роботі В. Скалковського (1857 р.) стосовно генезису мінеральних вод і в фундаментальній монографії польського геолога В. Шайнохи про мінеральні води Галичини (1891 р.) [47]. В. Шайноха узагальнив весь фактичний матеріал про мінеральні води південно-східної частини тогочасної Польщі, від Карпат до Поділля, з посилан-

нями на першоджерела. Як пише сам автор, в праці показаний не тільки хімічний склад, який вивчали й висвітлювали в літературі найповніше, але зібрані сучасні дані гідрогеологів і бальнеологів включно з власними матеріалами та погляди на розповсюдження і генезис МВ, яким до цього не приділялося належної уваги. Автор відзначає, що Галичина настільки багата солянками й сульфатними водами, що тільки невелика частина з них вивчена й використовується в лікувальних цілях, а переважна більшість ще чекає на своїх дослідників, тому ця монографія покликана стимулювати вивчення корисних і цінних мінеральних джерел [47, 2].

З позицій гідрогеології, ґрунтуючись на умовах формування МВ, В. Шайноха виділяє різні їх типи: солянки, вуглекислі води (шави), термальні води (тепліце), сульфідні, залізисті, гідрокарбонатні (лужноземельні в трактуванні автора), в т. ч. й «Нафтусю». Походження мінеральної води «Нафтуса» він пояснює взаємодією інфільтраційних вод з породами ділянки («дуже розбавлені ґрунтовим водами солянки»), як і формування хімічного складу інших вод взаємодією їх з водовмісними породами.

В заключному розділі автор дає порівняльні таблиці хімічного складу найвідоміших джерел МВ, в т. ч. й трускавецьких, які мають бути використанні для вивчення хіміками, бальнеологами і геологами.

Деяка деталізація даних про мінеральні води Трускавця наведена В. Шайнохою в матеріалах до листа Дрогобич «Геологічного атласу Галичини», який був укладений в 1906 році. На час видання атласу в Трускавці використовували 4 джерела солянок (Марія, Софія, Броніслава і Суровиця), сульфідну воду з дж. Едвард (43, с.18–19) і дж. Нафтуса, яке можна «вважати сильно розбавленою сульфідною водою з запахом озокериту». Джерело Суровиця (чи Сировиця) згадується в багатьох публікаціях про Трускавець, однак достовірних даних про його розташування ніде не наведено, зокрема В. Шайноха, тільки порівнює його з водами шахти Фердинанд без ствердження, що це аналоги.

Праці В. Шайнохи можна вважати найповнішими гідрогеологічними дослідженнями мінеральних вод Трускавця та загалом Галичини кінця XIX – початку XX ст., які не тільки популяризували відомості про курорти, але й підвели певну наукову базу для експлуатації МВ.

На початку минулого століття курорт Трускавець вже був знаним відпочинковим центром Польщі, в якому були всі можливості для оздоровлення та відпочинку. Згідно з Путівником по санаторіях та кліматичних курортах Галичини (1912 р.) на курорті Трускавець використовувалося 8 джерел [44]. Для питного використання 4, найперша Нафтуса з своїми унікальними лікувальними властивостями, Марія, Софія і Броніслава, а вода джерела Юзя мала підвищену радіоактивність. Для ванн використовувалися сірководневі солянки джерела Едвард і джерел «На Липках» (шахти Анна й Емануїл), а також дж. Суровиця (мінералізація 25 г/л) і дж. в Помірках (ймовірно ш. Катерина). А вже в 30-х роках, розширили комплекс лікувальних послуг з використанням боровини (торфові ґрязі або пелоїди), яку видобували в долині р. Воротище поблизу дж. Софія і мули або шлам за тогочасною назвою (по сучасному той же пелоїд). Мули добувалися як осади в шахтах: сірководневі з «шахт на Липках», а солоні з шахти в лісі «Баньки» [42, 48]. Пелоїди використовувалися як аплікації на різні частини тіла, як тепер застосовують озокерит.

Як свідчать ті ж публікації, сірководнева солянка джерела Фердинанд в 30-х роках була однією з найкращих солянок в Європі (зі стабільною мінералізацією 248,6 г/дм³), яка тепер, на жаль, не використовується. Велике значення для розвитку курорту мала гірко-солоня сировиця з ш. Барбара на Помірках, яка почала використовуватися з 1936 р. після отримання дозволу.

На цьому етапі дослідження і особливо використання ГМР набули найбільшого розвитку на курорті, чому сприяв як розвиток курортного господарства Галичини в середині XIX ст., так і діяльність приватного підприємництва, громадських організацій і влади всіх рівнів. Як стверджує В. Клапчук: «... у Галичині було побудовано розвинуту туристичну та оздоровчу інфраструктуру, яка мала набагато більші масштаби, ніж на сучасному етапі становлення України та Польщі» [17].

3. Гідрогеологічні дослідження в післявоєнний час

В час II світової війни заслуговують на увагу роботи М. Ладиженського, який узагальнив матеріали попередніх досліджень і склав геологічну карту району Трускавця в масштабі 1:25000, що тривалий час використовувалася геологами при дослідженнях на цій території. В кінці

40-х років проводилися регіональні геологічні та гідрогеологічні роботи в Карпатах і Передкарпатті масштабу 1:500 000, а в районі курортів та водозаборів підземних вод вони були деталізовані, в результаті чого встановлені загальні закономірності поширення основних типів мінеральних вод і висвітлені питання їх формування (А. М. Овчинніков, 1950) [25, 31].

З становленням мирного будівництва виникла потреба в розвитку курортної галузі, яка тоді відносилася до охорони здоров'я. В жовтні 1947 р. видана постанова РМ СРСР № 2589 про встановлення меж курортів республіканського та місцевого значення, розроблення проектів зон санітарної охорони (ЗСО) та планів санітарно-оздоровчих заходів і вивчення гідромінеральної бази для розширення послуг [33]. На виконання цих завдань в 50-ті роки почалися роботи по пошуках та розвідці МВ, в процесі яких склалося кілька центрів вивчення ГМР курортів, що займалися різними напрямками досліджень.

Геологічні та гідрогеологічні розвідувальні і пошукові роботи проводилися експедиціями міністерства геології України та спеціально створеним Українським Республіканським гідрогеологічним управлінням «Укргеокаптажмінвод». Переважно бальнеологічні та медичні дослідження, а також курортологічне вивчення МВ виконували установи МОЗ, зокрема Одеський НДІ курортології (В. Ф. Бахмат, Н. Р. Богайчук, С. М. Глухівська, Н.А. Білик, К. А. Максимович, Л. І. Нестерова, П. Табакман, О. Некіпелова, Л. Горбач) та Центральний НДІ курортології і фізіотерапії (Р. А. Невраєв, Т. Ю. Зеленіна), які з середини 50-х років співпрацюють з розвідниками та бальнеологами на курорті, а після створення в структурі станції повноцінної фізико-хімічної лабораторії ця співпраця набула наукового характеру [2, 9, 25, 32]. Крім того, окремі види досліджень виконували інститут ВСЕГІНГЕО (Е. Л. Бикова, Р. А. Голєва, А. А. Бродівська, І. Н. Воробйова та ін.), Львівський та Івано-Франківський медичні інститути (Д. Бобелюк, Д. Склярчук, С. Шапіро) та інші геологічні організації [24].

Узагальненням наукових результатів виконаних робіт, вивчення формування МВ і їх хімічного складу переважно виконували інститути АН УРСР. Сектором гідрогеології Інституту геологічних наук НАН України, який тривалий час очолював А. Є. Бабинець, досліджувалися гідрогеологічні питання МВ. Трускавецьке родовище почали вивчати в 1948 р. з метою оцінки ресурсів та запасів МВ, а результати були використанні для обґрунтування зони санітарної охорони курорту при розробленні їх Київським інститутом «Київдіпроміст» в 1949 р. [25].

Результати досліджень в Трускавці та на інших курортах Західної України викладені в чисельних працях А. Бабинця [1, 3], в яких коротко наводяться умови формування МВ, зокрема й трускавецького родовища. В 70-х роках створена під керівництвом вченого лабораторія мінеральних вод зосередилася на вивченні родовища «Нафтуся», для чого застосовувалися найсучасніші на цей час прилади та методи: ядерно-магнітного та електронного парамагнітного резонансу, інфрачервоної спектрометрії, радіоізотопних досліджень тощо. Це дозволило глибше вивчити та проаналізувати хімічний склад води, склад органічних і комплексних сполук, їх вплив на живі організми, а в підсумку різнобічно пізнавати складну природу МВ. Вивчення радіоізотопного складу підтвердило головну роль інфільтрації в формуванні МВ «Нафтуся», зокрема було встановлено високу швидкість водообміну на родовищі, яка становить від 6 до 12 місяців, що вимагає надзвичайно жорстких заходів до охорони місцевих областей живлення та загалом збереження природних умов. Ці питання відображені в колективній монографії «Лечебные минеральные воды типа «Нафтуся» [2].

Дослідження мінеральних вод України, розпочаті вченим, і досі є основою їх вивчення у відділі гідрогеологічних проблем і продовжуються його послідовниками та учнями, про що свідчить обширна бібліографія їх роботи [7, 27, 36, 39], а підсумком наукової діяльності за останні десятиліття стала колективна монографія під редакцією акад. В. Шестопалова [23].

Природу та фізіологічну дію «Нафтусі» на організм людини вивчали в інституті фізіології ім. О. Богомольця під керівництвом Б. Є. Єсипенка тощо. При цьому інституті була створена лабораторія мікробіології та фізіології, пізніше розширена до відділення експериментальної бальнеології, яке базувалося в Трускавці та досліджували МВ разом з лікарями та бальнеологами курорту. Результати багаторічних досліджень, переважно МВ «Нафтуся», узагальнені та викладені в ряді

монографій [9, 14, 15, 32, 41], а найповніша бібліографія про досягнення центру бальнеології на курорті викладена в ювілейному «Трускавецькому бальнеологічному альманаху» [34].

Для проведення всіх гідрогеологічних і бальнеотехнічних робіт на курортах на виконання згадуваної постанови в системі МОЗ було створене спеціалізоване гідрогеологічне управління (ГУ) «Укргеокаптажмінвод», а в Трускавці для спостережень за джерелами, їх вивчення та збереження в 1949 р. при Трускавецькій територіальній раді курорту організована контрольно-спостережна станція (КСС) [33]. З початку 50-х років минулого століття силами КСС та спеціальної партії «Укргеокаптажмінвод», що теж базувалася на курорті, проводяться гідрогеологічні роботи на Трускавецькому родовищі мінеральних вод і його флангах, які виконувалися в декілька етапів. На початках виконане детальне геолого-гідрогеологічне знімання Трускавецького родовища, уточнено геологічну будову Курортної балки і частково досліджено ділянку Липки. В 1954 р. укладений звіт про ці розвідувальні роботи, в якому підсумований весь наявний фактичний матеріал по Трускавецькому родовищу мінеральних вод і зроблено ряд висновків про формування, режим, приуроченість і геохімічну зональність підземних вод району (Г. А. Гонсовська, А. І. Дмитрієва, 1954).

В період з 1955 до 1959 роки дослідження проводились переважно в Курортній балці, де були виявлені аналоги вод без специфічних компонентів, які виводилися джерелами № 1 – Марія, № 2 – Софія і № 3 – Броніслава. Це дозволило з часом перейти на експлуатацію цих свердловин, які розкрили води глибших горизонтів, отже більш захищені від впливу господарської діяльності. Результати робіт узагальнені в звітах КСС та «Укргеокаптажмінвод» (К. Г. Гаюн, М. А. Волкова, М. Л. Бронфман, Т. Ф. Левченко). Також вивчалися околиці курорту, ділянки сірководневих вод Липки та Помірки [11].

В заключному періоді II етапу детально досліджена ділянка поширення МВ «Нафтуса»: пройдено ряд свердловин, які розкрили аналогічні води й почали використовуватися на курорті, адже до середини 50-х років ця мінеральна вода видобувалася тільки з джерела «Нафтуса». Свердловини, як і джерело «Нафтуса», виводять води з відкладів воротищенської світи. Основною експлуатаційною свердловиною родовища з часу її вводу й до сьогодні, а також еталонною води «Нафтуса» для різноманітних досліджень є свердловина № 21-Н, яка пройдена в 1963 р. південніше джерела «Нафтуса» №1 на глибину 17,8 м.

За результатами всіх досліджень II етапу, в 1963 р. вперше підраховані і Державною комісією по запасам корисних копалин (ДКЗ) в 1964 р. затверджені експлуатаційні запаси МВ по ділянках і, в т. ч., лікувальних вод «Нафтуса» (табл. 1) (Койнов І. М., Гаюн К. Г., 1963) [21].

Таблиця 1

**Експлуатаційні запаси мінеральних вод Трускавецького родовища МВ,
протокол ДКЗ СРСР №4324 від 29.05.1964**

Ділянка	Мінералізація, г/дм ³	Запаси по категоріях, м ³ /добу		Разом
		A+B	C ₁	
Нафтуса	0.6- 0.9	8.9	13.4	22,3
Юзя	4.0-20.0	14.8		14,8
Липки	3.5- 4.3		9.5	9,5
«Курортна Балка» (дж.6)	4.0- 6.0	6.0		6,0
Те ж (дж. 7)	100-300	3.5		3,5
Помірки	До 300		264	264,0

Та темпи розвитку курорту привели до регулярного збільшення споживання мінеральної води, яке часто перевищувало затверджені сумарні запаси, особливо води «Нафтуса», яка стала основою гідромінеральної бази курорту. Тому, ГУ «Укргеокаптажмінвод» продовжені розвідувальні роботи та дослідження з метою переоцінки запасів мінеральної води «Нафтуса» і всебічного вивчення її лікувальних чинників. В нових дослідженнях акцент був зроблений на вивченні органічних речовин, які на той час вже були признані обов'язковим специфічним компонентом мінеральної води «Нафтуса». Вибрана методика дозволила досить детально встановити межі поширення мінеральних вод «Нафтуса», зокрема чітко встановлено їх поширення до глибини

60,0 м (св. 8-НО). Визначення меж поширення МВ «Нафтуся», які були прийняті ДКЗ за межі родовища, було важливим досягненням гідрогеологів «Укргеокаптажмінвод» та КСС, яка на той час була реорганізована в гідрогеологічну режимну станцію [5].

Результати експлуатації родовища та цілеспрямованих досліджень дали підстави затвердити в 1973 році експлуатаційні запаси мінеральних лікувальних вод родовища «Нафтуся» в кількості 47,2 м³/добу в режимі відбору за 9 годин, а ділянка виділена ДКЗ в окреме родовище, як особливо цінної мінеральної води (Гончаров О. Д., Готра О. І., Койнов І. М., Соловьев А. М., 1972) [40].

Загалом найбільше уваги на курорті приділялося МВ «Нафтуся», в якій, починаючи від Т. Торосевича і до сьогодні, відшуковують загадку її лікувальної дії. Перелік специфічних компонентів, зумовлюючих лікувальну дію води на організм людини, займає до 2-х сторінок тексту, а кінцевої відповіді не знайдено.

На даний час вважається, що лікувальна дія мінеральної води «Нафтуся» зумовлена її органічною складовою, а єдиним кількісним показником кондиційності по відношенню до розчинених в ній органічних сполук, прийнятий сумарний (валовий) вміст органічних речовин у перерахунок на органічний вуглець $C_{орг.}$, якого має бути не менше 8,0 мг/дм³. Для Трускавецького родовища «Нафтуся» затверджені межі коливань $C_{орг.вал.}$ в кількості від 10,0 до 45,0 мг/дм³. Відповідно до змін кондиційних вимог і уявлень про лікувальну дію проводився перерахунок експлуатаційних запасів МВ «Нафтуся», етапи яких показано в таблиці 2.

Таблиця 2

Етапи оцінки експлуатаційних запасів мінеральних вод «Нафтуся»

№№ свердловин	Категорії запасів, м ³ /добу											
	протокол ДКЗ СРСР №4324 від 29.05.1964				протокол ДКЗ СРСР №6885 від 16.03.1973				протокол ДКЗ України №1545 від 11.07.2008			
	A	B	C ₁	Резом	A	B	C ₁	Резом	A	B	C ₁	Резом
Дж. №1	2,0			2,0								
21Н			8,4	8,4	8,6	7,4	-	16,0		6,50	2,50	9,00
8НО			-		7,8	4,2	-	12,0		4,60	3,40	8,00
1НО	-				-	5,7	4,3	10,	-	2,00	1,50	3,50
9Н	-		5,0	5,0	-	3,7	-	3,7	-	-	-	
17Н	-	6,9	-	6,9	-	5,5	-	5,5	-			
17НО(Д)									-	1,80	0,70	2,50
22Д									-		2,00	2,00
Всього:	2,0	6,9	13,4	22,3	16,4	26,5	4,3	47,2	-	14,9	10,1	25,0

Потреба в мінеральній воді «Нафтуся» для останнього етапу обґрунтована, виходячи з багаторічного режиму споживання її на курорті з врахуванням перспективи розвитку. Ця кількість повністю відповідає сучасній умістимості курорту і є науково обґрунтованою, адже доказано, що при перевищенні цих величин знижуються кондиційні показники МВ [14, 59].

Необхідно відмітити, що такі переоцінки експлуатаційних запасів з врахуванням реалій та нормативних вимог сьогодення виконані по ділянці Юзя в 2010 р. (Є. Кондратюк) та по ділянці розсолів Воротище в 2015 р. (М. Фролов).

Ділянка Воротище розвідана в 1968–1973 рр. управлінням «Укргеокаптажмінвод» в долині р. Воротище на східній околиці Трускавця. Для початку вишукувань використані результати розвідувальних робіт на калійні солі, які з 1959 р. проводила Моршинська геологорозвідувальна партія (ГРП) Львівської геологічної експедиції. Пройдені в долині р. Воротище картувальні (В. Анісімов, 1964) та розвідувальні і гідрогеологічні свердловини при дорозвідці південного флангу Стебницького родовища (М. Клімов, Г. Лютий, 1963), розкрили солоні та розсолні води різного хімічного складу, в т. ч. й близькі до розсолів моршинського курорту (св. №502).

Такі ж розвідувальні роботи проводилися на ділянках Липки та Помірки. Поблизу експлуатаційної ділянки Липки (дж. №8 і 9) курорту Трускавець в долині р. Вишніці під час розвіду-

вальних робіт Бориславського родовища калійних солей, свердловиною №32-Бр була виявлена ділянка сульфатно-хлоридних магнієво-натрієвих розсолів, аналогічних розсолам фракції «Б» Моршинського курорту (сучасна назва – джерело №6) (М. Клімов, 1963). Поставлені там ГУ «Укргеокаптажмінвод» розвідувальні роботи (св. № 5 і 6-Т) дозволили затвердити експлуатаційні запаси розсолів для ванн у кількості 60,0 м³/добу, які за ступенем вивченості віднесені до промислової категорії В і використовуються у водолікарні № 2.

На ділянці Помірки, через непридатність для експлуатації озокеритової шахти Катерина (дж. №10), пройдено ряд свердловин, які розкрили міцні розсоли (сировицю) зі значним вмістом сірководню (до 85,0 мг/дм³). Результати цих робіт узагальнені в звіті 1973 р., складеному О. І. Готрою, І. П. Пасекою, Б. А. Сергієнком та ін., а в 1974 р. ДКЗ СРСР затверджені запаси Трускавецького родовища розсолів на ділянках Помірки (108,0 м³/добу), Липки (60,0) і Воротище (295,0 м³/добу) (Протокол ДКЗ СРСР № 7106 від 8.02.1974 р.). Таким чином, завдання з вивчення і забезпечення ГМР курорту на найближчі період було виконане і курорт міг повноцінно нарощувати свою лікувальну базу.

Подальші роботи управління «Укргеокаптажмінвод» були зосереджені на околицях курорту. В 1973-1977 рр. проведені пошуково-розвідувальні роботи в районі Тустановичі – Помірки – Іванники – Орів (Полонський Б. Т.), а в 1983 – 1986 рр. детальні пошуки слабомінералізованих вод типу «Нафтуся» на ділянці Помірки (Пархомець М. І. та ін.). На останній пошуковими гідрогеологічними свердловинами були виведені слабомінералізовані (0,38 – 0,69 г/дм³) хлоридно-гідрокарбонатні натрієво-магнієво-кальцієві води з підвищеним вмістом органічних речовин (12,0 – 21,6 мг/дм³) і проведено попередню розвідку цих вод в 1987 – 1989 рр. Найперспективніша ділянка розкрита свердловиною №122-РГ, на якій тепер виконується бальнеологічне вивчення та дослідні гідрогеологічні роботи з метою оцінки і затвердження в ДКЗ України експлуатаційних запасів.

Ці всі успішні роботи не були б можливими без плідної співпраці гідрогеологів, хіміків, бальнеологів різних відомств і установ. Про використання матеріалів геологорозвідувальних робіт геологів Львівської ГРЕ вже згадувалося: ними також виконане гідрогеологічне знімання масштабу 1:50 000, яке охопило територію від Східниці-Борислава до Стрия-Моршина (А. Киричук, В. Войтенко, В. Усов, 1964 – 1968 рр.), а в процесі детального геологічного знімання території Бориславського і Стебницького родовищ калійних солей (В. Анісімов, 1964 – 1968 рр.) в долині стр. Бистрий поблизу однойменного хутора кількома свердловинами були розкриті міцні розсоли, повні аналоги відомої гірко-соленої сировиці шахти Барбара (дж. №4) на Помірках, яка широко використовувалася на курорті з середини 30-х років. Після досліджень розсолів Одеським НДІ курортології, св. №188 була передана цеху з виготовлення солі «Барбара» і почала експлуатуватися з 1972 р. замість шахти, що знаходилася в аварійному стані. В 2000 – 2003 рр. на цій ділянці проведені розвідувальні роботи (Є. Кондратюк) та ДКЗ України затверджені експлуатаційні запаси промислових розсолів в кількості 15,0 м³/добу [26].

Завдяки співпраці та допомозі колег хіміків і бальнеологів в структурі КСС була створена відповідна хіміко-аналітична та бактеріологічна лабораторія для всебічного вивчення МВ трускавецького курорту, особливо хімічного складу та специфічних компонентів води «Нафтуся». Ґрунтовно це питання висвітлюється в уже згадуваній статті А. Бубняка та О. Дацька [5] і наголошується, що лабораторія була не тільки виробничою структурою, але проводила наукові роботи, під час яких впроваджувалися найсучасніші методи досліджень МВ. В лабораторії станції вивчався і вивчається якісний склад мінеральних вод курорту по всіх нормованих показниках, що дозволяє забезпечувати курорт якісними МВ, а можливим його змінам вчасно запобігати.

В цьому є безпосередня заслуга керівника КСС – І. П. Пасеки, який очолив її в 1957 р. і перетворив на провідну науково-виробничу установу: в 60-х роках КСС перетворили в гідрогеологічну станцію, яка з часом стала базовою республіканською, а в 1977 р. після об'єднання з службою експлуатації реорганізували в гідрогеологічну режимно-експлуатаційну станцію (ГГРЕС). Сфера діяльності станції розширюється: режимні спостереження та фізико-хімічні дослідження проводяться на багатьох курортах Львівщини, на родовищах вод з підвищеним вмістом органічних речовин у Хмельницькій області, оскільки такі дослідження виконують тільки деякі лабораторії; за досвідом роботи до її фахівців приїжджають колеги з усіх куточків тодішньої держави,

проводяться семінари та конференції. Підсумком виробничої та наукової діяльності І. П. Пасєка стала видана в 1972 р., а в 1978 р. перевидана у співавторстві з Н. А. Маріновим книга «Трускавецькі мінеральні води» [25], яка є найповнішою характеристикою ГМР курорту та не втратила свого значення й сьогодні.

4. Сучасний стан гідромінеральної бази курорту

Фактично курортом Трускавець експлуатується три родовища МВ: вода «Нафтуса», води без специфічних компонентів і властивостей і лікувальні розсоли. Про запаси мінеральної лікувальної води «Нафтуса» та стадії її оцінки згадувалося вище. Сучасний середньорічний видобуток рідко перевищує 7-10 м³/добу, максимальний досягає 15 м³/добу в літні місяці.

Питні води типу джерел №1, 2, 3 розвідані на ділянці Юзя, яка розташована у верхів'ях Курортної Балки. Запаси мінеральних вод переважно хлоридно-сульфатного натрієвого складу з мінералізацією 4-20 г/дм³ переоцінено в 2010 р., також виконано нагромадження запасів по свердловинах 16-РК і 5-К (табл. 3). Видобуток цих мінеральних вод становить 3,7 – 6,0 м³/добу.

По ділянці Липки затверджені запаси в кількості 9,5 м³/добу по категорії С₁ сульфатних кальцієво-натрієвих вод з мінералізацією 3,5 – 4,3 г/дм³ типу джерела №12. Ця вода з кінця 90-х років минулого століття не видобувається, що пов'язано з забрудненням водоносного горизонту, а санація ділянки неможлива, тому відновлення її використання не передбачається.

Крім питних вод, на Трускавецькому родовищі розвідані сульфідні сульфатно-хлоридні кальцієво-натрієві води і розсоли з вмістом сірководню від 24 до 85 мг/дм³. Розкриті в усті Курортної Балки шахтними колодзями №6 і №7, по яких затверджені запаси в кількості 9,5 м³/добу [10, 21], практично не використовуються, по джерелу №7 ведуться режимні спостереження.

Трускавецьке родовище розсолів розташоване в околицях курорту і складається з трьох ділянок (табл. 3). На ділянці Воротище сучасний відбір не перевищує 25 м³/добу. Ділянка Липки, розташована північно-західніше міста, експлуатується двома свердловинами. Затверджені запаси в кількості 60 м³/добу, видобувається до 6,0 м³/добу. На ділянці Помірки, розташованій за 2,5 км південніше міста, затверджені запаси в кількості 108 м³/добу. В даний час теж не використовуються, по свердловинах ведуться режимні спостереження.

Таблиця 3

Експлуатаційні запаси та видобування мінеральних вод на курорті Трускавець (станом на 01.01.2017 р.)

Родовище	Ділянка	Мінералізація, г/дм ³	Запаси по категоріях, куб.м/добу		Фактичне використання, м ³ /добу	% використання запасів
			A+B	C ₁		
Нафтуса	Нафтуса	0.6-0.9	14,9	10,1	9,8	39,2
Трускавецьке питних	Юзя	0.8-22.0	12.4	20,4	6,0	18,3
	Липки (св. 15-РК)	3.5-4.3		9.5	0,0	0,0
	«Курортна Балка» (дж. 6)	4.0- 6.0	6.0		0,0	0,0
	Те ж (дж. 7)	100-390	3.5		0,0	0,0
Трускавецьке розсолів	Воротище	120-360	126,0		28.8	22,8
	Помірки	340		108	0,0	0,0
	Липки	300	60.0		5,7	9,5

З наведеного видно, що гідромінеральна база курорту достатня для більш широкого її використання в лікувальних цілях. Частка фактично використаних запасів мінеральних вод змінюється від 0 до 39% від затверджених величин. Розсоли зі значним вмістом сірководню не використовуються, в бальнеологічному плані вони не вивчені й використовуються як звичайні хлоридні натрієві розсоли.

З урахуванням вимог сьогодення на курорті проводиться довготривалий гідрогеохімічний моніторинг родовищ. Особливістю моніторингу, в порівнянні з існуючими в даний час спостереженнями, є оперативність збору даних для своєчасного прийняття відповідних рішень. Тому в

Трускавецький ГГРЕС організовані режимні спостереження на родовищі, які тепер відповідають визначенню моніторингу: частково автоматизована системи збору, передачі та обробки інформації про природне середовище для виконання оперативного прогнозу з метою розробки заходів для оптимального управління [22].

Розповідаючи про МВ курорту, неможливо обійти увагою підприємства по виробництву фасованої води у пляшках або іншій тарі, що стало дуже популярним. Перший завод по розливу мінеральної води з джерела «Нафтуса» № 2 був збудований в урочищі Помірки в 1962 р. Вода розливалася в пляшки під назвою «Трускавецька лікувальна вода» й реалізовувалася через аптечну мережу [25], пізніше перейшли на експлуатацію свердловини №24-Р, пробуреної біля цього джерела. Підприємство функціонує й тепер, розливають мінеральну природну столову воду «Трускавецька» уже з 3-х свердловин, по яких затверджені експлуатаційні запаси Помірецького родовища в кількості 116,0 м³/добу в 2003 р.

Наприкінці минулого – початку нинішнього століття довкола курорту розпочалася нова «лихоманка»: було споруджено кілька заводів розливу в Трускавці та його околицях, що спричинило розвідувальні роботи на природні столові води, придатні для фасування в пляшки. В цьому урочищі протягом 2002 – 2010 рр. розвідано три нових родовища природних столових вод, експлуатаційні запаси по яких затверджені ДКЗ України в кількості більше 200,0 м³/добу [8]. Ці води розливаються на інших заводах під різними брендами, з присутністю в назві слова «Трускавецька», наприклад «Трускавецька кришталева».

5. Дослідження з охорони МВ курорту

На курорті Трускавець завжди велику увагу приділяли збереженню природного багатства, яким природа наділила цю землю. З моменту визнання Трускавця як курорту старалися дотримуватися діючих на той час вимог санітарної охорони мінеральних джерел. Можливо, на це впливало формування і вже функціонування геогірничотехнічних систем довкола Трускавця, в Стебнику та Бориславі, пов'язаних з видобутком копалин [13]. Вони швидко змінювали природний ландшафт на гірничопромисловий, тим більше що були не тільки викиди в атмосферу від горіння нафти, а й її скиди аварійні чи зумисні в ріки та струмки [13, 38–39].

На державному рівні ще в 1860 р. був розроблений і затверджений спеціальний статус для курорту Трускавець, на основі якого встановлено його межі та розроблялися регуляційні плани забудови (прототип генерального плану) з урахуванням основного призначення курорту – оздоровлення людей та забезпечення вимог санітарії та бальнеології. При розробці нового регуляційного плану (1903 – 1906 рр.) передбачалося влаштування пішохідної алеї в центральній частині курорту, віддалення лінії забудов від регуляційної лінії розширили з 6 м до 10 м, тим самим обмежували щільність забудови довкола джерел МВ [37, 60–61], що не скажеш про сьогоденний стан планування та забудови. Пізніше були знесені ряд будівель і споруд, розташованих безпосередньо біля джерел в Курортній балці, а в майбутньому передбачалося повністю заборонити там будівництво [37], хоча не все це вдалося реалізувати.

Вперше ЗСО курорту в сучасному розумінні були затверджені постановою РМ УРСР в 1952 р., гідрогеологічне обґрунтування яких виконане А. Бабинцем [25]. У 1958 р. ЗСО були відкориговані й офіційно діяли до 1981 р., тобто до прийняття нині чинної постанови № 548 «Про затвердження меж округу і ЗСО курорту Трускавець» [23, 25].

Мінеральні води Карпатського краю вимагають особливої охорони насамперед тому, що в окремих курортних місцевостях погіршується їх санітарно-екологічний стан через територіальне поєднання рекреаційних ресурсів з іншими корисними копалинами, розробка яких без шкоди для перших неможлива. Метою санітарної охорони курортів є збереження природних властивостей лікувальних ресурсів, запобігання забрудненню, пошкодженню та передчасному виснаженню цих ресурсів. Для цього, відповідно до Закону України «Про курорти», встановлюється округ санітарної (гірничо-санітарної) охорони, також діють ряд законів та підзаконних актів, які регулюють ці відносини [23].

Трускавецькі родовища мінеральних вод і розсолів входять в округ гірничо-санітарної охорони курорту Трускавець, межі та режим в якому затверджені постановою № 548 Ради Міністрів УРСР [23, 33]. При дотриманні встановлених постановою вимог і правил забезпечується надійна

охорона і збереження МВ родовищ. У проекті був розроблений комплекс заходів, спрямованих на поліпшення санітарно-екологічного стану території курорту в цілому і родовищ МВ зокрема. Були встановлені та винесені на місцевості межі всіх поясів санітарної охорони, також виконана частина санітарних заходів, що позитивно вплинуло на якість підземних вод, особливо ділянки Нафтуся.

Природоохоронні заходи в ЗСО та їх виконання позитивно позначилися на санітарних показниках води, частка незадовільних бактеріологічних аналізів зменшилася до статистичної похибки (2–3%). На якість води родовища «Нафтуся» може впливати приватна забудова і санаторії по вул. І. Франка, які продовжують функціонувати через припинення виконання постанови, а заборона на проведення будь-яких будівельних і ремонтних робіт погіршила стан житла та умови проживання населення, що, відповідно, збільшило загрозу забруднення прилеглої території. Такі попередження не безпідставні, адже в Трускавці наприкінці 80-х була виведена з експлуатації свердловина №15-РК, яка забезпечувала курорт мінеральними водами джерела № 12 для лікування шлункових хвороб, на початку 2-х тисячних – свердловини №51-РГ з розсолами. Подібні дії, що суперечать названим вище документам, спостерігалися в середині 90-х років: на межі зони суворого режиму південніше бювету № 2, виконана забудова цілої вулиці торгових точок (кафе, магазинів). Відхилення від плану забудови і зневага до встановлених режимів у зонах санітарної охорони призводить до погіршення санітарно-екологічної ситуації на родовищі і значних втрат бальнеологічних ресурсів.

Дотримання діючих норм національного законодавства та контроль над виконанням прийнятих раніше рішень є обов'язковим, адже постанова № 548 не скасована, новий Закон «Про курорти» не містить норм, відмінних від тих, за якими розроблявся «Проект ЗСО», а деякі вимоги до санітарного захисту в межах курортів навіть стали жорсткішими.

Також на курорті проводилися дослідження екологічного спрямування, метою яких було виявити особливості та джерела забруднення довкілля та вплив господарської діяльності на стан мінеральних вод курорту. В 1989 – 1990 рр. в межах «Територіальної комплексної схеми охорони природи Трускавецького курортно-рекреаційного регіону» було проведено еколого-геохімічне і бактеріологічне обстеження Трускавецького курортно-рекреаційного району. За його результатами складено серію карт, на яких відображено особливості забруднення різних компонентів ландшафтів різноманітними хімічними елементами та сполуками, зроблено аналіз особливостей, причин та наслідків такого забруднення та розроблені рекомендації, щодо шляхів вирішення наявних екологічних проблем.

У середині 90-х років Львівською ГРЕ виконаний всебічний аналіз можливого впливу розробки Стебницького родовища калійних солей на МВ курорту Трускавець (Ю. Жексембаєв, 1991, 1993). Встановлено, що завдяки геоструктурному розташуванню, гідродинамічним і літолого-стратиграфічним особливостям вплив експлуатації рудника на мінеральні джерела Трускавця не проявиться.

Курорт Трускавець має унікальні природні лікувальні ресурси і необхідну інфраструктуру для їх експлуатації та організації лікування хворих, потребує для збереження і перспективного розвитку надання йому статусу курорту державного значення з встановленням округу й ЗСО курорту та затвердження їх Верховною Радою України відповідно до Закону України «Про курорти». В цьому разі охороні підлягатимуть також парки, ліси та інші зелені насадження, використання яких без виконання природоохоронного законодавства може призвести до погіршення природних та лікувальних факторів курорту, а також до забруднення атмосферного повітря, ґрунту, водойм. Такі постанови уже прийняті для багатьох курортів України, окрім Львівщини, де курорти тільки задекларували свої наміри.

Висновки. Аналіз викладеного матеріалу показує, що у розвитку курорту та вивчені його ГМР доцільно виділяти два основних періоди: до І світової війни і післявоєнний. Це ґрунтується не тільки на загальноісторичній періодизації, але обумовлено і самим розвитком курорту Трускавець. В першому періоді курорт розвивався як бальнеологічний: переважало використання звичайних і сірководневих солянок для ванн, також застосовувалися місцеві пелюди, питне застосування МВ було значно меншим. В II періоді поступово основним лікувальним фактором курорту

стає мінеральна вода «Нафтуся», споживання якої переважає і курорт став питним: не використовуються сірководневі солянки, пелоїди замінили озокеритом.

Виходячи з наведеного, для комплексного і раціонального використання мінеральних вод на курорті необхідно вирішити ряд питань.

1. Виконати переоцінку запасів МВ на решті ділянок родовища та бальнеологічне вивчення сірководневих вод і солянок, що забезпечить екологічно і економічно збалансований розвиток і використання ГМР курорту.

2. Провести об'єктивну оцінку санітарно-екологічного стану родовищ мінеральних вод на курорті та в межах округу гірничо-санітарної охорони.

3. Виконати підготовчі роботи та розробити проект постанови про надання курорту статусу курорту державного значення відповідно до Закону України «Про курорти».

Вирішення цих питань забезпечить суворе дотримання вимог до охорони ГМР, контролю за їх станом, якістю видобутих вод, розробки і впровадження профілактичних заходів щодо збереження якості і ресурсної кількості МВ, що дозволить перетворити курорт в оздоровницю міжнародного типу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабинец А. Е. Лечебные минеральные воды и курорты Украины. / А. Е. Бабинец, Е. Е. Гордиенко, В. Р. Денисов. – К.: АН УССР, 1963. – С. 34–102.
2. Бабинец А. Е. Лечебные минеральные воды типа «Нафтуся» / А. Е. Бабинец, В. М. Шестопапов, Н. П. Моисеева и др. – К.: «Наукова думка», 1986. – 192 с.
3. Бабинец А. Е. Минеральные и термальные воды Советских Карпат / А. Е. Бабинец, В. И. Марус, И. М. Койнов. – К.: Наукова думка, 1978. – 160 с.
4. Батюк Т. Соляні жупи Дрогобицького староства у XVI – XVIII ст. / Тарас Батюк. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://shron.chtyvo.org.ua/Batiuk_Taras/Soliani_zhupy_Drohobytskoho_starostva_u_XVI_XVIII_st.pdf (01.05.2017). – Назва з екрану.
5. Бубняк А. Б. Моніторинг підземних мінеральних вод Трускавецького родовища. Історія, сучасність та перспективи / А. Б. Бубняк, О. Р. Дацько // Медична гідрологія та реабілітація. – 2008. – Т. 6. – № 1. – С. 163–167.
6. Гайко Г. Гірництво й підземні споруди в Україні та Польщі (нариси з історії). / Г. Гайко, В. Білецький, Т. Мікош, Я. Хмура. – Донецьк: УКЦентр, Донецьке відділення НТШ, «Редакція гірничої енциклопедії», 2009. – 296 с.
7. Гидрогеологические аспекты формирования минеральных вод типа «Нафтуся». – К., 1988. – 48 с. (Препринт / АН УССР, ИГН).
8. Дідула Р. П. Деякі особливості геоморфологічної приуроченості родовищ підземних вод Трускавецького курортно-рекреаційного регіону / Р. П. Дідула, Є. І. Кондратюк // VI міжн. наук-практ. конф. «Ресурси природних вод Карпатського регіону» (травень 2007 р.). – Львів. – С. 182–189.
9. Есипенко Б. Е. Физиологическое действие минеральной воды «Нафтуся» / Б. Е. Есипенко. – К.: Наукова думка, 1981. – 213 с.
10. Жексембаев Ю. М. Ресурсы основных типов минеральных вод северо-западной части Карпатского региона: автореф. дис. канд. геол.-мин. наук. / Ю. М. Жексембаев. – К., 1991. – 18 с.
11. Звіти гідрогеологічної режимно-експлуатаційної станції за 1957 – 2007 рр. – Трускавець. Архів ГГРЕС.
12. Иванов С. А. Природно-географічні особливості освоєння мінеральних ресурсів Львівської області у допромисловий період / С. А. Иванов // Фізична географія та геоморфологія: Міжвідомчий науковий збірник. – К.: ВГЛ «Обрії», 2009. – Вип. 55. – С. 170–181.
13. Иванов С. Історико-географічні аспекти мануфактурного періоду освоєння мінеральних ресурсів Львівщини / Євген Иванов // Історія української географії: Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. – Тернопіль, 2009. – Вип. 20. – С. 35–46.
14. Івасівка С. В. Біологічно активні речовини води Нафтуся, їх генезис та механізми фізіологічної дії / С. В. Івасівка. – К.: Наукова думка, 1997. – 109 с.
15. Івасівка С. В. Природа бальнеочинників води Нафтуся і суть її лікувальної дії / С. В. Івасівка, І. Л. Попович, Б. І. Аксентійчук, В. Р. Білас. – Трускавець: Вид-во ЗАТ «Трускавецькурорт», 1999. – 124 с.
16. Ісаєвич Я. Солеваріння в Дрогобичі та його околицях у XVI – XVIII ст. / Ярослав Ісаєвич. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://shron.chtyvo.org.ua/Isayevych_Yaroslav/Solevarinnia_v_Drohobychi_ta_ohoho_okolytysiakh_u_XVI-XVIII_st.pdf (01.05.2017). – Назва з екрану.

17. Клапчук В. М. Рекреаційне господарство Галичини другої половини XIX – першої третини XX ст. / В. М. Клапчук // Карпатський край. – 2012. – № 1. – С. 55–67. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kkr_2012_1_8.
18. Клапчук В. Розвиток озокеритової галузі у Галичині XIX–XX ст. / В. Клапчук // Мандрівець. – 2012. – № 4. – С. 50–59. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mandriv_2012_4_10.
19. Клапчук В. М. Корисні копалини Галичини: видобування та переробка: [Монографія] / В. М. Клапчук / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». – Івано-Франківськ: Фоліант, 2013. – 508 с.
20. Коваль Г. Трускавець. Погляд крізь віки / Г. І. Коваль. – Львів: НВФ «Карти і Атласи», 2014. – 78 с.: іл.
21. Кондратюк Є. І. Гідромінеральна база курорту Трускавець, сучасний стан та перспективи використання / Є. І. Кондратюк // Мат. міжн. наук-практ. конф. (Трускавець, травень 1999). – Трускавець, 1999. – С. 74–76.
22. Кондратюк Є. І. Моніторинг мінеральних підземних вод Трускавецького родовища як основа моніторингу рекреаційних ресурсів курорту / Є. І. Кондратюк, А. М. Гійото, С. В. Івасівка // Медична гідрологія та реабілітація. – 2004. – Т. 2. – № 1. – С. 63–65.
23. Лечебные минеральные воды типа «Нафтуся» Украинских Карпат и Подолья [Текст]: [монография] / [В. М. Шестопапов и др.]. – К.; Черновцы: [Букрек], 2013. – 600 с.
24. Лобаз О. М. Геохімія мінеральної води «Нафтуся» (Трускавецьке родовище) / О. М. Лобаз, Є. І. Кондратюк, А. Ю. Сеньковський // Мінералогічний збірник Львівського університету. – 2005. – Вип. 1–2. – С. 180–188.
25. Маринов Н. А. Трускавецкие минеральные воды / Н. А. Маринов, И. П. Пасека. – М.: Недра, 1978. – 205 с.
26. Мінеральні води та курорти Львівщини / За ред. Б. М. Матолича. – Львів: Видавництво «Палітра Друку», 2003. – 95 с.
27. Проблеми мінеральних вод. Збірник наукових праць. / Гол. редактор В. М. Шестопапов, академік НАН України. – Київ, 2002. – 180 с.
28. Рутинський М. Еразм Сикст як географ / М. Рутинський. – Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2014. – Вип. 47. – С. 235–242.
29. Самотий Р. Науково-видавничі досягнення українських учених Львівської політехніки: бібліографічний аспект (середина XIX – початок XX ст.) // Вісник Львівського університету. Серія книгознавство. – 2008. – Вип. 3. – С. 209–218.
30. Сенів І. Трускавець на давній поштової листівці / І. Сенів. – Дрогобич, 2012. – 390 с.
31. Сивий М. Я. До історії дослідження та освоєння бальнеологічного потенціалу Поділля / М. Я. Сивий, Р. В. Броневський. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/Nzvdpu/geograf/2007_14/PART1/do%20istorii%20doslidjennya%20ta%20osvoennya.pdf (01.05.2017). – Назва екрану.
32. Состав и свойства минеральной воды «Нафтуся» / Под ред. Есипенко Б. Е. – К.: Наукова думка, 1978. – 157 с.
33. Трускавецька гідрогеологічна режимно-експлуатаційна станція: від минулого до сьогодні / А. М. Тарнавський // Медична гідрологія та реабілітація. – 2010. – Т. 8. – № 1. – С. 94–97.
34. Трускавецький Бальнеологічний Альманах: матеріали V-ї конференції Асоціації учених, присв. 180-річчю курорту та 60-річчю м. Трускавця / За ред. І. Л. Поповича. – Трускавець: [б. в.], 2007. – 99 с.
35. Федунь О. В. Бальнеологічні ресурси Передкарпаття / О. В. Федунь. – Львів: ВНТЛ, 1999. – 168 с.
36. Формування мінеральних вод України / За ред. академіка НАН України В. М. Шестопапова. – К.: Наукова думка, 2009. – 311 с.
37. Харчук Х. Архітектура курортної забудови Трускавця XIX – першої половини XX ст. / Х. Харчук. – Львів, 2008. – 209 с.
38. Шевченко-Савчинська Л. Сикст Еразм. Про теплики у селі Шклі [Електронний ресурс] / Л. Шевченко-Савчинська. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.medievist.org.ua/2013/03/blog-post_11.html (01.05.2017). – Назва екрану.
39. Шестопапов В. М. Нові дані ідентифікування органічних речовин мінеральних вод типу «Нафтуся» та проблеми їх стабілізації / В. М. Шестопапов, Н. П. Моїсєєва, М. О. Дружина, Г. Г. Пухова та ін. // Геологічний журнал. – 1999. – № 4. – С. 7–14.
40. Якубенко П. П. Мінеральні лікувальні води «Нафтуся» Трускавецького родовища, нові дані з оцінки експлуатаційних запасів / П. П. Якубенко, С. В. Івасівка, Є. І. Кондратюк // Збірник наукових статей XI наук-практ. конф. «Ресурси природних вод Карпатського регіону» Проблеми охорони та раціонального використання (23–24 травня 2012 р.). – Львів, 2012. – С. 168–173.

41. Яременко М. С. и др. Физиологические основы лечебного действия воды Нафтуся / М. С. Яременко. – К., «Наукова думка», 1989. – 250 с.
42. Album uzdrowisk polskich: poświęcone XV Zjazdowi Lekarzy i Przyrodników Polskich we Lwowie w lipcu 1937 r. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.pbc.rzeszow.pl/dlibra/docmetadata?id=8266&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI= (01.05.2017). – Nazva z ekranu.
43. Atlas geologiczny Galicji. Tekst do zeszytu dwudziestego (Drohobycz, sł. X, p. 7). oprac. Władysław Szajnocha i Józef Grzybowski. – Kraków, 1906. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: <http://winntbg.bg.agh.edu.pl/skrypty4/0469/> (01.05.2017). – Nazva z ekranu.
44. Chowaniec Józef. Krotki zarys historii uzdrowisk w Karpatach Ukrainskich / Józef Chowaniec // Збірник наукових статей XI наук-практ. конф. «Ресурси природних вод Карпатського регіону.» Проблеми охорони та раціонального використання (23–24 травня 2012 р.). – Львів, 2012. – С. 209–217.
45. Dowgiałło J. Erazm Sykst i jego koncepcje hydrogeologiczne. / Jan Dowgiałło // Przegląd Geologiczny. – 2015. – Vol. 63, Nr. 10/1. – S. 683–687.
46. Graniczny M. Atlas geologiczny Galicji – pierwsza seryjna edycja map geologicznych ziem polskich. / Marek Graniczny, Joanna Kacprzak, Halina Urban, Stanisław Wołkiewicz // Przegląd Geologiczny. – 2007. – Vol. 55. – Nr. 5.
47. Szajnocha W. Źródła mineralne Galicji. / W. Szajnocha. – Akademia Umiejętności, Kraków, 1891. 139 s. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: [http://www.sbc.org.pl/Content/153201/ii640316-0000-00-0001.pdf\(01.05.2017\)](http://www.sbc.org.pl/Content/153201/ii640316-0000-00-0001.pdf(01.05.2017)). – Nazva z ekranu.
48. Truskawiec-Zdrój: ilustrowany przewodnik po zdrojowisku i okolicy z mapami oraz wykresem. Lwów; Truskawiec: [s.n.], 1933 (Lwów: J. Żydaczewski): 84 s., [4] k. tabl.: il., mapy, reklamy. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: [https://polona.pl/item/1447892/1/\(01.05.2017\)](https://polona.pl/item/1447892/1/(01.05.2017)). – Nazva z ekranu.

REFERENCES

1. Babinets A. E. Lechebnyie mineralnyie vodyi i kurortyi Ukrainyi. / A. E. Babinets, E. E. Gordienko, V. R. Denisov. – K.: AN USSR, 1963. – S. 34–102.
2. Babinets A. E. Lechebnyie mineralnyie vodyi tipa «Naftusya». / A. E. Babinets, V. M. Shestopalov, N. P. Moiseeva i dr. – K.: «Naukova dumka», 1986. – 192 s.
3. Babinets A. E. Mineralnyie i termalnyie vodyi Sovetskikh Karpat / A. E. Babinets, V. I. Marus, I. M. Koynov. – K.: Naukova dumka, 1978. – 160 s.
4. Batiuk T. Soliani zhupy Drohobyskoho starostva u XVI – XVIII st. / Taras Batiuk. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: http://shron.chtyvo.org.ua/Batiuk_Taras/Soliani_zhupy_Drohobyskoho_starostva_u_XVI_XVIII_st.pdf (01.05.2017). – Nazva z ekranu.
5. Bubniak A. B. Monitorynh pidzemnykh mineralnykh vod Truskavetskoho rodovysycha. Istoriia, suchasnist ta perspektyvy / A. B. Bubniak, O. R. Datsko // Medychna hidrolohiia ta reabilitatsiia. – 2008. – T. 6. – № 1. – S. 163–167.
6. Haiko H. Hirnystvo y pidzemni sporudy v Ukraini ta Polshchi (narysy z istorii). / H. Haiko, V. Biletskyi, T. Mikos, Ya. Khmura. – Donetsk: UKTsent, Donetske viddilennia NTSh, «Redaktsiia hirnychoi entsyklopedii», 2009. – 296 s.
7. Hidrogeologicheskie aspekty formirovaniya mineralnykh vod tipa «Naftusya». – K., 1988. – 48 s. (Preprint / AN USSR, IGN).
8. Didula R. P. Deiaki osoblyvosti heomorfologichnoi pryurochenosti rodovysych pidzemnykh vod Truskavetskoho kurortno-rekreatsiinoho rehionu / R. P. Didula, Ye. I. Kondratiuk // VI mizhn. nauk-prakt. konf. «Resursy pryrodnykh vod Karpatskoho rehionu» (traven 2007 r.). – Lviv. – S. 182–189.
9. Esipenko B. E. Fiziologicheskoe deystvie mineralnoy vodyi «Naftusya» / B. E. Esipenko. – K.: Naukova dumka, 1981. – 213 s.
10. Zheksembaev Yu. M. Resursyi osnovnykh tipov mineralnykh vod severo-zapadnoy chasti Karpatskoho rehiona: avtoref. dis. kand. geol.-min. nauk / Yu. M. Zheksembaev. – K., 1991. – 18 s.
11. Zvityi hidroheologichnoi rezhymno-eksploatatsiinoi stantsii za 1957–2007 rr. – Truskavets. Arkhiv HHRES.
12. Ivanov Ye. A. Pryrodno-heohrafichni osoblyvosti osvoiennia mineralnykh resursiv Lvivskoi oblasti u dopromyslovyi period / Ye. A. Ivanov // Fizychna heohrafiia ta heomorfologhiia: Mizhvidomchyi naukovyi zbirnyk. – K.: VHL «Obrii», 2009. – Vyp. 55. – S. 170–181.
13. Ivanov Ye. Istoryko-heohrafichni aspekty manufakturnoho periodu osvoiennia mineralnykh resursiv Lvivshchyny / Yevhen Ivanov // Istoriia ukrainskoi heohrafi: Vseukrainskyi nauko-teoretychnyi chasopys. – Ternopil, 2009. – Vyp. 20. – S. 35–46.
14. Ivasivka S. V. Biologichno aktyvni rechovyny vody Naftusia, yikh henezys ta mekhanizmy fiziologichnoi dii / S. V. Ivasivka. – K.: Naukova dumka, 1997. – 109 s.

15. Ivasivka S. V. Pryroda balneochynnykiv vody Naftusia i sut yii likuvalnoi dii / S. V. Ivasivka, I. L. Popovych, B. I. Aksentiichuk, V. R. Bilas. – Truskavets: vyd-vo ZAT «Truskavetskurort», 1999. – 124 s.
16. Isaievych Ya. Solevarinnia v Drohobychi ta yoho okolytsiakh u XVI – XVIII st. / Yaroslav Isaievych. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://shron.chtyvo.org.ua/Isaievych_Yaroslav/Solevarinnia_v_Drohobychi_ta_yoho_okolytsiakh_u_XVI-XVIII_st.pdf (01.05.2017). – Nazva z ekranu.
17. Klapchuk V. M. Rekreatsiine hospodarstvo Halychyny druhoi polovyny XIX – pershoi tretyny XX st. / V. M. Klapchuk // Karpatskyi kraj. – 2012. – № 1. – S. 55–67. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kk_r_2012_1_8.
18. Klapchuk V. Rozvytok ozokerytovoi haluzi u Halychyni XIX–XX st. / V. Klapchuk // Mandrivets. – 2012. – № 4. – S. 50–59. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mandriv_2012_4_10.
19. Klapchuk V. M. Korysni kopalyny Halychyny: vydobuvannia ta pererobka: [Monohrafiia] / V. M. Klapchuk / DVNZ «Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka». – Ivano-Frankivsk: Foliant, 2013. – 508 s.
20. Koval H. Truskavets. Pohliad kriz viky / H. I. Koval. – Lviv: NVF «Karty i Atlasy», 2014. – 78 s.: il.
21. Kondratiuk Ye. I. Hidromineralna baza kurortu Truskavets, suchasnyi stan ta perspektyvy vykorystannia / Ye. I. Kondratiuk // Mat. mizhn. nauk-prakt. konf. (Truskavets, traven 1999). – Truskavets, 1999. – S. 74–76.
22. Kondratiuk Ye. I. Monitorynh mineralnykh pidzemnykh vod Truskavetskoho rodovyshcha yak osnova monitorynhu rekreatsiinykh resursiv kurortu / Ye. I. Kondratiuk, A. M. Hiioto, S. V. Ivasivka // Medychna hidrolohiia ta reabilitatsiia. – 2004. – T. 2. – № 1. – S. 63–65.
23. Lechebnye mineralnye vodyi tipa «Naftusya» Ukrainskih Karpat i Podolya [Tekst]: [monografiia] / [V. M. Shestopalov i dr.]. – K.; Chernovtsy: [Bukrek], 2013. – 600 s.
24. Lobaz O. M. Heokhimii mineralnoi vody «Naftusia» (Truskavetske rodovyshche) / O. M. Lobaz, Ye. I. Kondratiuk, A. Yu. Senkovskiy // Mineralohichnyi zbirnyk Lvivskoho universytetu. – 2005. – Vyp. 1–2. – S. 180–188.
25. Marinov N. A. Truskavetskie mineralnye vodyi / N. A. Marinov, I. P. Paseka. – M.: Nedra, 1978. – 205 s.
26. Mineralni vody ta kurorty Lvivshchyny / Za red. B. M. Matolycha. – Lviv: Vydavnytstvo «Palitra Druku», 2003. – 95 s.
27. Problemy mineralnykh vod. Zbirnyk naukovykh prats. / Hol. redaktor V. M. Shestopalov, akademik NAN Ukrainy. – Kyiv, 2002. – 180 s.
28. Rutynskiy M. Erazm Sykst yak heohraf / M. Rutynskiy. – Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii heohrafichna. – 2014. – Vyp. 47. – S. 235–242.
29. Samotyi R. Naukovo-vydavnychi dosiahnennia ukrainskykh uchenykh Lvivskoi politekhniki: bibliohrafichnyi aspekt (seredyna XIX – pochatok XX st.) // Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii knyhoznavstvo. – 2008. – Vyp. 3. – S. 209–218.
30. Seniv I. Truskavets na davnii poshtovii lystivtsi / I. Seniv. – Drohobych, 2012. – 390 s.
31. Syvyi M. Ya. Do istorii doslidzhennia ta osvoiennia balneolohichnoho potentsialu Podillia / M. Ya. Syvyi, R. V. Bronetskyi. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/Nzvdpu/geograf/2007_14/PART1/do%20istorii%20doslidzhennia%20ta%20osvoennia.pdf (01.05.2017). – Nazva ekranu.
32. Sostav i svoystva mineralnoy vodyi «Naftusya» / Pod red. Esipenko B. E. – K.: Naukova dumka, 1978. – 157 s.
33. Truskavetska hidroheolohichna rezhymno-eksploatatsiina stantsiia: vid mynuloho do sohodennia / A. M. Tarnavskiy // Medychna hidrolohiia ta reabilitatsiia. – 2010. – T. 8. – № 1. – S. 94–97.
34. Truskavetskyi Balneolohichnyi Almanakh: materialy V-yi konferentsii Asotsiatsii uchenykh, prysv. 180-richchiu kurortu ta 60-richchiu m. Truskavtsia / Za red. I. L. Popovycha. – Truskavets: [b. v.], 2007. – 99 s.
35. Fedun O. V. Balneolohichni resursy Peredkarpattia / O. V. Fedun. – Lviv: VNTL, 1999. – 168 s.
36. Formuvannia mineralnykh vod Ukrainy / Za red. akademika NAN Ukrainy V. M. Shestopalova. – K.: Naukova dumka, 2009. – 311 s.
37. Kharchuk Kh. Arkhitektura kurortnoi zabudovy Truskavtsia XIX – pershoi polovyny XX st. / Kh. Kharchuk. – Lviv, 2008. – 209 s.
38. Shevchenko-Savchynska L. Sykst Erazm. Pro teploty u seli Shkli [Elektronnyi resurs] / L. Shevchenko-Savchynska. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.medievist.org.ua/2013/03/blog-post_11.html. (01.05.2017). – Nazva ekranu.
39. Shestopalov V. M. Novi dani identyfikuvannia orhanichnykh rehovyn mineralnykh vod typu «Naftusia» ta problemy yikh stabilizatsii / V. M. Shestopalov, N. P. Moiseieva, M. O. Druzhyna, H. H. Pukhova ta in. // Heolohichnyi zhurnal. – 1999. – № 4. – S. 7–14.
40. Yakubenko P. P. Mineralni likuvalni vody «Naftusia» Truskavetskoho rodovyshcha, novi dani z otsinky eksploatatsiinykh zapasiv / P. P. Yakubenko, S. V. Ivasivka, Ye. I. Kondratiuk // Zbirnyk naukovykh statei KhI nauk-

prakt. konf. «Resursy przyrodnych wod Karpatskoho rehionu» Problemy okhorony ta ratsionalnoho vykorystannia (23–24 travnia 2012 r.). – Lviv, 2012. – S. 168–173.

41. Yaremenko M. S. i dr. Fiziologicheskie osnovy lechebnogo deystviya vodyi Naftusya / M. S. Yaremenko. – K., «Naukova dumka», 1989. – 250 s.

42. Album uzdrowisk polskich: poświęcone XV Zjazdowi Lekarzy i Przyrodników Polskich we Lwowie w lipcu 1937 r. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.pbc.rzeszow.pl/dlibra/docmetadata?id=8266&from=&dirids=1&ver_id=&lp=1&QI= (01.05.2017). – Nazva z ekranu.

43. Atlas geologiczny Galicyi. Tekst do zeszytu dwudziestego (Drohobycz, sł. X, p. 7). oprac. Władysław Szajnocha i Józef Grzybowski. – Kraków, 1906. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: <http://winntbg.bg.agh.edu.pl/skrypty4/0469/> (01.05.2017). – Nazva z ekranu.

44. Chowaniec Józef. Krotki zarys historii uzdrowisk w Karpatach Ukrainskich / Józef Chowaniec // Zbirnyk naukovykh statei KhI nauk-prakt. konf. «Resursy przyrodnych vod Karpatskoho rehionu.» Problemy okhorony ta ratsionalnoho vykorystannia (23–24 travnia 2012 r.). – Lviv, 2012. – S. 209–217.

45. Dowgiałło J. Erazm Sykst i jego koncepcje hydrogeologiczne. / Jan Dowgiałło // Przegląd Geologiczny. – Vol. 63, Nr. 10/1. – S. 683–687.

46. Graniczny M. Atlas geologiczny Galicyi – pierwsza seryjna edycja map geologicznych ziem polskich. / Marek Graniczny, Joanna Kacprzak, Halina Urban, Stanisław Wołkowicz // Przegląd Geologiczny. – 2007. – Vol. 55. – Nr. 5.

47. Szajnocha W. Źródła mineralne Galicji. / W. Szajnocha. – Akademia Umiejętności, Kraków, 1891. 139 s. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: [http://www.sbc.org.pl/Content/153201/ii640316-0000-00-0001.pdf\(01.05.2017\)](http://www.sbc.org.pl/Content/153201/ii640316-0000-00-0001.pdf(01.05.2017)). – Nazva z ekranu.

48. Truskawiec-Zdrój: ilustrowany przewodnik po zdrojowisku i okolicy z mapami oraz wykresem. Lwów; Truskawiec: [s.n.], 1933 (Lwów: J. Żydaczewski): 84 s., [4] k. tabl.: il., mapy, reklamy. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: [https://polona.pl/item/1447892/1/\(01.05.2017\)](https://polona.pl/item/1447892/1/(01.05.2017)). – Nazva z ekranu.

Стаття надійшла до редакції 01.05.2017 р.

Андрій ГРЕЧИЛО,

доктор історичних наук, провідний науковий співробітник Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства Національної академії наук України, голова Українського геральдичного товариства (Львів, Україна) grechylo@yahoo.com

З ІСТОРІЇ СИМВОЛІВ ТРУСКАВЦЯ

У статті досліджується розвиток символіки Трускавця, починаючи з XVIII ст., коли в Галичині запроваджуються печатки сільських громад. Найдавнішу печатку поселення виявлено на документі 1788 р. Сюжет цієї печатки вживався протягом XIX – на початку XX ст. У радянський період Трускавець отримав статус міста, а 1970 р. був затверджений і перший герб. Після розпаду СРСР і відновлення державності України для міста розроблено нові символи, оперті на традиції давніх печаток трускавецької громади. Публікація супроводжується ілюстраціями та додатками основних актів про затвердження символів Трускавця.

Ключові слова: герб, Трускавець, печатка, прапор.

Лит. 18.

Andriy GRECHYLO,

PhD hab. (History), Leading Scholar of the Hrushevskiy Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies, National Academy of Science of Ukraine; President of the Ukrainian Heraldry Society (Lviv, Ukraine) grechylo@yahoo.com

FROM THE HISTORY OF THE TRUSKAVETS SYMBOLS

In the article the development of town Truskavets symbols since the 18th c. is analyzed. Then rural communities in Galicia received right to use seals with own symbols. The oldest seal of truskavets discovered on a 1788 document as well as of the known seals of the 19th – beginning of the 20th cc. During the Soviet period Truskavets became a town and in 1970 was approved the first coat of arms. After the collapse of the Soviet Union and the restoration of the statehood of Ukraine the town council of Truskavets adopted new coat of arms according the tradition from the old seals. The publication is accompanied by illustrations and additions of the mail documents about official adoption of municipal symbols.

Key words: Coat of arms, Truskavets, seal, flag.

Ref. 18.

Андрей ГРЕЧИЛО,

доктор исторических наук, ведущий научный сотрудник Львовского отделения Института украинской археографии и источниковедения Национальной академии наук Украины, председатель Украинского геральдического общества (Львов, Украина) grechylo@yahoo.com

ІЗ ІСТОРІЇ СИМВОЛІВ ТРУСКАВЦЯ

В статье исследуется развитие символики Трускавца, начиная с XVIII в., когда в Галиции вводятся печати сельских общин. Древнейшую печать поселения обнаружено на документе 1788 г. Сюжет этой печати использовался на протяжении XIX – в начале XX в. В советский период Трускавец получил статус города, а в 1970 г. был утвержден и первый герб. После распада СССР и восстановления государственности Украины для города разработаны новые символы, которые базируются на традиции древних печатей трускавецкой общины. Публикация сопровождается иллюстрациями и приложениями основных актов об утверждении символов Трускавца.

Ключевые слова: герб, Трускавец, печать, флаг.

Лит. 18.

Постановка проблеми. Питання про символи Трускавця вже має незначну літературу, серед якої переважають газетні публікації, пов'язані із розглядом цієї проблеми міською радою, а також одна ширша стаття про становлення герба та прапора міста [8]. **Метою цієї статті є** уточнити окремі ключові моменти щодо розгляду та затвердження міських символів, доповнити дослідження поданими в додатках текстами рішень Трускавецької міської ради, а також навести ширший ілюстративний матеріал.

Виклад основного матеріалу. Трускавець в історичних джерелах згадується вперше в XV ст. Найдавнішими писемними згадками про село Трускавець тривалий час вважалися актові документи про володіння ним братами Коритками під 1469 р. [16, 237]. Хоча аналіз джерел дозволив пересунути дату першої згадки на 1425 р. [17]. Поселення було невеликим селом й протягом XV – XIX ст. ніколи не мало міських прав, тому не мало і власного герба. Після захоплення західноукраїнських земель Австрійською імперією в Галичині в кінці XVIII ст. відбувся розподіл селянських і поміщицьких земель та запроваджено печатки сільських громад. Звично зображення для таких печаток обирали самі селяни, а вже на замовлення війта чи старости виготовлялася матриця. Багато сільських печаток мали місцеву, іноді дуже цікаву символіку, яку сьогодні можна застосовувати як основне джерело при створенні сучасних гербів міст, селищ і сіл.

Перший відомий відбиток печатки Трускавця вдалося виявити на договорі між Дирекцією державних маєтків та підданими Дрогобицького ключа про врегулювання панщинних повинностей з 31 жовтня 1788 р., скріплених печатками й інших сільських громад Дрогобицького ключа [7, 423]. На цій сургучевій печатці зображена гуска з піднятими крильми, що стоїть біля кущика і тримає в дзьобі гілочку. Печатка кругла, діаметром 34 мм; по колу йде напис: WIES * TRUSKAWIEC *; у центрі: DROHOBYCKA DIRECTIA [4]. Сажовий відбиток з цієї ж печатки маємо також на документах за 22 серпня 1858 р. [5].

Аналогічний символ використовувався на печатках Трускавця і пізніше – в другій половині XIX та на початку XX ст. На документах 1875 р. чорнилом відтиснуто іншу печатку. Вона кругла, діаметром 33 мм, напис по колу вгорі: GMINA TRUSKAWIEC; у центрі – гуска з піднятими крильми тримає у дзьобі гілочку, знизу – дві декоративні галузки [6].

Відкриття в Трускавці джерел лікувальних вод сприяли дальшому розвитку села й пізнішому перетворенню його в місто-курорт. Міський статус Трускавець отримав 1948 р., а вже з 1952 р. став містом обласного підпорядкування.

В період т. зв. «хрущовської відлиги» в СРСР починає зростати зацікавлення міською геральдикою, багато міст починають запроваджувати власні символи. У 1968 р. Трускавецький міськвиконком оголосив конкурс на кращий проект герба міста [10]. Це питання розтяглося на два роки й лише 25 грудня 1970 р. XIII сесія Трускавецької міської ради депутатів трудящих XII скликання затвердила новий герб. На сесії були присутні 47 депутатів (із 50-и), питання про герб доповідав заввідділом у справах будівництва та архітектури Р. М. Домінко [3, 94]. Міська рада вирішила погодитися з пропозицією виконкому та затвердити представлений на розгляд сесії герб міста (автор – архітектор Михайло Марф'ян), затвердити опис герба, визначила в яких місцях необхідно встановити його зображення, а також передбачила, що користуватися тільки затвердженою цим рішенням емблемою міста можна лише з дозволу виконкому [3, 94–95]. У гербі в зеленому розділеному щиті була зображена половина золотої керамічної посудини, що за рекомендаціями лікарів використовується для пиття мінеральних вод, з якої витікали сині струмені води, та половина золотого сонця, на якому була чаша зі змією, вгорі на синій планці зображено золоті серп і молот та подано назву міста. Все це мало означати оздоровче призначення цілющих вод і курорту [3, 96]. Оскільки Трускавець мав значення всесоюзного курорту, то протягом 1970 – 1980-х рр. ця емблема застосовувалася досить активно, особливо широко використовувалася на різноманітних вимпелах, значках та інших сувенірах.

З процесом українського національного відродження та розвалом СРСР виникло й питання відновлення історичних національних та місцевих символів. На V сесії Трускавецької міської ради I демократичного скликання з цим питанням виступив головний архітектор міста Р. Домінко, й 25 червня 1991 р. було вирішено створити для міста новий герб та сформовано для вирішення цього питання спеціальну комісію [13; 18].

До роботи над проектами залучили Українське геральдичне товариство та Центральний державний історичний архів України у Львові. Серед можливих варіантів герба була й пропозиція залишити

Печатка Трускавця
(з документа 1788 р.)

Печатка Трускавця
(з документа 1875 р.)

«радянську» емблему міста, лише замість серпа та молота розмістити Тризуб. Однак з огляду на невідповідність геральдичним нормам і емблематичний характер такого проекту, від нього довелося відмовитися. Тому на підставі історичних матеріалів Українським геральдичним товариством на початку листопада 1991 р. було запропоновано до розгляду проекти герба міста, а також і прапора (названого як хоругва міської ради), на яких фігурував уживаний Трускавецькою громадою впродовж двох століть символ гуски, а також зображення бювета зі струменями води (автори проекту – А. Гречило та І. Сварник) [1]. Міська рада вирішила винести ці проекти на громадське обговорення, однак у газетні публікації проекти потрапили чомусь перемальованими і спотвореними – з порушенням норм і геральдичної колористики, і композиції, і з доданою назвою міста [11; 12; 14]. Тому в середині лютого 1992 р. з боку УГТ було підготовано проекти лише з самим зображенням гуски [2]. Цю пропозицію підтримав і директор Центрального державного історичного архіву України у Львові Орест Ярославович Мацюк – уродженець Трускавця. Під час обговорення питання про герб за нашої участі в міській раді в березні 1992 р. проект з гускою сприймався окремими учасниками дискусії мало не як образа: «Ми всесоюзний курорт, а Ви нам якусь гуску намалювали!» Але саме аргументи О. Я. Мацюка – і як архівіста, і як трускавчанина, а особливо його спомини з дитячих років про велику кількість гусей у міжвоєнному Трускавці, – вплинули на кінцеве рішення. Зрештою, ідея з гускою викликала досить жваву реакцію в місті [9]. Кінцевий варіант символів міста, опрацьованих А. Гречилом, І. Сварником та Б. Кравцем, був затверджений рішенням IX сесії Трускавецької міської Ради народних депутатів I демократичного скликання від 21 квітня 1992 р.

Герб Трускавця: у зеленому полі срібна гуска з піднятими крилами, з червоним дзьобом та лапами; у дзьобі вона тримає золоту галузку з трьома листочками. Щит вписано у декоративний картуш.

Прапор міста (хоругва міської ради): квадратне полотнище, на зеленому тлі якого біла гуска з піднятими крильми і з жовтою гілочкою в дзьобі, повернута до древка, по периметру йде жовта лиштва, завширшки в 1/10 сторони прапора.

Гуска в гербі виступає як символ пильності й добробуту, знак, що здавна використовувався місцевою громадою. Зелена барва означає багаті ліси, що оточують Трускавець, характеризує його як місто-курорт.

Проте згодом у Трускавці почалися знову надумані дискусії, що, мовляв, гуска є «примітивним» символом, а на давніх печатках ніби й не гуска, а «голуб миру». 2 лютого 2006 р. сесія міської ради навіть прийняла рішення звернутися до Українського геральдичного товариства з проханням розробити новий герб. Але гуска в геральдиці є доволі популярним символом і використовується як у шляхетських гербах, так і на багатьох міських та територіальних символах. Та й зображення на старих трускавецьких печатках достатньо виразне, щоб можна було гуску відрізнити від голуба. Та головне, що для Трускавця було відроджено давній історичний символ, який ще з кінця XVIII ст. фігурував на сільській печатці і котрим скріплялися підписи не одного покоління трускавчан. Тому Українським геральдичним товариством було рекомендовано залишити герб і прапор Трускавця без змін, а натомість використовувати ще великий герб міста, у якому щит увінчує срібна мурована корона з трьома мерлонами, що підкреслює міський статус Трускавця, знизу під щитом йде стрічка з назвою міста та орнаментом-вишивкою, а обабіч щита – дві чаші зі струменями води. Цей проект (автор – А. Гречило) був гото-

вий 28 лютого 2007 р. і переданий у Трускавець.

Під час пленарного засідання сьомої сесії Трускавецької міської ради V скликання 9 березня 2007 р. ескіз цього варіанту герба представив п. І. Скибак. Однак у депутатів виникли запитання та зауваження до проекту, тому розгляд питання пере-

Герб Трускавця (1970 р.)

Сувенірні значки з гербом 1970 р.

несли. Враховуючи ці побажання, зі стрічки довелося вилучити орнамент, а зміст чаш обабіч щита додати стилізовані зелені гори, з-поміж яких б'ють сині струмені води. Ці пропозиції й були подані та озвучені мною 24 квітня 2007 р. під час IX сесії міської ради V скликання, в роботі якій я взяв участь. Мною було

Сувенірні значки з гербом 1970 р.

дано відповіді на запитання та спростовано безпідставні намагання міфологізувати символ Трускавця. Рішенням № 138 сесія Трускавецької міської ради затвердила знак міста з пропонованими доповненнями.

Хоча в окремих публікаціях чомусь подали, що нібито затверджено зовсім новий герб міста [15], але насправді Трускавець зберіг свій давній символ, якому вже понад 200 років, лише розширивши його зміст додатковими геральдичними атрибутами.

* * *

ДОДАТКИ

Додаток 1

Рішення

Трускавецької міської Ради депутатів трудящих
(дванадцятого скликання)

м. Трускавець

від 25 грудня 1970 р.

Про герб міста Трускавця

За роки Радянської влади завдяки турботам партії і уряду невелике селище Трускавець перетворилося в місто-курорт всесоюзного значення.

Виросли нові комфортабельні санаторії, лікувальні корпуси, дитячі і шкільні заклади, житлові квартали, а саме місто як бальнеологічний курорт стало відомим у всіх куточках нашої країни.

Справжня історія міста починається в роки Радянської влади і славні традиції Трускавця свідчать про те, що місто заслуговує мати свою емблему (герб), який стане одним з важливіших засобів виховання в трудящих патріотичних почуттів до Радянської Батьківщини, до рідного міста.

Міська Рада депутатів трудящих вирішила:

1. Погодитися з пропозицією виконкому міської Ради депутатів трудящих та затвердити представлений на розгляд сесії герб міста.

2. Затвердити опис герба Трускавця, який додається.

3. Виготовити герб Трускавця і встановити в приміщеннях виконкому міської Ради, Ради по управлінню курортом профспілок, на книзі почесних громадян Трускавця, в історичному музеї, залізничному вокзалі, бюветі мінеральних вод, курортному залі, як емблему на центральних магістралях при в'їзді в місто.

4. Користуватись емблемою міста для реклами можна лише з дозволу виконкому міської Ради депутатів трудящих.

Ця вимога поширюється на всі підприємства і організації, які виготовляють бланки путівок і курсівок, значки для туристів і відпочиваючих, трускавецькі сувеніри, а також її необхідно враховувати в інших непередбачених випадках використання емблеми міста.

5. Всім підприємствам і організаціям міста користуватися тільки затвердженою цим рішенням емблемою і лише з дозволу виконкому міської Ради депутатів трудящих.

Голова виконкому міської Ради депутатів трудящих А. Панков

Серкетар виконкому міської Ради депутатів трудящих Л. Сераковська

* * *

Додаток 2

Герб міста Трускавця

25 грудня 1970 р. 13-а сесія Трускавецької міської Ради депутатів трудящих (12-го скликання) затвердила герб міста-курорту Трускавця. Місто Трускавець як курорт відоме з 1820 року, але до цього часу не мало свого герба ні емблеми.

Справжнього розвитку курорт набув за роки Радянської влади і затвердженням сьогоденішньою сесією герба міста, буде вписано ще одну визначну сторінку в історію всесоюзного бальнеологічного курорту в ювілей 150-річчя його існування.

При опрацюванні герба були використані нові елементи, характерні для Прикарпаття і специфіки міста як курорту.

Основа герба – геральдичний щит, розділений Т-подібно. В верхній частині – зображення серпа і молота. В лівій нижній частині – зображення керамічного посуду, який по рекомендації лікарів, використовується для приймання мінеральних вод, форма і орнамент якого передають колорит Прикарпаття. Струмінь води підкреслює багатство курорту на мінеральні джерела.

В правій нижній частині – на тлі сонця, яке символізує здоров'я, зображена емблема медицини, що в поєднанні, означає оздоровче призначення цілющих вод і курорту.

Автор проекту – архітектор Марфіян Михайло Дмитрович.

Співвідношення величини герба в цілому і його окремих елементів встановлюється затвердженням еталоном.

Герб міста Трускавця опрацьовано в трьох варіантах:

1. Кольорове рішення являє собою синьо-зелений щит з золотистим зображенням серпа і молота на синьому тлі зверху і, на розділеній на дві половини, нижній частині, на зеленому тлі – золотисті зображення: зліва – керамічний посуд, справа – на тлі сонця – емблема медицини.
2. Чорно-біле рішення герба – чорний щит з білими силуетами елементів, відзначених в п. 1.
3. Рельєфне зображення – плоский щит, на якому в першій виступаючій площині вимальовуються елементи, відзначені в п. 1.

* * *

Додаток 3

Трускавецька міська Рада народних депутатів
Львівської області
(дев'ята сесія першого демократичного скликання)
РІШЕННЯ

від 21.04.1992 року
м. Трускавець

Про затвердження проекту герба
і Хоругви міської Ради

Розглянувши остаточні проекти герба міста і Хоругви міської Ради, опрацьовані членами Українського геральдичного товариства Андрієм Гречилом, Іваном Сварником, місцевим художником Богданом Кравцем і схвалені на засіданні комісії, створеної відповідно рішення сесії міської Ради від 25.06.1991 р., міська Рада народних депутатів

В И Р І Ш И Л А :

1. Затвердити представлені проекти герба міста і Хоругви міської Ради.

2. Виконкому міської Ради забезпечити до 1-го липня 1992 року виготовлення гербів міста та Хоругви. Встановлення їх на будинках виконавчого комітету, автобусному і залізничному вокзалах, бюветах мінвод.

3. Виконкому забезпечити до 1 жовтня 1992 року виготовлення сувенірних значків з гербом міста. Запропонувати заводу мінвод, службі побуту, кооперативам і малим підприємствам виготовити продукцію з зазначеною емблематикою.

4. Контроль за виконання даного рішення покласти на заступника голови виконкому п. Пілька І. Ф.

Заступник голови міської Ради народних депутатів В. І. Лаврінок

* * *

Додаток 4

Трускавецька міська рада
Львівської області
(двадцять шоста сесія четвертого демократичного скликання)
РІШЕННЯ

Від 02 лютого 2006 року № 625
м. Трускавець

Про герб м.Трускавця

Враховуючи звернення мешканців міста щодо примітивізму, поверховості існуючого гербу міста, як такого, що не відображає історичної сутності Трускавця, історичних традицій життєдіяльності населеного пункту тощо, міська рада

В И Р І Ш И Л А:

1. Звернутися до Українського геральдичного товариства (голова п. Андрій Гречило) з клопотанням розробити герб міста Трускавця.

2. Варіанти зображень герба Трускавця опублікувати в ЗМІ для ознайомлення та обговорення громадою міста.

3. Розпорядження міського голови утворити конкурсну комісію (відповідальний заступник міського голови О. П. Грищенко), де з врахуванням думок громади і постійної комісії з питань освіти, культури, відродження визначити оптимальний варіант герба Трускавця.

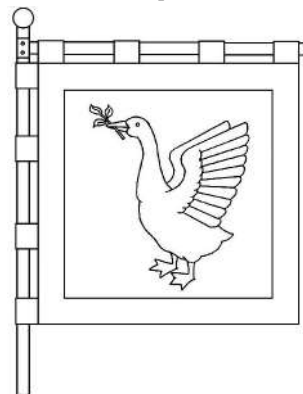
4. Винести (до кінця лютого ц.р.) питання про прийняття оновленого герба м.Трускавця на розгляд сесії міської ради з наступною його реєстрацією в Українському геральдичному товаристві.

5. Контроль за виконанням рішення покласти на постійну депутатську комісію з питань освіти, культури, національного відродження ... (В. С. Щигель).

Міський голова Л. Грицак

Герб Трускавця (1992 р.) на
бюветі мінеральних вод

Прапор Трускавця
(1992 р.)

Сувенірний значок з гербом
1992 р.

*Проект великого герба
Трускавця (лютий 2007 р.)*

*Великий герб Трускавця
(2007 р.)*

Трускавецька міська рада
Львівської області
(дев'ята сесія п'ятого демократичного скликання)
РІШЕННЯ

Від 24 квітня 2007 року № 138
м. Трускавець

Про виконання рішення міської ради № 625
від 02.02.2006 р. «Про герб міста Трускавця»

Заслухавши та обговоривши доповідь про герб міста Трускавця,
керуючись Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні»,
міська рада

В И Р І Ш И Л А:

1. Затвердити герб міста Трускавця згідно додатку.
2. Контроль за виконанням рішення покласти на постійну комісію з питань освіти, культури, спорту, молодіжної політики (Г. І. Умнов).

Міський голова Л. Грицак

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Архів автора. – Лист голови УГТ А. Гречила до Трускавецької міської Ради народних депутатів від 5 листопада 1991 р. (копія).
2. Архів автора. – Лист голови УГТ А. Гречила до головного архітектора м. Трускавця Р. М. Домінка від 19 лютого 1992 р. (копія).
3. Державний архів Львівської області. – Ф. Р-2236. – Оп. 4. – Спр. 331. – Арк. 94–96.
4. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ). – Ф. 134. – Оп. 2. – Спр. 285. – Арк. 30-зв.
5. ЦДІАЛ. – Ф. 146. – Оп. 64. – Спр. 2902. – Арк. 35 зв.
6. ЦДІАЛ. – Ф. 146. – Оп. 64. – Спр. 2905. – Арк. 25.
7. Гречило А. Печатки сіл Дрогобицької округи кінця XVIII ст. / А. Гречило // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич: Коло, 2000. – Вип. IV. – С. 419–428.
8. Гречило А. Символи міста Трускавця / А. Гречило // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич: Коло, 2008. – Вип. XI–XII. – С. 659–662.
9. Гуска – птиця не проста, гуска – символ Трускавця // Франкова криниця. – 1992. – 27 березня. – С. 4.
10. Петренко К. Герб города-курорта / К. Петренко // Львовская правда. – 1968. – № 229 (21 ноября). – С. 2.
11. Про відновлення давнього символу Трускавця // Галицька зоря (Дрогобич). – 1992. – № 7 (25 січня). – С. 3.
12. Про відновлення давнього символу Трускавця // Голос Ради. – 1992. – № 4 (22 січня). – С. 2.
13. Рішення від 25 червня 1991 р. «Про створення комісії по розробці гербу міста Трускавця» // Голос Ради. – 1991. – № 28–29 (9 липня). – С. 3.
14. Рішення від 26 грудня 1991 р. «Про символіку міста Трускавця» // Голос Ради. – 1992. – № 2–3 (8–15 січня). – С. 4.
15. Сиривко І. Коронований гусак: Міська рада Трускавця затвердила новий герб міста / І. Сиривко // Львівські новини (додаток до газети Експрес). – 2007. – 17–24 травня. – С. 10.
16. Скибак І. Історія Трускавця в світлі історичних джерел / І. Скибак // Студії з архівної справи та документознавства. – 2002. – Т. 8. – С. 236–241.

Герб на ліхтарному стовпі

Герб на міській раді

17. Тимошенко Л. Трускавець додає собі літ і нічого спільного не має з трuskавками / Л. Тимошенко // Високий замок. – 2008. – 1 березня.

18. Швадчак С. Два дні напруженої роботи: з п'ятої сесії міської ради / С. Швадчак // Голос Ради. – 1991. – № 28–29 (9 липня). – С. 1.

REFERENCES

1. Archives of Author. – Letter from President of the Ukrainian Heraldry Society A. Grechylo to the Truskavets Town Council, dated November 5, 1991 (copy).
2. Ibid. – Letter from President of the Ukrainian Heraldry Society A. Grechylo to the Chief Architect of Truskavets R. M. Dominko, dated February 19, 1992 (copy).
3. State Archives of Lviv Oblast. – Found P-2236. – Description 4. – File 331. – Sheets 94–96.
4. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv. – Found 134. – Description 2. – File 285. – Sheet 30 v.
5. Ibid. – Found 146. – Description 64. – File 2902. – Sheet 35-v.
6. Ibid. – Found 146. – Description 64. – File 2905. – Sheet 25.
7. Grechylo A. Pechatky sil Drohobyskoyi okruhy kintsya XVIII st. / A. Grechylo // Drohobyskyi krajeznavchyi zbirnyk. – Drohobych : Kolo, 2000. – Vyp. IV. – S. 419–428.
8. Grechylo A. Symvoly mista Truskavtsya / A. Grechylo // Drohobyskyi krajeznavchyi zbirnyk. – Drohobych : Kolo, 2008. – Vyp. XI–XII. – S. 659–662.
9. Huska – pytysya ne prosta, huska – symbol Truskavtsya // Frankova krynytsya. – 1992. – March 27. – S. 4.
10. Petrenko K. Gerb goroda-kurorta / K. Petrenko // Lvovskaia pravda. – 1968. – № 229 (November 21). – S. 2.
11. Pro vidnovlennya davnyoho symbolu Truskavtsya // Halytska zorya. – Drohobych, 1992. – № 7 (January 25). – S. 3.
12. Pro vidnovlennya davnyoho symbolu Truskavtsya // Holos Rady. – 1992. – № 4 (January 22). – S. 2.
13. Rishennya vid 25 chervnya 1991 r. «Pro stvorennya komisiyi po rozrobttsi herbu mista Truskavtsya» // Holos Rady. – 1991. – № 28–29 (July 9). – S. 3.
14. Rishennya vid 26 hrudnya 1991 r. «Pro symboliku mista Truskavtsya» // Holos Rady. – 1992. – № 2–3 (January 8–15). – S. 4.
15. Syryvko I. Koronovanyi husak: Miska rada Truskavtsya zatverdyla novyi herb mista / I. Syryvko // Lvivski novyny (addition to Ekspres). – 2007. – May 17–24. – S. 10.
16. Skybak I. Istoriya Truskavtsya v svitli istorychnych dzherel / I. Skybak // Studiyi z arkhivnoyi spravy ta dokumentoznavstva. – 2002. – T. 8. – S. 236–241.
17. Tymoshenko L. Truskavets dodaye sobi lit i nichoho spilnoho ne maye z truskavkamy / L. Tymoshenko // Vysoky zamok. – 2008. – March 1.
18. Shvadchak S. Dva dni napruzhenoï roboty: z pyatoyi sesiï miskoyi rady / S. Shvadchak // Holos Rady. – 1991. – № 28–29 (July 9). – S. 1.

Стаття надійшла до редакції 02.05.2017 р.

Юрій СТЕЦИК,

кандидат історичних наук, доцент кафедри давньої історії України
та спеціальних історичних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) stetsyk_u_o@ukr.net

ПРОТОКОЛИ ВІЗИТАЦІЙ ПЕРЕМИШЛЬСЬКИХ УНІЙНИХ ЄПИСКОПІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ЦЕРКОВ с. ТРУСКАВЕЦЬ (друга половина XVIII – перша половина XIX ст.)

Визначено перші відомості про храми та їх правовий статус. Простежено історію побудови та оздоблення церков. Розглянуто матеріальні засади функціонування храмів. Виокремлено парафіяльні житлові та господарські будівлі. Проаналізовано візитаційні відомості про парафіяльну школу та молодь шкільного віку, що підлягала катехизації. Охарактеризовано парафіяльне духовенство: родинне середовище, душпастирська праця, провадження документації парафіяльної канцелярії. Подано загальний огляд церковної прислуги. Окреслено духовно-моральне життя парафіяльної людності та динаміку її чисельності.

Ключові слова: протокол, візитація, антимінс, вівтар, іконостас, парох, парафія.

Літ. 17.

Yuriy STETSYK,

PhD (History), Associate Professor
at the Department of Ancient History of Ukraine and Special Historical Disciplines
of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) stetsyk_u_o@ukr.net

THE PROTOCOLS OF VISITATIONS OF THE PEREMYSHL UNIATE BISHOPS AS THE SOURCE FOR STUDY THE HISTORY OF CHURCHES IN THE VILLAGE OF TRUSKAVEC' (second half XVIII – first half XIX centuries)

The first information about churches and their legal status are determined. The history of the construction and decoration of churches are traced. The finantion bases of functioning churches are considered. The parish buildings of residential and farm are singled. The information of visit description about the parish school and school age youth that subject catechesis are analyzed. The parish clergy: family environment, pastoral work, implementation documentation of the parish office are described. The overview of the church workers are filed. Spiritual and moral life of the parish population and dynamics of its are outlined.

The churches in the village of Truskavec', during the XVI – first half of the XIX centuries, a gradual decline in their legal status are underwent, from parish to capellania are regreasabled. The churches of the land («popowstwo») and the privileges in the middle ages were provided, the material ground for the functioning of churches institutions was created. The visitation descriptions of the temples allow the contemporary features of construction and finishing are reconstructed. The characteristic of the clergy of contemporary directions of pastoral work among the parish population are revealed.

The dynamics of the numbers of the parish population is constantly undergoing change not only upwards, but also a significant demographic decline. The books of birth the ability to reconstruct the register of the parish are given. Some time the basilian fathers of the abbates in the Holy Trinity church was been, which activity pastoral and missionary works in the villages of Drohobych region was carried.

The temples of under royal patronage were been. The liturgical books necessary for the Church are presented. During the period under review, the churches of Truskavec' to Drohobych deanery of Peremyshl orthodox and after 1691 year the uniatic eparchy was departed. Unfortunately, before our time foundation documentation of the temples have not survived, which would allow us to establish the exact date of their construction. In the absence of relevant documents, researchers have to study sources a later time to go, the retrospective vision of the events of the past allow are carred.

Key words: protocol, visitation, antimins, altar, iconostasis, pastor, parish.

Ref. 17.

**ПРОТОКОЛЫ ВИЗИТАЦИЙ ПЕРЕМЫШЛЬСКИХ УНИАТСКИХ ЕПИСКОПОВ
КАК ИСТОЧНИК К ИЗУЧЕНИЮ ИСТОРИИ ЦЕРКВЕЙ
с. ТРУСКАВЕЦ (вторая половина XVIII – первая половина XIX в.)**

Определены первые сведения о храмах и их правовой статус. Прослежена история построения и отделки церквей. Рассмотрены материальные основы функционирования храмов. Выделены приходские жилые и хозяйственные постройки. Проанализированы визитационные сведения о приходской школе и молодёжи школьного возраста, подлежащей катехизации. Охарактеризовано приходское духовенство: семейная среда, пастырской труд, ведение документации приходской канцелярии. Представлен общий обзор церковной прислуги. Определено духовно-нравственную жизнь приходского населения и динамику его численности.

Ключевые слова: протокол, визитация, антиминс, алтарь, иконостас, настоятель, приход.

Лит. 17.

Постановка проблеми. В наш час, коли спостерігається активний процес розбудови духовних святинь Самбірсько-Дрогобицької єпархії, постає необхідність у вивченні давніх сакральних пам'яток, одних із провідних центрів сучасного релігійного життя Галицького Підгір'я.

В даній статті ставимо собі за **мету** на основі віднайдених та опрацьованих нами архівних матеріалів реконструювати процес становлення та розвитку парафіяльного життя, на прикладі однієї із місцевостей Перемишльської єпархії.

Об'єктом дослідження обрано парафіяльні церкви святої (далі св.) Трійці та св. Миколая, які було побудовано на території Нижнього та Верхнього Трускавця. Хронологічні рамки дослідження охоплюють XVI – першу половину XIX ст. Нижня межа обумовлена найдавнішою документальною згадкою (1507 р.) про існування церкви у с. Трускавець. Верхня межа окреслюється періодом змін правового статусу храму св. Миколая, який реформовано із парафіяльної інституції у «капеланію» дрогобицьких церков.

Аналіз останніх досліджень. Розглядувана нами тема у краєзнавчій літературі подана досить побіжно, в основному із наведенням загальновідомих фактів, без докладного аналізу документальної інформації [1; 2; 3; 5; 14]. Зокрема, церква св. Миколая стала об'єктом спеціального вивчення, однак дослідник О. Рега подає докладну інформацію тільки про другу половину XIX – початок XXI ст. [4]. В той час, як білою лакуною залишається ранній період в історії церкви св. Миколая, а тим більше постає невідомістю для сучасників історія храму св. Трійці, який не зберігся до нашого часу.

Огляд джерел. Для вивчення історії парафіяльних храмів с. Трускавець залучено цілий корпус спеціальних джерел: привілей польського короля Яна Казимира (1660 р.), акти канонічних візитацій (1743, 1764, 1780, 1843 рр.), фінансово-майнова документація польської та австрійської адміністрацій. На жаль, до нашого часу не збереглася фундаційна документація храмів, яка б дозволила нам встановити точну дату їх побудови. За умов відсутності відповідної документації, дослідники змушені вдаватися до вивчення джерел пізнішого часу, які дозволяють здійснити ретроспективне бачення подій минулого.

Виклад основного матеріалу. Зупинимося передусім на аналізі перших відомостей про церкви та визначенні їх правового статусу. Першою достовірною писемною згадкою про трускавецьку парафію є джерело, датоване 1507 р. Йдеться про реєстр, опублікований З. Будзінським, у якому вперше згадуються парафії Перемишльщини у зв'язку зі сплатою податку, церкви ж, зрозуміло, існували задовго до того [15, 150]. Насправді ж, церква в Трускавці існувала ще в XIV ст. Цікаво, що у візитаційному протоколі церкви св. Миколая 1743 р. говориться про те, що храм був зведений 300 р. тому, тобто, в 1443 р [11, 48]. Звичайно, йдеться про досить довільну фіксацію

початкової історії місцевої церкви, яка закарбувалася в людській пам'яті. Але, беручи до уваги перші писемні згадки про Трускавець, які фіксують існування села саме в період 20–40-х рр. XIV ст., 300-річний «ювілей» церкви, зафіксований у джерелі 1743 р., не виглядає занадто гіпотетичним [16, 242].

За візитацією 1780 р., церква св. Миколая та св. Трійці знаходилися під патронатом дрогобицьких старостів [13, 316]. В перших десятиліттях австрійського панування Трускавець ще мав дві церкви. Верхня церква поступово зникла. Можливо, це сталося в контексті загального врегулювання парафіяльної мережі, яке проводила австрійська влада наприкінці XVIII ст. Так, що вже у 1843 р. Трускавецька церква св. Миколая втратила статус парафії, ставши «капеланією» (невеличкою капличкою) Дрогобицьких церков [12, 321]. Така ситуація тривала до 1901 р., коли повернуто церкві статус окремої парафії.

Впродовж розглядуваного періоду церкви Трускавця входили до Дрогобицького деканату Перемишльської православної, а після 1691 р. унійної єпархій.

До нашого часу дійшли візитаційні описи не існуючих храмів за різні роки, які дозволяють простежити зміни в їх архітектурі та оздоблені. Тож розглянемо описи кожної церкви у хронологічній послідовності.

Церква св. Миколая. Знаходилася на території Нижнього Трускавця. Перебувала під королівським патронатом. На 1743 р. за церквою було закріплено 30 будинків парафіян, а парох отримував дохід у 24 флорини [11, 48].

Візитатор у 1764 р. подав більш докладнішу інформацію, зауваживши, що храм св. Миколая, зведений і освячений із державного дозволу. Церква всередині оздоблена великим вівтарем та іконостасом з намісними образами. Другий вівтар святого пророка Іллі необлаштований, потребує державної опіки і посвячення. В церкві зберігалися необхідні книги для богослужінь. Біля храму була споруджена дерев'яна дзвіниця із трьома дзвонами [10, 11].

Значно розлогіший опис храму св. Миколая подано в акті візитації за 1843 р. Візитатор зауважив, що церква побудована із дерева на дубових підвалинах та покрита гонтою. Знаходиться в задовільному стані. Всередині храму розміщувався великий вівтар на дерев'яній основі, ковчег на вівтарі, позолочена пушка, жертвник в захристії. Збоку великого вівтаря були розміщені образи Ісуса Христа та Матері Божої, але відсутні царські ворота. Два бічні вівтарі перебували у задовільному стані. Загалом всі три вівтарі мали антими́си. Хорів для співу не було. В церкві знаходилася окремо сповідальниця. Візитатор зауважив, що Святі Дари щотижня поновлювалися, просфори та вино свіжі, а освячена олія зберігається належним чином.

До церкви добудовано захристя. Тут не було шафи, але знаходився комод та скрині для зберігання одягу, білизни та свічок. Не створено парафіяльної бібліотеки. В захристії зберігалися тільки церковні метрики та австрійський урядовий патент про затвердження правового становища церкви. Серед парафіяльних актів не збереглося давніх документів.

Дзвіницю було розширено до шести малих дзвонів, які перебували у задовільному стані. Біля церкви знаходився цвинтар, однак не було трупарні та шпиталю. Наявна мала капличка була добре оздоблена. Регулярно при храмі організовувалася нічна варта [12, 322].

Церква св. Трійці. Розміщувалася на території Верхнього Трускавця. Перебувала під королівським патронатом. На 1743 р. за церквою було закріплено 24 будинки парафіян, а парох отримував дохід у 8 флоринів [11, 48].

Під час проведення чергового інспектування храму у 1764 р. візитатор зауважив, що церква св. Трійці має великий вівтар, але не «пропорційний». Іконостас з намісними образами ще не облаштований. Книги для богослужіння є всі, крім Ірмолая. Дзвонів на дзвіниці було три. Цей храм перебував вже кілька років у розпорядженні монахів [10, 11]. Саме цей факт став підставою для дослідників, щоб сформувавши припущення про те, що в Трускавці функціонував василіянський монастир [2, 16]. Однак, ми не поділяємо цієї думки, оскільки до нашого часу не збереглося документації цієї монастирської канцелярії. Із наведеного факту можемо тільки зробити висновок про те, що деякий час настоятелями церкви св. Трійці були отці-василіяни, які активно провадили душпастирську та місійну діяльність по селах Дрогобицького староства [6, 129]. Таким чином, це не був повноцінний монастир, а тільки невелика парафіяльна станиця, яку обслуговувало не світ-

ське, а чорне духовенство. Та й загалом, у візитаційних описах церков Дрогобицького деканату за 1843 р. вже не згадується дерев'яного храму св. Трійці, який припинив своє існування [12, 323].

Розглянемо матеріальні засади функціонування храмів. Церкви посідали попівства, які надані їм ерекційним привілеєм Яна Казимира від 6.10.1660 р. у розмірі $\frac{1}{4}$ лану ґрунту (вочевидь, для кожної), звільненого від податків. Попівства мали право вільного варіння пива та горілки для «своїх домашніх» потреб.

У тексті ерекційної грамоти згадується ціла династія трускавецьких священиків: Павло і Андрій та Василь і Степан, за якими затверджувалося місцеве попівство церкви святого Миколая. До попівства входили: різноманітні «пожитки», чверть поля, «інші» ролі, ґрунти, пасовища, сіножаті, обшари, ліси, вільний вируб в королівських лісах, вільне варіння пива і горілки для власних потреб. Важливо, що в документі закріплювалися маєткові права парафії, які вже існували, причому, з досить давніх часів. Підтверджувалися права на них не тільки сучасних священиків, а й їх попередників, а також наступників. При цьому в акті не забули підкреслити, що парафія повинна ретельно сплачувати податки («провент», «економічні повинності», затверджені королівською ревізією) [11, 17].

Окремої уваги заслуговує характеристика парафіяльних житлових та господарських будинків, згадки про які подано тільки у візитації 1843 р. Зокрема, станом на 1843 р., будинок пароха був мурованим та знаходився ще в доброму стані, оскільки його побудову завершено щойно у 1840 р. Однак не вистачає тільки цегли для встановлення даху. Цей будинок зведено громадським коштом без допомоги домініального уряду, який не цікавиться потребами парохії. Господарських будинків не було, тільки одна шопа, яка обгороджена плотом. Цей факт свідчить про те, що священик, очевидно, не займався веденням господарства. У справах розбудови парафіяльних будинків зверталася громада Трускавця до циркулярного уряду в м. Самборі, однак не отримала жодної резолюції. Тому на ремонт резиденції парох виділяв кошти із власних доходів, щоб утримати її в доброму стані [12, 323].

Парафіяльна школа в Нижньому Трускавці, яка діяла при Миколаївській церкві, фіксується дослідниками із 1764 р [17, 198]. Однак, станом на 1843 р. на парафії ще не споруджено шкільного будинку. Два рази парафія подавала через деканальний уряд до дрогобицького домініального управління клопотання про виділення коштів на побудову школи. Однак не отримала жодної резолюції. В той час, як візитатор на 1843 р. нараховує 100 дітей, які підлягають обов'язковій катехизації, однак із них тільки 45 ходило на катехизацію. Подібною була ситуація також із дітьми шкільного віку, яких нараховувалося 145 осіб, а із них відвідувало парафіяльну школу тільки 18 осіб.

Відповідно місцевий парох скаржився візитатору на те, що поступ у вивченні катехизму був досить незначним: «...адже із великими труднощами, за допомогою домашніх покарань, у 1842 р. почала молодь в неділі та свята ходити на вечірні богослужіння і то нерегулярно. Раз приходять одні, а другий раз інші. Тому важко є навчити їх основним положенням катехитичної науки. Також і в читанні є малий поступ через нерегулярне ходіння до школи та через відсутність шкільного будинку. А ще менший поступ у церковному співі...» [12, 324].

Зупинимося докладніше на характеристиці парафіяльного духовенства. Зокрема, фрагментарні відомості про їх родину та душпастирську діяльність подають парафіяльні візитації. У 1764 р. священиком при церкві св. Миколая був отець Павло Яворський, який умів читати добре грецькі тексти. Він мав четверо синів: «...Максим 25 р., читає по-руськи, латиною – початково, навчався у школах; Іван навчений по Ірмолію; Семен вчиться; старший син Ігнатій за паламаря, тепер за дяка...» [10, 11].

В той час церква св. Трійці мала свого окремого парафіяльного отця Василя Пелешкевича, який служив задовільно, оскільки погано обізнаний в священичих справах. Мав трьох синів: «...Івана 14 р., навчався по ірмолію; Стефана 7 р.; Григорія 2 р. Частину земель попівства посідав попович, син попереднього священика, Василь Тиманов, який був калікою. Візитатор, зауважив, що ця парафія станом на 1764 р. не мала ні дяка, ні паламаря...» [10, 11].

Метричні книги дають можливість реконструювати реєстр парохів, які служили в трускавецькій церкві св. Миколая після візитації 1780 р. Отже, у 1800 р. ще служив Павло Яворський,

відомий з візитації 1764 р. [8, 22]. За Йосифінською метрикою, засвідченою у Трускавці 1787 р., отець Павло Яворський був досить багатою людиною: його сумарний наділ становив 1 морг 1295 сажнів, угіддя були розкидані в різних частинах села [7, 2 зв.]. Ґрунти попівства були ще більшими: вони становили 30 моргів 1004 сажнів [7, 115 зв.].

Йосифінська метрика фіксує в Трускавці ще одного священика – отця Ігнатія Яворського, відомого з візитації 1764 р., коли він, як старший син пароха, був дяком і паламарем [7, 3 зв.].

Парохом у 1801 – 1805 рр. був Петро Серцикевич [8, 34]. 3 серпня 1805 р. уряд пароха трускавецької церкви посів отець Михайло Волошанський, який водночас виконував обов'язки дроґобицького декана. Його урядування тривало до 1810 р., позаяк він перейшов до Стебника [9, 49]. У жовтні 1810 р. у Трускавці з'являється отець Яків Бориславський. Урядування отця Якова продовжувалось у Трускавці до 1841 р., коли він останній раз засвідчив місцеві метричні книги [4, 39]. 1821 р. під метричною книгою Трускавця стоїть підпис о. Іоанна Головчинського, за інформацією О. Реґи, він урядував у 1815 – 1822 р. [4, 40].

3 1840 р. парохію св. Миколая отримав Ігнатій Облочинський. Характеристику його діяльності подав у візитаційному описі за 1843 р. отець-декан Михайло Волошанський, який зазначив, що «...місцевий капелан о. Ігнатій ретельно доглядає за парафіяльними будинками. Парафіяльні обов'язки виконує сумлінно з метою зміцнення віри та катехизації молоді, а також піклується про поширення вміння читати книжки. Не маючи млина для помолу, втрачає частину врожаю. Оскільки в актових документах не надано йому цього права. Метричні книги та всі парафіяльні акти добре впорядковує. У церкві при виконанні своїх обов'язків, як і серед місцевої громади, поводить пристойно, відповідно до свого стану. Сприяє поширенню миру між парафіянами та домінією. У візитаційних експедиціях не бере періодичної участі, однак підкоряється розпорядженням. Тим не менше його серед духовенства та людей знають з доброї сторони...» [12, 323].

Матеріальне забезпечення пароха о. Ігнатія було пов'язане із ґрунтом, дохід із якого за інвентарним описом 1819 р. становив 87 злотих римських 26 корон. Парох мав сталий дохід на 6 злотих від посвячення хліба під час Пасхи. Не мав підданих селян та жодних капіталів відповідно до фондушу. Додатково отримував щорічно із релігійного фонду австрійського уряду по 6 злотих 34 корони. Володів правом брати 18 сажнів дерева із домінікальних лісів та користуватися пасовищем разом із громадою, однак не мав права вільного помолу. Щорічно парох сплачував комінярові 2 флорини та на навчання 1 флорин [12, 324].

Для належного відправлення богослужінь місцевим парохам допомагала церковна прислуга. Зокрема, у візитації 1843 р. згадується про диригента хору, який був уважним у виконанні своїх обов'язків, однак мав не найкращий голос, але до навчання дітей був досить здібним. Дохід диригента за рік становить 18 гарнців вівса, але багато праці необхідно було прикласти для отримання цього прибутку. Парафія немала шкільного провіанту. При храмі були церковні провізори, які відповідно до розпоряджень пароха наполегливо старалися про покращення порядку в Божому Домі. При церкві було зорганізовано братство, яке діяло приватно, будучи не підпорядковане пароху. Паламар, наскільки у Трускавці можна було вимагати, був досить добрим, але не мав сталих прибутків [12, 325].

У візитаціях також подано досить загальні характеристики парафіяльної людності. Зокрема, візитатор у 1843 р. відзначає, що «...серед парафіян подолано погану звичку не святкувати свят. На відправлення богослужінь люди не зголошуються, оскільки в невеличкій церкві мало місця для гостей. Всі відбувають Великодню сповідь, однак мало парафіян приступало до Ювілейної (празничної) сповіді. Не спостерігалось погіршень серед парафіяльної громади, зокрема немає «диких» подружж, розлучень, однак у неділі та свята помпують воду, а інші мають роботу біля лежанок. Не спостерігалось вилучення парафіян із-під юрисдикції пароха. На парафії є тільки один урядник – пристойний та зразковий. На парафії не має ні філіальних храмів, ні акатоликів (протестантів)...» [12, 323].

Динаміка чисельності парафіяльної людності постійно зазнавала змін не тільки в сторону зростання, але й значного демографічного спаду, зумовленого у першій половині XIX ст. епідеміями холери. Найбільш відчутним був період між 1840 та 1859 рр., коли кількість парафіян

греко-католицького віровизнання зменшилася із 993 до 852 осіб. І тільки після 1859 р. спостерігається поступовий природний приріст народонаселення с. Трускавець [14, 494].

Висновки. Підсумовуючи, зауважимо, що храми села Трускавець впродовж XVI – першої половини XIX ст. зазнали поступового занепаду у своєму правовому статусі, регресувавши від парафії до капеланії. В період середньовіччя церкви були забезпечені земельними наділами («попівством») та привілейованими правами, які створювали матеріальне підґрунтя для функціонування церковних інституцій. Візитаційні описи храмів дозволяють сучаснику реконструювати в загальних рисах особливості побудови та оздоблення. Характеристика духовенства розкриває тогочасні напрями душпастирської праці серед парафіяльної людності.

Документ

**Акт візитації
греко-католицької капеланії Трускавця Дрогобицького деканату
укладений відповідно до інструкції від 23.02.1833 р. під № 202**

Розділ I. Церква

1. Стан церкви із зовні

Церква побудована із дерева на дубових підвалинах. Покрита гонтою. Перебуває у задовільному стані.

2. Стан церкви всередині

- 1) Великий вітвар на дерев'яній основі.
- 2) Ковчег на вітварі.
- 3) Пушка позолочена.
- 4) Святі Дари щотижня поновлюються.
- 5) Жертовник знаходиться у захристії.
- 6) Просфори свіжі.
- 7) Вино також свіже.
- 8) Свята олія знаходиться у належному порядку.
- 9) Збоку великого вітваря розміщені ікони Ісуса Христа та Божої Матері, але немає царських воріт.
- 10) Два бічні вітварі перебувають у задовільному стані.
- 11) Всі вітварі мають антиминоси.
- 12) Хорів для співу немає, а регент співає тільки при пулпіді.
- 13) Знаходиться сповідальниця.
- 14) Дві кадильніці, лампи та свічки.
- 15) Не має величних риз.

3. Захристя

Захристя добудоване до церкви. Тут не має шафи, але є комод та скрині для зберігання одягу, білизни та свічок. Не має парафіяльної бібліотеки. В захристії зберігалися церковні метрики та австрійський урядовий патент про затвердження правового становища церкви. Серед парафіяльних актів немає давніх документів.

4. Матеріальне забезпечення

Церква немає жодного матеріального забезпечення, ані також капіталів чи облигацій. Проводиться реєстр церковної каси.

5. Дзвіниця

Дзвіниця із шістьма малими дзвонами перебуває у задовільному стані. Також є цвинтар, однак немає трупарні та шпиталю. Мала капличка є добре оздоблена. Регулярно проводиться нічна варта.

[Розділ II. Підтвердження домінії (не заповнено, пропущено простір для записів) та § 6 відсутні в оригіналі документа – авт.]

Розділ III. Парафія

§ 7. На парафії не має ні філіальних храмів, ні акатолків (протестантів).

§ 8. Матеріальне забезпечення пароха проводиться із ґрунту, дохід із якого за інвентарним описом 1819 р. становив 87 злотих римських 26 корон. Парох мав сталий дохід на 6 злотих від посвячення хліба під час Пасхи. Не мав підданих селян відповідно до фундушу та жодних капіталів. Додатково отримував щорічно із релігійного фонду австрійського уряду по 6 злотих 34 корони. Володів правом брати 18 сажнів дерева із домінікальних лісів та користуватися пасовищем разом із громадою, однак не мав права вільного помолу.

Щорічно сплачує комінярові – 2 флорини, на навчання – 1 флорин.

Ерекційна грамота від польських королів в оригіналі та копії зберігається у парафіяльних актах. Складено опис усіх парафіяльних актів.

§ 9. Будинок пароха – мурований, в доброму стані, завершено його побудову у 1840 р., однак не вистачає тільки покриття цеглою на стриху. Цей будинок зведено громадським коштом без допомоги домініального уряду, який не цікавиться потребами парохії.

Господарських будинків немає, тільки одна шопа, яка обгороджена плотом. У справах розбудови парафіяльних будинків зверталася громада Трускавця до циркулярного уряду в м. Самборі, однак не отримала жодної резолюції. Тому на ремонт резиденції парох виділяє кошти із власних доходів щоб утримати її в доброму стані.

§ 10. Шкільного будинку немає. Два рази парафія подавала через деканальний уряд до Дрогобицького домініального управління клопотання про виділення коштів на побудову школи. Однак не отримала жодної резолюції.

Дохід диригента за рік становить 18 гарнців вівса, але багато праці необхідно було прикласти в отриманні цього прибутку. Немає шкільного провіанту.

Розділ IV. Парафіальна людність

§ 11. Загальна чисельність парафіян – 910.

Подолано серед парафіян погану звичку не святкувати свят. На відправлення богослужінь не зголошуються, оскільки в невеличкій церковці мало місця для гостей. Всі відбули Великодню сповідь, однак мало парафіян приступає до ювілейної (празничної) сповіді. Не спостерігається погіршень серед парафіяльної громади, зокрема немає незаконних подружжів, розведень. Однак у неділі та свята люди помпують воду, а інші мають роботу біля лежанок. Не спостерігається вилучення парафіян із-під юрисдикції пароха.

§ 12. На парафії є тільки один **урядник** – пристойний та зразковий.

Диригент хору у виконанні своїх обов'язків уважний, однак має не найкращий голос, але до навчання дітей здібний.

Церковні провізори відповідно до розпоряджень пароха наполегливо стараються про покращення порядку в Божому домі.

§ 13. Братство є тільки приватне.

Паламар, наскільки у Трускавці можна вимагати, є досить добрим, але не має сталих прибутків.

§ 14. Матері приносять своїх новонароджених дітей до церкви відповідно до приписів.

§ 15. Молодь, яка підлягає катехизації – 100.

Молодь, яка ходить на катехизацію – 45.

Молодь шкільного віку – 145.

Молодь, яка ходить до школи – 18.

Поступ у вивченні катехизму досить слабкий, адже із великими труднощами, за допомогою домашніх покарань, у 1842 р. почала молодь по неділях та святах ходити на вечірні богослужіння і то нерегулярно. Раз приходять одні, а другий раз інші. Тому важко є навчити їх основам катехитичної науки. Також і в читанні є малий поступ через нерегулярне ходіння до школи та через відсутність шкільного будинку. А ще менший поступ у церковному співі.

Розділ V. Список речей греко-католицької церкви в Трускавці

1. Євангелії – велика, мала – 2.

2. Апостол рукописний – 1.

3. Псалтир – 1.

4. Літургія – 3.

5. Мінея або Трифолой (пошкоджений) – 1.
6. Тріодь постна – 1.
7. Тріодь цвітна – 1.
8. Октоїх (обтягнутий в оправу) – 1.
9. Ірмологіон (добрий) – 1.
10. Часослов – немає.
11. Требники (малий та старий великий) – 2.
12. Катехизм (великий старий) – 1.
13. Церковні пісні під ноти укладені – 1.
14. Чин утрєні (оправлений) – 1.
15. Розділ про подружжя – немає.
16. Парастас – 2.
17. Шкільний устав – немає.
18. Келихів – два з патиною, одна зірка.
19. Пушки (металева, позолочена; олов'яна) – 2.
20. Пушка для хворих (металева) – 1.
21. Мірнички (олов'яні) – 2.
22. Ампулки – 2.
23. Кадила – 2 та один ланцюжок.
24. Умивальники глиняні.
25. Коп'я для витягування костей – є.
26. Котла для свяченої води немає, а тільки дерев'яний посуд.
27. Кропельниця біля церковних дверей – 1.
28. Альб – 5, наплічників – 3.
29. Поясів – 4.
30. Обруси на великий та бічні вівтарі – 9.
31. Рушників при вівтарях – 3.

Розділ VI. Свідчення офіціала деканату

Місцевий капелан **о. Ігнатій Облочинський** ретельно доглядає за парафіяльними будинками. Парафіяльні обов'язки виконує ретельно для зміцнення віри та катехизації молоді, а також піклується про поширення вміння читання книжок. Не маючи млина для помолу, втрачає частину врожаю, оскільки в актових документах не надано йому цього права. Метричні книги та всі парафіяльні акти добре впорядковує. У церкві при виконанні своїх обов'язків, як і серед місцевої громади, поводить пристойно, відповідно до свого статусу. Сприяє поширенню миру між парафіянами та домінією. У візитаційних експедиціях не бере періодичної участі, однак підкоряється розпорядженням. Серед духовенства та парафіян відомий добрими справами.

Стебник, дня 3 липня 1843 р. о. Михайло Волошанський, намісник Дрогобицького деканату (підпис).

Джерело: Archiwum Państwowy w Przemyślu. – Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego w Przemyślu. – Sygn.405. – Str. 321 – 325, оригінал, 1843 р., переклад із польської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Літописець В'ячеслав. Трускавець – володар «живої води» / В'ячеслав Цветков. – Дрогобич: Сурма, 2008. – 800 с.
2. Мацюк О. Короткий нарис історії Трускавця / Орест Мацюк, Іван Скибак. – Трускавець: [б. в.], 2000. – 64 с.
3. Пристай О. З Трускавця у світ хмародерів: спомини з минулого й сучасного: репринтне видання / Олекса Пристай. – Дрогобич: Коло, 2010. – 252 с.
4. Рега О. Духовна перлина Трускавця. Церква св. Миколая / Олег Рега. – К.: Новий друк, 2006. – 158 с.
5. Слободян В. Церкви України. Перемишльська єпархія / Василь Слободян; Наук. ред. Володимир Вуйцик; Наукове товариство ім. Шевченка у Львові, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів: [б. в.], 1998. – 864 с.

6. Стецик Ю. Из життя чернецтва у монастирях Дрогобищини / Юрій Стецик // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич: Вимір, 2000. – Вип. IV. – С. 128–133.
7. Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІАЛ). – Ф. 19. – Оп. XIV. – Спр. 184. – Арк. 2 зв., 3 зв., 115 зв.–116.
8. ЦДІАЛ. – Ф. 201. – Оп. 4а. – Спр. 5629. – Арк. 22, 34
9. ЦДІАЛ. – Ф. 201. – Оп. 4а. – Спр. 5630. – Арк. 39–40, 49.
10. Archiwum Państwowy w Przemyślu (dalej – APP). – Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego w Przemyślu (dalej – ABGKP). – Sygn. 22. – Str. 11.
11. APP. – ABGKP. – Sygn. 23. – Str. 17–18, 48.
12. APP. – ABGKP. – Sygn. 405. – Str. 321–325.
13. APP. – ABGKP. – Sygn. 3546. – Str. 316.
14. Blazejowskyj D. Historical Sematism of the Eparchy of Peremysl including the Apostolic Administration of Lemkivscyna (1828 – 1939) / Dmytro Blazejowskyj. – Lviv: Kamenyar, 1995. – 1010 p.
15. Budziński Z. Sieć parafialna prawosławnej diecezji przemyskiej na przełomie XV i XVI wieku / Zdisław Budziński // Polska – Ukraina 1000 lat sąsiedztwa. Studia z dziejów chrześcijaństwa na pograniczu etnicznym. – T. I. – Przemyśl, 1990. – S. 135–156.
16. Makarski W. Nazwy miejscowości dawnej ziemi przemyskiej / Władisław Makarski. – Lublin: Książka wydawnictwa Towarzystwo Naukowe KUL, 1999. – 426 s.
17. Pelczar R. Szkolnictwo parafialne w ziemi przemyskiej i sanockiej XIV – XVIII w. / Roman Pelczar. – Warszawa: Oficyna ASPRA-JR, 1998. – 224 s.

REFERENCES

1. Litopysets Viacheslav. Truskavets – volodar «zhyvoi vody» / Viacheslav Tsvetkov. – Drohobych: Surma, 2008. – 800 s.
2. Matsiuk O. Korotkyi narys istorii Truskavtsia / Orest Matsiuk, Ivan Skybak. – Truskavets: [b. v.], 2000. – 64 s.
3. Prystai O. Z Truskavtsia u svit khmaroderiv: spomyny z mynuloho y suchasnoho: reprintsne vydannia / Oleksa Prystai. – Drohobych: Kolo, 2010. – 252 s.
4. Reha O. Dukhovna perlyna Truskavtsia. Tserkva sv. Mykolaia / Oleh Reha. – K.: Novyi druk, 2006. – 158 s.
5. Slobodian V. Tserkvy Ukrainy. Peremyska yeparkhiia / Vasyl Slobodian; Nauk. red. Volodymyr Vuitsyk; Naukove tovarystvo im. Shevchenka u Lvovi, Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy. – Lviv: [b. v.], 1998. – 864 s.
6. Stetsyk Yu. Iz zhyttia chernetstva u monastyriakh Drohobychchyny / Yurii Stetsyk // Drohobytskyi kraieznavchyi zbirnyk. – Drohobych: Vymir, 2000. – Vyp. IV. – S. 128–133.
7. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi (dali – TsDIAL). – F. 19. – Op. XIV. – Spr. 184. – Ark. 2 zv., 3 zv., 115 zv.–116.
8. TsDIAL. – F. 201. – Op. 4a. – Spr. 5629. – Ark. 22, 34
9. TsDIAL. – F. 201. – Op. 4a. – Spr. 5630. – Ark. 39–40, 49.
10. Archiwum Państwowy w Przemyślu (dalej APP). – Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego w Przemyślu (dalej ABGKP). – Sygn. 22. – Str. 11.
11. APP. – ABGKP. – Sygn. 23. – Str. 17–18, 48.
12. APP. – ABGKP. – Sygn. 405. – Str. 321–325.
13. APP. – ABGKP. – Sygn. 3546. – Str. 316.
14. Blazejowskyj D. Historical Sematism of the Eparchy of Peremysl including the Apostolic Administration of Lemkivscyna (1828 – 1939) / Dmytro Blazejowskyj. – Lviv: Kamenyar, 1995. – 1010 p.
15. Budziński Z. Sieć parafialna prawosławnej diecezji przemyskiej na przełomie XV i XVI wieku / Zdisław Budziński // Polska – Ukraina 1000 lat sąsiedztwa. Studia z dziejów chrześcijaństwa na pograniczu etnicznym. – T. I. – Przemyśl, 1990. – S. 135–156.
16. Makarski W. Nazwy miejscowości dawnej ziemi przemyskiej / Władisław Makarski. – Lublin: Książka wydawnictwa Towarzystwo Naukowe KUL, 1999. – 426 s.
17. Pelczar R. Szkolnictwo parafialne w ziemi przemyskiej i sanockiej XIV – XVIII w. / Roman Pelczar. – Warszawa: Oficyna ASPRA-JR, 1998. – 224 s.

Стаття надійшла до редакції 01.05.2017 р.

Микола ГАЛІВ,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри нової та новітньої історії України

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Україна, Дрогобич) halivm@yahoo.com

ШКІЛЬНИЦТВО ТРУСКАВЦЯ (XIX – початок XX ст.)

У статті проаналізовано розвиток шкільної освіти у Трускавці впродовж XIX – початку XX ст. Запропоновано періодизацію історії місцевого шкільництва, пов'язану з почерговим існуванням різноманітних початкових навчальних закладів: парафіяльного, тривіального і державного. Розкрито участь трускавецької громади в організації та реорганізаціях школи, склад учителів та чисельність учнів, матеріальне забезпечення освітнього осередку у Трускавці.

Ключові слова: Трускавець, парафіяльна школа, тривіальна школа, етатична школа.

Лит. 60.

Mykola HALIV,

PhD (Education), Assistant Professor of Ukraine's New and Modern History Department

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

(Ukraine, Drohobych) halivm@yahoo.com

SCHOOL OF TRUSCAVETS (XIX – the beginning of the XXth century)

The development of school education in Truskavets during the 19th and early 20th centuries are analyzed in this article. The periodization of the history of the local school is suggested, connected with the alternate existence of various types of primary educational institutions: parish, trivial and state. The participation of the Truskavets community in the organization and reorganization of the school, the composition of teachers and the number of students, and the material support of the educational center in Truskavets are disclosed.

Key words: Truskavets, parish school, trivial school, etatic school.

Ref. 60.

Николай ГАЛИВ,

кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры новой и новейшей истории

Украины Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

(Украина, Дрогобыч) halivm@yahoo.com

ШКОЛА ТРУСКАВЦА (XIX – начало XX в.)

В статье проанализировано развитие школьного образования в Трускавце в течении XIX – начала XX в. Предложена периодизация истории местной школы, связанная с поочередным существованием различных начальных учебных заведений: приходского, тривиального и государственного. Раскрыто участие трускавецкой общины в организации и реорганизации школы, состав учителей и численность учащихся, материальное обеспечение образовательного центра в Трускавце.

Ключевые слова: Трускавец, приходская школа, тривиальная школа, етатичная школа.

Лит. 60.

Постановка проблеми. Вивчення історії шкільництва будь-якого галицького села чи міста є доволі складним завданням з огляду на розмаїття розкиданих по різних, у тому числі й закордонних, архівах джерел, які, зазвичай, охоплюють значні часові проміжки (інколи понад два минулі століття) й, що особливо поширено, містять інформацію, сконцентровану навколо певної події у житті закладу (наприклад, реорганізації школи на початку 1870-х рр., будівництва шкільного приміщення тощо). Не винятком є й історія школи в селі Трускавець на Дрогобищині, щодо якої в архівах збереглися документи XIX – поч. XX ст.

Аналіз останніх досліджень. Минувшину шкільництва у Трускавці досліджували краєзнавці М. Мінчак, З. Гузар, О. Мацюк, І. Скибак, Літописець В'ячеслав (В. Цветков) та ін. Ними ж було розкрито становище школи в Трускавці у роки нацистської окупації (1941 – 1944) [1]. Назагал констатуємо відсутність спеціальних наукових досліджень історії трускавецького шкільництва, зокрема й у період належності нашого краю до імперії Габсбургів.

Мета статті полягає у з'ясуванні історії шкільництва Трускавця упродовж ХІХ – початку ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Про дату виникнення організованого шкільного навчання в Трускавці точних даних немає. Як відомо, у ХVІІІ ст. в галицьких селах поволі набувають поширення парафіяльні школи, де вчителювали місцеві парохі або дяки. Поштовх до розповсюдження таких закладів дали постанови Замойського синоду унійної церкви (1720 р.), які зобов'язували єпископів, парохів і деканів дбати про відновлення парафіяльних шкіл і слідкувати за тим, щоб «хлопці виховувались на основі віри, ... знали напам'ять: «Отче наш», «Богородице Діво», «Символ Віри», Заповіді Божі і Церковні, і відповідно до віку вивчали весь катехизм, а крім того, вміли читати і писати» [4, 255].

Як засвідчує акт візитації церкви Св. Миколи у Трускавці Долішньому 1764 р., місцевий парох о. Павло Яворський, мав чотирьох синів, серед яких старший 25-річний Максим умів читати і писати «по-руськи», навчався в «латинських школах», а другий син Іван «навчений до Ірмолая» (тобто мав певну музично-співочу освіту). Згадується при церкві й дяк Ігнатій [22, 11]. При церкві Св. Трійці в Трускавці Горішньому на час візитації не було дяка, а сини священика якихось надій не подавали (лише один з них «навчався Ірмолая») [22, 11–12]. Ці відомості дали підстави відомому польському дослідникові історії шкільництва Перемишльської землі Р. Пельчару стверджувати про наявність парафіяльної руської (української) школи в Трускавці Долішньому [25, 198]. Зауважимо, що цей учений будь-яку згадку про дяка в селі трактує як підставу для твердження про наявність школи. Однак, на нашу думку, такий підхід не зовсім доречний, оскільки дяк не завжди здійснював навчання. Наявність певної освіти в синів трускавецького священика також не переконує в існуванні школи в селі, бо ж вони могли навчатися й поза межами Трускавця (в «латинських школах»). «Простий сільський народ, – писав у 1902 р. український дослідник І. Левицький про шкільництво галицького краю другої половини ХVІІІ ст., – ...був неписьменний; ціла його освіта розпочинала ся й кінчила ся катехизаційними науками в церкві тай то лиш о стілько, о скілько тодішні парохі до такої науки були самі здібні і мали добру волю. Нема навіть що згадувати про тодішні сільські шкільки, що існували тут і там по краю, звичайно від часу до часу. З устних переказів знаємо, що се не були властиво й шкільки з певною організацією; само їх існуванє не було стале. Шкільки повставали лише там, де був парох охочий до просвіти, або дяк з замилюванєм відданий своїйому званю, який у своїй хаті вчив з букваря, а ще частіше з писаних табличок азбуки та трохи писати й числити, а ціла шкільна наука кінчилась на читаню псалтиря й апостола. Не стало аматора вчителя-дяка, не стало й шкільки, бо про неї не було кому більше дбати в громаді» [3, 1].

Ситуація у сфері народної освіти дещо змінилася з приєднанням Галичини до Австрійської імперії. Вже у 1773 р. було прийнято так званий «Пергенівський акт» (від імені першого губернатора краю А. Пергена), яким, зокрема, передбачалося запровадження загальнообов'язкової початкової школи. 4 грудня 1774 р. австрійський уряд своїм декретом зобов'язав галицьке губернаторство широко запроваджувати народну освіту як у містах, так і в селах і вводив загальнообов'язкове навчання (шкільний примус проіснував до 1812 р.) [4, 153–154]. У більшості сіл, де було 90 – 100 дітей шкільного віку (6 – 12 років), мали утворюватися парафіяльні школи, турбота про які покладалася на місцеву владу і духовенство [2, 22; 4, 153–154]. Подібна позиція держави і церкви дала поштовх поширенню парафіяльного шкільництва, котре все ж відбувалося вкрай повільно.

Відповідно до табелів Дрогобицького деканату Перемишльської греко-католицької єпархії 1790 р., у Трускавці парох церкви Св. Миколи о. Павло Яворський мав початкову освіту, уміючи писати й читати українською (руською) та польською мовами («Rutenice et polonice educates»). Проте школи в селі не було, але чотири місцевих дитини відвідували «нормальну школу» (оче-

видно, головну школу оо.василіан у Дрогобичі). При церкві Св. Трійці зафіксовано пароха о. Ігнатія Яворського, який також мав початкову освіту, проте школи в селі не провадив [24, 6v–7]. Припускаємо, що згаданий о. Ігнатій – це колишній дяк при церкві Св. Миколи, якого згадано у візитаційному акті 1764 р.

На жаль, у 1791, 1795 – 1796, 1800 рр., як свідчать табелі Дрогобицького деканату, школи у Трускавці не було. Мовчать про неї й урядові краєві шематизми 1820 і 1826 рр., останній з яких, проте, зафіксував наявність парафіяльної школи в сусідніх Тустановичах, де о. Степан Лапчанський виконував обов'язки провізоричного (тимчасового) вчителя [27, 575]. Можливо, що, крім Дрогобича, трускавецькі діти відвідували школу в Тустановичах.

Уперше парафіяльну школу (Schola Parochialis) при трускавецькій церкві Св. Миколи зафіксував церковний шематизм Перемишльської греко-католицької єпархії 1831 р. Священником у капеланії на той час був о. Яків Бориславський (народився 1790 р., рукоположений 1820 р.), а от імені вчителя в шематизмі не позначено [28, 115]. До слова, водночас у Тустановичах працювала парафіяльна школа, де вчителював дяк Микола Триль (Adj. Nicolaus Tryll) [28, 114].

Аналізуючи історію школи в Трускавці, можна, на нашу думку, виділити декілька етапів її розвитку.

Перший етап охоплює 1831 – 1870 рр. і характеризується існуванням у селі найнижчого рівня народної школи – парафіяльної. Як відомо, безпосередній нагляд над школами здійснював місцевий парох, а також декани (як окружні шкільні наглядачі) і консисторія та політична влада. Місцевий парох, зокрема, контролював викладання релігії та інших предметів, аналізував методику навчання, поведінку вчителя, старанність і поведінку учнів, виконання родичами обов'язку щодо відвідування школи їх дітьми тощо [5, 61–62]. «Парохіяльна школа, – писав про цей тип навчальних закладів відомий дослідник історії Бойківщини І. Филипчак, – була закладана виключно для потреб церкви і за її средства. Державні влади в відкриття таких шкіл не брали ніякої участі, творено її де-не-де на приказ церковної влади. Сільський священник поручав науку в парохіяльній школі своєму дякові, найчастіше в його хаті. Рада громадська з війтом на чолі згодила за невеличку суму грошей цього дяка, і він вчив звичайно кілька або кільканайцять «цікавих» до книжок хлопців читати церковні книги, а часом писати, коли сам умів скоропись» [7, 97].

Характерною рисою парафіяльної школи в Трускавці була непостійність її функціонування. З'явившись на початку 1830-х рр., вона вже не діяла у 1833 – 1836 рр. (церковні і перший шкільний перемишльські шематизми 1836 р. говорять лише про школу в Тустановичах [29, 127; 30, 100–101; 7, 100]). У 1837 р. школа в Трускавці відновила діяльність: 22 учні у ній навчав тустановицький дяк Микола Триль, отримуючи за це платню 40 флоринів віденської валютної системи на рік. Водночас він працював і в Тустановичах, де йому належалася щорічна платня у розмірі 46 фл. 26 кр. [33, 26]. Згодом М. Триль цілковито перейшов на працю до школи у Трускавці. У шкільному шематизмі 1841 р. він зафіксований як вчитель трускавецької парафіяльної школи з дотацією 40 фл. на рік (кількість його учнів невідома), а в сусідніх Тустановичах вчителював дяк Йосафат Галабуд, навчаючи 20 дітей й отримуючи патню 64 фл. [26, 291].

Дяк М. Триль вів навчання у парафіяльній школі в Трускавці до 1847 р. включно. Під час візитації трускавецької парафії на початку 1843 р., візитатор відзначив наявність в селі 145 здібних до навчання дітей, з яких школу відвідувало 18 осіб. Констатував і незначні успіхи у навчанні читання через нерегулярне відвідування дітьми школи та відсутність шкільного будинку. Особливо відзначив візитатор те, що діти не вивчили церковного співу. На той час при церкві велася необхідна шкільна документація, зокрема шкільні протоколи та книга з переліком здібних до навчання дітей [23, 320–321, 324].

Церковні шематизми 1846 – 1847 рр. також засвідчили наявність школи з дяковчителем М. Трилем і п'ятьма учнями [31, 107; 32, 94]. Проте в наступні два-три роки школа не діяла. У 1851 – 1855 рр. парафіяльна школа знову функціонує. Учителем працював дяк Мартин Дидик, який у 1851 р. навчав 22, а 1852 р. – шість учнів [19, 21; 20, 25]. Вже наступного року у трускавецькій школі навчалися 25 учнів, але шкільний шематизм не вказує імені вчителя, проте з нього дізнаємося, що дяк М. Дидик перейшов до школи в селі Горуцько [17, 23]. У 1854 р. в селі знову вчителював М. Триль, який навчав 21 учня й отримував платню 40 фл. на рік [18, 23].

У наступне десятиліття школа знову не діяла. Лише з 1865 р. вона відновилася: на той час дяк Степан Петрів навчав 36 учнів (зобов'язаних до школи в Трускавці нараховувалася 101 дитина) [21, 33]. Шематизм 1868 р. засвідчує наявність школи, 26 учнів (на 116 зобов'язаних до школи), але не вказує імені вчителя [6, 22].

Майже нічого не відомо про приміщення для парафіяльної школи у Трускавці. У парафіяльній візитації 1843 р. констатувалася відсутність шкільного будинку. Деканальний уряд начебто двічі звертався до місцевої домінії щодо побудови школи, але не отримав жодної резолюції [23, 320]. Припускаємо, що школу не було зведено і в попередні роки, бо щойно 1869 р. Трускавецька громада брала на себе обов'язок спорудити шкільне приміщення.

Другий етап – 1870 – 1878 рр. – діяльність тривіальної школи в Трускавці. Місцева громада ще наприкінці 1869 р. взялася за реорганізацію школи на тривіальну й уклала фундаційний акт (29 жовтня 1869 р.), який було затверджено Краєвою шкільною радою 5 січня 1870 р. Згідно з ним, громада зобов'язувалася: 1) побудувати шкільний будинок з помешканням для вчителя на ґрунті громади, утримувати його в доброму стані і дбати про шкільні «шпрати»; 2) додати до школи город, званий «Коточий замок»; 3) виплачувати вчителю річну платню у квоті 200 золотих римських (злр.); 4) утримувати власним коштом сторожа й платити йому 12 злр. на рік; 5) давати на опалення школи шість, а для вчителя п'ять с'ягів твердого дерева; 6) оплачувати менші видатки школи у розмірі 10 злр. на рік. Водночас цим актом громада залишила за собою право «презентування» (призначення) вчителя [12, 14].

Власне тривіальна школа запрацювала в селі з вересня 1870 р. Краєва шкільна рада своїм декретом від 4 серпня 1870 р. № 5392 призначила вчителем тривіальної школи у Трускавці Теофіла Ластовецького. Цей учитель, що працював в селі аж до 1889 р., народився у Тернополі 17 квітня 1845 р., почав педагогічну кар'єру з 1861 р. як тимчасовий учитель школи в селі Бертишовичі Бібрського повіту. Згодом вчителював у школах сіл Підгородці біля Львова, Крушельниці на Сколівщині. Кваліфікаційний патент на вчителя до тривіальних народних шкіл з польською, українською і німецькою мовами навчання він отримав 15 липня 1863 р. у Бучачі 15 липня 1863 р. (мабуть, у головній школі оо. Василіан) [12, 19–19зв].

Характеризуючи цей рівень навчальних закладів, І. Филипчак писав: «Хотя й тривіальна школа давала селянинові дуже скупий обсяг відомостей і не впливала на розвій самостійного думання людини, а вправляла лише память, все-таки держава оснувала її на своїм законі, і школа ця сповняла функцію державної інституції... Була вона сурогатом державно-народної інституції для потреб держави як такої, а не виключно для потреб церкви, хотя й церква мала над нею нагляд і контролю, але з рамени держави» [7, 96–97].

Тривіальна школа в Трускавці працювала недовго. На той час в Австро-Угорській імперії розпочалися освітні реформи з метою виведення шкіл з-під нагляду церкви й перетворення їх у повноцінні державно-громадські інституції. Цей процес було започатковано австрійською конституцією від 21 грудня 1867 р., артикул 17-й якої надавав державі право управління і нагляду за освітою, лише навчання релігії покладав на церкву та релігійні громади. Народна школа повинна була перетворитися на інтерконфесійний заклад, з якого усунуто вирішальний духовний вплив церкви, а освіту і виховання передано в руки світських осіб. Крім того, 25 травня 1868 р. були прийняті так звані віросповідні закони, один з яких відокремлював школу від церкви [60, 9–11]. Остаточну крапку у справі створення етатичної народної школи поставив закон про шкільництво від 14 травня 1869 р.

Однак, реорганізація шкіл в краї дещо затягнулася. Це було пов'язано з поступовим формуванням нової краєвої освітньої адміністрації на чолі з Краєвою шкільною радою (далі – КШР) (розпочала діяльність 24 січня 1869 р.), у підпорядкуванні якої в 1871 р. з'явилися окружні шкільні ради (далі – ОШР) [4, 156]. Головні засади діяльності етатичних шкіл визначав краєвий шкільний статут, затверджений галицьким сеймом 2 травня 1873 р. У кожному селі чи місті створювалися місцеві шкільні ради (далі – МШР), які були зобов'язані піклуватися про школу, наглядати за навчанням і працею вчителя. Власне таку раду було створено і в Трускавці, її головою став місцевий священик о. Петро Кошалкевич.

У державних краєвих шематизмах тривіальна школа в Трускавці вже з 1874 р. фіксується як народна однокласна школа [34, 420], проте насправді лише через два роки були зроблені перші

кроки щодо її реорганізації. 15 лютого 1876 р. окружний шкільний інспектор Антоній Бартковський прибув до Трускавця і уклав акт реорганізації школи. Він з'ясував, що школа має відповідний будинок (одна навчальна кімната, дві кімнати і кухня для вчителя, поряд з будівлею є стайня і дроварня) вартістю 3000 злр., один морг городу, який використовує вчитель, дотацію учителя у розмірі 200 злр. (до якої входили й натуралії – п'ять сгів дров вартістю 20 злр. та врожай з городу, вартість якого окреслена на 1 злр.). Дотацію виплачувала громада, яка сплачувала ще й податок зі шкільного городу. Інспектор з'ясував, що в Трускавці є 215 дітей шкільного віку (111 хлопців, 104 дівчини), а школу відвідували у 1872 – 1873 н.р. – 50 хлопців і 23 дівчини, 1873 – 1874 н.р. – 53 хлопці і 27 дівчат, 1874 – 1875 н.р. – 59 хлопців і 28 дівчат. Він також дізнався скільки річних податків сплачує громада (1508 злр. 71 кр.) та двірський маєток, частина якого належала державі (ц.к. камера сплачувала 123 злр. 82 кр.) та підприємцю Л. Шреєру (платив 566 злр. 69 кр.). Загалом інспектор зробив висновок, що школа «може бути визнана за етатову» з огляду на те, що шкільний маєток забезпечено фундаційним актом 1869 р., фреквенція учнів досить велика й буде збільшуватися [12, 17–18зв].

Інспектор А. Бартковський перевірів і кваліфікацію вчителя Т. Ластовецького, відзначив його пильну та успішну працю, схвальну поведінку «під оглядом моральним і політичним», відсутність доган і покарань. Зваживши на те, що учителя було призначено декретом КШР, окружний шкільний інспектор висловився за те, щоб перевести його на «новий етат школи» [12, 19–19 зв].

Згідно з протоколом від 15 лютого 1876 р., який, крім А. Бартковського, підписали війт Трускавця Іван Білас та члени МШР Роман Стеців і Петро Матіїв, дотація вчителя реорганізованої школи мала становити 300 злр., з яких 200 злр. повинна була відповідно до попередніх зобов'язань сплачувати громада Трускавця (у тому числі й згаданими вище натураліями), а також власники двірського маєтку. Так, ц.к. камера повинна була давати 4 злр. 93 кр., Лазар Шреєр – 22 злр. 66 кр., а недобір (51 злр. 41 кр.) мав покриватися з державних шкільних фондів [12, 15–16]. Відтак Самбірська ОШР передала необхідні документи до Львова, де, однак, справа загальмувалася. Зважаючи на це, Трускавецька МШР у складі голови о. Петра Кошалкевича, Яна Релінгера, Романа Стеціва, Василя Метиля, Петра Матіїва 12 червня 1876 р. звернулася прямо до КШР з проханням реорганізувати школу на етатичну. У листі підписанти зазначили, що вже третій рік не можуть дочекатися етату, але 15 лютого 1876 р. окружний шкільний інспектор під час люстрації школи сформував реорганізаційний акт тутешньої школи, однак «ця реорганізація не прийшла до наслідку». МШР вказала на певні проблеми з виплатою дотації вчителю, який «немаючи регулярної і належної пенсії, немає як на тих 200 злр. річних бідної пенсії утриматися». Відтак Трускавецька МШР просила львівські власті розглянути справу реорганізації тутешньої школи [12, 1–13зв].

КШР очевидно зажадала доповнення документів, тож 28 січня 1877 р. у Трускавці була проведена «розправа доповняюча». Інспектор А. Бартковський і «сторони конкуренційні» (громада і власники двірських маєтностей) підписали протокол, який, по суті, повторював фундаційний акт від 29 жовтня 1869 р. [12, 14]. 7 березня 1877 р. Самбірська ОШР переслала до КШР документи на реорганізацію Трускавецької школи, прохаючи, зокрема, перетворити її на етатичну, а вчителя Т. Ластовецького прийняти на новий етат з платнею 300 злр. [12, 12]. Однак, КШР знову зажадала додаткових документів і гарантій з боку конкуренційних сторін. Тому 11 червня 1877 р. А. Бартковський вкотре навідався до Трускавця, де у присутності начальника громади і дев'яти радних, представника ц.к. камери та власника частини двірського маєтку в Трускавці Л. Шреєра склав протокол «у справі апарату реорганізаційного школи народної в Трускавці, яку мають прийняти на новий етат». У протоколі знову повторено фундаційний акт 1869 р. й узято зобов'язання від конкуренційних сторін утримувати школу. Щоправда, Л. Шреєр відмовився його підписувати, зауваживши, що «на школу і дотацію вчителя в Трускавці ніц не дає» [12, 10]. Цей документ знову було відіслано до КШР, яка все ж затягувала справу. 21 грудня 1877 р. голова МШР в Трускавці о. П. Кошалкевич у черговий раз звернувся до КШР з проханням реорганізувати школу [12, 20–20зв].

Зрештою, лише 5 червня 1878 р. КШР видала реорганізаційну постанову, згідно з якою визнала народну школу в Трускавці за етатову, перетворила громаду Трускавця і тамтешній двір-

ський маєток в єдиний шкільних «закрес», поклавши на них зобов'язання утримувати в доброму стані шкільний будинок і помешкання для вчителя, дбати про внутрішнє облаштування школи відповідно до приписів шкільних властей, постачати засоби на опалення школи, старатися про освітлення школи і шкільну обслугу. Згідно з постановою, у видатках на цю мету повинні брати участь громада і двірський маєток, відповідно до сплачених податків, але так, щоб на кожні 100 злр. австрійської валюти двір давав – 10 злр. 46 кр. (від камери – 1 злр. 86 кр., а від Л. Шреєра – 8 злр. 60 кр.), громада – 89 злр. 54 кр. (при чому громада щорічно повинна давати 6 сягів твердого дерева на опалення вартістю 24 злр. 12кр.). Платня вчителя, відповідно до постанови КШР, має становити 300 злр. на рік. На покриття того видатку підуть: а) доходи зі шкільного маєтку, а саме з шкільного городу – 1 злр.; б) доходи, які випливають з дотогочасних зобов'язань – від громади 200 злр. на рік (у т.ч. 5 сягів твердого дерева, вартістю 20 злр.), від двору – 27 злр. 61 кр. (від камери – 4 злр. 95 кр.), від Л. Шреєра – 22 злр. 66 кр.; в) виплати з окружного шкільного фонду – 51 злр. 39 кр. Право презентування вчителя залишено за МШР [12, 5–7].

Третій етап – 1878 – 1918 рр. – існування етатичної (державно-громадської) початкової школи в селі Трускавець. Етатична школа в селі відкрила свої двері 1 вересня 1878 р. й з часом перетворилася із одно- на двокласну. На той час було утворено окремий Дрогобицький шкільний округ (спочатку, крім Дрогобицького, він охоплював і Турківський повіт), а відтак утворено Дрогобицьку ОШР. Саме остання, з огляду на прохання Трускавецької МШР та громадського уряду, звернула увагу на велику кількість учнів школи й висунула завдання перетворити її на двокласну.

10 лютого 1879 р. вона звернулася до КШР, відзначивши, що відповідно до звітів шкільного інспектора, однокласна школа в Трускавці не відповідає своєму устрою. За три минулі роки (1877 – 1879) значно збільшилася кількість дітей шкільного віку, які записані до школи. Так, у 1877 н.р. в селі було 170 дітей шкільного віку, а навчалася в школі 106 (83 хлопці і 23 дівчини), у 1878 р. – 189 дітей шкільного віку, а навчалася 118 (відповідно 82 / 36), у 1879 р. – 180 дітей шкільного віку, з яких здобувало освіту 120 (81 / 39). З огляду на таку кількість дітей Трускавецька МШР ухвалила здійснювати навчання для II і III відділу до обіду, а для I класу – опісля. Але й це не зарадило справі. Відтак ОШР наголосила на потребі додати до школи у Трускавці другого вчителя, «а то тим більше, що Трускавець містить в собі ... дуже відомий заклад купельовий, а затим виховання і освіта молоді шкільної більше звертає увагу перебуваючої [там] публіки, яка цікавиться школою так далеко, що навіть наявний зараз в цілому ладний і вигідний шкільний будинок своїм постановням завдячує тільки пожертвам добродійних гостей купельових». Керівництво Дрогобицької ОШР підкріпило свої аргументи перед КШР ще й зобов'язанням громадського уряду Трускавця влаштувати «окремих локаль, придатний на навчальну залу» та забезпечити його необхідним інвентарем [12, 22–23].

Як свідчить державний краєвий шематизм, на 1880 р. у Трускавці начебто діяла вже двокласна школа [36, 393] (очевидно таку статистичну інформацію подавала Дрогобицька ОШР). Проте насправді КШР не поспішала з рішенням, оскільки нез'ясованим залишалося питання про оплату другого вчителя. Справа тягнулася довгих п'ять років й, зрештою, Трускавецька МШР вирішила натиснути на КШР через вищі краєві органи влади. 10 вересня 1884 р. МШР звернулася до Президії Намісництва з петицією про систематизування другої вчительської посади при школі у Трускавці [12, 26–26зв]. Водночас, члени МШР подали листа й до краєвого сейму, який після розгляду шкільною сеймовою комісією було скеровано на засідання сейму [12, 53]. У своєму проханні трускавчани зауважили, що КШР 28 листопада 1880 р. закликала конкурентні сторони до певних видатків з метою підвищення платні другого вчителя з 200 до 300 злр. Представники зацікавлених сторін погодилися з цим й ухвалили до попередньої суми додати такі кошти: а) громада Трускавця – 30 злр., б) спілка власників маєтків у Трускавці – 25 злр., в) ц.к. Камера – 33 злр. 34 кр. Відтак окружний шкільний фонд мав би доплатити 11 злр. 66 кр. Документи щодо цього були надіслані до КШР ще в лютому 1882 р., але львівські шкільні чиновники не підтримали цю пропозицію й рескриптом 23 листопада 1882 р. відмовили в систематизації другої вчительської посади при Трускавецькій школі через брак фондів. МШР висловлювала нерозуміння того, чому КШР не підтримує затвердження платні другого вчителя і хоче «платити чужою кишенею... тобто сторін конкурентних в датках ... не наражаючи фонду шкільного на жоден вищий додаток, хіба

що метою є те, щоби той другий вчитель безумовно бідував, приречений був на злидні і всілякий нестаток». Відтак члени МШР просили сейм вплинути на КШР у цьому питанні [12, 55–56].

І краєвий сейм, і виділ намісництва (краєвий уряд) звернулися за поясненнями до КШР, остання ж доручила Дрогобицькій ОШР провести із конкуренційними сторонами відповідний розгляд справи щодо систематизації другої вчительської посади в школі Трускавця [12, 26–26зв, 53]. Тож 19 листопада 1884 р. до Трускавця прибув окружний шкільний інспектор Еразм Фангор, який зажадав від громадського уряду відповідної ухвали місцевої ради та новий фундаційний акт. Того ж дня відбулося засідання гмінної ради Трускавця, яка ухвалила давати від громади 60 злр. і два сяги дерева на дотацію для другого вчителя [12, 48]. Опісля було укладено фундаційний акт, відповідно до якого громада Трускавця повинна утримувати в доброму стані шкільний будинок з двома навчальними залами і трьома кімнатами та кухнею для помешкання вчителів, виплачувати щорічну платню вчителям у річній квоті 270 злр., з яких 210 злр. для старшого вчителя і 60 злр. для молодшого у квартальних ратах, додати на опалення другої навчальної кімнати два сяги дерева, а для першої й надалі давати шість сягів. Крім того, повторила й попередні зобов'язання щодо утримання шкільного сторожа, виділення 10 злр. на канцелярські потреби для школи та ін. Фундаційний акт підписали начальник громади Іван Білас, його заступник Оніфер Данилишин та радний Нестор Андрушко [12, 45–45зв].

Відтак інспектор Е. Фангор уклав відповідний «квестіонар», в якому йшлося про зобов'язання конкуренційних сторін виплачувати щорічні внески на школу і платню вчителя. Цікаво, що серед них з'явилася і громада Дрогобича, з огляду на те, що дрогобицький магістр закупив певну нерухомість у Трускавці. Окреслювалися і власність та розмір податків громади Трускавця, двірського маєтку. Значну увагу інспектор приділив фреквенції учнів, відзначивши, що у 1882 – 1883 н.р. школу відвідували 74 хлопці і 79 дівчат, у 1883 – 1884 н.р. – 93 хлопці і 67 дівчат, у 1884 – 1885 н.р. – 85 хлопців і 71 дівчина. Загалом на листопад 1884 р. у селі налічувалося 192 особи (103 хлопці і 89 дівчат) шкільного віку – від 6 до 12 років. Тож інспектор зробив висновок, що школа «може бути визнана за етатову з двома вчителями» [12, 49–50зв]. Уся ця інформація лягла в основу протоколу від 19 листопада 1884 р., котрий підписали інспектор Е. Фангор, репрезентанти від двірського маєтку Модест Маріанський, камери Валентій Томашевський, громади Дрогобича Віктор Блажовський та два представники громади Трускавця [12, 51–52].

Усі ці документи Дрогобицька ОШР подала до КШР, проте остання ще декілька разів впродовж 1885 – 1886 рр. вимагала додаткових паперів [12, 27, 29–29зв, 36, 38–38зв, 43–44]. Серед них зокрема і «виказ» фреквенції учнів у школі від 18 жовтня 1885 р. Згідно з ним, у 1-у відділі навчалося 40 хлопців і 20 дівчат, у 2-у – 25 хлопців і 15 дівчат, у 3-у відділі – 28 хлопців і 17 дівчат (разом 145) [12, 41]. Не меншу цікавість для розуміння етноконфесійного складу населення Трускавця викликає ще один «виказ», згідно з яким у 1884 – 1885 н.р. школу відвідували римо-католики – 6 хлопців і 8 дівчат, греко-католики – 95 хлопців і 78 дівчат, представники «мойсеєвого віровизнання» – 2 хлопці і 3 дівчини [12, 58].

Лише після того як до КШР звернувся маршалок сейму [12, 60], вона все ж видала організаційну постанову (27 березня 1886 р.), відповідно до якої з 1 вересня того ж року в Трускавці діятиме двокласна школа з двома вчителями. У ній, зокрема визначався розмір річної платні вчителя-керівника (300 злр. і 50 злр. за керівництво) та молодшого вчителя (300 злр.) [12, 64–65].

Слід віддати належне Трускавецькій МШР, яка активно відстоювала ідею перетворення школи на двокласну й зрештою домоглася свого. Відзначимо, що справа реорганізації школи на двокласну затягнулася на довгих сім років. Проте ще 1880 р. МШР при допомозі Дрогобицької ОШР домоглася дозволу на відкриття надетатового класу в школі Трускавця й спонукала громаду до виділення коштів на утримання другого вчителя. Вони, однак, були мізерні, тож надетатові вчителі у Трускавці довго не затримувалися. У 1880 р. поряд з Т. Ластовецьким у школі працював молодший вчитель Михайло Сич [36, 393]. З наступного року його замінила Ольга Розлуцька [37, 400]. У 1884 р. посаду молодшого вчителя у Трускавці зайняла Гелена Кульчицька [38, 380], а в 1885 – 1886 рр. – Констанція Пищинська [39, 380; 40, 380].

У зв'язку з появою двокласної школи, що передбачало наявність посади вчителя-керівника, перед шкільними властями постало питання про придатність Т. Ластовецького до виконання цієї

функції. КШР звернулася до Дрогобицької ОШР з питанням чи теперішній вчитель однокласної школи заслуговує на посаду керівника двокласного навчального закладу. Дрогобицька ОШР у квітні 1886 р. повідомила львівським чиновникам про те, що Т. Ластовецький «не кваліфікується» на керування двокласною школою у Трускавці. КШР 29 квітня 1886 р. зажадала від ОШР звітів інспектора про візитування цієї школи за останні п'ять років [12, 67–68]. Зрештою, було вирішено розпочати конкурс, але КШР не прийняла пропозиції Дрогобицької ОШР, щоби Т. Ластовецького залишити при цій же школі на посаді молодшого вчителя, бо: а) як колишній керівник він може бути негативно налаштований проти нового керівника школи, що погано вплине на «карність службову»; б) Т. Ластовецький, як етатовий вчитель, має право на п'ятилітні додатки до платні, однак будучи молодшим вчителем, він втратить такі перспективи [12, 69].

Попри все Т. Ластовецького тимчасово залишили на посаді молодшого вчителя, а посаду вчителя-керівника зайняв Сильвестр Охнич (1887 р.) [41, 380]. Наприкінці 1888 р. замість Т. Ластовецького у школі розпочав працю Ян Нементовський [42, 430], віддавши трускавецьким дітям 15 років своєї службової кар'єри. Відзначимо, що Я. Нементовський незабаром одружився з учителькою Юлією Шнайдер – відомою в українській літературі письменницею Уляною Кравченко.

У березні 1889 р. до Трускавця навідався високий чиновник – краєвий шкільний інспектор народних шкіл Болеслав Барановський, якого супроводжував підлеглий йому дрогобицький окружний інспектор Владислав Гампел. Звізитувавши в Дрогобицькому шкільному окрузі низку шкіл, вони побували і в трускавецькому двокласному навчальному закладі з українською мовою навчання. Львівський інспектор у своєму звіті насамперед охарактеризував місцевий шкільний будинок, який «на око ладний, але всередині тісний, як в помешканні для вчителя, так і особливо в приміщенні першого класу, поміщеному на партері у піддашші», тож запропонував КШР наказати громаді вибудувати більш широку «ізбу партерову» [13, 57].

Водночас він оцінив педагогічний колектив школи, відзначивши, що школа «починає виходити зі стану, в якому її утримував довгі роки попередній керівник Ластовецький, перенесений за кару до Ільника». На той час школа провізорично була «обсаджена» двома педагогами. Керівник Сильвестр Охнич, який навчав у другому класі, за словами інспектора, мав кваліфікацію для виділових шкіл, а також зарезервовану сталу посаду в селі Бабина Самбірського шкільного округу. «Маючи широку освіту, є різносторонньо придатним. Слід сподіватися, що дальшої праці в методичному напрямі не занехає», – зауважив Б. Барановський про тимчасового керівника школи. Про вчителя першого класу Яна Нементовського чиновник також відгукнувся схвально. Насамперед підкреслив його освіту (випускник учительської семінарії в Кракові) та педагогічний досвід (у Дрогобицькому шкільному окрузі працює від 1878 р.). «Вчитель живий і придатний, але потребує ще нагляду і становчого керівництва, бо працював на становищах самостійних, дорікали йому браком витривалості і полишення школи. Тепер я не чув про жоден закид» [13, 57–57 зв], – писав про Я. Нементовського у звіті Б. Барановський.

Надалі львівський інспектор відзначив шкільну фреквенцію у день свого візиту (в першому класі 55 дітей, другому – 40) та окреслив методичний рівень уроків, на яких побував. Як у першому, так і другому класі, на його думку, були деякі методичні помилки, котрі інспектор представив учителям на післяурочній конференції. Загалом «поступ учителів в обидвох класах був працюючий і старанний, і попри деякі методичні недогляди, успішний». Писемні роботи учнів видалися чиновникові старанними та чистими. Позитивне враження склалося у нього і щодо дисциплінованості школярів. Завершуючи звіт, Б. Барановський, зробив комплімент С. Охничу («у керівництві школи бачимо вплив інтелігентної людини»), а також запропонував повідомити греко-католицькому консисторові в Перемишлі подяку за те, що о. Петро Кошалкевич, попри літній вік і слабке здоров'я, «пильно відвідує школу для уділення науки релігії» [13, 57зв, 63–64зв].

Краєвий державний шематизм 1890 р. стверджує, що С. Охнич перейшов до Бабини, а Т. Ластовецький до Ільника, тож при школі залишився Я. Нементовський [43, 430, 477, 491]. У цей час КШР, спираючись на новий шкільний статут 1889 р., відібрала в Трускавецькій МШР право призначення вчителя. Дрогобицька ОШР 19 травня 1890 р. повідомила львівські власті, що конкурентній стороні оплачують утримання вчителів в Трускавці в розмірі 402 злр. 11 кр. (дохід з ґрунту – 1 злр., дрова – 20 злр., готівка від громади Трускавця – 280 злр., від курортного закладу –

87 злр. 64 кр., від ц.к. камери – 10 злр. 88 кр., громади Дрогобича – 2 злр. 59 кр.). Оскільки платня двох учителів разом становила 650 злр., а жодна з конкуренційних сторін не давала 75% коштів на дотацію педагогів, то дрогобицькі чиновники від освіти просили КШР про зміну пункту організаційної постанови від 27 березня 1886 р., який стосувався «презентування вчителів» [12, 81]. 28 травня 1890 р. КШР справді змінила відповідний пункт організаційної постанови школи в Трускавці й передала право «презентування» вчителя Дрогобицькій ОШР [12, 83].

24 квітня 1894 р. побачив світ новий краєвий шкільний статут, відповідно до якого КШР 22 листопада того ж року знову змінила організаційну постанову щодо Трускавецької школи. Загалом вона повторювала попередні постанови, а вчителів прирівнювала до V класу оплат [12, 85–87]. Як відомого, відповідно до австрійського законодавства, вчителів публічних шкіл було поділено на п'ять посадових класів, відповідно до яких нараховувалася платня. Педагоги I класу (вчителі міст Львова і Кракова) отримували 700 злр., II класу (учителі, що працювали в школах громад, які нараховували понад 10 тис. мешканців) – 600 злр., III класу (у громадах на 6 – 10 тис. населення) – 500 злр., IV класу (у міських гмінах від 2 до 6 тис. жителів) – 450 злр., V класу (у сільських громадах з населенням 2 – 6 тис.) – 400 злр. Якщо ж гміна налічувала менше 2 тис. мешканців, то вчитель міг отримати приблизно 300 злр. Праця молодшого чи тимчасового вчителя повинна була складати 60 % плати сталого вчителя. Однак у жодному разі вона не могла бути нижчою ніж 200 злр. на рік [26, 177]. На той час у Трускавці налічувалося менше, ніж 2 тис. мешканців, тож платня вчителів не зросла.

З 1891 р. учителем-керівником Трускавецької школи став Ян Нементовський, а посаду молодшого вчителя зайняв Юліан Теодор Телеховський [44, 430]. Останнього у наступному році замінила Яніна Гарлендер [45, 430]. У 1893 – 1895 р. молодшим учителем працював Андрій Любенюк [46, 430; 47, 431], а впродовж 1896 – 1898 рр. – Кароліна Селінська [48, 431; 49, 515]. Лише у 1899 р. посаду молодшого вчителя зайняла дружина вчителя-керівника Юлія Нементовська, тож подружжя нарешті об'єдналося саме у Трускавці. Нементовські працювали разом до 1904 р., а вже наступного року їх було переведено до Добрівлян. Натомість з Добрівлян у 1905 р. перейшов працювати до Трускавця Методій Білінський як вчитель-керівник, а тимчасовою вчителькою стала Констанція Мільків. Остання працювала до 1908 р. включно [50, 515; 51, 555; 52, 555].

З огляду на зростання кількості учнів виникла потреба у ще одному вчителі. З 1908 р. у Трускавці працював третій учитель – Марія Шабо [53, 580]. З 1909 р. колектив знову зріс: до керівника М. Білінського і М. Шабо додалися Кароліна Селінська (замість К. Мільків) та Ванда Васович [54, 630]. У 1910 р. зміни тривали, бо замість К. Селінської і В. Васович почали працюю Юлія Івановська та Гелена Добрянська [55, 630]. На засіданні Дрогобицької ОШР 21 грудня 1911 р. було вирішено перевести вчителів у Трускавці до III класу платні, на що дала згоду КШР [9, 104–105]. На той час (1911 – 1914 рр.) у Трускавецькій школі працювали вчитель-керівник Методій Білінський, стала вчителька Гелена Шидловська, надетатові педагоги Магдалена Шабо, Роман Стеців, Станіслава Бродницька. Остання працювала в експонованому класі з польською мовою навчання [56, 617; 57, 143; 58, 128; 59, 246].

Поява надетатового класу з польською мовою навчання припала, очевидно, на 1908 н.р., коли у школі з'явився третій вчитель. Наразі, документальних даних в архівах КШР про його створення не виявлено, проте можна стверджувати, що заснування класу стало результатом впливу кількох головних чинників: а) серед населення Трускавця з'явилося дещо більше поляків (власників маєтків, службовців ц.к. Камери та курортного закладу тощо), які бажали надати своїм дітям можливість навчатися рідною мовою; б) збільшення польського впливу у Трускавецькій гмінній раді; в) курс Дрогобицької ОШР, більшість членів якої становили поляки, на зростання польськомовного шкільництва в повіті.

Дуже скоро надетатовий клас було перетворено в експонований клас з польською мовою навчання. 10 серпня 1910 р. дрогобицький староста Тадеуш Пяткевич, будучи головою ОШР, звернувся до КШР з проханням перетворити надетатовий клас у Трускавецькій школі на експонований клас з польською мовою навчання та подав «виказ» дітей римо-католицької конфесії (на жаль, до нашого часу не дійшов). Водночас чиновник наголосив, що в минулому році громада власним коштом збільшила шкільний будинок на дві зали, тож тепер усі класи містяться

в одному будинку [12, 90]. 6 червня 1911 р. КШР погодилася на створення класу, але з умовою, що він матиме окреме приміщення (бо ж «експонований»), фреквенція дітей буде регулярна, а також на створення дадуть згоду уповноважений Управи польського Товариства народної школи в Трускавці, представники двірського маєтку (тобто від «закладу купельового» і ц.к. скарбу) [12, 92–92зв]. Вже 11 червня 1911 р. староста Т. Пяткевич відписав до КШР, що її доручення виконано і просив відкрити експонований клас з польською мовою як третій надетатовий [12, 93]. Це й було зроблено КШР постановою від 3 серпня 1911 р. (її згадано в документах за 1914 р. [12, 98зв]).

Цим справа не завершилася. 25 жовтня 1913 р. Трускавецька гмінна рада ухвалила утворити школу з польською мовою навчання. Незабаром Дрогобицька ОШР виступила з пропозицією перетворити польський експонований клас при школі у Трускавці на окрему однокласну школу з польською мовою навчання. У відповідь на це 28 лютого 1914 р. КШР, яка також відстоювала мету збільшення польськомовних шкіл в Галичині, зажадала від ОШР лише, щоб остання представила контракт найму будинку у тому місці, де експонується клас й планується утворення окремої школи [12, 95]. Це, вочевидь, було зроблено, бо вже у березні 1914 р. КШР видала постанову, якою реорганізовувала цей клас на однокласну школу з польською мовою навчання. До III класу оплат прирівняно платню вчителя, виплату якої КШР поклала цілковито на шкільний краєвий фонд (нагадаємо, що кількома десятиліттями раніше КШР відмовлялася щорічно додавати з краєвого шкільного бюджету навіть 11 злр. для української школи в Трускавці). Винаймання шкільної будівлі львівська влада доручила польському Товариству народної школи, а також поклала цей обов'язок на власників двірських маєтностей (ц.к. скарб та «заклад купельовий»). Забезпечення школи крейдою, губкою, чорнилом, папером на 20 корон щорічно КШР також поклала на шкільний краєвий фонд. Рішення мало вступити в дію з 1 вересня 1914 р. [12, 96–99зв], однаке цьому перешкодила Перша світова війна.

Стан Трускавецької української школи в роки війни, з огляду на брак джерел, недостатньо відомий. Збереглися документи, які вказують на склад педагогічного колективу школи улітку 1918 – січні 1919 р. Характерною рисою цих джерел є наявність вказівок на персональні дані вчителів. Так, улітку 1918 р. в школі працювали Методій Білінський як сталий вчитель-керівник (неодружений, працює у школах з 1.9.1874 р.), стала вчителька Марія Шабо (неодружена, працює з 1.9.1905 р.), Гелена Шидловська (неодружена, працює з 1.9.1902 р.), Станіслава Тархотльова, (одружена, працює з 1.09.1908 р.), Магдалена Цімерман (неодружена, працює з 1.09.1915 р.) [11, 3зв, 12зв, 13зв–14, 15зв].

Після «листопадового чину» й утворення Західноукраїнської народної республіки, новий очільник Дрогобицької окружної шкільної ради І. Ліщинський, склав реєстр учителів, котрі працювали у школах округи перед 1 листопада 1918 р., причому вказав національну та релігійну приналежність педагогів. З нього випливає, що три з п'яти вчителів у Трускавецькій школі були за національністю поляками, за віросповіданням римо-католиками (М. Шабо, Г. Шидловська, С. Тархотльова). Два ж дидакали були українцями і греко-католиками (М. Білінський, М. Цімерман [15, 29–29зв, 30зв]). Власне, лише вчителі-українці у січні 1919 р. склали присягу на вірність ЗУНР [16, 1 зв, 4 зв].

Завершуючи наративізацію «підавстрійської» історії школи в Трускавці, згадаємо про одну добродійну справу «на користь» місцевих школярів. 29 липня 1876 р. гості трускавецького «закладу купельового» зібрали на пам'ять померлого відомого польського культурного діяча графа Александра Фредра «добровільний фонд», постановивши, що проценти від нього мають спрямовуватися на стипендію одному чи більше учням місцевої народної школи, які вирізняються «пильністю і розумом». Фондом, котрий початково становив 168 злр. 40 кр., мав розпоряджатися спеціально обраний комітет на чолі з юристом Віктором Збишовським [9, 5]. Львівське намісництво 2 липня 1880 р. затвердило фундаційний акт фонду [9, 29].

Капітал фонду поступово зростав й до кінця 1892 р. сягнув 824 зл. 52 кр. Проте на той час жоден учень Трускавецької школи не отримав якихось коштів, оскільки комітет фонду ухвалив, що стипендія видаватиметься тоді, коли капітал сягне 1000 злр. Проте, перш ніж це сталося, комітет прийняв рішення змінити призначення капіталу й спрямувати кошти на «притулок і охоронку вбогих хворих у Трускавці» під опікою сс. службниць [9, 58–58зв]. Однаке у листопаді 1893 р.

проти такого рішення виступила ц.к. прокуратурія скарбу, стверджуючи, що воно не є «юридично допустимим», бо суперечить меті фонду, волі фундаторів й може призвести до скасування стипендійної фундації пам'яті А. Фредра [9, 63–64]. Вдруге комітет фонду зробив спробу змінити призначення капіталу у 1900 р., коли останній сягнув 1004 злр. Але й цього разу запротестувала прокуратурія скарбу, вказавши, що «щорічні відсотки від того капіталу можуть вистачити на виділення двох чи більше стипендій і причинитися без сумніву до полегшення дітям убогих селян Трускавця відбуття науки в тамтешній школі народній» [9, 74–75]. На жаль, через брак джерел невідомою залишається подальша доля фонду, проте вважаємо, що учні української школи так жодного разу й не отримали стипендійних грошей.

Висновки. Отже, аналізуючи структурний розвиток школи у Трускавці, можна виділити три етапи її історії: 1) парафіяльна школа (1831 – 1870 рр. з перервами), 2) тривіальна школа (1870 – 1878 рр.), 3) народна етатична школа (1878 – 1918 р.), початково однокласна, а з 1886 р. – двокласна. Велику увагу розбудові школи присвячувала місцева громада, репрезентована гмінною радою, громадським урядом та місцевою шкільною радою. За її ініціативою зводився і при потребі розширювався шкільний будинок, виділялися вищі дотації для вчителів, відкривалися надетатові класи. Кількість вчителів поступово зростала (від одного до п'яти), з огляду на збільшення чисельності учнів. Загалом упродовж XIX – початку XX ст. у Трускавці вчителювало 25 педагогів. Не останню роль у розвитку Трускавецької школи відіграла наявність курортного оздоровчого закладу, власники та керівництво якого також виявляли увагу до потреб школи, збираючи кошти на побудову навчального приміщення, влаштовуючи стипендійну фундацію тощо. Наголосимо, що трускавецьке шкільництво у той час було україномовним. Лише наприкінці окресленого періоду польська меншина, маючи вплив в органах влади, зробила спробу відкрити в селі польську школу. Після ж Першої світової війни у Трускавці було відкрито однокласну (згодом двокласну) польську школу. А українську школу, яка встигла стати чотирикласною, польським властям у 1925 р. вдалося перетворити на утравістичну (двомовну: польсько-українську), де майже усі навчальні дисципліни викладалися польською мовою [14, 1–9зв].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Галів М. Шкільна освіта в Трускавці у роки німецької окупації (1941 – 1944) / М. Галів // Франкова криниця Підгір'я. – 2011. – № 49 (147), 16 грудня. – С. 6–7.
2. Киричук Ю. Шкільна освіта в Галичині в кінці XVIII – початку XIX ст. / Ю. Киричук, І. Шапірко // Республіканець. – Львів. – 1994. – № 1 (9). – С. 21–27.
3. Левицький І. Погляд на розвій низшого і вищого шкільництва в Галичині в рр. 1772 – 1800 і розвій русько-народного шкільництва в рр. 1801 – 1820 / І. Левицький. – Львів: Накладом НТШ, 1903. – 71 с.
4. Петрів Р. Реалізація національної ідеї українців Східної Галичини в розвитку українського шкільництва (1772 – 1916) / Р. Петрів // Бойківщина. Науковий збірник Науково-культурологічного товариства Бойківщина. – Дрогобич, 2002. – Т. 1. – С. 152–159.
5. Провінційний Синод у Замості 1720 року Божого. Постанови. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – 300 с.
6. Ступарик Б. М. Національна школа: витоки, становлення / Б. М. Ступарик. – К.: ІЗМН, 1998. – 336 с.
7. Схиматисмъ школъ народныхъ управляемыхъ рускою еп. Консісторією Перемыскою на годъ 1868. – Перемышль: Типомъ А. Левая, закупника печатні руск. собора клирошанъ, 1868. – 65 с.
8. Филипчак І. З історії шкільництва на західній Бойківщині (від 1772 – 1930) / І. Филипчак // Літопис Бойківщини (перевидання часопису; Випуск 1. Числа 1, 2 за 1931 – 1933 рр.). – Львів: Каменяр, 2009. – С. 65–132.
9. Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІАУ у Львові). – Ф. 146. – Оп. 66. – Спр. 1680.
10. ЦДІАУ у Львові. – Ф. 178. – Оп. 1. – Спр. 4743.
11. ЦДІАУ у Львові. – Ф. 178. – Оп. 1. – Спр. 5121.
12. ЦДІАУ у Львові. – Ф. 178. – Оп. 2. – Спр. 2492.
13. ЦДІАУ у Львові. – Ф. 178. – Оп. 2. – Спр. 2850.
14. ЦДІАУ у Львові. – Ф. 179. – Оп. 2. – Спр. 3441а.
15. ЦДІАУ у Львові. – Ф. 667. – Оп. 1. – Спр. 23.
16. ЦДІАУ у Львові. – Ф. 667. – Оп. 1. – Спр. 24.

17. Шематизмъ народныхъ училищъ и учительскихъ лицъ пѣдъ управительствомъ Консисторіи Перемыской русскои на рѣкъ 1853. – Перемишль: Типомъ руск. Собора Крылошанъ, 1853. – 34 с.
18. Шематизмъ народныхъ училищъ и учительскихъ лицъ пѣдъ управительствомъ рускои Перемыской Консисторіи на рѣкъ 1854. – Перемишль: Типомъ руск. Собора Крылошанъ, 1854. – 34 с.
19. Шематизмъ училищъ народныхъ и ихъ учителей пѣдъ управительствомъ Консисторіи Перемыской русскои на рѣкъ 1851. – Перемишль: Печатію Собора русскихъ Крылошанъ, 1851. – 30 с.
20. Шематизмъ училищъ народныхъ и ихъ учителей пѣдъ управительствомъ Консисторіи Перемыской русскои на рѣкъ 1852. – Перемишль: Печатію Собора русскихъ Крылошанъ, 1852. – 36 с.
21. Шематисмъ школъ народныхъ управляемыхъ Рускою Консисторією Перемыскою на годъ 1865. – Перемишль: Типомъ Михайла Диковского, заимника печатни руского собора крылошанъ, 1865. – 51 с.
22. Archiwum Państwowe w Przemyślu. – Zespół: Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego (далі – APP. – ABGK). – Sygn. 22.
23. APP. – ABGK. – Sygn. 405.
24. APP. – ABGK. – Sygn. 1946.
25. Pelczar R. Szkolnictwo parafialne w ziemi przemyskiej i sanockiej (XIV – XVIII w.) / R. Pelczar. – Warszawa: Oficyna ASPRA-JR, 1998. – 224 s.
26. Rzemieniuk F. Unickie szkoły początkowe w Królestwie Polskim i w Galicji 1772 – 1914 / F. Rzemieniuk. – Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 1991. – 348 s.
27. Schematismus des Königreiches Galizien und Lodomerien zur das Jahr 1826. – Lemberg: Joseph Johann Piller, 1826. – 613 s.
28. Schematismus universi venerabilis cleri dioeceseos graeco catholicae Premisliensis pro anno domini MDCCCXXXI conscriptus per A.R. Josephum Lewicki Cappelanum Episcopalem. – Premisliae: Impressum in Typographia Episcopali Rit. Graeci, 1831. – 207 p.
29. Schematismus universi venerabilis cleri dioeceseos graeco catholicae Premisliensis pro anno domini MDCCCXXXIII conscriptus per A.R. Josephum Lewicki Cappelanum Episcopalem. – Premisliae: Impressum in Typographia Episcopali Rit. Graeci, 1833. – 194 p.
30. Schematismus universi venerabilis cleri dioeceseos graeco catholicae Premisliensis pro anno domini MDCCCXXXV conscriptus. – Premisliae: Impressum in Typographia Episcopali Rit. Graeci Cath., 1835. – 194 p.
31. Schematismus universi venerabilis cleri dioeceseos graeco catholicae Premisliensis pro anno domini MDCCCXLVI conscriptus. – Premisliae: Impressum in Typographia Episcopali r. gr. c, 1846. – 181 p.
32. Schematismus universi venerabilis cleri dioeceseos graeco catholicae Premisliensis pro anno domini MDCCCXLVII conscriptus. – Premisliae: Impressum in Typographia Episcopali r. gr. c, 1847. – 179 p.
33. Status Scholarum Nationalium in Dioecesi Premisliensi R. G. catholici Anno 1837. Superiorem Inspectorem omnium Scholarum Dioeceseos agit. – Premisliae: Impressum in Typographia Episcopali Rit. Gr. Cath., 1837. – 60 p.
34. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1874. – Lwów: Z drukarni F. Winiarza, 1874. – 830 s.
35. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1875. – Lwów: Z drukarni A. J. O. Rogosza, 1875. – 837 s.
36. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1880. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1880. – 832 s.
37. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1881. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1881. – 851 s.
38. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1884. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1884. – 837 s.
39. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1885. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa, 1885. – 842 s.
40. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1886. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1886. – 852 s.
41. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1887. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1887. – 854 s.
42. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1889. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1889. – 975 s.
43. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1890. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1890. – 983 s.
44. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1891. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1891. – 981 + XVIII s.

45. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1892. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1892. – 995 s.
46. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1893. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1893. – 991 s.
47. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1895. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1895. – 1024 s.
48. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1896. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1896. – 1040 s.
49. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1898. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1898. – 1016 s.
50. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1899. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1899. – 1135 s.
51. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1904. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1904. – 1280 s.
52. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1905. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1905. – 1291 s.
53. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1908. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1908. – 1353 s.
54. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1909. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1909. – 1421 s.
55. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1910. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1910. – 1438 s.
56. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1912. – Lwów: Nakł. Prezydium c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1912. – 1544 s.
57. Szematyzm nauczycielski wraz z kalendarjum na rok 1911. – Lwów: Nakł. Towarzystwa Pedagogicznego, 1911. – 239 s.
58. Szematyzm nauczycielski Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego z kalendarzem informacyjnym na rok 1913. – Lwów: Nakł. Towarzystwa Pedagogicznego, 1913. – 288 s.
59. Szematyzm nauczycielski Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego z kalendarzem informacyjnym na rok 1914. – Lwów: Nakł. Towarzystwa Pedagogicznego, 1914. – 302 s.
60. Zbior ustaw i najważniejszych rozporządzeń w sprawie szkolnictwa ludowego obejmujące ustawy szkolne z dnia 2 lutego 1885. – Lwów, 1885. – 71 s.

REFERENCES

1. Haliv M. Shkilna osvita v Truskavtsi u roky nimetskoï okupatsii (1941 – 1944) / M. Haliv // Frankova krynytsia Pidhiria. – 2011. – № 49 (147), 16 hrudnia. – S. 6–7.
2. Kyrychuk Yu. Shkilna osvita v Halychyni v kintsï XVIII – pochatku XIX st. / Yu. Kyrychuk, I. Shapirko // Respublikanets. – Lviv. – 1994. – № 1 (9). – S. 21–27.
3. Levytskyi I. Pohliad na rozvii nyzshoho i vysshoho shkilnytstva v Halychyni v rr. 1772 – 1800 i rozvii rusko-narodnoho shkilnytstva v rr. 1801 – 1820 / I. Levytskyi. – Lviv: Nakladom NTSh, 1903. – 71 s.
4. Petriv R. Realizatsiia natsionalnoi idei ukraintsiv Shkidnoi Halychyny v rozvytkovi ukrainskoho shkilnytstva (1772 – 1916) / R. Petriv // Boikivshchyna. Naukovyi zbirnyk Naukovo-kulturolohiichnoho tovarystva Boikivshchyna. – Drohobych, 2002. – T. 1. – S. 152–159.
5. Provintsiinyi Synod u Zamosti 1720 roku Bozhoho. Postanovy. – Ivano-Frankivsk: Nova Zoria, 2006. – 300 s.
6. Stuparyk B. M. Natsionalna shkola: vytoky, stanovlennia / B. M. Stuparyk. – K.: IZMN, 1998. – 336 s.
7. Shkhyatysmъ shkolъ narodnykhъ upravliaemykhъ ruskoïu ep. Konsistorieïu Peremyskoïu na hoďъ 1868. – Peremyshl: Tyromъ A. Levaia, zakupnyka pechatni rusk. sobora klyroshaň, 1868. – 65 s.
8. Fylypchak I. Z istorii shkilnytstva na zakhidnii Boikivshchyni (vid 1772 – 1930) / I. Fylypchak // Litopys Boikivshchyny (perevydannia chasopysu; Vypusk 1. Chysla 1, 2 za 1931 – 1933 rr.). – Lviv: Kameniar, 2009. – S. 65–132.
9. Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi (dali – TsDIAU u Lvovi). – F. 146. – Op. 66. – Spr. 1680.
10. TsDIAU u Lvovi. – F. 178. – Op. 1. – Spr. 4743.
11. TsDIAU u Lvovi. – F. 178. – Op. 1. – Spr. 5121.
12. TsDIAU u Lvovi. – F. 178. – Op. 2. – Spr. 2492.
13. TsDIAU u Lvovi. – F. 178. – Op. 2. – Spr. 2850.

14. TsDIAU u Lvovi. – F. 179. – Op. 2. – Spr. 3441a.
15. TsDIAU u Lvovi. – F. 667. – Op. 1. – Spr. 23.
16. TsDIAU u Lvovi. – F. 667. – Op. 1. – Spr. 24.
17. Shematizm narodnikh uchilishch i uchitelskikh lits pôd upravitelstvom Konsistorii Peremyskoj russkoi na rôk 1853. – Peremishl: Tipom rusk. Sobora Kriloshan, 1853. – 34 s.
18. Shematizm narodnykh uchilishch i uchitelskikh lits pôd upravitelstvom ruskoi Peremyskoj Konsistorii na rôk 1854. – Peremishl: Tipom rusk. Sobora Kriloshan, 1854. – 34 s.
19. Shematizm uchilishch narodnikh i ikh uchiteley pôd upravitelstvom Konsistorii Peremyskoj russkoi na rôk 1851. – Peremishl: Pechatiyu Sobora russkikh Kryloshan, 1851. – 30 s.
20. Shematizm uchilishch narodnikh i ikh uchiteley pôd upravitelstvom Konsistorii Peremyskoj russkoi na rôk 1852. – Peremishl: Pechatiyu Sobora russkikh Kryloshan, 1852. – 36 s.
21. Shematizm shkol narodnykh upravlyaemykh Ruskoyu Konsistorieyu Peremyskoj na god 1865. – Peremishl: Tipom Mikhayla Dikovskogo, zaimnika pechatni ruskogo sobora kryloshan, 1865. – 51 s.
22. Archiwum Państwowe w Przemyślu. – Zespól: Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego (далі – APP. – ABGK). – Sygn. 22.
23. APP. – ABGK. – Sygn. 405.
24. APP. – ABGK. – Sygn. 1946.
25. Pelczar R. Szkolnictwo parafialne w ziemi przemyskiej i sanockiej (XIV – XVIII w.) / R. Pelczar. – Warszawa: Oficyna ASPRA-JR, 1998. – 224 s.
26. Rzemieniuk F. Unickie szkoły początkowe w Królestwie Polskim i w Galicji 1772 – 1914 / F. Rzemieniuk. – Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 1991. – 348 s.
27. Schematismus des Königreiches Galizien und Lodomerien zur das Jahr 1826. – Lemberg: Joseph Johann Piller, 1826. – 613 s.
28. Schematismus universi venerabilis cleri dioeceseos graeco catholicae Premisliensis pro anno domini MDCCCXXI conscriptus per A.R. Josephum Lewicki Cappelanum Episcopalem. – Premisliae: Impressum in Typographia Episcopali Rit. Graeci, 1831. – 207 p.
29. Schematismus universi venerabilis cleri dioeceseos graeco catholicae Premisliensis pro anno domini MDCCCXXXIII conscriptus per A.R. Josephum Lewicki Cappelanum Episcopalem. – Premisliae: Impressum in Typographia Episcopali Rit. Graeci, 1833. – 194 p.
30. Schematismus universi venerabilis cleri dioeceseos graeco catholicae Premisliensis pro anno domini MDCCCXXXV conscriptus. – Premisliae: Impressum in Typographia Episcopali Rit. Graeci Cath., 1835. – 194 p.
31. Schematismus universi venerabilis cleri dioeceseos graeco catholicae Premisliensis pro anno domini MDCCCXLVI conscriptus. – Premisliae: Impressum in Typographia Episcopali r. gr. c, 1846. – 181 p.
32. Schematismus universi venerabilis cleri dioeceseos graeco catholicae Premisliensis pro anno domini MDCCCXLVII conscriptus. – Premisliae: Impressum in Typographia Episcopali r. gr. c, 1847. – 179 p.
33. Status Scholarum Nationalium in Dioecesi Premisliensi R. G. catholici Anno 1837. Superiorem Inspectorem omnium Scholarum Dioeceseos agit. – Premisliae: Impressum in Typographia Episcopali Rit. Gr. Cath., 1837. – 60 p.
34. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1874. – Lwów: Z drukarni F. Winiarza, 1874. – 830 s.
35. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1875. – Lwów: Z drukarni A. J. O. Rogosza, 1875. – 837 s.
36. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1880. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1880. – 832 s.
37. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1881. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1881. – 851 s.
38. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1884. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1884. – 837 s.
39. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1885. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa, 1885. – 842 s.
40. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1886. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1886. – 852 s.
41. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1887. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1887. – 854 s.
42. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1889. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1889. – 975 s.

43. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1890. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1890. – 983 s.
44. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1891. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1891. – 981 + XVIII s.
45. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1892. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1892. – 995 s.
46. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1893. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1893. – 991 s.
47. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1895. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1895. – 1024 s.
48. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1896. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1896. – 1040 s.
49. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1898. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1898. – 1016 s.
50. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1899. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1899. – 1135 s.
51. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1904. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1904. – 1280 s.
52. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1905. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1905. – 1291 s.
53. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1908. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1908. – 1353 s.
54. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1909. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1909. – 1421 s.
55. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1910. – Lwów: Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1910. – 1438 s.
56. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1912. – Lwów: Nakł. Prezydium c.k. Namiestnictwa; Z drukarni W. Łozińskiego, 1912. – 1544 s.
57. Szematyzm nauczycielski wraz z kalendarjum na rok 1911. – Lwów: Nakł. Towarzystwa Pedagogicznego, 1911. – 239 s.
58. Szematyzm nauczycielski Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego z kalendarzem informacyjnym na rok 1913. – Lwów: Nakł. Towarzystwa Pedagogicznego, 1913. – 288 s.
59. Szematyzm nauczycielski Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego z kalendarzem informacyjnym na rok 1914. – Lwów: Nakł. Towarzystwa Pedagogicznego, 1914. – 302 s.
60. Zbior ustaw i najwazniejszych rozporzaden w sprawie szkolnictwa ludowego obejmujące ustawy szkolne z dnia 2 lutego 1885. – Lwów, 1885. – 71 s.

Стаття надійшла до редакції 04.05.2017 р.

Богдан ЛАЗОРАК,

кандидат історичних наук, доцент кафедри давньої історії України та спеціальних історичних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, науковий співробітник музею «Дрогобиччина» (Україна, Дрогобич) istoryk_@ukr.net

Юрій ВОВК

кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та адміністрування Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич) yuriyvovk@ukr.net

СТАТУТ І ФІНАНСИ АКЦІОНЕРНОЇ СПІЛКИ «ТРУСКАВЕЦЬ-ПОМЯРКИ» (1886 – 1899 рр.): ЗА МАТЕРІАЛАМИ АРХІВУ ГРАФА АДАМА САПІГИ

У статті публікуються два нових джерела до історії акціонерної спілки «Трускавець-Помярки», яка володіла пакетом документів на власність Трускавцем і правом на видобуток корисних копалин. Спілку очолював граф Адам Сапіга, який разом із іншими відомими магнатами (Сангушко, Жолтовських, Замойських та інших) фактично були спільними власниками курорту у кінці XIX ст. Водночас коротко проаналізовано ключові записи щодо прибутків та витрат спілки в сфері гірничого та купальського бізнесу. Також встановлено, що статут фірми із усіма артикулами про внутрішню організацію, права, обов'язки і діяльність акціонерів було укладено у 1886 р.

Ключові слова: Трускавець, Помярки, Адам Сапіга, акціонерна спілка, баланс, статут.

Літ. 6.

Bohdan LAZORAK,

PhD (History), Associate professor of ancient history of Ukraine and special historical disciplines
Department Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University;

Junior researcher of the museum «Drohobychynna» (Ukraine, Drohobych) istoryk_@ukr.net

Yuriy VOVK,

PhD (Economics), Assistant professor of management and administration Department of Drohobych
Ivan Franko State Pedagogical University (Ukraine, Drohobych) yuriyvovk@ukr.net

STATUTE AND FINANCE STOCK UNION «TRUSKAVETS-POMYARKY» (1886 – 1899): BASED ARCHIVE COUNT ADAM SAPIEHA

The paper published two new sources of history of shareholder unions «Truskavets Pomyarky», which had a set of documents on the property and the right to Truskavets mining. Union led by Count Adam Sapieha, who, along with other well-known tycoons (Sangushko, Zholtovkogo, Zamoyski and others) were actually the joint owners of the resort in the late nineteenth century. However, the key briefly analyzed records of income and expenses unions in the field of mining and Kupala business. Also found that the statute of the company with all the article on the internal organization, rights, duties and activities of shareholders was concluded in 1886.

Key words: Truskavets, Pomyarky, Adam Sapieha, Stock Union balance status.

Ref. 6.

Богдан ЛАЗОРАК,

кандидат исторических наук, доцент кафедры древней истории Украины и специальных исторических дисциплин Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко, научный сотрудник музея «Дрогобиччина» (Украина, Дрогобыч) istoryk_@ukr.net

Юрий ВОВК

кандидат экономических наук, доцент кафедры менеджмента и администрирования Дрогобычского государственного педагогического университета им. И. Франко (Украина, Дрогобыч) yuriyvovk@ukr.net

УСТАВ И ФИНАНСЫ АКЦИОНЕРНОГО СОЮЗА «ТРУСКАВЕЦ-ПОМЯРКИ» (1886 – 1899 гг.): ПО МАТЕРИАЛАМ АРХИВА ГРАФА АДАМА САПЕГИ

В статье публикуются два новых источника к истории акционерного союза «Трускавец-Помярки», который владел пакетом документов на собственность в Трускавце и право на добычу полезных ископаемых. Союз возглавлял граф Адам Сапег, который вместе с другими известными магнатами (Сангушко, Жолтовских, Замойских и другими) фактически были совместными владельцами курорта в конце XIX в. В то же время кратко проанализированы ключевые записи по доходам и расходам союза в сфере горного и купальского бизнеса. Также установлено, что устав фирмы со всеми артикулами о внутренней организации, права, обязанности и деятельность акционеров было заключены еще в 1886 году.

Ключевые слова: Трускавец, Помярки, Адам Сапега, акционерный союз, баланс, устав.

Лит. 6.

Постановка проблеми. В спеціальній літературі добре відомо, що у 1881 р. курорт Трускавець разом із усіма корисними копалинами, земельними та лісовими угіддями та господарськими спорудами переходить у володіння акціонерної спілки, якою володіли родини Сапіг, Сангушко, Жолтовських, Замойських, Мархвіцьких, Хлаповських та Вісьньовських (Вішньовських). До її складу ввійшли два основні гірничі райони: «Липки» і «Помярки». Врешті ця спілка отримала назву «Трускавець-Помярки» («Gwarestwo Truskwicz-Pomiarki»), і почала розробляти грандіозний план щодо розвитку курорту у більш широкому гірничо-видобувному і туристичному напрямку. Ключовий капітал спілки був зосереджений у розробці, видобутку та продажу корисних копалин, а також розвитку купального курорту побудованому на лікувальних властивостях місцевої води, отриманої внаслідок добування нафти, газу, сірки, озокериту та цинку, а також шляхом природного витоку. Завдячуючи добрій співпраці із познанським гірничим Модестом Маріяньським, на Помярках було відкрито потужні поклади озокериту і сірчаної руди. На початку своєї діяльності спілка одразу збудувала комфортабельну двоповерхову лікарню лікувальних сірчанних вод у «швейцарському стилі». Вже тоді приміщення передбачало 60 окремих кабін для прийняття ванн за сучасними на той час бальнеологічними процедурами. Окремо було розроблено програму інгаляторної профілактики «Васмута», для якої було збудовано окреме приміщення навпроти «лазень» [2; 3; 4; 5; 6]. Щоправда історія цієї одної із найпотужніших спілок-власників, завдячуючи якій Трускавець отримав особливу фінансову інерцію для свого розвитку на шляху до курорту світового значення, все ж видається неповною. Відтак пошук та публікація джерел в цьому плані є на сьогодні закономірними.

Аналіз досліджень. Історіографія розвитку акціонерної спілки «Трускавець-Помярки» на рівні української історіографії поки ще не має спеціальних розвідок. Натомість факт її розвитку в курорті Трускавець на сьогодні є добре встановленим завдяки численним збереженням поштівкам початку XX ст., які нещодавно добре проаналізовані на рівні краєзнавства та історії архітектури (див., наприклад, праці Христини Харчук [3], Ігора Сеніва [2] та ін.). натомість у польській історіографії дана тема має більш розлогий характер, який вимагає узагалі спеціального вивчення.

Мета статті – опублікувати статут та фінансово-господарські звіти акціонерної спілки «Трускавець-Помярки» щодо видобутку корисних копалин в околицях Трускавця та розвитку курорту в цілому (дані стосуються переважно періоду 1886 – 1899 рр.).

Виклад основного матеріалу. Грандіозна програма реконструкції курорту Трускавець за урядування графа/князя Адама Сапіги (1828 – †1903) та його колег магнатів співвласників добре простежується у фінансово-господарській та інституційній документації акціонерної спілки з експлуатації корисних копалин «Трускавець-Помярки» 1886 – 1899 р. Адже точні записи про витрати власників Трускавця засвідчують не тільки масштаби видобутку місцевих копалин, але й розміри колосальних грошових вкладень для забезпечення інфраструктури Трускавця та його околиць. Так, серед збережених до нашого часу документів містяться докладні записи про фінансовий баланс гірничого бізнесу спілки, зокрема про загальний обсяг готівки, ціни на ґрунти, будинки, машинне обладнання, стайні, витрати на утримання доріг, дані щодо обмірювальних приладів, а також про витрати на утримання канцелярії, лабораторії та головних копалень (шибів). Серед іншого за цими записами можна встановити розміри грошових вкладень кожного із співвласників акцій спілки, зокрема графа Адама Сапіги, графа Жолтовського, Ф. Хлаповського, д-ра З. Мархвіцького, пана Квятковського та ін. Згідно цих даних А. Сапіга був основним власником, позаяк володів не тільки переважною більшістю акцій, але й вкладав чималу суму у розвиток бізнесу. За іншими записами довідуємося про вартість усіх земельних угідь спілки «Трускавець-Помярки», зокрема доменів, лісів, курортних територій та ін.

Цікаво, що серед головних кредиторів спілки «Трускавець-Помярки» були відомі не тільки в «Галицькій Каліфорнії» магнати, але й акціонерні компанії світового значення: машинна фабрика в Празі, віденська фірма «Hasenörl», фінансова група «Teudloff «Dittrich»», чеська фабрика машин в Соботині, Й. Бернштайн з Трускавця, Б. Гуттман з Відня, пан Й. Кугмеркер з Дрогобича, львівська акціонерна спідка «Tiller», д-р Й. Фрухтманн з Дрогобича, д-р Гурецький зі Львова, Й. Корчак з Трускавця, Б. Коппель зі Стебника та ін.

Як виявилось акції спілки були розділені між багатьма вкладниками, зокрема «Галицьким кредитним банком», «Галицькою ощадною касою», депозитами Гірничого окружного управління, депозитами «Ebla», трускавецьким купальним курортом «Zakład kąpielowy», графом А. Замойським, графом Сангушко, д-ром В. Бродзяком, М. Маріяньським та окремими приватними векселями і, зрозуміло, графом Адамом Сапігою, який був фактично головним акціонером. Як бачимо, прибутки від діяльності цієї потужної фірми безпосередньо надходили і на розвиток купального курорту Трускавець, який в своїй основі містив фінансове тіло спілки «на Помярках».

Гірничий та купальний баланси прибутків та витрат акціонерної спілки 1886 – 1899 рр. докладно фіксують кількість витрачених флоринів на податкові квити, лікування персоналу та відпочиваючих, провізію, репарацію машин, утримання коней, робочі та ознайомчі подорожі та особливі видатки. Бухгалтерія фірми фіксувала також усіх боржників, серед яких зустрічаємо прізвища Н. Оберлендера (200 флоринів) та К. Дзюка (флоринів).

Фінансовий відділ спілки щодо ведення справ купального курорту в Трускавці «на Помярках» містить докладну інформацію про кількість позичених коштів у Крайового банку, витрати безпосередньо графів Сапіги, Сангушка та А. Замойського. Наприклад, станом на 31 грудня 1886 р. в запасі каси купального курорту спілки зберігалось 130 000 флоринів, вкладених лише членами спілки. Окремі записи стосуються витрат на постіль, меблі, предмети побуту, утримання бібліотеки, коней, магазину, ресторану, заготівлю дров для опалення та ін. Важливу роль спілка приділяла догляду за фундацією графа Фредри, обігам коштів щодо проданих парцелей землі та ін. В інших записях зустрічаються дані про участь у фінансових справах курорту графа Владислава Сапіги, фірми «Леон» та ін. Цікаво, що спілка серйозно фінансувала розвиток культури курорту, зокрема передбачалися щорічні видатки на утриманні в купальному секторі музики та зручної квиткової каси для туристів. Також в купальному басейні, за кошти спілки, функціонували спеціальні машини млини, які збирали і переробляли нечистоти та очищали лікувальну воду. Окремо бухгалтерія підраховувала відсотки від прибутків, а також можливі фінансові загрози у прогнозах на майбутнє.

Водночас курорт мав власних боржників, які заборгували чи то в передплатах за відпочинок чи то у справах ведення фінансово-кредитних операцій, серед них у 1886 р. згадуються п. Пишибилівський зі Стрия, п. Кучинський з Трускавця, п. Штернбах з Дрогобича, Й. Пігонь з Помярок, якийсь Б. Павлевський, Товариство взаємних страхувань в Кракові, Г. Гешвінд з Трускавця та Й. Бернштайн. Натомість серед загаданих вище кредиторів у гірництві, в сфері курорту були також Й. Олексюк, М. Моргенштайн, д-р А. Плех, Л. Семман та ін.

З інших записів довідуємося, що спілка «Трускавець-Помярки» мала тісні взаємини із Кредитним Товариством, а також особіно із графінею Сангушко, яка 31 грудня 1887 р. мала фінансові рахунки в межах більше 4 000 флоринів. Окремі чинші спілка отримувала від оренди будки «Фердинад», готелю, головного будинку із рестораном, нових лазень, магазину «Лютчини», «Лісничівки», «Драчівки», «Гетьманського дворики», «Ковалівки», а також окремого магазину «Kasarnia z sklepem».

Для постачання води до купальних басейнів та ванн спілка постійно вкладала кошти в утримання та модернізацію джерел, водогінної системи, а також спеціальних pomp для подання сировиці і води із території «Липок». Водночас передбачалися серйозні витрати на рекламу курорту та гірничого бізнесу, зокрема через видання окремих брошур та листівок, подання анонсів в газети та щорічні передоплати відомих періодичних видань. Значні суми також виділялися на утримання ревізорів, зокрема збереглися дані про перебування виконавчого комісара д-ра А. Плеха у звітний період 1886/1887 рр. [1, 1–22].

Згідно статуту спілки «Трускавець-Помярки», який був стверджений не раніше 1886 р., основний маєток акціонерів-засновників складався із: гірничої парцелі «Адам» (на честь А. Сапіги) та гірничого поля «Станіслав», які розташовувалися на території Помярок, а також володінь Стефана Глінського та Модеста Маріяньського, які в різний час були надані у володіння відповідно до рішення цар-

сько-королівського гірничого уряду, і за довго до створення статуту [1, 23–24]. Це явно вказує на те, що формування планів організації спілки в єдине ціле відбувалося впродовж 1881 – 1885 рр., як логічний спосіб об'єднати спільні зусилля для утворення корпоративної системи комунікацій, курортного простору та потужного гірничо-видобувного району з постачання озокериту, сірки, нафти та ін.

Висновки. На ґрунті публікованих фінансово-господарських записів та статуту акціонерної спілки «Трускавець-Помярки» дослідники історії курорту Трускавця матимуть змогу реконструювати не тільки внутрішню організацію бізнесу галицької магнатурії на чолі з графом А. Сапігою, але й простежити розміри фінансових вкладень у розвиток інфраструктури, економіки та культури Трускавця наприкінці XIX ст. Врешті інформація фінансових звітів дозволяє аргументовано довести повний контроль спілки над курортом, навіть в часі орендної співпраці із Юзефом Вичинським, який починаючи від 1895 р. орендував Трускавець [3]. Документи вперше вводяться до наукового обігу, а їх польськомовні тексти публікуються згідно оригіналів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Відділ рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. – Ф. 103. – Спр. 804. – Ч. 1. – Арк. 1–36.
2. Сенів І. Трускавець на давній поштової листівці / І. Сенів. – Дрогобич: Швидкодрук, 2012. – 390 с.
3. Харчук Х. Архітектура курортної забудови Трускавця XIX – першої половини XX ст. / Х. Харчук. – Львів: «Апріорі», 2008. – С. 57.
4. Lorenz T. Truskawiec w latach 1461 – 1936. Zarys historyczny (Praca na stopień doktora medycyny) / T. Lorenz. – Lwów, 1936. – S. 30.
5. Pelczar Z. Historia rozwoju Truskawca i ulepszenia lat ostatnich / Z. Pelczar. – Kraków, 1909. – S. 10.
6. Pelczar Z. Truskawiec – zakład zdrojowo-kapłowy, ingalacyjno-solankowy i stacya klimatyczna. Sprawozdanie z roku 1893 / Z. Pelczar. – Truskawiec, 1894. – S. 14.

REFERENCES

1. Viddil rukopysiv Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki im. V. Stefanyka. – F. 103. – Spr. 804. – Ch. 1. – Ark. 1–36.
2. Seniv I. Truskavets na davnii poshtovii lystivtsi / I. Seniv. – Drohobych: Shvydkodruk, 2012. – 390 s.
3. Kharchuk Kh. Arkhitektura kurortnoi zabudovy Truskavtsia XIX – pershoi polovyny XX st. / X. Kharchuk. – Lviv: «Apriori», 2008. – S. 57.
4. Lorenz T. Truskawiec w latach 1461 – 1936. Zarys historyczny (Praca na stopień doktora medycyny) / T. Lorenz. – Lwów, 1936. – S. 30.
5. Pelczar Z. Historia rozwoju Truskawca i ulepszenia lat ostatnich / Z. Pelczar. – Kraków, 1909. – S. 10.
6. Pelczar Z. Truskawiec – zakład zdrojowo-kapłowy, ingalacyjno-solankowy i stacya klimatyczna. Sprawozdanie z roku 1893 / Z. Pelczar. – Truskawiec, 1894. – S. 14.

Документи

№ 1

Гірничий та купальний баланси прибутків та витрат Трускавця 1884 – 1899 рр.

Truskawiec

Bilans działu gorniczego

1886

[чорнильна печатка «Archiwum x.x. Sapiehow»]

Stan czynny Bilans z dniem

Kasa zapas gotówki						f			2	1	2	40
Grunta f	4	9	3	8	7	87						
Budynki	3	6	8	7	4	88						
Maszyny i przyrządy	4	0	2	4	6	53	12	6,	5	0	9	28
Stajnia								1	5	6	6	61
Drogi								9	4	6	3	96
Przybory miernicze										8	2	22
Kancelaria i laboratorium									9	8	2	27
Szyby główne								1	6	8	2	27
Wkład w kopalnię na Lipkach							2	0	9	8	9	63

Zaliczki na rk. Kaucyi górniczych									8	7	4	10
Lista zaliczek								1	2	1	3	31
Magazyn							1	4	5	1	1	45
I. O. Ks. A. Sapieha		5	9	9	8	48						
„ „ „ „ L. Vto			6	2	6	57						
IW. M. Hr. Żółtowski				3	1	12						
„St., dtto		2	2	8	0	64						
WS. D. F. Chłapowski		1	4	1	9	61						
„ Dr. Z. Marchwicki			9	5	7	37	1	1	3	1	3	79
Kwiatkowski			1	3	0	.						
Zarząd domen i lasów			2	0	0	.			3	3	0	
Asekuracja na rok 1887			2	7	0	38						
Odselki „ „ „ „			8	2	9	82						
Czynsze za pomieszkание na r. 1887			1	4	5	83		1	2	4	6	03
Dłużniczy według wykazu									2	4	0	.
Strata przez dopełnienie							3	3,	8	8	5	75
						f	22	5,	1	0	3	07

Wykaz wierzycieli

Fabryka maszyn w Pradze						f		7	2	1	5	21
Hasenörl Wiedeń									3	0	3	85
Teudloff “Dittrich”									4	0	3	95
Fabryka maszyn w Zöptau ¹							2	8	2	1		38
J. Bernstein w miejscu ²										2		40
Br. Guttmann w Wiedniu									3	0	5	73
J. Kuhmärker w Drohobyczu							2	7	0	5	.	
Tiller i spółka we Lwowie									2	1		95
Dr. J. Fruchtmann w Drohobyczu									5	3	8	85
Dr. Górecki we Lwowie									2	2		60
J. Korczak w miescu										3		82
Br. Koppel w Stebniku										9	2	.
						f	1	4	4	3	6	34

31go grudnia 1887 Stan bieżny

Udziały Członków A	f	6	5	0	0	0	.						
B		2	0	9	8	9	63	8	5	9	8	9	63
Galicyjski Bank kredytowy										8	8	3	.
Galicyjska Kasa oszczędności									8	0	9	6	.
Weksle								4	2	0	0	0	.
Kaucya górnicza									8	2	2	9	40
Kaucya Ebla										1	0	0	.
Zakład kąpielowy								4	9	7	1	9	99
J.W. A. Hr. Zamoyski										6	4	8	60
W.S. Dr. W. Brodziuk										1	0	6	.
„ M. Maryński								1	7	9	3	6	23
Wierzyciele według wykazu								1	4	8	3	6	34
							f	22	5,	1	0	3	07

¹ Малося на увазі теперішнє село Соботин в шумперському окрузі оломоутського краю Чехії.² Мається на увазі на місці, тобто в Трускавці.

81

Wykaz Dłużników

N. Oberländer					f		2	0	0		
K. Diuk					f			4	0		
							2	4	0		

Truskawiec

Bilans działu kąpielowego 1886

[чорнильна печатка «Archiwum x.x. Sapiehow»]

Wziały członków w Truskawcu – 130.000

„ „ „ „kopalni – 65.000

„ „ „ „ – 20.989 215.989[Należytości] [...] 28.160Wexle 69.096Pożyczka B[anku] Krajowego f 120.000 114.000Nieprzewidziane 22.753W. Sapieha 4.957.43Z. „ 100.000. --H. Sanguszko 4.304.43h. Zamoyski 5.216.92 114.478.78.

215.989

28.160

69.096

427.723

83

Kancelaryja, gazety, inseraty, podróże							f	1	2	5	9	93	Czynsze z pomieszków						f	3	5	4	0	64	
Koszty sezonowe i opał łazienek								6	3	8	7	31	Sklepy i restauracye								7	0	9	50	
Asekuracja i podatki 1884/5 i część 1886								4	0	2	0	33	Propinacya							3	0	0	0	.	
Koszta prawne											9	57	Taksa kapielowa i na muzykę mniej wydatek rzeczywisty na muzykę							1	1	8	4	30	
Place stałe								1	9	6	1	81	Kapile i źródła							1	1	4	4	7	24
Koszta utrzymania plantacyi i ogrodów								1	1	9	5	36	Przeniesiony rysk z roku 1885 f	3	4	1	6	47							
„„ budynków								2	9	3	2	62	„„ na vk. Plantacye i ogrody	3	0	0	0	.		6	4	1	6	47	
„„ ruchomości								1	0	6	0	03													
„„ rur i wodociągów									5	2	0	15													
„„ koni i powozów	3	7	4	84																					
Konie i powoze strata przy sprzedaży koni		8	5	.					4	5	9	84													
Opał i oświetlenie mieszkań										6	7	04													
Las i pastwiska									1	5	3	43													
Odsetki								3	9	4	3	30													
Dzierżawy wieczyste									1	7	4	44													
Wydatki nadzwyczajne									2	0	4	50													
Zysk przez dopełnienie								1	9	4	8	49													
							f	2	1	2	9	8	15						f	2	6	2	9	8	15

Wykaz dłużników

Przybyłowski w Stryju	f			1	0	.
Kuczyński w miejscu				1	5	50
Sternbach w Drohobyczu				3	9	60
Deskur			2	7	7	36
J. Pigoń Pomierki					8	.
B. Pawlewski Łwów			1	0	0	.
Agencya Kraków[ska] Tow[arzystwo] wzaj[emnych] ubezpiecz[en]			1	1	6	.
H. Geschwind w miejscu			8	1	9	25
J. Bernstein				2	8	97
	f	1	4	1	4	68

Wykaz wierzycieli

E. Hasenörl Wiedeń			1	1	4	25						
W. Kopalko w miejscu				1	2	.						
J. Olekiuk				2	0	.						
J. Kuhmärker Drohobycz				9	0	19						
M. Morgenstern				5	5	.						
Dr. Plech		1	4	9	7	50						
Oberlender		1	2	9	0	.						
J. Korczak			1	9	7	98						
Fruchtmann				3	6	40						
L. Semann				3	4	44		3	3	4	7	76
Dr. Rosner									9	0	0	.
						f		4	2	4	7	76

[чорнильна печатка «Archiwum x.x. Sapiehow»]

Bilans
Zakładu kapilowego
za rok
1887

Stan czynny Bilans z dniem 31go grudnia 1887 Stan bieżny

Wartość zakładu f	138.877	57	f 204.877	51	Udziały Członków	f	130.000
„ lasu	66.000	.			J.O. L. Ks. Sapieha		100.000
pościel	1.854	04			Kaucye Oberländer na propinacye	fl.050	.
					„ „ borowinę	50	.
					Feldhoff „budkę, Ferdinand”	10	1-110
Meble	15.935	27			Sprzedaż parcel		2.000
Magazyn f 38453					J.O. W. Ks. Sapieha	5.089	95
Narzędzia 1.301 71	1.686	24			J.O. H.Ks. Sanguszkówna	4.172	14
Biblioteka	492	02			J.W.A.Hr. Zamowski	5.322	46
Konie i powozy konie 150. powozy 33794 wozy 40 uprząż 60					Gal[icyjski] Bank Kredytowy		1.522
	587	94					.
Urządzenia (młynek do borowiny i termion na bilety)	228	05	20.783	56	Propinacya czynsz od 1/1 do 31/1 1888		333
Kasa zapas gotówki z 31 grudnia 1887			26	86	Wierzyciele: Dr. A. Plech za podróżę Towarzystwo zaliczkowe	265 225	50 80
J.M. Ks. A. Sapieha	807	65			/		
J.W. St. Hr. Zółtowski	838	70					
„M...”	465	95					
WP Dr. Fr. Chlapowski	186	39					
Dr. Z. Marchwicki	124	25					
J.M. Ks. L. Sapieha	62	14	2.485	08			
Zakład górniczy			28.996	81			
Użytek z lasu robota stażów na rok 1888	28	30					
Asekuracja zapłacona premia „..”	155	95					
Odsetki zapł. JO. Ks. L. S. Od 1/1 do 28/11 [18]88 [roku]	500	.					
Koszta sezonowe zapisz drzewa f 97.07; nowy park f 330.49	427	56					
Kąpiele i źródła, czyszczenie źródła na rok 1888	97	06	1.208	87			
Dłużnicy: wąpiłwi: Przybyłowski Stryj f 10.							
Sternbach Drohobycz 3960	326	96					
Deskur Lwów 27736	f 326	96	f 258.378	69	do przeniesienia	f	250.041
do przeniesienia							18
Stan czynny					Stan bieżny		
z przeniesienia	f 326	96	f 258.378	69	z przeniesienia	f	250.041
pewni: Gottesmann Truskawiec 11 167							18
Geschwind za „Rabinówkę” 74 727	882	23	1.209	19			9.546
N. Oberländer Truskawiec 2 329		f	259.58	f88		f	259.587
							88

[автограф урядника]

Winien Rachunek Strat i Zysków Ma

Asekuracja i podatki: asekuracja podatki z r. 1886 i 1887	f	854 3.107	77 71	F 3.962 1.889	48 86	zysk z roku 1886	f	1.948 1.151	49 23
Odsetki Ks. L. W. Sapiehom, A. Hr. Zamoyski, H. Ks. Sanguszko						Fundusz rezerwowi przeniesieni z lat poprzednich			
Utrzymanie budynków						Użytek z lasu: sprzedaż lasu pastwiska drzewo i zbiórki mniej: pencey leśnych, depulat, mundur. roboty w lesie	f 9.714 179 20 43 80	f 9.937 25	
							314 46 57 40	371 86	9.565 39
Dzierzawy wieczyste						Czynsze z pomieszczeń: Placy Budka „Ferdynand” Hotel Główny dom z restauracją Pasterny Leśniczówka Łazienki nowe Lutczyny, sklep Dracówka Dworek hetmański Kowalewka Kasarnia z sklepem	11 60 262 255 246 174 2.017 180 34 120 183 186		
Administracja: pensje koszta prawne podróże (Dr. A. Plech, 1886/1887 przyjęcia (kom. wykonawczy) posiady (posyłka broszur) nieprzełm. tożbior [1590] – nadzor. wydatki kancelarski (książki, papier...) – inne drobne		1.704 55 339 102 130 894 64 85	50 91 28 72 93 86 60 96	3.378	76	Propinacja Kąpiele i źródła: utrzymanie rur i wodociągów czyszczenie źródeł botrowina ciągnięcie ssorowicy i wody Lipki najem na to wpłynęło: za kąpiele „jedną posyłką wody	f 202 01 178 553 617 439	1.990 63 10.645	4.031 27 3.166 67
Utrzymanie koni: najem (furmani) kucie koni owies siana inne		331 175 302 64 35 939 358	35 41 97 89 62 556			do przeniesienia		f 28.518	39
Utrzymanie ruchomości (reparacyi, meble, pościeli, urząd od tego z wynajęcia pojazdów				581 1.607	06 96	[Winien] z przeniesienia	f 5.245 57		13.034 58
Koszta sezonowe: subwencje aptekowe za rok 1886/1887 1200, gołarz H.5, [...] f6	f 251					opali i światło muzyka inne (rogożki, szczolki...) mniej: taksy kapłowe targowe	1.242 42 1.636 695 2.878 4	f 8.819 73	13.034 58
druki (bilety, wykazy, meldunki)	125	50						2.882	5.937 11
utrzymanie drog i plantacyi	820	37						f 1.151 23	
lekarze	1.905	25				Zysk: przeniesimy fundusz rezerwowi Zysk z r. 1886 przeniesimy		1.948 98	9.546 70
najem	1.499	75				Zysk za rok 1887		6.446	28.518 39
anoncy i druk broszur	588	65						f 28.518	39
prenumerata gazet	49	05				Z przeniesieni [MA]		f 28.518	39
do przeniesienia	f 5.245	57	f	13.034	58				
								f 28.518	39

[автограф урядника]

[чорнильна печатка «Archiwum х.х. Sapiehow»]

Bilans
Zakładu gorniczego
za rok
1887

Stan czynny

Grunta	f	49.702	87		
Budynki		35.464	45		
Maszyzny i przyrządy		36.556	13	f121.723	45
Stajnia wozy		765	51		
uprząż		195	72	961	23
Drogi				8.965	86
Laboratoryum		933	16		
Przyrządy miernicze		78	11	1.011	27
Szyby główne				1.682	27
Wkład w kopalnię na Lipkach				20.989	63
Zaliczki J. Wyszyński	f	200	.		
R. Ligoń		10	.		
A. Hładka		390	.	600	.
Magazyn i narzędzia				9.907	93
J.O.Adam Ks. Sapieha		8.175	13		
„ „ Leon „ „		254	90		
„ „ Władysław ks. „		124	74		
J. W. Dr. Fr. Chłapowski		936	46		
„ Dr. Z. Marchwicki		1.730	21		
J. O. H. Ks. Sangószkowna		499	08	13.598	45
Asekuracja zapłacona na rok 1888		165	66		
Odselki i [...]nta		814	14	979	80
Dłużnicy Kwiatkowski		130	.		
F. Wyszyński za drzewo i węgiel		412	54		
Dr. W. Czaykowski		200	.		
M. Ebel Drohobycz		6	56	749	10
Strata				9.592	23
			f	190.761	22

Bilans z dniem 31go grudnia 1887 Stan bieżny

Udziały A.	f	65.000			
B.		20.989	63		
C.		5.000	.	f 90.989	63
Weksle w Galicyjski, Banku kred. pł. 30/I 1988 f 14.000.					
7/II 5.000.		19.000	.		
Towarzystwo zalicz. rol. 9/III		8.750	.	27.750	
Zakład kąpielowy				28.996	81
J.W.A.Hr. Zamoyski		996	94		
Hr. Żółtowski		3.945	96		
J.p. Dr. Brodziak		24	25	4.967	85
J.O.Ks.Ks. Sapieha				38.026	96
W. Radziejewska				18	75
Wierzyciele: Piller Spółka				11	92
			f	190.761	22

[автограф урядника]

Winien Rachunek Strat i Zysków Ma

Strata z roku 1886		f	33.885	75
Administracja			4.865	31
Robociżna I materiały magazynowe część z 1886			21.538	67
Podatki I askuracja	f 1.218	69		
Mniejzwrot zaasekuracye przez dzierzaw	580	.	633	69
Odsetki Gal. Kasa Oszczed. [...] [...], Ks. Sapieha i inni	6.392	26		
Eskonta ad f 108250 Gal. Bank Kred. oszczed.	2.092	06	8.484	32
Utrzymanie dróg			9	10
kKoni			423	85
budynków			216	86
Prowizya od wosku, % brutto I % kupcow			2.919	94
Czynsze z pomieszczeń, z roku 1884 pozostało	f 145	83		
1887 ściągnięto	105	25	40	58
Odpisy: Budynki 1% od f 35.315.11	f 353	15		
Maszyny 10 % „ „ „ 44.718.37 f 4.47184				
Od dzierzawów za ½ roku 400	4.078	84		
Staynia 10% koni: f 5591				
Strata na sprzedaży 2 par koni 26731 32322				
10% wozy 9369				
10% uprzęży 2447				
Drogi 5 % f 9.962.06	498	10		
Laboratoryami 4911				
Przybory miecznicze } 5 % 1.064.49 411	53	22	5.417	69
		f	78.466	76
Zysków Ma				
Zysk na wosku po potraceniu gotowalni i topienia odslawy		f	10.932	30
Dierzawa pomiarek			40.000	.
Przeniesiony fundusz rezerwowy z lat poprzednich			17.936	23
Strata: przeniesiona z r. 1886		F	33.885	75
Mniej odpisany fundusz rezerwowy	f 17.936	23		
„ zysk z roku 1887	6.357	29	24.293	52
		f	78.460	76

[автограф урядника]

Truskawiec sierpień 1899

Zakład kąpielowy dokłd _____ f 173.000

Długi _____ 200.000

[чорнильна печатка «Archiwum x.x. Sapiehow»]

[...] [...] [...]

Джерело: Відділ рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. – Ф. 103. – Спр. 804. – Ч. 1. – Арк. 1–22. Копії.

№ 2

Статут гірничої експлуатаційної акціонерної фірми «Трускавець, Помярки». – Краків, 1886.

Statut

Gwarectwa Truskawiec-Pomiarki

I. O firmie, majątku, celu i siedzibie Gwarectwa.

§. 1.

Gwarectwo nosi firmę: «Gwarectwo Truskawiec-Pomiarki.»

§. 2.

Majątek zakładowy Gwarectwa składa się:

1. z miary górniczej „Adam” w Truskawcu na Pomiarkach położonej nadanej na odkrywkę wosku ziemnego listem lennym c.k. Starostwa górniczego w Krakowie z dnia 15 maja 1886 L.721.

2. z pola górniczego „Stanisław” w Truskawcu na Pomiarkach położonego nadanego na odkrywkę siarki listem lennym c. k. Starostwa górniczego w Krakowie z dnia 13 maja 1886 L.722.

3. z następujących ma rzecz Gwarectwa Truskawiec-Pomiarki przepisać się mających wyłączności górniczych względnie pozwoleń do poszukiwań górniczych a mianowicie:

a) z wyłączności górniczej zamówionej przez Stefana Glińskiego wedle potwierdzenia c. k. Urzędu górniczego okręgowego we Lwowie z dnia 23 kwietnia 1879 r. P. 284, która następnie wedle rezolucyi tegoż c. k. Urzędu górniczego z dnia 29 października 1882 P:668 na imię Modesta Maryjańskiego a wreszcie wedle rezolucyi tegoż c.k. Urzędu górniczego z dnia 24 kwietnia 1883 P.299 na spółkę właścicieli Truskawca przepisana została;

b) Z wyłączności górniczej zamówionej przez Stefana Glińskiego wedle potwierdzenia c.k. Urzędu górniczego okręgowego we Lwowie z dnia 10 stycznia 1882 P: 24, która następnie wedle rezolucyi tegoż c.k. Urzędu górniczego z dnia 29 października 1882 P: 668 na imię Modesta Maryjańskiego a wreszcie wedle rezolucyi tegoż c.k. P: 299 na spółkę właścicieli Truskawca przepisana została;

c) Z wyłączności górniczej zamówionej przez Modesta Maryjańskiego wedle potwierdzenia c.k. Urzędu górniczego okręgowego we Lwowie z dnia 27 grudnia 1880 P: 728 która następnie wedle rezolucyi tegoż c.k. Urzędu górniczego z dnia 24 kwietnia 1883 P: 299 na spółkę właścicieli Truskawca przepisana została;

d) Z wyłączności górniczych zamówionych przez Modesta Maryjańskiego wedle potwierdzeń c.k. Urzędu górniczego okręgowego we Lwowie z dnia 6 stycznia 1881 P: 30, P: 31, P: 32 i P: 33, które następnie wedle rezolucyi tegoż c.k. Urzędu górniczego z dnia 24 kwietnia 1883 P: 299 na Spółkę właścicieli Truskawca przepisane zostały;

e) z wyłączności górniczych zamówionych przez Modesta Maryjańskiego wedle potwierdzeń c.k. Urzędu górniczego okręgowego we Lwowie z dnia 24 stycznia 1881 P: 108, P: 110, P: 111, P: 112 i P: 113, które następnie wedle rezolucyi tegoż c.k. Urzędu górniczego z dnia 24 kwietnia 1883 P: 299 na spółkę właścicieli Truskawca przepisane zostały;

f) z wyłączności górniczych zamówionych przez Modesta Maryjańskiego wedle potwierdzeń c.k. Urzędu górniczego okręgowego we Lwowie z dnia 24go lutego 1881 P: 215, P: 216, P: 217, P: 218, P: 219, P: 220, P: 221, P: 222, P: 223, P: 224, P: 225, P: 226 i P: 227, które następnie wedle rezolucyi tegoż c.k. Urzędu górniczego z dnia 24 kwietnia 1883 P: 229 na Spółkę właścicieli Truskawca przepisane zostały;

g) z wyłączności górniczych zamówionych przez Modesta Maryjańskiego wedle potwierdzeń c.k. Urzędu górniczego okręgowego we Lwowie z dnia 21 kwietnia 1881 P: 379, P: 380 i P: 381, które następnie wedle rezolucyi tegoż c.k. Urzędu górniczego z dnia 27 kwietnia 1883 P: 299 na Spółkę właścicieli Truskawca przepisane zostały;

h) z wyłączności górniczych zamówionych przez Modesta Maryjańskiego wedle potwierdzeń c.k. Urzędu górniczego okręgowego we Lwowie z dnia 25 kwietnia 1881 P: 393, P: 394, P: 395, P: 396, P: 397, P: 398, P: 399, P: 400 i P: 401, które następnie wedle rezolucyi tegoż c.k. Urzędu górniczego z dnia 24 kwietnia 1883 P: 299 na Spółkę właścicieli Truskawca przepisane zostały;

i) z wyłączności górniczych zamówionych przez Modesta Maryjańskiego wedle potwierdzeń c.k.

Urzędu górniczego okręgowego we Lwowie z dnia 3 maja 1881 P: 431 i P: 432, które następnie wedle rezolucyi tegoż c.k. Urzędu górniczego z dnia 24 kwietnia 1883 P: 299 na Spółkę właścicieli Truskawca przepisane zostały;

j) z wyłączności górniczych zamówionych przez Modesta Maryańskiego wedle potwierdzeń c.k. Urzędu górniczego okręgowego we Lwowie z dnia 30 czerwca 1881 P: 537 i P: 538, które następnie wedle rezolucyi tegoż c.k. Urzędu górniczego z dnia 24 kwietnia 1883 P: 299 na Spółkę właścicieli Truskawca przepisane zostały;

k) z wyłączności górniczych zamówionych przez Modesta Maryańskiego wedle potwierdzeń c.k. Urzędu górniczego okręgowego we Lwowie z dnia 27 kwietnia 1882 P: 269, P: 270, P: 271 i P: 273, które następnie wedle rezolucyi tegoż c.k. Urzędu górniczego z dnia 24 kwietnia 1883 P: 299 na Spółkę właścicieli Truskawca przepisane zostały; wreszcie

l) z pozwolenia do poszukiwań górniczych udzielonego Stefanowi Glińskiemu listem szurfowym c.k. Urzędu górniczego okręgowego we Lwowie z dnia 23 kwietnia 1879 P: 283, które następnie wedle rezolucyi tegoż c.k. Urzędu górniczego z dnia 21 kwietnia 1883 P: 291 na Spółkę właścicieli Truskawca przepisane zostało, tudzież z pozwolenia do poszukiwań górniczych udzielonego Modestowi Maryańskiemu listem szurfowym c.k. Urzędu górniczego okręgowego we Lwowie z dnia 27 grudnia 1880 P: 727, które następnie wedle rezolucyi tegoż c.k. Urzędu górniczego z dnia 21 kwietnia 1883 P: 291 na Spółkę właścicieli Truskawca przepisane zostało;

4. z parcel gruntowych P.P. 2294, 2295/I, 2295/2, 2296/I, 2296/2, 2297 i 2298 w Truskawcu na Pomiarkach położonych objętych wykazem hipotecznym P: 374 księgi gruntowej dla gminy Truskawiec;

5. z parcel gruntowych P.P: 299, 2301, 2302, 2303, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313 i 2314 w Truskawcu na Pomiarkach położonych, objętych wykazem hipotecznym P: 373 księgi gruntowej dla gminy Truskawiec;

6. z parceli gruntowej P: 2304 w Truskawcu na Pomiarkach położonej, objętej wykazem hipotecznym P: 376 księgi gruntowej dla gminy Truskawiec;

7. z 300/900 niewydzielonych części parceli gruntowej P: 2300 w Truskawcu na Pomiarkach położonej, objętej wykazem hipotecznym P: 365 księgi gruntowej dla gminy Truskawiec;

8. z wszelkich na przedmiotach poszczególnionych pod 1 do 7 znajdujących się zabudowań, maszyn, pszyrządów i marzędzi o ile takowe są własnością Gwarectwa.

§.3.

Celem Gwarectwa jest eksploatawanie, przerubka i zbyt wosku ziemnego, nafty i innych bitumicznych minerałów, tudzież siarki i innych minerałówzastszeżonych.

§.4.

Siedziba Gwarectwa jest Truskawiec; siedziba Dyrekcyi i Komitetu nadzorczego jest Lwów.

II. O Kursach, parcyalach i ich właścicielach /udziałowcach/

§.5.

Majątek Gwarectwa dzieli się na 128 kuxów z których każdy jest podzielny na 10 parcyalów.

§.6.

Każdy nabywca kuxu lub parcyalu winien jest zgłosić się najpierw do c.k. urzędu gorniczego w okręgowego Drohobyczu celem wydania względnie przepisania karty udziałowej i wpisania do rejestru udziałowców w księdze Gwarectw a następnie do Dyrekcyi celem wpisania do księgi udziałowców. Jak długo przeniesienie własności kuxu względnie parcyalu w c.k. Urzędzie górniczym okręgowym celem wpisania do księgi Gwarectw niezostanie zgłoszonem, tak długo dotychczasowy w księdze Gwarectw wpisany właścicieluważanym będzie za udziałowca /§.142.u.g./.

§.7.

Każdy udziałowiec mieszkający w Galicyi obowiązany jest o swoim miejscu zamieszkania względnie o zmianie onegoż zawiadomić tak c.k. Urząd górniczy okręgowy w Drohobyczu jak też Dyrekcyę. Na wypadek niedopełnienia tego obowiązku, wszelkie zawiadomnienia odnośnego udziałowca dotyczące, ogłaszane będą na jego koszt u gazecie Lwowskiej z prawnym skutkiem doręczenia do rąk własnych /§.148.u.g./.

§.8.

Każdy udziałowiec niemieszkający w Galicyi będzie obowiązany zamianować pełnomocnika w Galicyi zamieszkałego upoważniając go do czynności prawnych w §.148 u.g. wymienionych i o tem tak c.k. Urząd górniczy okręgowy w Drohobyczu jak też Dyrekcyę zawiadomić. Na wypadek niedopełnienia tego obowiązku wszelkie zawiadomnienia odnośnego udziałowca dotyczące będą na jego koszt ogłaszane w gazecie Lwowskiej z prawnym skutkiem doręczenia do rąk własnych.

§.9.

Jak długo Gwarectwo istnieje, udziałowiec ma tylko prawo żądać rozdziału czystego zysku, niema jednak prawa żądać rozdziału majątku Gwarectwa lub też żądać rozwiązania Gwarectwa /§.139 u.g./.

§.10.

Udziałowiec odpowiada za dopłaty i za wszelkie przez Gwarectwo wobec osob trzecich przyjęte zobowiązania tylko swoim udziałem w majątku Gwarectwa /§.138 u.g./.

§.11.

Nabywca kuxu względnie parcyalu odpowiada Gwarectwu za wszelkie zaległości na nabytym kuxie względnie parcyale ciążące /§. 142 u. g.

§.12.

Uprawnionym do głosowania na walnych zgromadzeniach jest każdy udziałowiec w stosunku do ilości kuxów względnie parcyalów w księdze Gwarectw jako jego własność zapisanych.

Postanawia się jednakowoż, że jeden udziałowiec więcej jak ...głosów t.j. ... kuxów reprezentować nie może.

§.13.

Każdy udziałowiec jest uprawnionym upoważnić innego udziałowca do głosowania w jego imieniu na walnem zgromadzeniu. Jeden pełnomocnik jednak oprosz głosów własnych, więcej jak 60 głosów t.j. 6 kuxów reprezentować nie może.

§.14.

Osoby niewłasnowolne zastępuje na walnych Zgromadzeniach tychże opiekun względnie kurator; ci jednakowoż tylko wtedy uprawnieni będą do głosowania jeżeli się wykażą upoważnieniem kompetentnej c.k. Władzy nadopiekunskiej do głosowania bez zastszeżenia zatwierdzenia ze strony tejże władzy.

III. O organach Gwarectwa.

§.15.

Organami gwarectwa są:

1. Walne Zgromadzenie udziałowców,
2. Dyrekcyja,
3. Komitet nadzorcy.

A. O walnych zgromadzeniach udziałowców.

§.16.

Walnemu zgromadzeniu udziałowców jako najwyższemu organowi Gwarectwa zastrzeżone są następujące sprawy:

1. Ustanawianie rocznej dywidendy udziałowom z czystego zysku wypłacić się mającej, tudzież sumy przyznaczonej dla funduszu rezerwowanego, jak niemniej ustanawianie tantemy wypłacić się mającej z czystego zysku członków Dyrekcyi.
2. Rozporządzanie funduszem rezerwowym.
3. Ustanawianie dopłat.
4. Sprzedaż kuxów rezerwowych.
5. Zaciąganie pożyczek hipotecznych i w ogóle obciążanie nieruchomości majątku Gwarectwa.
6. Sprzedaż lub w ogóle pozbycie nieruchomości majątku gwarectwa.
7. Nabycie rzeczy nieruchomych dla Gwarectwa.
8. Wyduierzawianie kopalń lub gruntów do Gwarectwa należących.
9. Nabywanie, pozbywanie lub zaniechanie nadań górniczych, tudzież pozbywanie lub zaniechanie wyłączności górniczych.
10. Wybór Dyrekcyi i Komitetu nadzorczego.

11. Ustanawianie dyet i kosztów podróży dla członków Dyrekcyi, tudzież uchwalanie remunera-
cyi, zapomóg i emerytur dla urzędników i sług Gwarectwa.
12. Sprawdzanie rocznych rachunków i bilansu tudzież udzielanie absolutoryum Dyrekcyi.
13. Zmiana statutów.
14. Rozwiązanie Gwarectwa.

§.16.

Zwyczajnie walne Zgromadzenia mają się odbywać raz w rok w miesiącach styczniu, lutym lub marcu.

Oprocz tego przysłuża tak Dyrekcyi jak też Komitetowi nadzorczemu prawo zwołać każdego czasu nadzwyczajnie walne Zgromadzenia; wreszcie takie nadzwyczajne walne Zgromadzenie przez Dyrekcyę Gwarectwa w przeciągu 6 tygodni zwołynem być musi, jeżeli tego zażąda c.k. władza górnicza Gwarec-
two udziałowców, którzyby razem reprezentowali co najmniej 30 kuxów.

§.17.

Gdyby Dyrekcyja zaniechała zwołania zwyczajnego względnie przez c.k. Władzę górniczą lub przez dostateczną ilość udziałów żadanego nadzwyczajnego Zgromadzenia w terminie przepisany, natenczas uczyni to niezwłocznie Komitet nadzorczy.

§.18.

Walne zgromadzenie zwołuje Dyrekcyja względnie Komitet nadzorowy do Lwowa pisemnem rekomendowanym do każdego w księdze udziałowców wpisanego udziałowca wystosowanem zaproszeniem, a to tak wcześnie, ażeby od dnia rozesłania zaproszeń do dnia odbyć się mającego walnego Zgromadzenia co najmniej 4 tygodnie upłynęło. Oprosz tego ma być dzień odbyć się mającego walnego Zgromadzenia co najmniej na 2 tygodnia naprzód ogłoszonym w Gazecie Lwowskiej.

§.19.

Do zaproszeń ma być dołączony porządek dzienny poszczególniający sprawy i wnioski, które na walnem zgromadzeniu przyjdą pod obradę i uchwałę, a między innemi także wnioski pojedynczych udziałowców które przed rozesłaniem zaproszeń do wiadomości Dyrekcyi względnie Komitetu nadzor-
czego zostały pisemnie podane.

§.20.

Walnem Zgromadzeniom przewodniczy Prezes Komitetu nadzorego względnie tegoż zastępca, a w razie ich nieobecności zagaja walne Zgromadzenia.

Sekretarza do spisania protokołu walnego Zgromadzenia powołuje przewodniczący.

§.21.

Walne zgromadzenia uchwała po pszeprowadzonej dyskusyi zazwyczaj absolutną większością gło-
sów. Głosy obliczają się nie wedle ilości głosujących udziałowców, lecz wedle ilości reprezentowanych przez nich kuxów względnie parcyalów pszyczem jako jednostkę uważać należy najmniejszy możliwy udział t.j. 1/10 części kuxu.

Przewodniczący walnego Zgromadzenia głosuje zawsze, a w razie równości głosów rozstrzyga
zdanie za którym głosował przewodniczący.

Takie wnioski udziałowców, które przynajmniej ma tydzień żrzed walnem Zgromadzeniem nie zo-
stały do wiadomości Dyrekcyi, pisemnie podane, mogą być wprawdzie po wyczerpaniu porządku dzien-
nego przedmiotem dyskusyi, niemogą być jednak przedmiotem uchwały. Przanajmniej na dzień przed
walnem Zgromadzeniem winien każdy udziałowiec złożyć do rąk Dyrekcyi dokument ta legitymacyjne
t.j.: karty udziałowe i ewentualne pełnomocnictwa.

§.22.

Do kompletu walnego Zgromadzenia potrzebną jest obecność takiej ilości udziałowców, ktoraby
reprezentowała co najmniej połowę kuxów w obiegu będących.

Gdyby kompletu nie było, natenczas ma być w przeciągu czterech tygodni zwołane ponowne walne
Zgromadzenie, ktorego komplet będzie niezależnym od ilości reprezentowanych na niem kuxów, co
zaproszeniu wyraźnie zaznaczyć należy.

§.23.

Zmiana statotów sprzedaż zbędnych części nieruchomości majątku Gwarectwa i zaniechanie poje-
dynczych nadań górniczych tylko większością $\frac{3}{4}$ części reprezentowanych na walnym Zgromadzeniu
kuxów uchwaloną być może /§.154 u.g./.

§.24.

Do ważności uchwały o rozwiązaniu Gwarectwa, tudzież o sprzedaży całego zakładowego majątku Gwarectwa potrzebną jest zgodność wszystkich udziałowców, przynajmniej zgodna uchwała takiej ilości udziałowców którzyby reprezentowali $\frac{3}{4}$ części wszystkich w obiegu będących kuxów.

W tym ostatnim wypadku ważność powyższej uchwały zawisła od zatwierdzenia kompetentnej c.k. władzy górniczej /§. 155 u.g./.

§.25.

Protokół walnego Zgromadzenia ma być przez Zgromadzenie przyjęty i podpisany przez przewodniczącego i sekretarza.

B. O Dyrekcji.

§.26.

Dyrekcya składa się z trzech członków, których wybiera walne Zgromadzenie z pośród udziałowców absolutną większością głosów wedle przepisu §... obliczyć się mająca na lat 6. Z pośród wybranych członków Dyrekcji wybiera walne Zgromadzenie również absolutną większością głosów w powyższy sposób obliczyć się mająca Dyrektora naczelnego. Wybor powtorny tych samych osób po skończonej kadencji wyborczej jest dozwolony.

§.27.

Walnemu Zgromadzeniu przysłuha prawo wnieważnić każdej chwili wybór całej Dyrekcji lub pojedynczych członków i przystąpić do nowego wyboru.

§.28.

Jako legitymacya dla członków Dyrekcji służy protokół spisany na walnem Zgromadzeniu, na którem wybór został dokonany.

O dokonanych wyborach winna Dyrekcya zawiadomić niezwłocznie właściwy Urząd górniczy.

§.29.

Dyrekcya zastępuje Gwarectwo sądownie i pozasądownie i podpisuje za Gwarectwo.

§.30.

Podpis za Gwarectwo skutecznia się w ten sposób, że podpisujący do firmy Gwarectwa swe Podpisy dołączają.

Do ważności zobowiązania wobec osób trzecich, potrzeby podpisu przynajmniej dwóch członków Dyrekcji.

§.31.

Dyrekcya załatwia wszelkie sprawy Gwarectwa, które walnemu Zgromadzeniu względnie Komitetowi nadzorczemu nie zastszerzone.

§.32.

Wszczególności należą do zakresu działu Dyrekcji następujące sprawy:

1. Wykonanie uchwał walnego Zgromadzenia;
2. Główny zarząd majątku i główne kierownictwo wszelkich przedsiębiorstw Gwarectwa;
3. Przyjmowanie i odprawianie urzędników, sług i robotników dla Gwarectwa i ustanawianie ich płac;

4. Wydawanie tymże instrukcji, wskazówek i wozkazów;
5. Zawierania imieniem Gwarectwa wszelkich umów;

W sprawach walnemu Zgromadzeniu zastszerzonych, zawieranie takich umów tylko na podstawie uchwalonego przez walne Zgromadzenie upoważnienia lub też z zastszeżeniem następnego zatwierdzenia, ze strony walnego Zgromadzenia, nastąpić może.

6. Nabywanie, pozbywanie i obciążanie ruchomego majątku Gwarectwa.

Nabywanie, pozbywanie i obciążanie nieruchomego majątku Gwarectwa, tylko na podstawie uchwalonego przez walne Zgromadzenie upoważnienia nastąpić może.

7. Zaciąganie i spłata pożyczek imieniem Gwarectwa.

Zaciąganie pożyczek hipotecznych tylko na podstawie uchwalonego przez Zgromadzenie upoważnienia nastąpić może.

8. Wystawianie, akceptowanie i żyrowanie wexli imieniem Gwarectwa.

9. Udzielanie kredytu imieniem Gwarectwa.

10. Nabywanie wyłączności górniczych.

Pozbywanie lub zanichanie wyłączności górniczych, tudzież nabywanie, pozbywanie lub zanichanie nadać górniczych tylko na podstawie uchwalonego przez walne Zgromadzenia upoważnienia nastąpić może.

11. Prowadzenie sporów imieniem Gwarectwa. Wskazywanie, odkazywanie, przymywanie i wykonywanie przysiąg imieniem Gwarectwa, tudzież zawieranie sądowych.

O ile ugoda sądowa dotyczyćby praw, którymi po myśli § ... tylko walne Zgromadzenie ważne dysponować może, zawarcie takiej ugody tylko na podstawie upoważnienia walnego Zgromadzenia mogłoby nastąpić.

12. Zestawianie rocznych rachunków, bilansu i inwentarza Gwarectwa.

§.33.

Dyrekcya ma obowiązek starać się o dokładne i jasne ksiązkowanie tudzież o bezpieczne i odpowiedzialne przechowanie gotówki, kasy i dokumentów Gwarectwa.

§.34.

Dyrekcya załatwia swe czynności na posiedzeniach pod przewodnictwem Naczelnego Dyrektora.

Mniej ważne lub nagle sprawy także obiegowo załatwiane być mogą.

Do ważności uchwał względnie decyzji Dyrekcyi potrzebną jest zgodność dwóch członków Dyrekcyi.

§.35.

Za wszelką przez złą wolę lub niedbałość Gwarectwu wyrządzoną szkodę odpowiadają członkowie Dyrekcyi, którzy takową zawinili, osobiście i solidarnie.

§.36.

Członkowie Dyrekcyi pobierać będą na sprawowanie swych czynności tantijemę z czystego zysku, której wysokość oznaczy z końcem każdego roku walne Zgromadzenie.

Oprocz tegouchwali walne Zgromadzenie.

Oprocz tego uchwali Zgromadzenie dyety i kosztu podróży przez członków Dyrekcyi pobierać się mające.

C. O Komitecie nadzorczym.

§.37.

Komitet nadzorczy składa się z czterech członków, których wybiera walne Zgromadzenie z pośród udziałowców absolutną większością głosów wedle przepisu § ... obliczyć się mającą na lat trzy.

Wybieralnym jest każdy udziałowiec z wyjątkiem członków Dyrekcyi.

Wybór powtórny tych samych osób po skończonej kadencji wyborczej jest dozwolony.

§.38.

Walnemu Zgromadzeniu przysługują prawo unieważnić każdej chwili wybór całego Komitetu nadzorczego lub pojedynczych członków i przystąpić do nowego wyboru.

§.39.

Jako legitymacya dla członków Komitetu nadzorczego służy protokół spisany na walnem Zgromadzeniu, na którym wybór został dokonany.

§.40.

Komitet nadzorczy wybiera z pośród siebie prezesa, tegoż zastępcę i sekretarza i załatwia swe czynności na posiedzeniach pod przewodnictwem prezesa lub tegoż zastępcy co najmniej raz na 3 miesiące odbywać się mających.

Do kompletu wymagana jest obecność co najmniej trzech członków. Uchwały zapadają absolutną większością głosów obecnych na posiedzeniu członków.

§.41.

Posiedzenia Komitetu nadzorowego zwołuje i przewodniczy na takowych prezes a w razie przeszkody tegoż zastępca.

Protokola posiedzeń podpisują wszyscy obecni na posiedzeniu członkowie.

§.42.

Komitet nadzorczy czuwa nad czynnościami Dyrekcyi i jest uprawniony wglądać w tym celu każdego czasu w książki i papiery, przedsiębiorać szkona kasy, a w razie wykrytych nieporządków, zarządzić środki zaradcze.

Dyrekcja jest obowiązana udzielać Komitetowi nadzorczemu wszelkich żądanych wyjaśnień.

§.43.

Komitet nadzorczy jest uprawniony zasuspendować w urzędowaniu aż do zatwierdzenia walnego Zgromadzenia całą Dyrekcyję lub też pojedynczych członków tejże, winien jednak w takim razie zwołać niezwłocznie a najpóźniej do czterech tygodni walne Zgromadzenie, a zarazem zamianować natychmiast tymczasowych zastępców dla zasuspendowanych członków Dyrekcyi i o tem zawiadomić niezwłocznie c.k. Urząd górniczy. Takimi zastępcami mogą być zamianowani tylko udziałowcy z wyłączeniem jednak członków Komitetu nadzorowego,

§.44.

W razie wystąpienia lub śmierci którego z członków Dyrekcyi, obowiązany jest Komitet nadzorczy zamianować na czas aż do najbliższego walnego Zgromadzenia zastępcę onegoż i o tem niezwłocznie c.k. Urząd górniczy zawiadomić.

§.45.

Komitet nadzorczy obowiązany jest sprawdzać kwartalne wykazy przez Dyrekcyję składać się mające, a przytem badać dokładnie stan i tok spraw Gwarectwa.

Wszczegółności obowiązany Komitet nadzorczy sprawdzać dokładnie bilans i rachunki roczne przez Dyrekcyję składać się mające i przedkładać walnemu Zgromadzeniu wnioski co do udzielenia absolutorium Dyrekcyi, co do udzielenia absolutorium Dyrekcyi, co do kwoty czystego zysku funduszu rezerwowemu przypisać mającej, co do tantiemy przyznać się mającej członkom Dyrekcyi, co do dywidendy udziałowcom wypłacić się mającej względnie co do pokrycia astrat.

§.46.

Członkowie Komitetu nadzorczego sprawują swe czynności bezpłatnie.

Tylko koszta podróży i inne wydatki gotowe zwracane będą członkom Komitetu nadzorczego przez kasę Gwarectwa za asygnacjami Prezesa Komitetu lub tegoż Zastępcy.

V. O bilansie i rachunkach rocznych.

§.47.

Rok administracyjny zaczyna się dnia 1 stycznia i kończy się dnia 31 Grudnia każdego roku.

§.48.

Zamknięcie rachunków rocznych obowiązany Dyrekcyja przedłożyć Komitetowi nadzorczemu najpóźniej w przeciągu sześciu tygodni po upływie roku.

§.49.

Przedłożenie rachunkowe ma zawierać:

1. Wszelkie przychody i rozchody kasy według rubryk w książkowaniu przyjętych.
2. Rachunek strat i zysku.
3. Bilans o stanie majątku Gwarectwa z końcem roku.
4. Spis udziałowców z końcem roku zawierający imię i nazwisko każdego udziałowca, tudzież ilość kuxów względnie parciałów jako własnością będących.

§.50.

Przynajmniej na dni przed zebraniem walnego Zgromadzenia obowiązany Komitet nadzorczy wyłożyć sprawdzone rachunki w lokalu w zaproszeniach wymienić się mającym, a tak samo protokoła odbytych przez tenże Komitet posiedzeń.

VI. O kuxach rezerwowych, o funduszu rezerwowym i o dopłatach.

§.51.

Ponieważ wedle oświadczenia z daty ... założyciele Gwarectwa ... kuxów i ... parciałów pozostawili do dyspozycji Gwarectwa, więc sprzedaż tych rezerwowych kuxów i parciałów będzie przez walne Zgromadzenie uchwalana dla uzyskania funduszu, bądź to na opłatę obciążających majątek Gwarec-

тва ciężarów, na rozszczenie przedsiębiorstw Gwarectwa i t.d. bądź też na pokrycie strat, któreby nie mogły być pokryte zyskami roku w którym powstały, o ile by te straty w funduszu rezerwowym nie znalazły pokrycia.

§.52.

Fundusz rezerwowy tworzy się w ten sposób, że z końcem każdego roku walne Zgromadzenie pewną część czystego zysku przesnacza dla tego funduszu i ma być lokowany w papierach wartościowych mających pupilarne bezpieczeństwo.

§.53.

Straty niepokryte funduszem rezerwowym i o ile by ma na pokrycie takowych przez walne Zgromadzenie sprzedaż kuxów rezerwowych nie została uchwalona, zostaną pokryte przez dopłaty.

§.54.

Dopłaty mogą być przez walne Zgromadzenie uchwalone także dla uzyskania funduszu na cele Gwarectwa potrzebnego, jednakowoż dopiero wtenczas, jeżeliby już wszystkie kuxy rezerwowe będą sprzedane, lub sprzedaż takowych byłaby niemożliwą.

§.55.

Dopłaty winne być przez udziałowców wiszczone w sposób i w czasie Walne Zgromadzenie uchwalony. Względem rozpisania i ściągnięcia dopłat przez walne Zgromadzenie uchwalonych, zastosuję się Dyrekcyja do przepisów ustawy górniczej.

VII. O rozwiązaniu Gwarectwa.

§.56.

Rozwiązanie Gwarectwa może nastąpić:

1. Wskutek uchwały walnego Zgromadzenia.
2. Wskutek otwarcia konkursu do majątku Gwarectwa.

§.57.

W wypadku u §.56. u wstępie 1.przewidzianym dotychczasowa Dyrekcyja lub też osobno przez walne Zgromadzenie zamianowani likwidatorowie przeprowadza likwidacye majątku Gwarectwa.

§.58.

Nadwyżka jaka pozostanie po zaspokojeniu pasywów ma być rosdieloną między udziałowców u stosunku do ich udziałów.

§.59.

Projekt rozdziału i w ogóle rachunek likwidacyi ma być sprawdzony i zatwierdzony przez dotychczasowy Komitet nadzorczy.

Джерело: Відділ рукописів Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. – Ф. 103. – Спр. 804. – Ч. 1. – Арк. 23–36. Копія.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2017 р.

Володимир ГАЛИК,

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії, докторант Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) galykvol@ukr.net

ЛИСТИ ДО ІВАНА ФРАНКА ІЗ ПОШТОВИХ СКРИНЬОК ДРОГОБИЧА, ТРУСКАВЦЯ І БОРИСЛАВА ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ЖИТТЯ ТА БАГАТОГРАННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧЕНОГО

У запропонованій статті пропонується системний аналіз листів до Івана Франка, які відправлялися йому із поштових скриньок Дрогобича, Трускавця та Борислава. Встановлено, що з Дрогобича І. Франко отримав 66 листів; із Трускавця – 8; із Борислава – 18. Всю кореспонденцію до Івана Франка із вище окреслених міст погруповано на основі соціальної приналежності авторів та зроблено узагальнення їх змістовного наповнення. В результаті змістовного аналізу збереженої Франкової епістолярної спадщини із Дрогобича, Трускавця та Борислава визначено, що ці унікальні першоджерела, у повній мірі дають змогу реконструювати та глибше дослідити малознані факти не лише з життя та історико-краєзнавчої, етнографічно-фольклорної і дослідницької діяльності Івана Франка, а також докладніше ознайомитися з багатоманітним соціальним місцевим складом міст та їх гостей, видами діяльності дописувачів, малознаними біографічними фактами Франкового життя та його адресантів, які в свій час спілкувалися з вченим та внесли певний штрих в формування його поглядів, переконань тощо.

Ключові слова: Іван Франко, Дрогобич, Трускавець, Борислав, поштова скринька, листи, листування, кореспонденти, епістолярні джерела.

Лит. 39.

Volodymyr HALYK,

PhD (History), Assistant Professor of World History,
Doctoral Department of Drohobych Ivan Franko State
Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) galykvol@ukr.net

LETTERS TO IVAN FRANKO FROM POSTBOXES OF DROHOBYCH, TRUSKAVETS AND BORYSLAV AS A SOURCE OF RESEARCH OF THE LIFE AND MULTIFACETED ACTIVITIES OF THE SCIENTIST

The suggested article offers a systematic analysis of letters to Ivan Franko which were sent to him from the postboxes of Drohobych, Truskavets and Boryslav. It is established that Franko received 66 letters from Drohobych, 8 – from Truskavets and 18 letters from Boryslav. All the correspondence to Ivan Franko from the above-mentioned towns is classified on the basis of social belonging of the authors and generalization of their contents is made.

Concerning the letters from Drohobych we single out five groups: the first group consists of the letters that Ivan Franko received from relatives; the second group consists of the letters from Drohobych lawyers; the third group includes the letters written by educators, public and cultural figures; the letters from the next group are from teachers and students of Drohobych grammar school; the fifth group includes the letters from literary critics, journalists and priests. The letters from Truskavets are grouped into one unit as only representatives of cultural, educational and public intelligentsia which was not local belonged to correspondents. Similar is the situation with the letters that Franko received from Boryslav – all senders were from cultural, educational and technical circle of contemporary intelligentsia.

As a result of the detailed analysis of Ivan Franko's epistolary heritage from Drohobych, Truskavets and Boryslav we determine that these unique sources enable us to reconstruct and research the little known facts not only from the life and local historic, ethnographic, folklore and research activity of Ivan Franko but also to find out more about diverse social local composition of towns and their visitors, senders' occupation and unknown biographical facts of Ivan Franko's life and his addressees who used to communicate with the scientist and made a contribution into the formation of his opinions, beliefs etc

Key words: Ivan Franko, Drohobych, Truskavets, Boryslav, postbox, letters, correspondence, correspondents, epistolary sources.

Ref. 39.

Владимир ГАЛЫК,

кандидат исторических наук, доцент кафедры всемирной истории, докторант
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко
(Украина, Дрогобыч) galykvol@ukr.net

ПИСЬМА К ИВАНУ ФРАНКО С ПОЧТОВЫХ ЯЩИКОВ ДРОГОБЫЧА, ТРУСКАВЦА И БОРЫСЛАВА КАК ИСТОЧНИК К ИЗУЧЕНИЮ ЖИЗНИ И МНОГОГРАННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧЕНОГО

В предлагаемой статье подается системный анализ писем Ивана Франко, которые отправлялись ему из почтовых ящиков Дрогобича, Трускавца и Борислава. Установлено, что из Дрогобича И. Франко получил 66 писем; из Трускавца – 8; из Борислава – 18. Вся корреспонденция к Ивану Франко с выше обозначенных городов сгруппировано на основе социальной принадлежности авторов и сделано обобщение их содержательного наполнения. В результате содержательного анализа эпистолярного наследия из Дрогобича, Трускавца и Борислава до И. Франко определено, что эти уникальные первоисточники, в полной мере позволяют реконструировать и глубже исследовать малоизвестные факты не только из жизни и историко-краеведческой, этнографическо-фольклорной и исследовательской деятельности Ивана Франко, а также подробнее ознакомиться с многообразным социальным местным составом городов и их гостей, видами деятельности корреспондентов, малоизвестными биографическими фактами из жизни И. Франко и его адресантов, которые в свое время общались с ученым и внесли определенный штрих в формирование его взглядов, убеждений и тому подобное.

Ключевые слова: Иван Франко, Дрогобыч, Трускавец, Борислав, почтовый ящик, письма, переписка, корреспонденты, эпистолярные источники.

Лит. 39.

Постановка проблеми. Нині помітним є неабиякий інтерес до вивчення такого комплексу джерел як приватне листування. І це не дивно, адже документи такого роду наповнені інформацією про окремі факти із життя і діяльності того чи іншого адресанта чи адресата, котра подається не у сухому вигляді, а через неповторне особистісне сприйняття дописувача чи відписувача. Саме через призму свого особистісного бачення, через аналітичну чи емоційну оцінку, будь-який автор листа стисло або широко описує ту чи іншу подію, виокремлює окремі штрихи свого життя і діяльності, подає аналіз побаченого, почутого тощо.

В цьому плані актуальним на наш погляд вбачається прискіпливе вивчення епістолярної спадщини саме Івана Франка, а особливо листів до нього від широкого кола дописувачів. З огляду на це, нашу увагу привертають кореспонденції, які І. Франко отримав із поштових скриньок Дрогобича, Трускавця та Борислава. Ці унікальні епістолярні джерела передусім дають нам змогу реконструювати та дослідити малознані факти не лише з життя та історико-краєзнавчої, етнографічно-фольклорної і дослідницької діяльності Івана Франка, а також докладніше ознайомитися з багатоманітним соціальним складом міст Дрогобича, Трускавця, Борислава Франкового часу, видами діяльності дописувачів, малознаними біографічними фактами особистого життя тих чи інших кореспондентів, які в свій час спілкувалися з вченим та внесли певний штрих в формування його поглядів, переконань тощо.

Побіжно зазначимо, що оригінали всіх листів, які Франкові відправлялися із поштових скриньок Дрогобича, Трускавця та Борислава перебувають на збереженні у відділі рукописних фондів та текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (далі – І. Л.) в фонді 3 «Іван Франко», який є одним із найбільших за кількістю архівних матеріалів (понад 5 тисяч справ). Зазначимо, що фонд І. Франка складають не тільки епістолярні джерела, а й автографи його художніх творів, статей і наукових розвідок; тут міститься велика колекція давніх рукописів, історичних та етнографічних документів, фольклорних записів, а також рукописи багатьох інших письменників і діячів культури, над якими працював І. Франко як редактор [36, 15].

Аналіз досліджень. Чи не перші кроки у напрямку введення листів до Івана Франка у широке коло франкознавчої науки, які відправлялися йому із Дрогобича, Трускавця й Борислава, у Незалежній Україні, почали робитися ще з 1996 р. Саме у цьому році побачило світ видання віршів у прозі, статей, спогадів та листів Уляни Кравченко під назвою «Пам'яті друга», де було розміщено першодрук її листів до Івана Франка із Трускавця, один із яких був опублікований дещо раніше [26].

У 1998 р. Р. Горак опублікував окремі листи С. Коваліва до Івана Франка, які той надсилав йому із поштової скриньки Борислава [21]. Згодом, у 2003 р. було вперше надруковано ще один лист С. Коваліва до І. Франка, який був відправлений йому також із Борислава 8 вересня 1903 р. [24]. Фактично, починаючи уже із перших років ХХІ ст. дослідники-франкознавці стали активно «атакувати» маловивчену епістолярну спадщину Івана Франка.

Так, львівські дослідники – здебільшого співробітники Музею Івана Франка у Львові, – такі як Р. Горак, Л. Чернишенко, І. Горак, О. Звір, С. Вівчар та інші опублікували та прокоментували вибрані кореспонденції з Дрогобича до Івана Франка на сторінках «Наукового вісника Музею Івана Франка у Львові» [2; 19; 20; 37]. Побіжно зазначимо, що прямо чи опосередковано, низка дослідників-франкознавців зверталися до вище окресленої епістолярної спадщини Івана Франка, матеріали якої використовувалися у їх франкознавчих дослідженнях (з-поміж таких хочемо виокремити Я. Грицака [22], Б. Якимовича [38; 39], М. Шалату [23]).

Невдовзі, саме завдяки проекту знаного історика Я. Грицака та результату праці багатьох колег-однодумців було зроблено цифрову фотокопію всіх листів до Івана Франка, які оприлюднено в мережі «Internet» [27]. Це в свою чергу дає можливість багатьом франкознавцям вельми спрощено користуватися даними епістолярними матеріалами й відповідно займатися їх вивченням. Саме це й спонукало автора статті ще у 2011 р. відібрати, вивчити, опублікувати та прокоментувати всі листи до Івана Франка, які були відправлені йому з Дрогобича [1]. Паралельно, за певний період часу, було опубліковано низку франкознавчих досліджень, у яких більш ширше, проаналізовано змістовну канву листів до Івана Франка, надісланих йому із Дрогобича [4–7; 9; 12–17;]. Поряд було введено до наукового обігу і матеріали листів, які відправлялися Івану Франку із поштової скриньки Трускавця [8; 10–11; 18]. Окремим аспектом попали у сферу наукових зацікавлень Франкові листи з Борислава [3]. Загалом, при їх подальшому прискіпливому вивченні із нарізкою контекстів було простежено та доповнено, а подекуди й вперше, – заповнено існуючі біографічні прогалини, визначено малознані аспекти із діяльності Івана Франка та його дописувачів, простежено і подано аналіз їх дво- та багатосторонніх зв'язків, виокремлено й представлено особливості Франкових відносин та співробітництва з окремими кореспондентами.

Метою запропонованої статті є системний аналіз Франкових кореспонденцій, які відправлялися йому із місцевих пошт Дрогобича, Трускавця та Борислава. Відповідно до мети, формулюємо наступне завдання: згрупувати всю збережену кореспонденцію до Івана Франка із вище окреслених міст через призму соціальної приналежності авторів і на основі цього зробити узагальнення їх змістовного наповнення.

Виклад основного матеріалу. Листи із Дрогобича. Сьогодні є відомими шістдесят шість листів, які адресовані Івану Франку з поштової скриньки Дрогобича. Усі виокремлені нами листи є тематично близькими, проте за соціальним статусом авторів їх можна умовно розділити на кілька груп.

Перша група – це листи, які отримував Іван Франко від родичів (вітчима Григорія Гаврилика (3 листи), дружини Ольги Франко (1 лист), брата Онуфрія Франка (2 листи) та племінників Григорія (2 листи) та Івана Франків (4 листи) – синів Захара Франка). За змістом вони є співзвучними, тобто всі адресати зверталися до вченого за порадами та допомогою. На жаль, не збереглося листів-відповідей від Івана Франка, але ми можемо з упевненістю стверджувати, що Іван Франко не був байдужим до родинних проблем і часто допомагав своїй родині (і не лише родині), як був у змозі [Див. докладніше про це у: 1, 64–80; 17; 20; 37].

Другу групу складають листи від дрогобицьких юристів (адвокатів Саля Гайнсберга (1 лист), Ісаака Тігермана (2 листи), Ізидора Ляутербаха (6 листів), суддів Володимира Йойка

(1 лист), Івана Тимочка (2 листи), адвоката та перекладача Володимира Кобрини (7 листів). Із змісту цього блоку листів видно, що дрогобицькі юристи допомагали розв'язувати конфліктні проблеми родини Івана Франка. Як бачимо, окрім фахової діяльності, адвокати та судді проводили культурно-просвітницьку роботу. Зокрема із листа судді І. Тимочка дізнаємося, що він займався постановкою вистави Франкового твору «Сон Князя Святослава» в Дрогобичі, а з листів В. Кобрини – про його переклад Франкових «Мойсея», «Каменярів», «Лиса Микити» на польською мовою та, зокрема, про видання польською мовою «Мойсея» [Див. докладніше про це у: 1, 82–113; 7; 15; 16; 19].

У третю групу, входять листи, авторами яких є освітяни та громадсько-культурні діячі (освітянин Жегота Дашко (Ігнацій Дашинський) (2 листи), громадсько-політичний діяч Атанас Мельник (3 листи), власник книгарні Ф. Щепанський (2 листи), книгар Віктор Унгар (1 лист), громадсько-політичний діяч Ксенофонт Охримович (1 лист), суспільно-політичний діяч Антін Березінський (1 лист), польський драматичний актор Адольф Валек-Валевський (1 лист), філософ Володимир Левинський (1 лист), просвітяни з Ясениці Сільної Яків Олексюк, Василь Сторонський, Іван Яцулак (1 лист), радикал Жигмонт Бичинський (2 листи), громадський діяч Михайло Губчак (1 лист), освітянин, приятель Івана Франка зі студентських років Іван Кобилицький (2 листи).

Цей блок листів до вченого характеризується різною тематикою. Ключовою була тема купівлі житла Іваном Франком в Дрогобичі або на його околицях. На менш важливими виступали проблеми культурно-просвітницького та політичного життя в Дрогобичі. У цьому контексті особливо заслуговує на увагу лист В. Левинського до Івана Франка, у якому розповідається про діяльність студентського товариства в стінах Дрогобицької гімназії, яке активізувало радикальний рух. Важливе місце посідають листи, які окреслюють співпрацю І. Франка з редакцією «*Kurjer Drohobzcki*»/«*Nowy Kurjer Drohobzcki*», «*Проствітою*» та відображають ряд аспектів його редакторської роботи [Див. докладніше про це у: 1, 116–152; 2; 9; 12; 16].

Наступну групу формують листи вчителів та учнів Дрогобицької гімназії (учня гімназії Миколи Батюка (1 лист), вчителя гімназії Григорія Величка (1 лист), вчителя Василя Ратальського (3 листи), завідувача відділу «*Кружка імені Івана Франка*» Терницького (1 лист). Ця група листів, на відміну від попередніх, є невеликою. Проте досить цінну інформацію подають нам листи В. Ратальського, зокрема в одному із листів вказується про приїзд Івана Франка у Дрогобич для читання своєї поеми «*Мойсей*». Також у листі від О. Думіна за підписом Терницького дізнаємося, що у свій час Іван Франко заснував у Дрогобицькій гімназії «*Кружок імені Івана Франка*» [Див. докладніше про це у: 1, 154–163; 4; 23].

Остання, п'ята група, включає листи від літературознавців, журналістів та священиків (греко-католицького священика Івана Чапельського (1 лист), поетеси Олени Грицай (1 лист), журналіста «*Gazety Naddniestrzańskiej*» Адольфа Інлендера (1 лист), редактора «*Gazety Naddniestrzańskiej*» Едмунта Солецького (2 листи), літературознавця Юліана Яворського (4 листи), священика Кміта Полієвкта (1 лист) та невідомого автора (1 лист). Зміст листів цього блоку не менш цікавий від попередніх. Цікавими є кореспонденції некорінного дрогобичанина Едмунда Леона Остої Солецького. З його іменем пов'язана історія найдавніших архітектурних пам'яток міста (керував реставраційними роботами у церкві Святого Юра та парафіяльному костелі). Е. Л. Солецьким започатковано та очолено редакцію політично-економічного й демократичного місцевого часопису «*Gazeta Naddniestrzańska*», який виступав голосом соціал-національної опозиції і обстоював освітньо-культурні права насамперед українців й поляків тощо. Привертають увагу й листи Ю. Яворського, який намагався через свою діяльність згуртувати представників різних політичних течій [Див. докладніше про це у: 1, 166–190; 5; 6; 13].

Отже, відправлені І. Франкові листи із Дрогобича, дають змогу реконструювати та більш глибоко вивчити малознані факти із життя, історико-краєзнавчої, етнографічно-фольклорної та дослідницької діяльності Івана Франка. Одночасно, їх змістовна наповненість прислужується для ознайомлення із соціальним місцевим складом. Збережені Франкові листи із поштової скриньки Дрогобича, ознайомлюють нас із видами діяльності дописувачів, малознаними

біографічними фактами І. Франка та його кореспондентів, котрі вели з ним переписку, а також прямо чи опосередковано долучилися до формування Франкових поглядів, переконань і т. д.

Листи із Трускавця. Із поштової скриньки Трускавця Іван Франко отримав не багато – 8 кореспонденцій. Першою Франковою кореспонденткою була учителькою за фахом – поетесою за покликанням, творчість якої розвивалася під впливом Івана Франка – Юлія Шнайдер, яка більш відома як Уляна Кравченко (*3 листи*).

Хронологічно, згадане листування охоплює період літа 1894 р. Перший лист від У. Кравченко з Трускавця Іван Франко отримав від 28 липня 1894 р., коли вона саме працювала у Сілецькій школі. Разом з листом вчений отримує статтю її чоловіка, яку він має помістити на шпальтах польськомовної газети «*Kurjer Lwowski*» та кілька її віршів, які мають увійти до часопису «*Зоря*» [10, 29–30; 11, 533; 35, 371].

Через три дні – 7 серпня 1894 р. – Іван Франко знову отримує лист від У. Кравченко з Трускавця, у якому авторка дякує за швидку відповідь та насилає вченому додаток до попередньої кореспонденції. Далі мова йде про роботу над якою працює поетеса. В кінці листа У. Кравченко пише, що надсилає І. Франку вірші для публікації у журналі «Житє і Слово» [10, 30; 11, 533; 26, 196–197; 35, 389–392].

Останній лист від У. Кравченко, який адресувався І. Франку з Трускавця, він отримав 9 серпня 1894 р. У ньому авторка надає вченому перелік поезій, які вона для нього залишала та просить у вченого вибачення за те що докучає йому із своїми листами [10, 30; 11, 533–534; 26, 197–198; 35, 397–398]. Наступні листи до І. Франка від У. Кравченко надходили із поштової скриньки Сільця, Бібрки та інших місцевостей Львівщини [10; 11, 533–534; 26].

Цього ж, 1894 р., І. Франко отримує лист від Станіслава Рамулта, який датований 8 серпнем і відправлений з поштової скриньки Трускавця. Нажаль, про діяльність автора не маємо інформації, проте із листа видно, що він, очевидно, відпочивав у Трускавці в «купельовому» закладі на вілі Ковалівка. Автор пише, що зазнав критики на свою діяльність з боку Н. Рафамса у збірнику статей під назвою «*На захист правди*». Знаючи тільки кінцеві публікації, автор листа просить вченого надіслати йому наступне: «...потребую конче два чисті зошити, про висилання яких мені Вас прошу. Потрібні мені: 1) останній, тобто найсвіжіший і 2) третій або четвертий в якому знаходиться моя відповідь на рецензію Каровіча» [11, 534; 32].

Ще один лист із Трускавця І. Франко отримав від 17 червня 1901 р. від Андрія Качали. Знаємо, що Андрій Теодорович Качала народився 28 серпня 1830 р. у м. Філеїв (тепер с. Липівка Рогатинського р-ну Івано-Франківської області). За фахом – священик, проте активно займався громадсько-освітньою діяльністю та меценатством. У своєму листі до І. Франка автор пише, що читаючи газету «Діло» у Трускавці ознайомився з уміщеною в ній відозвою про видання творів Ю. Федьковича. Далі А. Качала повідомляє: «знайдеся либонь у мене «Новобраньчик» але не автограф а копія писана рукою [тобто] Євгенія Телиховського. Єст у мене также перевід слези Олекси Заклинського по смерти жени тогож на німецькій язык з рук о[тця] Івана Ливицького, пароха в Добромірці, коло Збаражи» [11, 534–535; 28]. Після повернення з Трускавця, автор обіцяє переслати І. Франку вище згадані праці, а також радить, щоб вчений звернувся до Івана Левицького, оскільки він був у близьких відносинах із Ю. Федьковичем коли священикував в Довгополі на Буковині і може мати більше відомостей про нього та можливо навіть і літературні листи [11, 534–535].

Варта також уваги і листівка-привітання з Трускавця, яку І. Франко отримав за підписом Северина Борачка (поряд із автографом С. Борачка розміщені підписи ще трьох осіб, імена яких не вдалося відчитати) від 12 вересня 1905. р. [Див.: 30]. Окрім листа з Трускавця, знаємо ще про існування трьох ранішніх листів від Северина Борачка до І. Франка [Див. про це у: 11, 535–536].

Цікавою постаттю є останній адресат до Івана Франка із Трускавця – Онуфрій Пашук, відомий як перекладач, видавець та культурно-освітній діяч. Окрім листів з Трускавця (чотири листи), [Див.: 29], О. Пашук відправляв їх і з інших місцевостей – по одному з Корчіва і Буркута (Жаб'є), два з Ясенова Горішнього, сім із Львова та п'ять із Скориків. Таким чином епістолярна спадщина О. Пашука до Івана Франка налічує двадцять одиниць кореспонденції [Див.: 11, 536–539; 18]. Із листів до І. Франка, які О. Пашук надсилав з Трускавця, дізнаємося, що

протягом 1905 р. О. Пашук проходив лікування у цьому місті і потребував на це певних коштів. Оскільки, обсяг зобов'язань, які він взяв на себе щодо перекладів для видань Українсько-руської Видавничої Спілки, був таким значним, що перекладач просив І. Франка, як одного з керівників цього видавництва, владнати його фінансові справи, надіславши йому у Трускавець задатком за роботу 50 золотих ринських [Див.: 29, Арк. 285]. Про це мова йде також і в поштовій листівці від 12 вересня 1905 р., яку автор теж відправив з поштової скриньки Трускавця [Див.: 29, Арк. 287]. Як видно з наступного листа, який І. Франко отримав від О. Пашука від 17 вересня 1905 р., вчений виконав прохання автора схвально, владнавши фінансові справи з одним із директорів Українсько-руської Видавничої Спілки Денисом Лукіяновичем [Див.: 29, 289–291]. Це в свою чергу дало можливість молодому перекладачеві поправити здоров'я та продовжувати дальшу працю.

Останній лист з Трускавця О. Пашука до І. Франка був відправлений 30 травня 1906 р. У ньому автор повідомляє вченого, що «...лист сей пишу до Вас з Трускавця. Я приїхав тут недавно з Відня, де по місяці назад вертаю» [Див.: 29, 4–5] Разом із листом О. Пашук надсилає до «Літературно-наукового вістника», редактором якого був І. Франко «одноактову комедію одного з навизнатніших сучасних англійських драматургів Б. Ш. «*O man of destiny*». Се річ справді незвичайно гарно і тому надію ся, що приймете її до Вашого журналу» [Див.: 29, 2–3].

Отже, проблематика листів О. Пашука до І. Франка із Трускавця та інших місцевостей, в цілому однотипна і розкриває особливості перекладацької та видавничої діяльності як І. Франка, так і самого кореспондента. На жаль залишаються невідомими листи І. Франка до О. Пашука, які б в свою чергу дали можливість більш детально заповнити прогалини у взаємовідносинах між ними.

У підсумку до вищесказаного, акцентуємо, що зміст листів, які адресувалися І. Франку з поштової скриньки Трускавця, дають змогу більш детально висвітлити деякі біографічні відомості з життя та громадсько-політичної й наукової діяльності вченого. Зокрема, вибірково вдається простежити відносини вченого з поетесою Юлією Шнайдер (Уляною Кравченко), Станіславом Рамултом, вид діяльності якого залишається загадкою, священниками Андрієм Качалою та Северином Борачком а також із знаним перекладачем Онуфрієм Пашуком.

Листи із Борислава. Щодо Борислава, то сюжети Франкових зв'язків із містом та його інтелігенцією представлені у його листуванні з: Іваном Калиновичем (видатний український бібліограф, книгознавець, поштовий урядовець в Бориславі з 1907 – 1916 чи 1917 рр., організатор видавництва «*Всесвітня бібліотека*») – (15 листів; Стефаном Ковалівим (письменник, педагог, освітянський діяч, автор шкільних підручників, публіцист, з 1879 до 1920 р. – вчителював у місті Бориславі) – 2 листи; Станіславом Кубиком (гірничий технолог у Бориславі) – 1 лист.

Бачимо, що найбільше листів із Борислава надійшло саме від І. Калиновича. Хронологічно, це листування охоплює період від грудня 1913 р. до серпня 1915 р. Верхня межа листування пов'язана саме із початком організації у 1913 р. І. Калиновичем видавництва «*Всесвітня бібліотека*», яка стала фактично останньою книжковою серією у якій взяв участь Іван Франко [Див.: 38, 492–507]. Саме зміст збереженого листування від І. Калиновича до І. Франка проливає світло щодо Франкової участі у видавничих проектах «*Всесвітньої бібліотеки*», його порад стосовно програми видавництва та перекладацької роботи у ньому [Див.: 33].

Від С. Коваліва до І. Франка з Борислава відправлено лише два листи, які датуються 28 січня та 8 вересня 1903 р. [Див.: 34] Зміст цих листів свідчить про теплі відносини між І. Франком та С. Ковалівим, і це не дивно, адже за життя Іван Франко чимало навчив товариша, допомагав видавати його твори частонавідувався до нього погостювати до Борислава. Більш детальні спогади про взаємини Івана Франка із Стефаном Ковалівим полишив його син Юліан [Див.: 25]. Розповідав С. Ковалів у своїх листах до Франка і про своє прикре становище, важкі умови тернистої праці учителя. З цього приводу він пише І. Франкові: «*Хочу Вам пригадати ся, що ще дихаю. Тяжко стогну, щораз тяжче і гну ся під тягаром тих солодоців, дишу поволи, мов та онучарова шакапище, що єю обсіли черви і цілу живцем лоточать. Та вони, тоті галапасники, і до мене з всіх сторін лізуть, а я як можу не даю ся, замітаю на гній мітлою не розфиркую ні*

сохрани господи і кричу: «А куш! Я не злодій...» та що з того? <...> Впрочім дали Тобі жиуди перед перед 26 літами шість соток за чотири кляси, можеш і тепер за ті самі гроші служити, а ні забирай ся, бо ти нам давно сіллю в оці, ми неможемо розпорядити ся по нашому фасону на славу і хвалу ойчизни...» [Див.: 34, 139, 141].

Ще одним кореспондентом Івана Франка з Борислава був місцевий гірничий технолог Станіслав Кубик. До нас дійшов один лист від цього дописувача, котрий датується приблизно під 1895 р. Із змісту листа дізнаємося, що С. Кубик мав намір написати дещо про гірництво, бориславську нафту та земний віск, а тому просив І. Франка, як доброго знавця з окремих аспектів порушеної проблеми, допомогти з профільною літературою та на майбутнє, посприяти надрукуванню даної праці [31]. На привеликий жаль поки що не знаємо, якою була відповідь І. Франка на це прохання, адже не збереглося а ні листа-відповіді а ні інших свідчень.

Таким чином бачимо, що зміст збережених листів до І. Франка, які були надіслані йому із поштової скриньки Борислава, в деякій мірі доповнює окремі аспекти життя і багатогранної діяльності не лише І. Франка, а і його дописувачів та залишає по собі чимало нез'ясованих питань, які є актуальними для дослідників-франкознавців задля їх подальшого з'ясування.

Висновки. Підсумовуючи, скажемо, що із поштових скриньок Дрогобича, Трускавця і Борислава, Іван Франко у сумі отримав аж 92 кореспонденції. Нині ці епістолярні джерела слугують неоціненним скарбом у франкознавчій науці. Саме за їх допомогою вдається більш детально простежити особистісні стосунки Івана Франка із його кореспондентами, розуміння їх багатогранної діяльності в контексті цілого громадсько-політичного та культурного процесу у другій половині ХХ – на початку ХХ ст.

З огляду на це, перспективним на наш погляд вбачається упорядкування всієї вище окресленої Франкової епістолярної спадщини в окреме видання із збереженням правопису лексичних, морфологічних особливостей оригіналу і пунктуації та коментарями (супроводжувати змістовне наповнення листів до І. Франка розлогими (при можливості) довідками про адресанта та про згадуваних осіб, розкривати зміст подій, про які йдеться у листі, наводити бібліографічні відомості до творів, які згадуються, тощо), що слугуватиме в майбутньому ліквідацією однієї із «білих плям» сучасного франкознавства. На наш погляд, воно стане першим кроком у напрямі підготовки повного зібрання та публікації усієї знаної та незної епістолярної спадщини Івана Франка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Адресати з Дрогобича до Івана Франка / Упорядкування, передмова і коментарі Володимира Галика / Наук. ред. Леонід Тимошенко. – Дрогобич: Коло, 2011. – 308 с.
2. Вівчар С. Стосуки Івана Франка з братами Ігнацієм і Феліксом Дашинськими. Листи Ігнація Дашинського до Івана Франка / С. Вівчар // Науковий вісник музею Івана Франка у Львові. – Львів: Каменяр, 2003. – Вип. VI. – С. 138–139.
3. Галик В. Борислав і Східниця у житті та творчій спадщині Івана Франка / В. Галик // Культурна спадщина нафтової столиці Передкарпаття. Матеріали науково-практичної конференції (24–25 квітня 2017 р., Борислав-Східниця). – Львів: НВФ «Карти і Атласи», 2017. – С. 42–45.
4. Галик В. Василь Ратальський – організатор відчиту поеми «Мойсей» Івана Франка у Дрогобичі (за матеріалами двохстороннього листування) / В. Галик // Історія філософії як школа думки. Збірник на пошану професора Степана Михайловича Возняка (до 85-річчя з дня народження) / Ред. колегія: В. К. Ларіонова (головний редактор), О. Б. Гоцуляк. – Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2013. – С. 477–480.
5. Галик В. До історії взаємин та співробітництва Івана Франка з редактором «Gazety Naddniestrzańskieje» – Едмундом Леоном Солецьким (за матеріалами епістолярної спадщини) / В. Галик // Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Історія». – Дрогобич: Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2015. – Випуск тридцять шостий. – С. 59–71.
6. Галик В. Дрогобицький архітектор та редактор «Gazety Naddniestrzańskieje» Едмунд Леон Остаєв Солецький – сучасник і приятель Івана Франка (до історії взаємин й співробітництва) // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Спецвипуск III. – Дрогобич: Посвіт, 2017. – С. 68–82.

7. Галик В. Дрогобицькі юристи – кореспонденти Івана Франка / В. Галик // Збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич: Посвіт, 2012. – Вип. I. – С. 360–372.
8. Галик В. Іван Франко і Северин Борачок. До проблеми взаємин і співробітництва / В. Галик // Есхатологічна проблематика у філософії та культурі російського Срібного віку. Матеріали Міжнародної наукової конференції 2012 р. – Дрогобич: РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2012. – Вип. 18. – С. 451–457.
9. Галик В. Іван Франко та Іван Кобилицький. Реконструкція співпраці на матеріалах епістолярії / В. Галик // Fasciculi musei regionalis Brzozoviensis. – Brzozów, 2011. – Nr. 5. – S. 201–215.
10. Галик В. Іван Франко та Уляна Кравченко: до історії взаємин та співробітництва (на матеріалах двохстороннього листування) / В. Галик // Українська жінка у національному і глобальному просторі: історія, сучасність, майбутнє: збірник матеріалів I Міжнародного наукового форуму (24–25 листопада 2016 р.) / Заг. ред. С. Щудло. – Дрогобич: «Трек ЛТД», 2016. – С. 29–31.
11. Галик В. Кореспонденти Івана Франка із Трускавця / В. Галик // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич: Коло, 2012. – Вип. XVI. – С. 533–545.
12. Галик В. Листи з Дрогобича до Івана Франка від освітян та громадсько-культурних діячів / В. Галик // Нагуєвицькі читання – 2010: Цивілізаційні ідеї Івана Франка та сучасні виклики перед Україною й українством. – Дрогобич: Посвіт, 2010. – С. 4–24.
13. Галик В. Листи Юліана Яворського з села Доброгостів на Дрогобиччині до Івана Франка / В. Галик // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич: Коло, 2011. – Вип. XIV–XV. – С. 585–595.
14. Галик В. Літературознавці, журналісти та священники – кореспонденти Івана Франка з Дрогобича / В. Галик // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич: Посвіт, 2012. – Вип. 3. – С. 5–15.
15. Галик В. Польськомовний «Мойсей» Івана Франка в перекладі дрогобичанина Володимира Кобрини / В. Галик // Пограниччя Польща – Україна. Науковий щорічник. 4. – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Люблінський університет імені Марії Кюрі-Склодовської. – Дрогобич – Люблін: Коло, 2012. – С. 61–77.
16. Галик В. Польськомовні кореспонденції з Дрогобича до Івана Франка / В. Галик // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич: Посвіт, 2015. – Вип. 13. – С. 5–12.
17. Галик В. Родинні кореспонденції з Дрогобича до Івана Франка / В. Галик // Проблеми гуманітарних наук: Наукові записки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2012. – Вип. 30. Історія. – С. 169–180.
18. Галик В. Співпраця Івана Франка із Онуфрієм Пашуком (на матеріалах листів до І. Франка) / В. Галик // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич: Посвіт, 2013. – Вип. 4. – С. 4–12.
19. Горак І., Звір О. Листи Володимира Кобрини до Івана Франка / І. Горак, О. Звір // Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові. – Львів: Каменяр, 2007. – Вип. 7. – С. 260–264.
20. Горак Р. Листи родини до Івана Франка / Р. Горак // Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові. – Львів, 2000. – Вип. 1. – С. 121–209.
21. Горак Р. Стефан Ковалів: до 150-річчя від дня народж. / Р. Горак. – Трускавець, 1998. – С. 117–126.
22. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856 – 1886) / Я. Грицак. – К.: Критика, 2006. – 631 с.
23. Думін О. Історія Легіону Українських Січових Стрільців. 1914 – 1918 / О. Думін; за ред. М. Шалати. – Дрогобич: Коло, 2016. – 464 с.: 11 вкл. арк. фот., 1 арк. портр.
24. Ковалів С. Оповідання. Казки. Листи: (з недрук. спадщини) / С. Ковалів / Підгот. текстів та упорядк. М. Івасенка; наук. конс. і ред. М. Шалата. – Львів: Кобзар, 2003. – С. 166–168.
25. Ковалів Ю. Спогади про Степана Ковалева / Ю. Ковалів // Ковалів С. Вибрані оповідання. – Львів: Книжково-журнальне видавництво, 1952. – С. 23–29.
26. Кравченко У. Пам'яті друга: Вірші в прозі, статті, спогади, листи / У. Кравченко / Упоряд. і авт. вступ. ст. та прим. Г. І. Огриза. – Львів: Каменяр, 1996. – 247 с.; 4 арк. іл., 1 арк. порт.
27. Листи до Франка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://wwwv.franko.lviv.ua/istoryky/franko-letters/dbr/pidtrymka_proektu.htm.
28. [Лист від Андрія Качали до Івана Франка із Трускавця]. – І. Л. – Ф. 3. – Од. зб. 1611. – Арк. 347.
29. [Лист від Онуфрія Пашука до Івана Франка із Трускавця]. – І. Л. – Ф. 3. – Од. зб. 1633. – Арк. 285, 287, 289–291.; Од. зб. 1703. – Арк. 2–5.

30. [Лист від Северина Борачка до Івана Франка із Трускавця]. – І. Л. – Ф. 3. – Од. зб. 1628. – Арк. 255–256.
31. [Лист від Станіслава Кубика до Івана Франка із Борислава]. – І. Л. – Ф. 3. – Од. зб. 1609. – Арк. 495–497.
32. [Лист від Станіслава Рамулта до Івана Франка із Трускавця]. – І. Л. – Ф. 3. – Од. зб. 1609. – Арк. 395–396.
33. [Листи від Івана Калиновича до Івана Франка із Борислава]. – І. Л. – Ф. 3. – Од. зб. 1630. – Арк. 391, 393–394, 395, 397–398, 399, 401, 403, 405, 407–408, 409–411, 413, 415, 417, 419, 421–424, 425, 427–428, 429, 433–436; Од. зб. 1638. – Арк. 189, 191, 193, 195; Од. зб. 1690. – Арк. 001–003.
34. [Листи від Стефана Коваліва до Івана Франка із Борислава]. – І. Л. – Ф. 3. – Од. зб. 1631. – Арк. 137–138, 139–142.
35. [Листи від Уляни Кравчено до Івана Франка із Трускавця]. – І. Л. – Ф. 3. – Од. зб. 1609. – Арк. 371, 389–392, 397–398.
36. Путівник по фондах відділу рукописів Інституту літератури / НАН України. Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка, Фондація Омеляна та Тетяни Антоновичів; Підгот. В. А. Бурбела, Г. М. Бурлака, С. А. Гальченко; Відп. ред. С. А. Гальченко, М. Г. Жулинський; Заг. ред. Г. М. Бурлака. – Київ: Спадщина, 1999. – 863 с.
37. Чернишенко Л. Листи О. Хоружинської до І. Франка (1892 – 1914 рр.) / Л. Чернишенко // Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові. – Львів: Каменяр, 2003. – Вип. 3. – С. 207–208.
38. Якимович Б. Іван Франко – видавець. Книгознавчі та джерелознавчі аспекти / Б. Якимович. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 691 с.
39. Якимович Б. Іван Франко та Онуфрій Пашук: Співпраця у виданні «Універсальної бібліотеки» / Б. Якимович // Од слова путь верстаючи й до слова ...: Зб. на пошану Роксолани Петрівни Зорівчак, д-ра філол. наук, професора, заслуженого працівника освіти України. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – С. 297–313.

REFERENCES

1. Adresaty z Drohobycha do Ivana Franka / Uporiadkuvannia, peredmova i komentari Volodymyra Halyk / Nauk. red. Leonid Tymoshenko. – Drohobych: Kolo, 2011. – 308 s.
2. Vivchar S. Stosuky Ivana Franka z bratamy Ihnatsiem i Feliksom Dashynskymy. Lysty Ihnatsiia Dashynskoho do Ivana Franka / S. Vivchar // Naukovyi visnyk muzeiu Ivana Franka u Lvovi. – Lviv: Kameniar, 2003. – Vyp. VI. – S. 138–139.
3. Halyk V. Boryslav i Skhidnytsia u zhytti ta tvorchii spadshchyni Ivana Franka / V. Halyk // Kulturna spadshchyna naftovoi stolytsi Peredkarpattia. Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii (24–25 kvitnia 2017 r., Boryslav-Skhidnytsia). – Lviv: NVF «Karty i Atlasy», 2017. – S. 42–45.
4. Halyk V. Vasyl Ratskiy – orhanizator vidchytu poemu «Moisei» Ivana Franka u Drohobychi (za materialamy dvokhstoronnoho lystuvannia) / V. Halyk // Istoriia filosofii yak shkola dumky. Zbirnyk na poshanu profesora Stepana Mykhailovycha Vozniaka (do 85-richchia z dnia narodzhennia) / Red. kolehiia: V. K. Lariionova (holovnyi redaktor), O. B. Hotsuliak. – Ivano-Frankivsk: Vydavnytstvo Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stefanyka, 2013. – S. 477–480.
5. Halyk V. Do istorii vzaiemyn ta spivrobitnytstva Ivana Franka z redaktorom «Gazety Naddniestrzańskiej» – Edmundom Leonom Soletskym (za materialamy epistoliarnoi spadshchyny) / V. Halyk // Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriia «Istoriia». – Drohobych: Vydavnychiy viddil DDPU imeni Ivana Franka, 2015. – Vypusk trydtsiat shostyi. – S. 59–71.
6. Halyk V. Drohobytskyi arkhitekt ta redaktor «Gazety Naddniestrzańskiej» Edmund Leon Ostoia Soletskyi – suchasny i priiatel Ivana Franka (do istorii vzaiemyn y spivrobitnytstva) // Drohobytskyi kraieznavchyi zbirnyk. – Spetsvypusk III. – Drohobych: Posvit, 2017. – S. 68–82.
7. Halyk V. Drohobytski yurysty – korespondenty Ivana Franka / V. Halyk // Zbirnyk naukovykh prats molodykh uchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. – Drohobych: Posvit, 2012. – Vyp. I. – S. 360–372.
8. Halyk V. Ivan Franko i Severyn Borachok. Do problemy vzaiemyn i spivrobitnytstva / V. Halyk // Eskhatolohichna problematyka u filosofii ta kulturi rosiiskoho Sribnoho viku. Materialy Mizhnarodnoi naukovoii konferentsii 2012 r. – Drohobych: RVV DDPU im. I. Franka, 2012. – Vyp. 18. – S. 451–457.
9. Halyk V. Ivan Franko ta Ivan Kobyletskyi. Rekonstruktsiia spivpratsi na materialakh epistolarii / V. Halyk // Fasciculi musei regionalis Brzozoviensis. – Brzozów, 2011. – Nr. 5. – S. 201–215.
10. Halyk V. Ivan Franko ta Uliana Kravchenko: do istorii vzaiemyn ta spivrobitnytstva (na materialakh dvokhstoronnoho lystuvannia) / V. Halyk // Ukrainska zhinka u natsionalnomu i hlobalnomu prostori: istoriia,

suchasnist, maibutnie: zbirnyk materialiv I Mizhnarodnoho naukovofo forumu (24–25 lystopada 2016 r.) / Zah. red. S. Shchudlo. – Drohobych: «Trek LTD», 2016. – S. 29–31.

11. Halyk V. Korespondenty Ivana Franka iz Truskavtsia / V. Halyk // Drohobyskyi kraieznavchyi zbirnyk. – Drohobych: Kolo, 2012. – Vyp. XVI. – S. 533–545.

12. Halyk V. Lysty z Drohobycha do Ivana Franka vid osvitation ta hromadsko-kulturnykh diiachiv / V. Halyk // Nahuievyskyi chytannia – 2010: Tsyvilizatsiini idei Ivana Franka ta suchasni vyklyky pered Ukrainoiu y ukrainstvom. – Drohobych: Posvit, 2010. – S. 4–24.

13. Halyk V. Lysty Yuliana Yavorskoho z sela Dobrohostiv na Drohobychchyni do Ivana Franka / V. Halyk // Drohobyskyi kraieznavchyi zbirnyk. – Drohobych: Kolo, 2011. – Vyp. KhIV–XV. – S. 585–595.

14. Halyk V. Literaturoznavtsi, zhurnalisty ta sviashchenyky – korespondenty Ivana Franka z Drohobycha / V. Halyk // Aktualni pyttannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh uchenykh Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. – Drohobych: Posvit, 2012. – Vyp. 3. – S. 5–15.

15. Halyk V. Polskomovnyi «Moisei» Ivana Franka v perekladi drohobychanyna Volodymyra Kobryna / V. Halyk // Pohranychchia Polshcha – Ukraina. Naukovyi shchorichnyk. 4. – Drohobyskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Ivana Franka, Liublynskyi universytet imeni Marii Kiuri-Sklodovskoi. – Drohobych – Liublin: Kolo, 2012. – S. 61–77.

16. Halyk V. Polskomovni korespondentsii z Drohobycha do Ivana Franka / V. Halyk // Aktualni pyttannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. – Drohobych: Posvit, 2015. – Vyp. 13. – S. 5–12.

17. Halyk V. Rodynni korespondentsii z Drohobycha do Ivana Franka / V. Halyk // Problemy humanitarnykh nauk: Naukovi zapysky Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. – Drohobych: Redaktsiino-vydavnychiy vidil DDPU imeni Ivana Franka, 2012. – Vyp. 30. Istoriia. – S. 169–180.

18. Halyk V. Spivpratsia Ivana Franka iz Onufriiem Pashukom (na materialakh lystiv do I. Franka) / V. Halyk // Aktualni pyttannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. – Drohobych: Posvit, 2013. – Vyp. 4. – S. 4–12.

19. Horak I., Zvir O. Lysty Volodymyra Kobryna do Ivana Franka / I. Horak, O. Zvir // Naukovyi visnyk Muzeiu Ivana Franka u Lvovi. – Lviv: Kameniar, 2007. – Vyp. 7. – S. 260–264.

20. Horak R. Lysty rodyny do Ivana Franka / R. Horak // Naukovyi visnyk Muzeiu Ivana Franka u Lvovi. – Lviv, 2000. – Vyp. 1. – S. 121–209.

21. Horak R. Stefan Kovaliv: do 150-richchia vid dnia narodzh. / R. Horak. – Truskavets, 1998. – S. 117–126.

22. Hrytsak Ya. Prorok u svoii vitchyzni. Franko ta yoho spilnota (1856 – 1886) / Ya. Hrytsak. – K.: Krytyka, 2006. – 631 s.

23. Dumin O. Istoriia Lehionu Ukrainskykh Sichovykh Striltsiv. 1914 – 1918 / O. Dumin; za red. M. Shalaty. – Drohobych: Kolo, 2016. – 464 s.: 11 vkl. ark. fot., 1 ark. portr.

24. Kovaliv S. Opovidannia. Kazky. Lysty: (z nedruk. spadshchyny) / S. Kovaliv / . Pidhot. tekstiv ta uporiadk. M. Ivasenka; nauk. kons. i red. M. Shalaty. – Lviv: Kobzar, 2003. – S. 166–168.

25. Kovaliv Yu. Spohady pro Stepana Kovaleva / Yu. Kovaliv // Kovaliv S. Vybrani opovidannia. – Lviv: Knyzhkovo-zhurnalne vydavnytstvo, 1952. – S. 23–29.

26. Kravchenko U. Pamiati druha: Virshi v prozi, statti, spohady, lysty / U. Kravchenko / Uporiad. i avt. vstup. st. ta prym. H. I. Ohryza. – Lviv: Kameniar, 1996. – 247 s.; 4 ark. il., 1 ark. port.

27. Lysty do Franka. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.v.franko.lviv.ua/istoryky/franko-letters/dbr/pidtrymka_proektu.htm.

28. [Lyst vid Andriia Kachaly do Ivana Franka iz Truskavtsia]. – I. L. – F. 3. – Od. zb. 1611. – Ark. 347.

29. [Lyst vid Onufriia Pashuka do Ivana Franka iz Truskavtsia]. – I. L. – F. 3. – Od. zb. 1633. – Ark. 285, 287, 289–291.; Od. zb. 1703. – Ark. 2–5.

30. [Lyst vid Severyna Borachka do Ivana Franka iz Truskavtsia]. – I. L. – F. 3. – Od. zb. 1628. – Ark. 255–256.

31. [Lyst vid Stanislava Kubyka do Ivana Franka iz Boryslava]. – I. L. – F. 3. – Od. zb. 1609. – Ark. 495–497.

32. [Lyst vid Stanislava Ramulta do Ivana Franka iz Truskavtsia]. – I. L. – F. 3. – Od. zb. 1609. – Ark. 395–396.

33. [Lysty vid Ivana Kalynovycha do Ivana Franka iz Boryslava]. – I. L. – F. 3. – Od. zb. 1630. – Ark. 391, 393–394, 395, 397–398, 399, 401, 403, 405, 407–408, 409–411, 413, 415, 417, 419, 421–424, 425, 427–428, 429, 433–436; Od. zb. 1638. – Ark. 189, 191, 193, 195; Od. zb. 1690. – Ark. 001–003.

34. [Lysty vid Stefana Kovaliva do Ivana Franka iz Boryslava]. – I. L. – F. 3. – Od. zb. 1631. – Ark. 137–138, 139–142.

35. [Lysty vid Uliany Kravcheno do Ivana Franka iz Truskavtsia]. – I. L. – F. 3. – Od. zb. 1609. – Ark. 371, 389–392, 397–398.

36. Putivnyk po fondakh viddilu rukopysiv Instytutu literatury / NAN Ukrainy. In-t literatury im. T. H. Shevchenka, Fundatsiia Omeliana ta Tetiany Antonovychiv; Pidhot. V. A. Burbela, H. M. Burlaka, S. A. Halchenko; Vidp. red. S. A. Halchenko, M. H. Zhulynskyi; Zah. red. H. M. Burlaka. – Kyiv: Spadshchyna, 1999. – 863 s.

37. Chernyshenko L. Lysty O. Khoruzhynskoi do I. Franka (1892 – 1914 rr.) / L. Chernyshenko // Naukovyi visnyk Muzeiu Ivana Franka u Lvovi. – Lviv: Kameniar, 2003. – Vyp. 3. – S. 207–208.

38. Iakymovych B. Ivan Franko – vydavets. Knyhoznavchi ta dzhereloznavchi aspekty / B. Yakymovych. – Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU im. Ivana Franka, 2006. – 691 s.

39. Iakymovych B. Ivan Franko ta Onufrii Pashuk: Spivpratsia u vydanni «Universalnoi biblioteky» / B. Yakymovych // Od slova put verstaiuchy y do slova ...: Zb. na poshanu Roksolany Petrivny Zorivchak, d-ra filol. nauk, profesora, zasluhenoho pratsivnyka osvity Ukrainy. – Lviv: LNU im. Ivana Franka, 2007. – S. 297–313.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2017 р.

СТАНОВЛЕННЯ КУРОРТУ «ТРУСКАВЕЦЬ» (до 1939 р.)

У статті розглянуто особливості Бориславської складки внутрішньої зони Передкарпатського прогину та її стратиграфічний розріз, що складається з теригенних флішових відкладів верхньої крейди, палеоцену, еоцену й олігоцену та моласових утворень неогену. На основі невідомих і маловідомих матеріалів проаналізовано різнопланові наукові дослідження мінеральних вод околиць Трускавця. Наведено інформацію про хімічний склад мінеральних джерел. Відтворено умови започаткування та становлення курорту. Проаналізовано кількісний склад санаторіїв, пансіонатів, інших закладів тимчасового розміщення та медичного персоналу.

Ключові слова: мінеральна вода, хімічний склад, санаторій, вілла, пансіонат, медичний персонал.

Літ. 6.

Volodymyr KLAPCHUK,

PhD hab. (History), Head of the Department of Hotel, Restaurant and Resort Business at the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine, Ivano-Frankivsk) volodymyr_klapchuk@ukr.net

DEVELOPING OF THE RESORT «TRUSKAVETS» (until 1939)

The article describes the features of the Boryslav fold of the inner zone of the Precarpathian bend and its stratigraphic section that consists of terrigenous flysch sediments of the upper Cretaceous, Paleocene, Eocene, Oligocene and Neogene molasse formations. The analysis of scientific researches of diverse Truskavets mineral waters has been done on the basis of unknown and little-known materials.

For the first time the healing properties of Truskavets waters were described at the end of the XVIth century. It has been established that the official founding date of the spa resort Truskavets is 1827. In 1833 a salt-bitter source «Maria» was discovered. The use of «Naftusia», «Sofia» and other mineral sources began a bit later. Description of the resort and its waters made by the chemist and pharmacist T. Torosevych, notifications written by the doctors Maciek (1836), Koch (1842) and Unger (1843) on the therapeutic effect of Truskavets mineral waters belong to that times. In 1843 the first mud-baths were built. In the early 1870s the resort was leased to a joint-stock company and then sold to private individuals. In 1892 an inhalation room was built, so Truskavets took on a great European importance. Infrastructure was developed, new baths were built, a circular road was laid.

In 1909 the resort was connected with Lviv and later with the whole Europe by rail. In 1912 a new railway station was built. In 1913 Truskavets was awarded with the Grand Gold Medal for significant success in development and improvement of medical facilities.

During the prewar period the resort served patients and tourists in more than 1500 rooms, the prices for accommodation were 1–7 koron/day. During the interwar period the number of rooms for tourists increased three times. The rooms were classified into 4 classes of comfort.

Food service was performed by two hospital restaurants, a confectionery, a bakery, two pension cafeterias, several Jewish restaurants, grocery stores, a slaughterhouse and a butcher's shop.

Medical treatment was based on mineral waters of 8 operational sources. Half of these sources were used for bath treatment, the other half – for drinking. Significant reserves of iron sulfide-therapeutic mud were explored near Truskavets.

The resort had 6 doctors of medicine. There was also a branch of the E. Safrin's pharmacy from Drohobych. Anemia, gastrointestinal tract, rheumatism, lung diseases, asthma, diseases of the cardiovascular system, kidneys, hemorrhoids, neuralgia, sciatica, gynecological diseases were amenable to treatment.

A wellness season was divided into three periods: the first one was from 15 May to 30 June; the second one was from July 1 to the end of August; the third one was in September. The resort fee was 12 koron/person.

During the interwar period a balneological hospital, well-rooms and pavilions of mineral springs, private hotels and pensions were built in Truskavets. In 1929 the Museum of Natural History opened. Because of the absence of doctors the resort functioned in the summer and only in 1935 its year-round use began.

In 1923 the resort was visited by 6089 tourists in 1927 – by 12633, in 1931 – by 14659, in 1933 – by more than 17000 guests. Growth of the number of tourists caused new construction activities. In the middle 1930s there were 147 villas and pensions, 17 of which belonged to the I class 67 – to the II class, 63 – to the III class (including 2 houses of the IV class). 33 doctors of medicine and two dentists worked there. There were also four labs headed by doctors of medicine.

Key words: mineral water; chemical composition, resort, villa, pension, medical staff.

Ref. 6.

Владимир КЛАПЧУК,

доктор исторических наук, профессор, заведующий кафедры гостинично-ресторанного и курортного дела ГВУЗ «Прикарпатский национальный университет имени Василя Стефаныка» (Украина, Ивано-Франковск) volodymyr_klapchuk@ukr.net

СТАНОВЛЕНИЕ КУРОРТА «ТРУСКАВЕЦ» (до 1939 г.)

В статье рассмотрены особенности Бориславской складки внутренней зоны Предкарпатского прогиба и ее стратиграфический разрез, который составлен с терригенных флишевых отложений верхнего мела, палеоцена, эоцена и олигоцена, а также молассовых образований неогена. На основании неизвестных и малоизвестных материалов проанализировано разноплановые научные исследования минеральных вод окрестностей Трускавца. Наведена информация о химическом составе минеральных источников. Отображены условия создания и становления курорта. Проанализировано количественный состав санаториев, пансионатов, других заведений временного размещения и медицинского персонала.

Ключевые слова: минеральная вода, химический состав, санаторий, ви́лла, пансионат, медицинский персонал.

Лит. 6.

Постановка проблеми. Упродовж тривалого часу ведуться дискусії щодо природної і антропогенної складової зародження та функціонування курорту «Трускавець». Опубліковано низку праць, які, все ж, не мають комплексного характеру. Тому **метою статті** є відкрити природні умови формування трускавецьких мінеральних вод, антропогенні обставини започаткування і еволюції курорту. Основою публікації виступають монографії автора «Туризм і курортне господарство Галичини» та «Корисні копалини Галичини: видобування та переробка» [1; 2], доповнені новими даними.

Виклад основного матеріалу. Трускавець разом з Бориславом та околицями в геоструктурному плані розташований на лежачій складці внутрішньої зони Передкарпатського прогину вздовж лінії простягання Українських Карпат на 10 км при ширині понад 5 км. Складка насунута в північно-східному напрямі на інші структури прогину; південно-західне її крило перекрите насупом Берегової скиби Карпат. Крім Бориславської складки, район досліджень частково лежить й у зоні Берегової та Орівської скиб Зовнішніх Карпат. Стратиграфічну колонку складають теригенні флішеві відклади верхньої крейди (стрийська світа), палеоцену (ямнянська світа), еоцену (бориславська світа), олигоцену (менілітова і поляницька серії) та моласові утворення неогену (воротищенська світа), які іноді перекриті пліоценовими та плейстоценовими відкладами. А геологічна будова, як відомо, відображається на гідрогеологічних умовах, хімічному складі та поширенні підземних, у т.ч. мінеральних вод.

Не вникаючи у суть сотень гіпотез утворення мінеральних вод Трускавця, звернемо увагу на історію їх використання у бальнеологічній справі Галичини.

Датою офіційного заснування бальнеологічного курорту у Трускавці вважається 1827 р., коли там було споруджене приміщення на вісім ванн. Хоча лікувальні властивості трускавецьких вод були відомі давно, уперше їх описав королівський лікар В. Вічко у 1578 р. Г. Жончинськи, автор підручника «Гісторія натуральна», що був виданий у 1721 р., вказав, що в Трускавці й інших селах Дрогобищини добували нафту, а воду, що її супроводжує, селяни вживали для лікування багатьох хворіб.

Перші серйозні роботи було проведено німецькими вченими Н. Фіхтелем і Б. Хаке. Кількість людей, що приїжджали на лікування, швидко зростала. З'явилися перші наукові статті

про цілющий вплив місцевих вод на організм людини, будувалися пансіонати, 1843 р. зведено першу грязелікарню [3, 347].

Гонитва за наживою спонукала приватних підприємців вести подальші пошуки мінеральних вод. У 1833 р. було відкрито соляно-гірке джерело «Марія», дещо пізніше – джерела «Нафтуса», «Софія» та ін. До того часу належать описи курорту та його вод, зроблені хіміком і аптекарем Т. Торосевичем, письмові повідомлення лікарів Мачека (1836), Коха (1842) та Унгера (1843 р.) про лікувальну дію трускавецьких мінеральних вод.

На початку 1870-х рр. курорт Трускавець було передано в оренду акціонерному товариству, а потім продано приватним особам. У 1892 р. побудоване приміщення для інгаляцій системи Вашмута. І цим Трускавець став на рівень таких курортів європейського значення, як Рихенгаль і Вісбаден. Будувалися готелі, вілли, пансіонати.

З 1911 р. курорт перебував у віданні комерційного акціонерного товариства (голова – Раймонд Ярош), яке починає його європеїзацію. Першим кроком була електрифікація Трускавця – за допомогою електрики освітлювалися не тільки курортні приміщення і приватні вілли, але й вулиці та територія парку. Ще в 1909 р. побудовано залізницю з маленькою станцією, а вже в 1912 р. – новий вокзал. Трускавець був безпосередньо зв'язаний залізницею як зі Львовом, так і з Віднем, Краковом, Познанню, Прагою, Варшавою, Берліном.

У 1913 р. за великі успіхи, досягнуті в розвитку курорту – його лікувальної бази, благоустрою і будівництва, Трускавець був нагороджений Великою золотою медаллю. А темпи змін були дійсно високими. Той, хто пропустив кілька сезонів, приїхавши до Трускавця, уже його не впізнавав.

На Помярках було оснащено за всіма європейськими стандартами купальне озеро, побудовано корти, спортивні майданчики. Береги озера були посипані золотавим морським піском.

У довоєнний період [4, 207–213] на курорті для послуг хворих та відпочивальників було понад 1500 покоїв, насамперед у бальнеологічному закладі (готель, «Ядвинівка», «Лазенки»), кількадесятьох віллах і приватних садибах. З вілл особливим комфортом вирізнялися: «Аркадія», «Гражина», «Яніна», «Марійовка», «Марія Гелена», «Матка Боска», «Ольга», «Сариуш», «Світезянка», «Засіч», «Софія» та ін. Ціни за проживання коливалися в межах 1 – 7 кор./добу. Власне лікувальний заклад займав три приміщення (окремі споруди), де розміщалися 120 кабінки (для прийому мінеральних і грязьових ванн трьох класів). У міжвоєнний період кількість номерів для відпочивальників зросла утричі і становила 4500 покоїв, які були класифіковані за чотирма класами комфорту [5, 260].

Послуги харчування здійснювали два лікарняні ресторани, кондитерська, пекарня, ідальні двох пансіонатів, декілька єврейських ресторанів, продуктові крамниці, бойня та цех з виробництва м'ясних та ковбасних виробів.

Лікування базувалося на мінеральних водах восьми експлуатаційних джерел (табл. 1), з яких половина – для ванн («Сировиця», «На Помярках», «Едвард», «На Липках»), інша половина – для пиття («Марія», «Софія», «Броніслава», «Нафтуса» – унікальна за своїми властивостями та хімічним складом). Біля Трускавця розвідані й значні запаси сульфідно-залізистих лікувальних грязей.

Таблиця 1

Хімічний склад мінеральних вод Трускавця [2]

Хімічні сполуки	Джерела			
	Марія	Софія	Броніслава	Нафтуса
	Дослідження			
	Радзівеського	Павлевського	Радзівеського	
Хлорид натрію	3,6839	7,20257	11,24045	–
Хлорид калію	–	0,00203	–	–
Хлорид магнію	0,39493	0,09671	0,31086	0,02804
Бромат калію	–	0,00001	0,00059	–
Бромат магнію	0,01563	0,00468	0,00322	–

Йодид натрію	–	0,000003	–	–
Сульфат натрію	1,00984	0,60233	0,931629	–
Сульфат калію	1,50728	1,0190203	0,82125	–
Сульфат магнію	–	4,13416	0,56459	0,11617
Сульфат кальцію	0,8294	1,32755	2,266859	0,02082
Бікарбонат натрію	–	–	0,00012	0,14488
Бікарбонат амонію	0,0234	–	–	–
Бікарбонат магнію	0,0165	0,20162	0,37357	0,0205
Бікарбонат заліза	0,03153	–	–	0,00371
Фосфат кальцію	–	Сліди	0,000059	–
Силікат натрію	–	–	0,001213	–
Кремнезем	0,01972	0,0078	0,005115	0,01169
Вугільний залишок	0,01529	0,019137	0,004	0,07423
Разом:	8,05509	10,240027	16,784686	0,84673
Об'єм CO ₂ , см ³	8,07	10,2	1,7	37,65

На курорті практикували шість докторів медицини та діяла філія аптеки Е. Сафріна з Дрогобича. Лікуванню підлягали: анемія, кишково-шлунковий тракт, ревматизм, легеневі хвороби, астма, хвороби серцево-судинної системи, нирок, геморої, невралгія, ішіас, гінекологічні хвороби.

Оздоровчий сезон поділявся на три сезони: I – з 15 травня до 30 червня; II – з 1 липня до кінця серпня; III – вересень. Курортний збір становив 12 кор. з особи.

Відвідувачі курорту могли здійснювати численні подорожі цікавими місцями Дрогобиччини: на Городище (30 хв.), де діяли ресторани та молочарня; на джерела «Софії» (45 хв.); до лісу «Липки» (45 хв.), де знаходилися копальні цинку, збірник мінеральної води; на Помярки (кінний маршрут, 30 хв.); до лісу «Баньки» (кінний маршрут, 1 год.); до копалень нафти у Тустановичах (кінний маршрут, 1 год.); до копалень нафти та озокериту Борислава (кінний маршрут, 1,5 год.); до мурів замку «Тустань»; до солеварні у Стебнику тощо.

Під час Першої світової війни курортне будівництво не велося. З 1921 до 1939 рр. у Трускавці було збудовано бальнеолікарню, бювети і павільйони мінеральних джерел, приватні готелі та пансіонати, 17 серпня 1929 р. освячено і відкрито музей природних наук. Через відсутність лікарів курорт працював тільки в літній сезон, і тільки з 1935 р. почав діяти цілорічно.

Про розвиток курорту свідчать цифри. Якщо в 1923 р. було 6089 відпочивальників, то в 1927 їх кількість різко зросла до 12633 осіб. У 1931 р. відпочивали 14659, а в 1933 р. – понад 17 тис. осіб. Це, відповідно, вимагало нового будівництва. Одним із шедеврів Трускавця стала побудована у 1928 р. вілла «Гопляна», виконана в традиційному закопанському стилі, що був на той час дуже популярним у Польщі. У цій дивовижній будівлі Яроші приймали в 1930-х рр. посла США в Польщі, президентів Туреччини та Естонії, багатьох інших почесних гостей. Після смерті Раймонда Яроша у 1936 р. курортом керував його син Роман аж до вересня 1939 р. [3, 348].

1933 р. у Трускавці працювала велика когорта докторів медицини (33). Позитивним було й те, що тут діяли два стоматологи та чотири лабораторії, очолювані також докторами медицини (табл. 2) [6, 27–28].

У межах курорту Трускавець (табл. 3) діяло 147 вілл та пансіонатів, що надавали послуги з лікування та профілактики захворювань. З них 17 були I класу, 67 – II класу, 63 – III класу (в т.ч. 2 – IV класу).

Медичний персонал курорту «Трускавець»

Прізвище та ім'я лікаря	Спеціалізація	Рекреаційний заклад
С. Альбін	Внутрішні хвороби та гінекологія	Biały Orzeł
Р. Білас	Внутрішні хвороби	Rusałka
Т. Вайсберг	Внутрішні хвороби і сечовивідні шляхи, аналітико-хімічна діагностика	Jutrzenka
Г. Вальд	Внутрішні хвороби і сечовивідні шляхи	Zosja
М. Шварц	Хімічна та бактеріологічна діагностика	Zosja
С. Вергесліх	Внутрішні хвороби і сечовивідні шляхи	Słoneczna
З. Гойман	Внутрішні хвороби і сечовивідні шляхи	Kluberga
А. Гуревич	Внутрішні хвороби і сечовивідні шляхи	Zaszcze
І. Дутковський	Внутрішні хвороби	Badjana
С. Едельман	Внутрішні хвороби	Arkadja
М. Елясевич	Всі хвороби	Jadwinówka
І. Зелінський	Внутрішні хвороби	Znicz
В. Клюгер	Внутрішні хвороби і сечовивідні шляхи	Jadwinówka
К. Кносов	Внутрішні хвороби і сечовивідні шляхи	Anastazja
М. Краусова	Внутрішні хвороби та гінекологія	Jasińskiej
З. Лангберг	Дантист	Zosja
М. Ледер	Внутрішні і нервові хвороби	Вілла навпроти Łazienki III kl.
Е. Маргель	Внутрішні хвороби	Tadeusz
Е. Мерер	Внутрішні хвороби і сечовивідні шляхи	Bristol
С. Мішель (син)	Сечовивідні шляхи	Światowid
С. Мішель	Хвороби носа, горла, астма	Inhalatorium
Ю. Моніс	Сечовивідні шляхи	Marja Helena
Я. Опеньський	Хімічна, бактеріологічна та мікробіологічна діагностика	Zdrowie
З. Пельчар	Внутрішні хвороби	Zofja
В. Потенський	Внутрішні і нервові хвороби, сечовивідні шляхи	Marjówka
В. Прошовський	Внутрішні хвороби	Farys
З. Райх	Внутрішні і нервові хвороби	Postoj
О. Розмарин	Сечовивідні шляхи і шкірні захворювання	Schneidrówka
Я. Рудьорфер	Внутрішні хвороби і сечовивідні шляхи	Вілла навпроти костелу
М. Сташевський	Внутрішні хвороби і сечовивідні шляхи	Санаторій Ostoja
С. Тен	Внутрішні хвороби	Nadzieja
Ю. Флахен	Хімічна та мікробіологічна діагностика	Światowid
Е. Фрідлендер	Дантист	Tadeusz

Вілли та пансіонати Трускавця [6, 40–42]

<i>I класу</i>	<i>II класу</i>	<i>III класу</i>
Aleksandrówka	Amazonka	Ala
Belweder	Anastazja	Alina
Carlton	Arkadia	Amela
Krzysia	Badjana	Anna
Lwowianka	Biały Dworek	Anuta
Marysia	Bogdanówka	Atrakcja
Mirka	Bristol	Biały Orzeł
Modrzew	Dębówka	Fastman
Natalka	Diana	Filipina
Palace	Dorota	Fortuna
Pod Matką Boską	Dziutka	Gagusia
Pogoń	Eden	Gruenberga
Record	Glorjetka	Hanusia
Sarjusz	Goplana	Helena
Światowid	Grażyna	Hopfinger
Znicz	Hospicjum	Hurba
Zofia	Huculka	Husiaka
	Hygiea	Irena
	Iwonka	Jadwiga
	Jagiellonka	Jadwinówka
	Janina	Jasia
	Jasińskiej	Jasna
	Jasna Polana	Jaśmin
	Jędrzejówka	Karolina
	Józefówka	Katrusia
	Jutrzenka	Kaufmanowej
	Karpacka	Kazimiera
	Kluberg	Kisaka
	Kornela	Krakowianka
	Kosynier	Kramara
	Kosynier Mały	Litwinka
	Ludwik	Loewenauera
	Lutyk	Magdalena
	Łódzianka	Mandziaka
	Mała Polanka	Marzenie
	Marja Helena	Metyla
	Marjówka	Mimoza
	Moja	Mirosława
	Nadzieja	Modesta
	Olga	Motyka
	Olimpia	Oksana
	Podhale	Olearskiej
	Podolanka	Olga Mała
	Regina	Ołeksiuka
	Roma	Orzechówka
	Rusalka	Orzeł
	Słoneczna	Pawlikowicza
	Słońce	Pensjonat Kolejowców
	Słowianka	Plechówka
	Stefanówka	Postoj
	Szczęść Boże	Przystań
	Swit	Romana
	Świtezianka, Z.U.P.U.	Sawa
	Tadeusz	Schneidrówka
	Taresp	Słynawskich
	Warszawianka	Stasia
	Wawel	Staszewskiego
	Wenus	Susa
	Włodzimiera	Świerniaka

	Zasicze	Teodor
	Zdrowie	Teresa
	Złocień	Walusia
	Złoty Róg	Zachęta
	Zonia	
	Zorza, Z.U.P.U.	
	Zosia	
	Zulejka	

Висновки. Мінеральні води Трускавця розповсюджені у межах Бориславської складки внутрішньої зони Передкарпатського прогину та виповнені відкладами верхньої крейди, палеогену і неогену.

Перші друковані матеріали про лікувальні властивості трускавецьких вод з'явилися наприкінці XVI ст. Офіційною датою заснування курорту вважається 1827 р. 1833 р. відкрито основні поклади мінеральних вод та здійснено їх хімічний аналіз. 1843 р. побудовано першу грязелікарню, 1892 р. – інгалятор. 1909 р. підведено залізницю, 1912 р. побудовано новий вокзал. До Першої світової війни на курорті для послуг хворих і відпочивальників було понад 1500 номерів, практикували шість докторів медицини та діяла філія аптеки. У міжвоєнний період збудовано бальнеолікарню, бювети і павільйони мінеральних джерел, 147 приватних готелів, вілл і пансіонатів (понад 4500 номерів), практикували 33 докторів медицини, діяло чотири лабораторії. Послуги харчування здійснювали 2 лікарняні ресторани, кондитерська, пекарня, їдальні двох пансіонатів, декілька єврейських ресторанів. З 1923 до початку Другої світової війни кількість відпочивальників зросла у п'ятеро.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Клапчук В. М. Корисні копалини Галичини: видобування та переробка: [Монографія] / В. М. Клапчук. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2013. – 508 с.
2. Клапчук В. М. Туризм і курортне господарство Галичини: монографія / Володимир Клапчук / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2012. – 224 с.
3. Курорты: Энциклопедический словарь. – С. 347–348.
4. Lewicki S. A. Przewodnik po zdrojowiskach i miejscowościach klimatycznych Galicji / S. A. Lewicki, M. Orłowicz, T. Praschil. – Lwów, 1913. – S. 207–213.
5. Przewodnik zdrojowo-turystyczny na 1931 – 32 r. – Warszawa, 1931. – S. 260.
6. Truskawiec 1933. – Lwów: Unja, 1933. – S. 27–42.

REFERENCES

1. Klapchuk V. M. Korysni kopalyny Halychyny: vydobuvannja ta pererobka: [Monografia] / V. M. Klapchuk. – Ivano-Frankivs'k: Foliant, 2013. – 508 s.
2. Klapchuk V. M. Turyzm i kurortne gospodarstvo Halychyny: [Monografia] / V. M. Klapchuk / DVNZ «Prykarpats'kyj nacjonal'nyj universytet imeni Vasyl'a Stefanyka». – Ivano-Frankivs'k: Foliant, 2012. – 224 s.
3. Kurorty: Encyklopedicheskiy slovar' / [Hl. red. Ye.I. Chazov]. – M.: Sovetskaya encyklopedia, 1983. – 591 s.
4. Lewicki S. Przewodnik po zdrojowiskach i miejscowościach klimatycznych Galicyi / S. Lewicki, M. Orłowicz, T. Praschil. – Lwów: Kraj. Zw. Zdrojowisk i Uzdrowisk, 1912. – 303 s.
5. Przewodnik zdrojowo-turystyczny na 1931–32 r. / [Pod red. H. Piotrowskiego]. – Warszawa: Zakład Graficzny B. Padrecki i S-ka z o.o., 1931. – Wyd. II. – 350 s. + XXXVIII.
6. Truskawiec 1933. – Lwów: Unja, 1933. – S. 27–42.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2017 р.

Микола ПОСІВНИЧ,
кандидат історичних наук, науковий співробітник
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича Національної академії наук України
(Україна, Львів) posiv@yahoo.com

ПОЛІТИЧНИЙ ПОРТРЕТ ВАСИЛЯ БІЛАСА І ДМИТРА ДАНИЛИШИНА

В статті висвітлено життя та діяльність двох найвідоміших бойовиків ОУН міжвоєнного періоду – Василя Біласа (1911 – 1932) та Дмитра Данилишина (1908 – 1932) з м. Трускавця Львівської області. На основі документів та спогадів висвітлено їх боротьбу за визволення Батьківщини, показано роль ОУН у тогочасних суспільно-політичних процесах в Західній Україні.

Ключові слова: Організація Українських Націоналістів (ОУН), ідеологія, Польща, судові процеси, тюрма, політичні в'язні.

Літ. 42.

Mykola POSIVNYCH,
PhD (History), research worker
Ivan Krypiakevych Ukrainian Studies Institute National Academy of Sciences Ukraine
(Ukraine, Lviv) posiv@yahoo.com

THE POLITICAL PORTRAIT OF VASYL BILAS AND DMYTRO DANYLYSHYN

The article highlights the life and work of the two most famous OUN members of the interwar period – Vasyl Bilas (1911 – 1932) and Dmytro Danylyshyn (1908 – 1932) from the town of Truskavets, Lviv region. Based on documents and memoirs, it highlights their struggle for the liberation of Ukraine and the role of the OUN in the socio-political arena of the interwar period in western Ukraine.

In contemporary Ukraine, the anniversaries of the leading OUN activists as well as the commanders of the Ukrainian Insurgent Army (UPA) are widely celebrated. However, hundreds of thousands of ordinary members of the liberation movement are largely forgotten. Research into their biographies, lives and heroic deeds will present us with a more comprehensive picture of Ukrainian nation struggle for its independence.

In this respect the fate of OUN fighters Vasyl Bilas and Dmytro Danylyshyn is clearly indicative. Their execution in the 1930s following the notorious trial left an indelible imprint on public consciousness. Both famous (Bohdan Ihor-Antonych, Olena Teliha, Oleh Olzhych) and unknown poets composed poems destined to become folk songs. Streets in Truskavets, Horodok, Kalush, Stryi and Lviv are named after these brave heroes. Monuments and commemorative plaques as well as museum exhibitions are a mark of honour for the two men. They are posthumously made honoured citizens of Truskavets by the City Council (award of 2010). Youth unit of Horodok scouting section of Plast is named after them. Posthumously they were awarded with one of the highest Plast honours – Plast Iron Cross (2012).

The fate of Bilas and Danylyshyn is typical of hundreds of thousands members of the liberation movement. They were both Plast scouts, political prisoners, OUN fighters and military activists. They were sentenced to death by the Polish court and hanged in Lviv prison of Bryhidky. The meagre biographical data on the two fighters we managed to gather indicate that too little is known so far about our struggle for liberation and emphasize the need to research deeper into it.

Key words: Organization of Ukrainian Nationalists (OUN), ideology, Poland, trials, prison, political prisoners.
Ref. 42.

Николай ПОСИВНЫЧ,
кандидат исторических наук, научный сотрудник
Института украиноведения им. И. Крипякевича Национальной академии наук Украины
(Украина, Львов) posiv@yahoo.com

ПОЛИТИЧЕСКИЙ ПОРТРЕТ ВАСИЛИЯ БИЛАСА И ДМИТРИЯ ДАНЫЛЫШИНА

В статье освещены жизнь и деятельность двух самых известных боевиков ОУН межвоенного периода – Василия Биласа (1911 – 1932) и Дмитрия Данылышина (1908 – 1932) из г. Трускавца Львовской обла-

сти. На основе документов и воспоминаний освещена их борьба за освобождение Родины, показана роль ОУН в тогдашних общественно-политических процессах в Западной Украине.

Ключевые слова: Организация Украинских Националистов (ОУН), идеология, Польша, судебные процессы, тюрьма, политические заключенные.

Лит. 42.

Постановка проблеми. В Україні активно вшановуються ювілеї провідників ОУН і командирів УПА, однак в переважній більшості забуваємо про сотні тисяч рядових учасників визвольного руху. Дослідження їх біографії, життєвих шляхів й подвигів дадуть нам більшу картину боротьби української нації за незалежність.

Показовою в цьому контексті є доля бойовиків ОУН Василя Біласа та Дмитра Данилишина. Судовий процес над ними та їх страта в 1930-х роках залишила глибокий слід в суспільній свідомості. Про них знані поети (Богдан-Ігор Антонич, Олена Теліга, Олег Ольжич) і невідомі склали вірші, які згодом ставали народними піснями. Вдячні нащадки назвали їхніми іменами вулиці в містах і селах (Трускавці, Городку, Калущі, Стрию та Львові), а також побудовано пам'ятники та меморіальні таблиці, стенди в експозиціях в музеях тощо. Сесією трускавецької міської ради їм присвоєно звання «Почесний громадянин міста Трускавець» (2010 р.). Їхніми іменами названий підготовчий юнацький курінь станиці Городок та посмертно нагороджено одними з найвищих пластових відзнак – Пластовими Залізними Хрестами (2012 р.).

Доля В. Біласа та Д. Данилишина стала типовою для сотень тисяч інших учасників визвольного руху. Обидва були пластунами, політв'язнями, бойовиками УВО-ОУН та виконавцями ряду бойових акцій. Засуджені польським судом до смертної кари і повішені у Львові в тюрмі Бригідки. Такі скупі біографічні дані, які залишилися по цих бойовиках, свідчать про те, як ще ми мало знаємо про нашу визвольну боротьбу і скільки ще нам треба її досліджувати. Саме тому **метою** статті є розкрити життєвий та бойовий шлях В. Біласа та Д. Данилишина.

Аналіз досліджень. Найпершими працями про Біласа і Данилишина можна вважати пропагандистські видання: «Дві шибениці у Львові», яке по гарячих слідах аналізує феномен трускавецьких бойовиків й причини національного занепаду української нації та навчально-виховне для членів ОУН [1; 23]. Багато уваги у вихованні членів ОУН приділяли постатям Біласа і Данилишина у інструкціях та офіційних виданнях в Україні й діаспорі [5; 4; 6; 34].

Виклад основного матеріалу. Родини Біласів та Данилишиних були типовими сільськими галицькими родинами. Їх представники ставали найкращими господарями і громадськими діячами. Василь Білас (17.09.1911 – 23.12.1932) після закінчення семирічної школи у Трускавці працював торговим продавцем. В родині його дуже любили за згідливість та веселу вдачу, був середнього зросту (162 см.). Був членом товариства Сокіл, хору Сурма, яким диригував Осип Білас. В ньому він себе проявив добрим, точним і прикладним членом. Також був членом місцевого духового оркестру та грав на мандоліні. Кожної неділі відвідував церкву, де співав у хорі і співав партію тенора. В танцювальному гуртку «Просвіти» займався народними танцями, був солістом козацьких танців з шаблею (Гонта) та з батоном (Чумак).

Дмитро Данилишин (2.04.1908 – 23.12.1932), закінчивши три класи народної школи, йде працювати шевцем. За спогадами був високого зросту (175 см.), завжди серйозний і мало усміхався, дуже добре фізично розвинутий, член місцевого товариства Сокіл і хору Сурма, грав на гітарі в духовому оркестрі. Постійно відвідував церкву, співав у хорі і мав басову партію. Перемагав на змаганнях в бігу на 400 метрів.

Данилишин та Білас у 1927 р. вступили в Пласт, були у 49 селянсько-ремісничому курені ім. Івана Богуня в с. Тустановичах, але належали до чоловічої пластової частини у Трускавці. Згодом у грудні 1928 р. з неї було створено окремий курінь. Наприкінці грудня 1929 р. Білас став керівником третього гуртка юнаків, брав участь в заходах на г. Маківці у 1930 р. [13, 200–201; 11, 5–6]. Вони були життєрадісними пластунами, любили мандрувати Карпатами і завжди мали при собі гітару. Не курили і не вживали алкоголю. Зимом В. Білас віддавав свої теплі речі політв'язням в Дрогобичі, через це постійно мав нежить. Завжди на Великдень з іншими пластунами тримали стійку біля Гробу Господнього. Літом улюбленою забавою пластунів був футбол, в який зав-

зято грали Василь і Володимир Біласи. Для них Просвіта і Пласт стали другим домом. Довгими зимовими вечорами до хати Біласів приходила молодь, читали газети, проводились репетиції хору і духового оркестру [33].

В документах не зафіксовано точних даних вступу Біласа і Данилишина в УВО, найправдоподібніше їх зачислили в 1927 р. На самбірському процесі поліція вказувала, що влітку 1930 р. Михайло Гнатів (районовий комендант ОУН) заснував п'ятірку в складі: Миколи Мотики, В. Біласа, Д. Данилишина та Олеся Бунія. На початках вони відбували тільки сходини, прочитували нелегальну літературу і її розповсюджували. Від В. Біласа і Д. Данилишина Мотика приймав присягу на револьвері [13, 200; 24, 175–195].

Василя Біласа декілька разів судили за участь в пластових акціях в судах Дрогобича. Так 20–27.11.1932 р. відбувся процес проти нього і 42 українців, обвинувачених за приналежність до Пласту [35, 12].

Активізація бойової діяльності в Галичині почалася з кінця 1930 р., коли КЕ ОУН очолив Степан Охримович – «Обух». Він призначив Р. Шухевича бойовим референтом та направив З. Коссака до Дрогобича для організації бойової групи, яка б проводила спеціальні акції. До неї були залучені М. Гнатів – «Чорний», Д. Данилишин, В. Білас, Лев Крисько – «Кріс». Усі бойовики перебували в різних п'ятірках і лише для виконання спецзавдань об'єднувалися в окрему ланку [28, 274].

Незважаючи на масові арешти й пацифікацію, бойова референтура КЕ ОУН відновила екси. 31 липня 1931 р. відбулися напад на «Банк Людовий» в Бориславі, який виконали Білас, Данилишин, Гнатів, Крисько, Михайла Лабовки – «Олень» та ще двох невідомих. Унаслідок цієї акції було експропрійовано понад 20 тис. злотих. 8 серпня згадана бойова п'ятірка виконала ще один екс – на пошту в Трускавці. Біля шостої години 9 бойовиків – Білас, Данилишин, Володимир Білас, Михайло Вишняк, Ярослав Петрів – «Гімназист», Микола Ільків, М. Лабовка, Петро Луциняк на чолі з Гнатівим – захопили працівників пошти, забрали 27478 злотих і безслідно зникли. Вечором трускавецька поліція арештувала на добу Василя і Володимира Біласів, але за браком доказів їх звільнила [9, 3–42; 38, 3; 26, 98–107].

Одним із найрезонансніших атентатів ОУН стала ліквідація сенатора Тадеуша Голуфка, проведена близько 20-ї год. 29.08.1931 р. в Трускавці. За найпоширенішою версією, наказ про його ліквідацію видала КЕ ОУН двом бойовикам – В. Біласу та Д. Данилишину. 2 серпня 1931 р. Олександр Буній, який працював дверником у пансіонаті сестер-служебниць у Трускавці, поінформував свого зверхника Гнатіва, що тут відпочиває Голуфко. Гнатів повідомив про це З. Коссаку, який очолював організаційну референтуру КЕ ОУН. Буній надав усю потрібну інформацію Біласу і в день атентату подав знак для початку акції [38, 2–7; 29, 228–239].

Голуфко був відомий серед діячів ОУН як один зі співавторів пацифікації та політик, який здійснював заходи щодо спольщення українців. На нараді КП ОУН Івана Габрусевича, бойового референта Р. Шухевича та З. Коссака було вирішено провести замах. Організацією атентату займався Р. Шухевич, який контактував з трускавецькою боївкою. Напередодні атентату З. Коссака заарештували на 9 місяців, що згодом допомогло заплутати слідство, а Гнатів після виконання замаху виїхав закордон. На Дрогобиччині були проведені масові арешти, заарештовані на добу були Василь і Володимир Біласи, але за браком доказів їх звільнили. Агент Мотика надав польській поліції інформацію, що виконавців треба шукати серед членів місцевої мережі ОУН, але побоювся назвати бойовиків. Один із виконавців атентату користувався револьвером FN (інший Браунінгом), що його агент поліції Роман Барановський позичив Л. Криськові. Однак цей револьвер кілька разів переходив з рук до рук, тому Барановський не міг зорієнтуватися, кому він належав. Рішення про ліквідацію Голуфка прийняли без остаточного затвердження ПУН, адже діяти слід було швидко. Провід поінформували уже про виконання атентату та про його хід. Коновалець затвердив проведену акцію і таким чином ОУН офіційно взяла на себе відповідальність за неї [28, 283–284; 38, 4].

Достеменно не відомо, хто саме виконав атентат. З. Книш висунув гіпотезу, що замах виконали Білас і Данилишин, а наказ їм дав М. Гнатів без погодження з КЕ ОУН та ПУН. Під час допитів, на яких застосовували тортури, 7–9.12.1932 р. В. Білас заявив, що він вбив Голуфка чотирма

пострілами з пістолета ФН калібру 7,65 і йому допомагали О. Буній, М. Гнатів та Д. Данилишин [24, 449–462; 12; 76–81].

Незважаючи на резонансність справи Головка в українських і польських істориків вона залишається нез'ясованою. Різноманітні інтерпретації та коментарі базуються лише на свідченнях поспішно страчених Біласа і Данилишина, які не були детально допитані, а також не збережено їх повний протокол свідчень. Смерть Е. Чеховського, Р. Барановського, О. Бунія і М. Мотики та інших свідків по цій справі не сприяла підтвердженню чи спростуванню поданих фактів.

Доручення підготувати новий екс від ПУН одержав КП ОУН Богдан Кордюк – «Новий». За організацію взявся бойовий референт Р. Шухевич – «Дзвін». Вибрано було 12 бойовиків, серед яких були В. Білас й Д. Данилишин. 28 листопада в квартирі Юрія Березинського на вул. Шимонівчів, 9, відбулася нарада для бойовиків. Березинський передав присутнім план пошти і мапу місцевості, їхні завдання та револьвери. Спецодяг та взуття для бойовиків закупив Володимир Нидза, а медикаменти – Катерина Зарицька. Для двох груп приділено санітарів з медичними торбами, які мали надавати першу допомогу пораненим. Зі Львова до Городка бойовиків доставляв С. Куспіль, він же відповідав за їхнє розміщення й разом з «Жидиком» супроводжував їх у місті [19, 13; 2; 147].

За попереднім планом екс мав відбутись у вівторок, 29.11.1932 р., о 16:55. Окрім того, з невідомих причин запізнилася передача з набоями. Тому ніч бойовики провели в Городку у stodолі Степана Цапа. Їх було поділено на дві групи: перша – під керівництвом Г. Файди (одягнуті в сірі куртки), на чолі другої – С. Куспіль (одягнуті в зелені куртки). Керівник нападу Ю. Березинський був одягнений у чорну куртку. Бойовики одержали револьвери «Штасер», «ФН», «Ортгіс» та «Гассер». Наступного дня в коридорі пошти вони розділились на чотири групи: перша увійшла до приміщення пошти, друга захопила каси, третя блокувала телефонну станцію, четверта залишилася в коридорі при вході для прикриття [39, 88].

Несподіванкою для бойовиків стало те, що всі поштові урядовці, колишні вояки легіону Пілсудського, всупереч інструкції, мали при собі револьвери. Першим почав стріляти Ю. Березинський, котрий контролював п'ятьох працівників пошти. Він поранив двох, натомість троє інших відкрили вогонь у відповідь. Одночасно в бойовиків стали стріляти з крісів та револьверів із другого поверху. Кілька пострілів зробили й бойовики, аби вгамувати відвідувачів. Трійка Куспіль – Білас – Данилишин увійшла до каси. При відході з приміщення пошти Ю. Березинський був смертельно поранений. На вулиці бойовики потрапили під обстріл з рушниць із навколишніх будинків. Навпроти приміщення суду актор українського театру Нікітін убив В. Старика. Серед бойовиків на пошті були поранені: С. Куспіль, Д. Данилишин, М. Жураківський, Г. Купецький – у руку, С. Машак – у ногу. Внаслідок городоцької експропріації, за даними ОУН, було здобуто 4500 злотих, а за офіційними заявами поліції – 3222 злотих [25, 43–45; 40, 9].

Проти нападників було піднято всю місцеву поліцію з собаками та «стшельцуф», однак переслідування не мало успіху. Бойовики, пробігши 5 км, розділилися на дві групи: перша, на чолі з Г. Файдою, попрямувала на Львів, друга ж, у складі трьох людей – Біласа, Данилишина й Куспіся, мала йти спочатку до Глинної Наварії, згодом двоє перших повинні були рушити до Дрогобича, а Куспіль – у свої рідні Ставчани. На станції у Глинній Наварії у Біласа і Данилишина хотіли перевірити документи, зав'язалася сутичка, в якій Данилишин убив коменданта місцевої поліції Коята й важко поранив іншого поліціанта. У лісі бойовики зуміли відірватися від переслідування. Після нічного маршу вони зайшли в с. Черкаси, поїли в хаті Пантелеймона Бобиляка. Далі вони прямували вздовж залізничного полотна, де зустріли залізничника-поляка, який заборонив їм іти так далі і дещо згодом повідомив про них поліцію. Тому бойовики звернули на поля і стежками дійшли до с. Розвадів; вони планували перейти мостом Дністер та через Білецький ліс рушити в напрямку Трускавця. Тим часом поліція розповсюдила провокативну інформацію про те, що двоє бандитів «пограбували українську кооперативу», «Українбанк» в Щирці. Українська історіографія свідчить, що коли бойовики з'явилися в Розвадові, на них напали невідомі українські селяни [41, 62–63]. Насправді затримання Данилишина й Біласа організували конфіденти польської поліції Андрухів з с. Розвадів і Мелетій Яців, Гаврилишин, В. Біляк та Іванків із с. Веринь. Коли бойовики перейшли вбхід Дністер, на березі на них чекала група переслідувачів. Білас вистріляв

усі набої й просив Данилишина застрілити його й себе, але той відмовився. Натопч, бачачи, що бойовики не стріляють, прискочив до них і почав бити. Захищаючи Біласа, Данилишин зробив ще кілька пострілів, а опісля з докором сказав нападникам, що вони бойовики УВО. Польська поліція відвезла затриманих до Миколаєва, де у відділку, щоб добитися свідчень, їх катували: били твердим предметом по голові, копали ногами по грудях і голові, топтали чобітьми пальці на руках і ногах. Дорогою до Львова (1.12.1932 р.) в автомобілі їх знову побили поліцейські. У Біласа і Данилишина поліція вилучила: два револьвера Ортгіс (№ 196329 і № 158798), 5 злотих, гребінець, мапу Львова і околиць тощо. У Бригідках їм не давали їсти і таким чином також тортурували [39, 32; 11, 108–175].

Якщо проаналізувати план нападу на пошту в Городку, то він був невдалим через низку причин: напад здійснено у невдалий час, коли в місті був базарний день (середа) і проходив з'їзд місцевих «стшельцуф»; до операції потрібно було залучити більше бойовиків (15–20) і починати акцію перед самим закриттям пошти (18:00); помилково було сплановано відхід Біласа та Данилишина вздовж залізничного шляху на Дрогобич через Стрий; бойовиків потрібно було затримати й переховувати деякий час. Що ж до учасників нападу на пошту, то Р. Шухевич підібрав найкращих на той час бойовиків ОУН, усі вони мали досвід участі у різних бойових акціях та були добре підготовленими.

Учасників нападу на пошту в Городку судив «Наглий» (надзвичайний) суд. Це був перший випадок його застосування в політичних процесах над українцями. Суд підготовлювався без детального слідства, а акт обвинувачення мав бути готовий у тридизденний термін із моменту арешту підозрюваних. Слідство проти Біласа і Данилишина завершилося 13.12.1932 р. Маючи свідчення М. Мотики про те, що З. Коссака передав через нього листа для Біласа й Данилишина з наказом з'явитися на зустріч у Львові, поліція його заарештувала і долучила до судового процесу. Суд над оунівцями відбувся у Львові 17–22.12.1932 р. Обороняли підсудних: Данилишина – Степан Шухевич і Кость Паньківський; Біласа – Володимир Старосольський і Михайло Марітчак; Коссака – Мар'ян Глушкевич; Жураківського – Лев Ганкевич. Трибунал складався з суддів Ягодзінського (голова), Дворжака та Мігале. Обвинувачення представляв прокурор Генрік Мостовський. Гроші адвокатам (700 американських доларів), за захист Біласа та Данилишина оплатив Каленик Лисюк [13, 84–87; 25, 66–75].

Судовий процес викликав зацікавлення з боку української та польської громадськості й преси. Перед будинком суду зібралася велика кількість людей, поліція впустила всередину тільки 150 осіб, які мали запрошення: причетних до суду (з них 54 свідки) й представників преси з Львова, Варшави, Вільнюса, Кракова. О 8 год. 45 хв. до суду введено під поліційним конвоєм обвинувачених і розміщено на лаві, яку охороняло 9 озброєних охоронців. Кореспондент львівської газети «Діло» описав підсудних так: «молоді хлопці у віці від 21 до 27 років, всі дрібної будови, худощаві, зі слідами переживань останніх днів. Лиця інтелігентні. Роблять враження ширих, одвертих юнаків, страшенно вимізерованих, простої і нескладної вдачі» [25, 76].

Згідно Акту обвинувачення Д. Данилишин, В. Білас і М. Жураківський 30.11.1932 р. вчинили злочин, передбачений § 259 польського кримінального кодексу, пограбувавши пошту в Городку на суму 3232,15 злотих. Крім того, в Глинній Наварії Данилишин стріляв, з наміром убити, в поліціанта Слугоцького і поранив його, а в Верині 1 грудня стріляв, з наміром убити, в Олександра Андрухова і поранив його; Білас убив у Глинній Наварії поліціанта Коята; Коссака обвинувачувано в тому, що він 27.11.1932 р. намовив Біласа й Данилишина до скоєного злочину, наказав їм поїхати до Львова, скотактував з організатором нападу й дав два американські долари як кошти на поїздку [28, 305–306].

Під час процесу Білас підтвердив сказане на допитах про свою участь у нападі. Однак він заявив, що тим, з ким він зустрічався як з організаційним зверхником на мості в Дрогобичі, і хто дав йому наказ їхати до Львова, не був Коссака. Прізвище Коссака йому накинута в ході слідства поліція, і під тортурами він був змушений це підтвердити, але тепер, на судовому процесі, свої свідчення відкликає. Він заперечив також свою та Данилишина участь у вбивстві Голуфка, заявляючи, що зізнатись його примусили побоями поліційні слідчі на чолі з комісаром Петрі, пріз-

вища співучасників йому також подали слідчі, а опис події він зробив на підставі того, про що після вбивства Голуфка писала преса.

Данилишин відмовився говорити і зізнавати під час слідства, будучи при цьому сильно тортурований, також і на судовому процесі [25, 88–97].

Кореспондент газети «Неділя» так описав поведінку підсудних на процесі: Василь Білас – «Малий, блідий, вдумливий хлопчина. Лице бліде, як віск, тільки очі жевріють. Одягнений у дешевеньку темно-зелену куртку, короткі пумпові штани, панчохи до колін. З цілої постаті віс втома, як по переході важкого шляху. А проте говорить голосно, рівно»; Дмитро Данилишин – «Входить рівним, твердим кроком і підійшовши до лави обвинувачених, кидає на неї шапку і стає, звернений до трибуналу. Спокійно аж до подиву. Риси обличчя тверді. На запитання голови суду про генералії, заявляє, що перед судом зізнавати не буде. І послідовно на всі дальші запитання відповідає мовчанкою, що на тлі напруженого настрою залі виглядає несамоовито» [41, 82–83].

Прокурор, щоб не затягувати процес, відмовляється залучати до процесу 19 свідків обвинувачення. Оборонці підсудних вимагали від трибуналу вислухати усіх свідків, але через те, що Наглий суд мав відбуватися тільки протягом 5 днів, їх вимога була відхилена. В ході процесу адвокати піднімали питання визвольної боротьби поневолених народів. Насамперед, поляків, що під час повстань і підпільної діяльності застосовували такі ж методи як підсудні. Адвокати намагалися затягнути судовий процес за латинське Різдво, сподіваючись, що це вплине на вирок суду. Але прокурор і судді всіляко намагалися завершити процес до початку свят. Перед закінченням суду Крайовий провід ОУН та ПУН передали через С. Шухевича листа для Данилишина і Біласа, в якому дякували їм за горду поставу і за гідну поведінку як під час слідства, так і на суді [28, 319; 42, 452].

Після промов оборонців і перед відходом суддів на останню нараду голова суду спитав підсудних, чи вони хочуть сказати своє останнє слово. Дмитро Данилишин відповів «так». Піднявшись, він спокійно й голосно заявив: «Я знаю, що мене жде. Я був і є на все приготований. Тільки шкодую, що не зможу даліше працювати для нашої Неньки України!» Василь Білас також скористався з права останнього слова і заявив: «Я свідомий своєї вини і кари. Я український націоналіст і революціонер. Але в своєму житті я поповнив один злочин, а саме: під час слідства, бажаючи проволікти свою справу, я кинув підозріння на товариша Коссака. Я є свідомий того злочину й тому ще раз на цьому місці стверджую, що товариш Коссак є рішуче невинний і ще раз невинний» [42, 189].

22 грудня 1932 р. у Львові Наглий суд, після півгодинної наради суддів, виніс вирок смерті В. Біласу, Д. Данилишину і М. Жураківському [18, 19–78]. Адвокат Старосольський, Союз українців і Українська парламентська репрезентація відправила депутата сейму Остапа Луцького у Варшаву подати прохання до президента Ігнація Мосціцького та маршала Пілсудського про помилування. Колишні бойовики Польської соціалістичної партії, які вчиняли такі ж теракти проти російської влади, надіслали аналогічне звернення. Прокурор категорично виступив проти, а Данилишин і Білас заявили, що вони про жодне помилування не просять. Після наради суд вирішив вислати телеграфічне прохання про помилування засуджених. О 17:05 прокурор повідомив, що президент помилував Жураківського, замінюючи йому кару смерті на 15 років тюремного ув'язнення, але затвердив вирок, винесений Біласу й Данилишину [23, 22–23; 12, 151–155].

Кореспондент «Діла» про завершення процесу писав: «Засуджені хлопці спокійно, без жодного поруху обличчя, не змінюючи ні трохи своєї поведінки за весь час процесу, вислухали присуди і заяви своїх оборонців. Оточені гуртом поліцистів, залишилися самотою в залі, з якої трохи згодом, через опорожнений уже передсінок на задні сходи вивели їх одинцем до в'язничної каретки. Ще хвилина – і вона помчала на Казимирівську вулицю, а за нею плятформи з поліційною охороною» [25, 234].

Смертний вирок мав бути виконаний протягом 24 годин після його оголошення. Засуджених Біласа й Данилишина було відправлено до камери смертників. Матері Біласа було дозволено побачитися з кожним окремо по п'ять хвилин. Василь Білас зустрівся з братом Володимиром, який на той час сидів у тій же тюрмі. Після цього засуджених відвідали оборонці. Вночі в'язничний душпастир о. Богдан Липський висповідав обох, запричастив і провів з ними решту ночі.

Вранці, о 6:30, засуджених виведено на шибеницю. При страті були присутні члени судового трибуналу, прокурор, С. Шухевич і В. Старосольський та тюремний священник. На тюремному подвір'ї в цей час були також начальник тюрми, озброєнні в'язничні сторожі, комісари поліції. Вийшовши на ешафот, Данилишин заявив: «В цій хвилині я не маю жадних бажань. Мені тільки дуже жаль, що я можу лише раз умерти за Україну!» Білас попрощався з життям окликом: «Хай живе Укр...» На знак прокурора кат затулив йому уста [42, 229–231].

За спогадами багатьох в'язнів Бригідок в момент страти бойовиків понад 400 арештантів тюрми заспівали «Ви жертвою в бою нерівним лягли» та «Не пора, не пора...» [27, 228].

Після страти Данилишина і Біласа польська влада відмовилася видати їхні тіла родині, побоюючись масових протестів. За розпорядженнями поліції, їх таємно поховано 24 грудня ранком о 4:30 на окраїні Янівського цвинтаря на ділянці для страчених. Згодом на вимогу української громадськості їх перепоховали в березні 1933 р. в іменних могилах [20, 11–17]. У 1999 р. їх вже втретє було урочисто перепоховано на 38 полі Меморіального комплексу воїнів УГА.

Степан Бандера разом із Р. Шухевичем організували пропагандистську акцію: ранком о 6 год. 30 хв., у момент повішення бойовиків в церквах Львова били дзвони. По всій Західній Україні референтурою пропаганди наприкінці грудня 1932 р. – січні 1933 р. були організовані служби Божі за упокій душ страчених бойовиків, зачитувалися реферати, проводилися бесіди про їх геройський вчинок. Такі ж заходи відбулися в Ужгороді та в Чернівцях, а також в багатьох осередках української еміграції відбулися траурні академії [17, 7–8; 35, 12].

На знак протесту проти страти Біласа і Данилишина ОУН провела антимонопольну кампанію, спрямовану проти вживання алкогольних і тютюнових виробів. КЕ ОУН розраховувала, що антимонопольні акції завдадуть державному бюджетові значних збитків. Боротьбу з курінням і пияцтвом Організація проводила передусім серед своїх членів, а на громадськість впливала через легальні товариства Просвіту й Відродження. Кількамісячне утримання від тютюну й алкоголю було масовим явищем. Також ПУН дав розпорядження КЕ ОУН збільшувати чисельність бойової референтури та ретельніше проводити військові вишколи серед членів. За даними поліції, «після Городка до ОУН вступило дуже багато фанатиків із числа молоді» [14, 20; 21, 79; 8, 5].

Після судового процесу над учасниками нападу в Городку Коновалець цікавився використанням в агітації факту страти Біласа й Данилишина і переслав В. Мартинцеві власний проект ушанування їхньої пам'яті. КЕ ОУН видала наприкінці грудня 1932 р. велику відозву «Український народе!», летючку та від імені ПУН – статтю «Городок Ягайлонський», в яких описано городоцьку акцію, судовий процес та дали відповіді на обвинувачення польської влади й преси. За наказом С. Бандери Ярослав Карпинець і Микола Климишин видрукували в Кракові по 5 тисяч фотопортретів-поштів Березинського, Біласа, Данилишина, Старика, які розповсюджували по Західній Україні, Європі та обох Америках [2, 89; 7, 1–8].

Найбільший розголос на ці події був у Канаді. Так Українська Стрілецька громада й Українське Національне Об'єднання організували протести і демонстрації проти цієї страти. Щоби задокументувати цю подію для історії голова УНО Степан Васкан написав драму «Білас і Данилишин». Драма брошурую швидко розповсюдилася по Канаді та мала мобілізаційний ефект серед українців, закликаючи їх вступати в національні організації, надавати допомогу засудженим. Реферати, доповіді про Біласа і Данилишина та вистави на думку керівників ОУН в Канаді «духовно й політично мобілізували народ довкола нашого визвольного руху, що в той час, неначе сильна пожежа, посувався у всіх напрямках від Монреалю до Ванкуверу» [3; 31].

В січні-лютому 1934 р. заходами ОДВУ драму С. Васкана «Білас і Данилишин» поставили українські актори, які повторювали її по декілька разів у Народному домі в Нью-Йорку та кожен раз зал не вмщував глядачів. Отриманні кошти з продажу квитків віддавався на Бойовий фонд ОУН. На честь бойовиків проф. Григорій Кериченко написав музику до пісні «А у славнім Львові...» на слова Миколи Новака. Також Новак написав сценарій фільму «Білас–Данилишин» по мотивах даної драми і подав його Проводу ОУН. Українська діаспора в США і Канаді зобов'язувалася назбирати 30–40 тис. доларів. Однак через конфлікт в керівництві ОДВУ даний проект не вдалося реалізувати [30, 130–131; 32, 3].

За даними польської поліції листівки і повідомлення про страту бойовиків ОУН розповсюджувалася по селах і містах Галичини та Волині. Наприкінці 1934 р. в Тернопільському воєводстві по всіх громадських організаціях вивішено чорні траурні стрічки, а ОУН розповсюджувала їх фото та листівки: «Хай живе ОУН, Білас і Данилишин»; «Пімстимо смерть Біласа і Данилишина» [16, 294; 22, 139; 10, 12–14; 8, 5].

Події навколо постатей Біласа і Данилишина залишались актуальними протягом 1930-х рр. Польська поліція нотувала розповсюдження листівок про Біласа і Дмитра Данилишина під час Служб Божих. За її даними в 1937 р. ОУН активно вшановувала 5-ту річницю їх смерті. Повсюдно відбувалися в громадських організаціях й установах збори, вивішувалися траурні національні прапори. По церквах відправлялися поминальні Служби Божі і по мірі можливості усі дзвони мали дзвонити 20 хв. Для кращої агітації члени ОУН використовували пісні, вірші, старі видання про ці події (листівки, газети «Сурма», журнал «Розбудова Нації») та написання повсюдно різного роду гасел (напр. «Слава Біласу і Данилишину») [15, 3–4].

Василь Білас і Дмитро Данилишин, як і багато їх ровесників у дитинстві пережили війни і формування окупаційних режимів. Небажання терпіти це далі поставило їх на шлях активної боротьби. Це мало визначну роль у формуванні психіки і типу майбутніх революціонерів. Вони жили у світі підпілля, який мав особливий клімат, у ньому формувалися специфічні характери, воля і відвага.

Будучи простими українськими хлопцями, вони не філософствували над високими політичними матеріями, а прагнули виконати свій обов'язок чесно і до кінця щодо Батьківщини. Промови неосвічених юнаків, щирі і прості, їх постава на судовому процесі перетворювали аполітичну масу в живий суспільний організм. До них таке зрушення в свідомості народу не вдавалося зробити найкращими агітаційно-пропагандистськими акціями УВО та ОУН. Городецький експропріаційний акт 30.11.1932 р. став справжнім революційним міфом. Про Біласа і Данилишина складали в народі пісні, поети писали про них вірші, їхні портрети висіли по хатах, а їхніми іменами називали установи та товариства закордоном. Їх постаті поступово перетворювалися в легенди, подібно як Довбуш і Кармелюк. Після Акту відновлення Української держави у липні 1941 р. по містах Західної України на їх честь було названо вулиці і площі, які німецькі окупанти перейменовували на свій лад.

Висновки. Важливим аспектом для дослідників, є те щоб не тільки ознайомитися з історією їхньої діяльності, але й зрозуміти психологію Організації і середовища, в якому вони творили. Бо, в переважній більшості, реакція на їх діяльність сучасного суспільства, зводиться до теперішніх понять. Якщо хтось зможе докладно відповісти, як в тодішніх умовах можна було зупинити постійний державний терор мирними засобами і шляхом? Тоді це буде інший формат і сприйняття. В постійних умовах тоталітарного свавілля (Пацифікація, Голодомор тощо) сучасникам Біласа і Данилишина залишили тільки один варіант – національно-визвольну боротьбу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Білас і Данилишин перед нагим судом – ОУН в боротьбі проти окупанта. – Краків, 1940. – 32 с.
2. Варшавський акт обвинувачення Степана Бандери та товаришів / Упор. М. Посівнич. – Львів, 2005. – 199 с.
3. Васкан С. Білас і Данилишин: драма в чотирьох діях / С. Васкан. – Едмонтон, 1933. – 30 с.
4. Велетні духа // Визвольний шлях. – 1949. – Ч. 14. – С. 2–4.
5. Галузевий державний архів Служби безпеки України. – Спр. 376.
6. Герої кличуть // Визвольний шлях. – 1950. – Кн. 12. – С. 1–3.
7. Городок Ягайлонський // Сурма. – 1932. – № 12 (62). – С. 1–8.
8. Державний архів Волинської області. – Ф. 46. – Оп. 9а. – Спр. 442.
9. Державний архів Івано-Франківської області (далі – ДАІФО). – Ф. 68. – Оп. 2. – Спр. 164.
10. ДАІФО. – Ф. 69. – Оп. 1. – Спр. 238.
11. Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО). – Ф. 11. – Оп. 29. – Спр. 1101.
12. ДАЛО. – Ф. 11. – Оп. 29. – Спр. 1102.
13. ДАЛО. – Ф. 11. – Оп. 29. – Спр. 1511.
14. ДАЛО. – Ф. 108. – Оп. 1. – Спр. 336.

15. ДАЛО. – Ф. 121. – Оп. 1. – Спр. 111.
16. ДАЛО. – Ф. 121. – Оп. 1. – Спр. 338.
17. ДАЛО. – Ф. 121. – Оп. 3. – Спр. 831.
18. ДАЛО. – Ф. 121. – Оп. 3. – Спр. 844.
19. ДАЛО. – Ф. 139. – Оп. 29. – Спр. 2075а.
20. ДАЛО. – Ф. 139. – Оп. 9. – Спр. 282.
21. Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО). – Ф. 231. – Оп. 1. – Спр. 1816.
22. ДАТО. – Ф. 231. – Оп. 1. – Спр. 2144.
23. Дві шибениці у Львові. Городецька боєва акція за волю українського поневоленого народу. – Монреаль, 1933. – 32 с.
24. Книш З. В сутінках зради. (Убивство Тадеуша Голувка на тлі зради Романа Барановського) / З. Книш. – Торонто: Срібна сурма, 1975. – 659 с.
25. Книш З. Городок / З. Книш. – Торонто: Срібна сурма, 1970. – 552 с.
26. Книш З. На життя і смерть... Сторінки з історії УВО / З. Книш. – Торонто: Срібна сурма, 1980. – 255 с.
27. Ленкавський С. Український націоналізм. Твори / С. Ленкавський / [упор. О. Сич]. – Івано-Франківськ, 2002. – Т. 1. – 600 с.
28. Мірчук П. Нарис історії ОУН / П. Мірчук. – Мюнхен – Лондон – Нью-Йорк: Українське В-во, 1968. – 639 с.
29. Мірчук П. Справа вбивства Т. Голуфка / П. Мірчук // Визвольний шлях. – Лондон, 1977. – Кн. 2. – С. 228–239.
30. Новак М. На сторожі України / М. Новак. – Лос-Анджелес, 1979. – 604 с.
31. Пілько П. Дух Біласа й Данилишина / П. Пілько // Міст. – Торонто. – 09.02.2011. – С. 4.
32. Рошко Р. З українського життя в Америці. Білас і Данилишин / Р. Рошко // Свобода. – Джерзи Сіті, 6.03.1934. – Ч. 31. – С. 3.
33. Спогади Ольги Білас-Сенчук. Машинопис // Зберігається в приватному архіві автора.
34. У поклоні героям: У 50-тя смерті сл. п. Д. Данилишина і В. Біласа // Визвольний шлях. – 1983. – Кн. 2. – С. 137–138.
35. Хроніка. По смерті Д. Данилишина і В. Біласа // Сурма. – 1932. – № 3. – С. 8.
36. Хроніка. Судові розправи // Сурма. – 1932. – № 3. – С. 8.
37. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІА України у м. Львові). – Ф. 205. – Оп. 1. – Спр. 1021.
38. ЦДІА України у м. Львові. – Ф. 371. – Оп. 1. – Спр. 81.
39. ЦДІА України у м. Львові. – Ф. 371. – Оп. 1. – Спр. 88.
40. ЦДІА України у м. Львові. – Ф. 371. – Оп. 1. – Спр. 90.
41. Чайковський Д. Білас і Данилишин. – Нью-Йорк, 1969. – 277 с.
42. Шухевич С. Моє життя. Спомини. – Лондон, 1991. – 619 с.

REFERENCES

1. Bilas i Danylyshyn pered nahlym sudom – OUN v borotbi proty okupanta. – Krakiv, 1940. – 32 s.
2. Varshavskiy akt obvynuvachennia Stepana Bandery ta tovaryshiv / Upor. M. Posivnych. – Lviv, 2005. – 199 s.
3. Vaskan S. Bilas i Danylyshyn: drama v chotyrok h diiak h / S. Vaskan. – Edmonton, 1933. – 30 s.
4. Veletni dukha // Vyzvolnyi shliakh. – 1949. – Ch. 14. – S. 2–4.
5. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrayiny. – Spr. 376.
6. Heroi klychut // Vyzvolnyi shliakh. – 1950. – Kn. 12. – S. 1–3.
7. Horodok Yahailonskyi // Surma. – 1932. – № 12 (62). – S. 1–8.
8. Derzhavnyi arkhiv Volyns'koyi oblasti. – F. 46. – Op. 9a. – Spr. 442.
9. Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti (dali – DAIFO). – F. 68. – Op. 2. – Spr. 164.
10. DAIFO. – F. 69. – Op. 1. – Spr. 238.
11. Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (dali – DALO). – F. 11. – Op. 29. – Spr. 1101.
12. DALO. – F. 11. – Op. 29. – Spr. 1102.
13. DALO. – F. 11. – Op. 29. – Spr. 1511.
14. DALO. – F. 108. – Op. 1. – Spr. 336.
15. DALO. – F. 121. – Op. 1. – Spr. 111.
16. DALO. – F. 121. – Op. 1. – Spr. 338.
17. DALO. – F. 121. – Op. 3. – Spr. 831.

18. DALO. – F. 121. – Op. 3. – Spr. 844.
19. DALO. – F. 139. – Op. 29. – Spr. 2075a.
20. DALO. – F. 139. – Op. 9. – Spr. 282.
21. Derzhavnyi arkhiv Ternopilskoi oblasti (dali – DATO). – F. 231. – Op. 1. – Spr. 1816.
22. DATO. – F. 231. – Op. 1. – Spr. 2144.
23. Dvi shybenytsi u Lvovi. Horodetska boieva aktsiia za voliu ukrainskoho ponevolenoho narodu. – Montreal, 1933. – 32 s.
24. Knysh Z. V sutinkakh zrazy. (Ubyvstvo Tadeusha Holuvka na tli zrazy Romana Baranovskoho) / Z. Knysh. – Toronto: Sribna surma, 1975. – 659 s.
25. Knysh Z. Horodok / Z. Knysh. – Toronto: Sribna surma, 1970. – 552 s.
26. Knysh Z. Na zhyttia i smert... Storinky z istorii UVO / Z. Knysh. – Toronto: Sribna surma, 1980. – 255 s.
27. Lenkavskiy S. Ukrainskyi natsionalizm. Tvory / S. Lenkavskiy / [upor. O. Sych]. – Ivano-Frankivsk, 2002. – T. 1. – 600 s.
28. Mirchuk P. Narys istorii OUN / P. Mirchuk. – Miunkhen – London – Niu-York: Ukrainske V-vo, 1968. – 639 s.
29. Mirchuk P. Sprava vbyvstva T. Holufka / P. Mirchuk // Vyzvolnyi shliakh. – London, 1977. – Kn. 2. – S. 228–239.
30. Novak M. Na storozhi Ukrainy / M. Novak. – Los-Andzheles, 1979. – 604 s.
31. Pilko P. Dukh Bilasa y Danylyshyna / P. Pilko // Mist. – Toronto. – 09.02.2011. – S. 4.
32. Roshko R. Z ukrainskoho zhyttia v Amerytsi. Bilas i Danylyshyn / R. Roshko // Svoboda. – Dzherzy Syti, 6.03.1934. – Ch. 31. – S. 3.
33. Spohady Olhy Bilas-Senchuk. Mashynopys // Zberihaietsia v pryvatnomu arkhiva avtora.
34. U pokloni heroiam: U 50-chia smerty sl. p. D. Danylyshyna i V. Bilasa // Vyzvolnyi shliakh. – 1983. – Kn. 2. – S. 137–138.
35. Khronika. Po smerty D. Danylyshyna i V. Bilasa // Surma. – 1932. – № 3. – S. 8.
36. Khronika. Sudovi rozpravy // Surma. – 1932. – № 3. – S. 8.
37. Tsentral'nyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv Ukrayiny u m. L'vovi (dali – TsDIA Ukrainy u m. Lvovi). – F. 205. – Op. 1. – Spr. 1021.
38. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi. – F. 371. – Op. 1. – Spr. 81.
39. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi. – F. 371. – Op. 1. – Spr. 88.
40. TsDIA Ukrainy u m. Lvovi. – F. 371. – Op. 1. – Spr. 90.
41. Chaikovskiy D. Bilas i Danylyshyn. – Niu-York, 1969. – 277 s.
42. Shukhevych S. Moie zhyttia. Spomyny. – London, 1991. – 619 s.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2017 р.

Леся ХОМИЧ,*магістр історії, молодший науковий співробітник музею «Дрогобиччина»
(Україна, Дрогобич) lesyakhomych@ukr.net***БРУНО ШУЛЬЦ І ТРУСКАВЕЦЬ**

У статті здійснено спробу характеристики місця та ролі Трускавця в біографії і творчості Бруно Шульца. На основі маловідомих матеріалів автор аналізує виставки Шульца в Трускавці та робить висновок, що представлення художньої творчості мистця мало позитивний резонанс.

Ключові слова: Бруно Шульц, курорт, Трускавець, художня творчість, виставка.

Лит. 26.

Lesya KHOMYCH,*Master of history, junior researcher of the museum «Drohobychyna»
(Ukraine, Drohobych) lesyakhomych@ukr.net***BRUNO SCHULZ AND TRUSKAVETS**

In the article was made an attempt to characterize the place and the role of Truskavets in the Bruno Schulz' biography and creativity. The author considers that despite the fact of wide geographical frames of Schulz investigations the artist's native places haven't been investigated till the end. That proves the fact that only recently became known the facts about the first Schulz's exhibitions in the nearby Boryslav and in the native Drohobych. The accessibility of the archives and the digitization of the periodic materials give the possibility of more detail biographically-cultural investigations of the contexts in the Bruno Schulz's creativity. The author notes the special place of Truskavets in the artist's topography as the recovery and rest place that was close and familiar since the childhood. The popularity of the resort helped Schulz to establish his contacts with the intellectual persons who came there from different parts of Poland. The presentation of Schulz' artistic creativity in Truskavets received, despite other opinions, the positive resonance. On the basis of little-known materials the author analyses the Bruno Schulz's exhibitions in Truskavets. The first known notice of the Bruno Schulz's exhibitions in the hall of Resort club in Truskavets in June 28, 1930 was fixed in the newspaper «Głos Drohobycko-Boryslawsko-Samborski-Stryjski», and later in the Lviv issue «Chwila». It was a combined exhibition of two artists: by Bruno Schulz and Joachim Kahane. Joachim Kahane (1890 – app. 1943) is a famous Jewish artist, painter, engraver and metal sculptor. In 1911 together with Maximilian Goldstein he organized the Circle of supporters of Jewish art in Lviv and in summer 1919 led it.

The author of the investigation also emphasizes the obvious role of Truskavets as a literary motif in the artist's creativity.

Bruno Schulz' impresas in the nearby resort continue till nowadays. The modern Truskavets is a constant participant of the actions during the International Bruno Schulz Festival and is open to fans of his creativity.

Key words: Bruno Schulz, a resort, Truskavets, an artistic creativity, an exhibition.

Ref. 26.

Леся ХОМИЧ,*магістр історії, молодший науковий співробітник музею «Дрогобиччина»
(Україна, Дрогобич) lesyakhomych@ukr.net***БРУНО ШУЛЬЦ І ТРУСКАВЕЦЬ**

В статті здійснено спробу характеристики місця та ролі Трускавця в біографії і творчості Бруно Шульца. На основі малоизвестних матеріалів автор аналізує виставки Шульца в Трускавці та робить висновок, що представлення художнього творчості мистця мало позитивний резонанс.

Ключевые слова: Бруно Шульц, курорт, Трускавец, художественное творчество, выставка.

Лит. 26.

Постановка проблеми. Біографічна топографія Бруно Шульца постійно викликає зацікавлення дослідників. Сліди Шульца та його творчості знайдено у Львові, Познані, Відні, Берліні т.ін., і ця географія постійно ширить свої межі. Проте, як часто буває потенціал рідних околиць залишається вивченим не до кінця. Так, нещодавно стали відомі факти про перші виставки Шульца у близькому Бориславі та рідному Дрогобичі. Доступність архівів та оцифрування періодичних матеріалів бібліотечних книгозбірень дають змогу прискіпливіших біографічно-культурознавчих досліджень контекстів життя та творчості Бруно Шульца. Тож потреба подібних пошуків в межах окресленої проблематики залишається актуальною.

Аналіз останніх досліджень. Основою для початку будь-яких досліджень у галузі шульцознавства залишаються праці Єжи Фіцовського [3]. Неназваний, але легко впізнаний Трускавець у творах Шульца аналізували Владислав Панас [15], Єжи Яжембський [8], Шалом Лінденбаум [12] та ін. Останній, досліджуючи літературну спадщину Шульца відзначає особливості Шульцівського Санаторію, що намагається врятувати суспільство від дефінітивної смерті, воскресити того, хто вже вважається мертвим. Важливу позицію курорту в топографії Шульца відзначають автори Шульцівського словника [17]. Останні результативні пошуки стосовно виставкової діяльності Шульца у Трускавці здійснив шанувальник його творчості Кшиштоф Вільман (Krzysztof Willmann). Цей аспект досліджено також у розвідці Г. Юзефчука [9] та колективній монографії дрогобицьких істориків [2].

Мета статті є характеристика місця та ролі Трускавця в біографії і творчості Бруно Шульца.

Виклад основного матеріалу. «Єдиним на світі містом», «особливою провінцією», «вибраною країною» для Шульца завжди був Дрогобич. Міфологізований Дрогобич відображений в його творчості, реальний – вплетений в його біографію. З цієї «особливою провінцією» Шульц радо знайомив близьких по духу людей. У червні 1934 р. пише до Тадеуша Брези так: «Я хотів би Вам насамперед показати Дрогобич і околиці, Вашими очима наново побачити сцену моєї молодості. Ввести Вас у ненаписані розділи Цин. крамниць. Прошу приїхати» [4, 43–44]. Під цими околицями мається на увазі насамперед близький курорт Трускавець [15, 83], який в цей період активно розвивався. Успіх гарантували мінеральні води, які своїми лікувальними властивостями не поступались водам відомих європейських курортів. Їх лікувальний ефект випробував і сам Шульц ще в дитинстві. Трускавець був постійним місцем проведення літніх канікул, а в 1911 році він проходив тут реабілітацію після важкої хвороби серця та легень [17, 395]. Слабкий здоров'ям мистець постійно повертався до курорту в зрілому віці. Одна з останніх тривалих оздоровчих відпусток проходила восени 1940 р., після лікування хвороби нирок у дрогобицькому шпиталі. Тоді Шульц зупинився у віллі «Аїда», що відношував у листах до приятельки Анни Плоцкер [4, 162].

TRUSKAWIEC. Willa «Aida»

Санаторій «Аїда» // Центр міської історії Центрально-Східної Європи

Тай серед усіх подорожей найчастішими були саме до Трускавця. Проте ці подорожі були інакшими. На відміну від решту, що залишали по собі лише відчуття ошелешення безмірності простору, вони виконували функцію подорожі містичної, до іншої сфери власного «я», до іншої сфери часу [17, 396]. Приводом до відвідин курорту окрім лікувальної мети, були зустрічі з приятелями, котрі відвідували популярний в той час курорт. Збереглося декілька світлин з їхніх прогулянок Трускавцем (кінець 20-х та 1939 р.). В червні 1939 р. Шульц часто зустрічався з Зоф'єю Налковською, що перебувала тут на лікуванні, та читав їй свої літературно-критичні есеї. Про ці

події Налковська згодом відзначить у своєму щоденнику: «У красивій, найдальшій частині парку, дикій із галявинами, як лондонські парки, на гарячій від сонця лавки, я слухала той текст, повний слухності, а крім того – всілякої розумової вишуканості» [13, 417–418].

Крім того рекомендує трускавецьку здравницю друзям. В листі до Романи Гальперн пише: «...Сподіваюся, що те каміння розчиниться і зникне з організму. Дуже добрим засобом для того є Трускавець (п'ятнадцять хвилин від Дрогобича), але для того Ти ще занадто ослаблена. Маю надію, що, може, у травні прийдеш до Трускавця. Тоді там буває чудово. Ти оселишся серед білих вишень, якими повниться Трускавець. То моя улюблена місцевість, про яку я ще колись напишу роман» [4, 139].

Проте повісті про Трускавець Шульц так і не написав, принаймні в шульцознавстві про це нічого не відомо (пригоди Шульцівських текстів настільки приголомшливі, що відкидати можливість віднайдення нових просто помилково). Проте, неназваний Трускавець «іще невеличкий курорт» постійно виринає в літературних творах Шульца. Дорогою до курорту «...в'їздили у горбистий та хвилястий краєвид...врешті зупинялися на Гірці, коло мурованої широкої корчми...на рогатці, що розділяла два світи» [5, 342–343]. Корчма стоїть на цій рогатці й досі.

Корчма на Гірці дорогою до Трускавця. // Світлина автора, 2016 р.

В оповіданні «Осінь» читаємо: «Мені п'ятнадцять років, і я зовсім не обтяжений обов'язками життєвої практики. Позаяк до від'їзду лишається ще година, я знову вибігаю — попрощатися з місцем відпочинку, полічити доробок цього літа, зрозуміти, що можна буде забрати із собою, а що доведеться назавжди покинути в цьому приреченому на зникнення місті. Але на малому парковому кільці, тепер порожньому і світлому в пополудневому сонці, коло пам'ятника Міцкевичу, мені в душі розвиднюється істина про переломний момент літа. В ейфорії цього об'явлення я сходжу вгору двома пам'ятниковими сходами, поглядом і розпростертими руками описую розмашисту дугу і, ніби звертаючись до всього курорту, кажу: «Прощавай, Поро! Ти була дуже гарна й багата. Жодне інше літо не може з Тобою зрівнятися. Я визнаю це тепер, хоч і нерідко бував сумним та нещасним через Тебе. Я лишаю Тобі на згадку всі мої пригоди, розсіяні парком, вулицями, садами. Я не можу забрати своїх п'ятнадцяти років, вони вже тут назавжди. Крім того, на веранді вілли, в якій я мешкав, я втиснув у шпарину між двома балками свій малюнок. Я зробив його Тобі на згадку. Тепер ти сходиш між тіней. Разом із Тобою зійде до країни тіней і все це місто вілл та садів. У вас немає нащадків. Ти і це місто, ви обоє помрете останніми в роду» [5, 335].

Парк «Адамівка» в Трускавці, між 1918 – 1939 рр. // Narodowe Archiwum Cyfrowe (NAC)

Утаємничений для реальності залишається міфологізований Санаторій «під клеписдрою», куди «ошукана гучною рекламою» родина головного героя Юзефа відіслала батька на лікування. З оповідання «Санаторій під клеписдрою» можемо виокремити деякі деталі. Дорога від залізниці до Санаторію «піднімалася вгору і плавно виводила на хребет узгір'я, звідки відкривався увесь виднокіл». Головний будинок санаторію – вигнутий підковою. Просто з містка, обплетеного хиткими балюстрадами з березових гілок, можна було увійти до подвійних скляних дверей готелю, званого з реклами як Санаторій. Тут відсуванням смерті в часі займався «невисокий і широкоплечий чоловік із темним заростом» доктор Ґотард [5]. Адреса того санаторію (як і, напевно, його існування в реальному світі) залишається загадкою [15, 79]. Ш. Лінденбаум, наприклад відзначає, що це не є звичний санаторій. Завжди писаний з великої літери Шульцівський Санаторій нагадує родинне місто батька і Юзефа та постійно з ним порівнюється [12, 55]. Оніричний Санаторій-місто в свою чергу репрезентує певний реальний зміст. Ним є виконуваний санаторієм функції суспільно-лікувального закладу, що має на меті вилікування особи, що стоїть в тіні смерті, майже вже мертва, повернення її до звичного життя. Знаком такого стану є клеписдра – годинник, який вимірює час життя, що наближається до смерті [12, 56].

Трускавець можемо пов'язати не лише з літературною творчістю мистця, але й з художньою. Донедавна вважалося, що саме в Трускавці відбулась перша персональна виставка Бруно Шульца. Як з'ясувалось, це не так [2, 156]. Проте, виставка й справді була, але її деталі досі достеменно невідомі. За реляцією Єжи Фіцовського, влітку 1928 року за порадою якогось знайомого доктора хімії Шульц влаштував виставку у залі Курортного дому, приміщення якого безкоштовно надав йому тогочасний власник Трускавця Раймунд Ярош [3, 52–53].

Курортний клуб в Трускавці, 1928 р. // НАС

Серед чисельної публіки, що відвідала виставку був професор Львівської Політехніки Максиміліан Тулле. Неоднозначно сприйнявши роботи Шульца, Тулле нібито написав скаргу на ім'я старости звинувачуючи мистця у порнографічному характері творів та вимагаючи негайного закриття виставки. За сприяння Яроша справа була вирішена, а Шульцу вдалось продати майже всі картини [3, 53]. Ці висновки Фіцовського, мабуть, були зроблені на основі спогадів Юліуша Фляшена (Juliusza Flaszena), хоча й не відомо чи були вони єдиним джерелом інформації. Цікаво, що Фляшен, лікар із Трускавця [10], пише у листі до Фіцовського, що не пам'ятає точної дати знайомства з Шульцом, було це десь у 1928 – 1929 роках [11, 159]. Підкреслюємо, що йдеться тут не про рік проведення виставки Шульца, а про дату знайомства. Далі Фляшен пише, що побачивши мистецький доробок Шульца, порадив йому влаштувати виставку у час курортного сезону, коли до Трускавця приїжджає інтелігенція мало не з усієї Польщі. І ніби то саме за його сприяння Раймунд Ярош безкоштовно надав для експозиції залу у Курортному клубі [11, 160]. Під час трускавецької виставки Шульц представив публіці переважно гравюри і рисунки та кілька олійних образів з домінуванням світло фіолетових і блакитних відтінків [3, 53]. Проте, жодного підтвердження в джерелах, окрім спогадів Юліуша Фляшена про час виставки, так само як і про скандальний інцидент під час її проведення не знаходимо.

Натомість, перший відомий анонс виставки Бруно Шульца у залі Курортного клубу в Трускавці 28 червня 1930 р. фіксує газета «Głos Drohobycko–Borysławsko–Samborski–Stryjski» [14]. Характеризується виставка як «незвичайна імпреза», тобто, припускаємо, що в разі про-

ведення раніше подібної виставки захід не вважався б незвичним. В липні факт відвідуваності виставки двічі фіксує львівська газета «Chwila», проте тут вже йдеться про виставку в залах Курортного клубу двох митців: Бруно Шульца та Йоахіма Кахане [19; 21]. 14 серпня львівське видання повідомляє про останній тиждень до закриття виставки [20]. Тобто, виставка тривала з початку липня та майже до кінця серпня 1930 року. Вхід на неї був вільний і можливий з 10-ї до 6-ї вечора. Ще раз великий успіх серед відвідувачів виставки підкреслює «Głos...» 20 серпня 1930 р., зваблюючи публіку низькими цінами експонатів [25]. Ймовірно Шульц виставляв ті ж картини, що й на Весняному салоні у Львові, що закінчився напередодні [1, 53]. Гіпотетично можемо зробити висновок про те, що у спогадах Фляшена йде мова про виставку у Трускавці саме 1930 р. Відповіді на деякі питання в окресленій проблематиці можуть з'явитись лише в результаті дослідження, в першу чергу, архіву Єжи Фіцовського, над чим зараз працюють польські науковці.

Бруно Шульц «Ундуля вночі»,
бл. 1920 р. // Jagiellonian
Digital Library

Йоахім Кахане у своїй майстерні, 1933 р. // NAC

Митець, роботи якого виставлялись в Курортному клубі в той же час, Йоахім Кахане (Joachim Kahane, 1890 – бл. 1943) – відомий єврейський мистець, маляр, різьбяр, металопластик. В 1911 р. разом з Максиміліаном Гольдштейном заснував Коло прихильників єврейського мистецтва у Львові, а влітку 1919 р. став його головою. З 1921 р. працював учителем малювання у Лодзі [7; 16]. На виставці у Трускавці влітку 1930 р. представляв роботи на латуні, міді і сріблі. Відомо, що виставлявся в курорті принаймні тричі. Перша виставка з успіхом відбулась в серпні 1929 р. за сприяння Раймунда Яроша [26], ще одна у 1938 р. [24]. Неодноразово виставлявся в Моршині [23], Криниці [18], Сколе, Львові, Лодзі, Варшаві, Відні, Амстердамі, Лондоні [22], Берліні, Дрездені [6] і т.д. Серед його робіт особливою красою критики відзначали твори виконані за біблійними та синагогічними мотивами [6].

Робота Йоахіма Кахане,
1932 р. // NAC

Висновки. Підсумовуючи, варто відзначити особливе місце Трускавця у топографії Шульца. Був, насамперед, місцем оздоровлення та відпочинку, близьким та знайомим з дитинства. Згодом, популярність курорту сприяла налагодженню контактів з інтелектуалами, що приїжджали сюди з різних куточків Польщі. Представлення художньої творчості Шульца в Трускавці отримало, пори різні свідчення, позитивний резонанс. Водночас, очевидну роль відіграв Трускавець і як літературний мотив у творчості мистця.

Імпрези Бруно Шульца в близькому курорті продовжуються і до сьогодні. Сучасний Трускавець є постійним учасником атракцій під час Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца та відкритий для шанувальників його творчості.

Документи

Замітки з преси про виставки Бруно Шульца у Трускавці

№1

Niezwykła impreza artystyczna w Truskawcu

Jak się dowiadujemy, zostanie w najbliższych dniach otwarta wystawa obrazów i grafik BRUNONA SCHULZA w sali Klubu zdrojowego w Truskawcu. Niedawno odbyta zbiorowa wystawa Schulza w Salonie wiosennym we Lwowie okazała na nowo świetny talent tego wybitnego grafika, o czym świad-

czyły entuzjastyczne głosy całej bez wyjątku prasy lwowskiej. Dowodem odniesionego sukcesu jest fakt, że Gajleria Narodowa m. Lwowa zakupiła dla swoich zbiorów dwa obrazy tego artysty. Miłośnicy sztuki będą mieli sposobność zapoznania się z twórczością tego niepospolitego talentu. Z okazji zapowiadanej wystawy zastrzegamy sobie na później bliższe omówienie w ramach feljetonu tego niezwykłego i w sztuce polskiej odosobnionego zjawiska jakim jest demoniczna twórczość Brunona Schulza.

Głos Drohobycko–Borysławsko–Samborsko–Stryjski: bezpartyjny tygodnik informacyjny. – № 15. – 28.06.1930. – S. 5.

№2

WYSTAWA BRUNONA SCHULZA i JOACHIMA KAHANEGO w TRUSKAWCU już została otwarta i wzbudziła olbrzymie zainteresowanie w najszerszych kołach kuracjuszków. Wystawa znalazła gościnę w «Sali Zdrojowej» i cieszy się wielką frekwencją.

Chwila. – № 4056. – 11.07.1930. – S. 13.

№3

WYSTAWA PRAC ART. METALOPL. J. KAHANEGO i ART. MAL. BRUNONA SZULCA W TRUSKAWCU. W salach klubu zdrojowego w Truskawcu otwarta została wystawa prac metaloplastycznych znanego artysty Joachima Kahanego, wykonanych w mosiądzu, miedzi i srebrze. Prace te znane w całej Polsce z swoich specyficznych starych tematów i piękna wykonawczego, wywołały też wielkie zainteresowanie w Truskawcu, gdzie liczne prace zostały zakupione. Niemniejszą popularnością cieszą się przepiękne w koncepcji i rysunku prace cenionego artysty malarza i grafika Brunona Schulca, który niedawno na wystawie lwowskiej zyskał pełne uznanie krytyki i miłośników. W ten sposób połączona wystawa dwu artystów w Truskawcu ze względu na wysoki poziom ze wszech miar godną jest zwiedzenia. Jest otwarta codziennie bez przerwy od 10 rano do 6 wieczór. Wstęp wolny.

Chwila. – № 4072. – 27.07.1930. – S. 15.

№4

WYSTAWA PRAC ART. METALOPL. J. KAHANEGO I ART. MAL. B. SZULCA W TRUSKAWCU otwarta niedawno w salach kasyna zdrojowego będzie dostępna dla publiczności przez czas krótki. Spodziewać się należy, że w tym ostatnim tygodniu najszersza publiczność zechce jeszcze skorzystać z możliwości zapoznania się z pracami obu cenionych i powszechnie uznanymi cieszących się artystów. Wstęp na wystawę wolny.

Chwila. – № 4090. – 14.08.1930. – S. 13.

№5

Z wystawy SZULCA I KAHANEGO

Otwarta niedawno w sali Klubu Zdrojowego w Truskawcu wystawa GRAFIKI BRUNONA SCHULZA cieszy się wielkim powodzeniem. Wysoki poziom obrazów i grafik tego artysty usprawiedliwiają w zupełności opinię pewnego wybitnego krytyka, który zaliczył Schulza do jednego z najsubtelniejszych grafików współczesnej Polski.

Nową atrakcją powyższej wystawy stanowi kolekcja świetnych metaloplastyk J. Kahanego. Znakomity ten rzeźbiarz przynosi tym razem szereg wspaniałych, pełnych charakteru głów, wybijanych w mosiądzu i kunsztownie patynowanych.

Zainteresowanie publiczności jest wielkie. Ze względu na krótki jeszcze czas trwania wystawy, wskazaniem jest pośpieszyć się z odwiedzeniem tej interesującej wystawy, przyczem podnieść należy stosunkowo niskie ceny eksponatów.

Głos Drohobycko–Borysławsko–Samborsko–Stryjski: bezpartyjny tygodnik informacyjny. – № 22. – 20.08.1930. – S. 6.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бруно Шульц. Горизонт часу. – Львів, 2012. – 64 с.
2. Лазорак Б., Тимошенко Л., Хомич Л., Чава І. Відомий і невідомий Бруно Шульц (соціокультурний портрет Дрогобича). – Дрогобич: Коло, 2016. – 374 с.

3. Фіцовський Є. Регіони великої єреси та околиці. Бруно Шульц і його міфологія. Пер. з польської А. Павлишина. – К.: Дух і Літера, 2010. – 544 с.
4. Шульц Б. Книга листів. Уклад і підготував до друку Єжи Фіцовський. / Пер. з польськ. Андрія Павлишина. – К.: Дух і Літера, 2012. – 360 с.
5. Шульц Б. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання в перекладі Юрія Андруховича: оповідання; переклад з польської. – К. А–БА–БА–ГА–ЛА–МА–ГА, 2012. – 384 с.
6. 20–lecie pracy artystycznej Joachima Kahanego // Chwila. – № 474. – 06.06.1932. – S. 11.
7. Borzymińska Z. Kahane Joachim (Chaim) // Polski Słownik Judaistyczny. [Електронний ресурс]. // Режим доступу: [http://www.jhi.pl/psj/Kahane_Joachim_\(Chaim\)](http://www.jhi.pl/psj/Kahane_Joachim_(Chaim))
8. Jarzębski J. Schulz. – Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie, 1999. – 244 s.
9. Juzefczuk G. Bruno zmistyfikowany, Drohobycz zmanipulowany. Nowe perspektywy badań // Бруно Шульц як філософ і теоретик літератури: Матеріали V Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца в Дрогобичі / ред. В.Меньок. – Дрогобич, 2014. – С. 685 – 704.
10. Kronika Zagłębia Naftowego. Spór lekarza z aptekarzem w Truskawcu // Chwila. Wydanie wieczorne. – 18.10.1938. – № 1275. – S. 10.
11. Księga listów / Bruno Schulz. Zebrał, opracował, wstępem, przypisami i aneksami opatrzył Jerzy Ficowski. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1975. – 190 s.
12. Lindenbaum Sh. Sanatorium pod Klepsydrą – Hades czy sanatorium? / Sh. Lindenbaum // W ułamkach zwierciadła... Bruno Schulz w 110 rocznicę urodzin i 60 rocznice śmierci. – Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 2003. – S. 47–73.
13. Nałkowska Z. Dzienniki. – T. 4 (1930 – 1939). – Cz. 2. (1935 – 1939) / Opracowanie, wstęp i komentarz H. Kirchner. – Warszawa: Czytelnik, 1988. – 511 s.
14. Niezwykła impreza artystyczna w Truskawcu // Głos Drohobycko–Borysławsko–Samborsko–Stryjski: bezpartyjny tygodnik informacyjny. – № 15. – 28.06.1930. – S. 5.
15. Panas W. «Willa Bianki. Mały przewodnik drohobycki dla przyjaciół» (fragmenty). / W. Panas – Lublin: UMCS, 2003. – 103 s.
16. Sandel E. Kahane Joachim (1890 – ok. 1943) / E. Sandel // Polski Słownik Biograficzny. – T. XI. (1964 – 1965) – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1965. – 638 s.
17. Słownik schulzowski / opracowanie i redakcja: Bolecki W., Jarzębski J., Rosiek S. – Gdańsk: Wydawnictwo słowo/obraz/terytoria, 2006. – 469 s.
18. Wystawa art. rzeźb. J. Kahanego w Krynicy // Chwila. – 15.07.1932 – № 4780 – S. 13.
19. Wystawa Brunona Schulza i Joachima Kahanego w Truskawcu // Chwila. – № 4056. – 11.07.1930. – S. 13.
20. Wystawa prac art. metalopl. J. Kahanego i art. mal. B. Szulca w Truskawcu // Chwila. – № 4090. – 14.08.1930. – S. 13.
21. Wystawa prac art. metalopl. J. Kahanego i art. mal. Brunona Szulca w Truskawcu // Chwila. – № 4072. – 27.07.1930. – S. 15.
22. Wystawa prac prof. Joachima Kahanego // Chwila. Wydanie wieczorne 02.08.1937. – № 902. – S. 10.
23. Wystawa prof. J. Kahanego w Morszynie. // Chwila. – № 6595. – 30.07.1937. – S. 10.
24. Wystawa prof. J. Kahanego w Truskawcu. // Chwila. – № 6932. – 09.07.1938. – S. 13.
25. Z wystawy Szulca i Kahanego // Głos Drohobycko–Borysławsko–Samborsko–Stryjski: bezpartyjny tygodnik informacyjny. – №22. – 20.08.1930. – S.6.
26. Z. Z kraju. List z Truskawca. Wystawa prac art. Joachima Kahanego // Chwila. – № 3744. – 25.08.1929. – S. 9.

REFERENCES

1. Bruno Shults. Horyzont chasu. – Lviv, 2012. – 64 s.
2. Lazorak B., Tymoshenko L., Khomych L., Chava I. Vidomyi i nevidomyi Bruno Shults (sotsiokulturnyi portret Drohobycha). – Drohobych: Kolo, 2016. – 374 s.
3. Fitsovskiy Ye. Rehiony velykoi yeresi ta okolytsi. Bruno Shults i yoho mifolohiia. Per. z polskoi A. Pavlyshyna. – K.: Dukh i Litera, 2010. – 544 s.
4. Shults B. Knyha lystiv. Uklav i pidhotuvav do druku Yezhy Fitsovskiy. / Per. z polsk. Andriia Pavlyshyna. – K.: Dukh i Litera, 2012. – 360 s.
5. Shults B. Tsynamonovi kramnytsi ta vsi inshi opovidannia v perekladi Yuriiia Andrukhovycha: opovidannia; pereklad z polskoi. – K. A–BA–BA–HA–LA–MA–HA, 2012. – 384 s.
6. 20–lecie pracy artystycznej Joachima Kahanego // Chwila. – №474. – 06.06.1932. – S. 11.
7. Borzymińska Z. Kahane Joachim (Chaim) // Polski Słownik Judaistyczny. [Elektronnyi resurs]. // Rezhym dostupu: [http://www.jhi.pl/psj/Kahane_Joachim_\(Chaim\)](http://www.jhi.pl/psj/Kahane_Joachim_(Chaim))

8. Jarzębski J. Schulz. – Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie, 1999. – 244 s.
9. Juzefczuk G. Bruno zmistyfikowany, Drohobycz zmanipulowany. Nowe perspektywy badan // Bruno Shults yak filosof i teoretyk literatury: Materiały V Mizhnarodnoho Festyvaliu Bruno Shultsa v Drohobychi / red. V. Menok. – Drohobych, 2014. – S. 685 – 704.
10. Kronika Zagłębia Naftowego. Spór lekarza z aptekarzem w Truskawcu. // Chwila. Wydanie wieczorne. – 18.10.1938. – № 1275. – S. 10.
11. Księga listów / Bruno Schulz. Zebrał, opracował, wstępem, przypisami i aneksami opatrzył Jerzy Ficowski. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1975. – 190 s.
12. Lindenbaum Sh. Sanatorium pod Klepsydrą – Hades czy sanatorium? / Sh. Lindenbaum // W ułamkach zwierciadła... Bruno Schulz w 110 rocznicę urodzin i 60 rocznice śmierci. – Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 2003. – S. 47–73.
13. Nałkowska Z. Dzienniki. – T. 4 (1930 – 1939). – Cz. 2. (1935 – 1939) / Opracowanie, wstęp i komentarz H. Kirchner. – Warszawa: Czytelnik, 1988. – 511 s.
14. Niezwykła impreza artystyczna w Truskawcu // Głos Drohobycko–Borysławsko–Samborsko–Stryjski: bezpartyjny tygodnik informacyjny. – № 15. – 28.06.1930. – S. 5.
15. Panas W. «Willa Bianki. Mały przewodnik drohobycki dla przyjaciół» (fragmenty). / W. Panas – Lublin: UMCS, 2003. – 103 s.
16. Sandel E. Kahane Joachim (1890 – ok. 1943) / E. Sandel // Polski Słownik Biograficzny. – T. XI. (1964 – 1965) – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1965. – 638 s.
17. Słownik schulzowski / opracowanie i redakcja: Bolecki W., Jarzębski J., Rosiek S. – Gdańsk: Wydawnictwo słowo/obraz/terytoria, 2006. – 469 s.
18. Wystawa art. rzeźb. J. Kahanego w Krynicy // Chwila. – 15.07.1932 – № 4780 – S. 13.
19. Wystawa Brunona Schulza i Joachima Kahanego w Truskawcu // Chwila. – № 4056. – 11.07.1930. – S. 13.
20. Wystawa prac art. metalopl. J. Kahanego i art. mal. B. Szulca w Truskawcu // Chwila. – № 4090. – 14.08.1930. – S. 13.
21. Wystawa prac art. metalopl. J. Kahanego i art. mal. Brunona Szulca w Truskawcu // Chwila. – № 4072. – 27.07.1930. – S. 15.
22. Wystawa prac prof. Joachima Kahanego // Chwila. Wydanie wieczorne 02.08.1937. – № 902. – S. 10.
23. Wystawa prof. J. Kahanego w Morszynie // Chwila. – № 6595. – 30.07.1937. – S. 10.
24. Wystawa prof. J. Kahanego w Truskawcu // Chwila. – № 6932. – 09.07.1938. – S. 13.
25. Z wystawy Szulca i Kahanego // Głos Drohobycko–Borysławsko–Samborsko–Stryjski: bezpartyjny tygodnik informacyjny. – № 22. – 20.08.1930. – S. 6.
26. Z. Z kraju. List z Truskawca. Wystawa prac art. Joachima Kahanego // Chwila. – № 3744. – 25.08.1929. – S. 9.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2017 р.

Василь ІЛЬНИЦЬКИЙ,

доктор історичних наук, доцент кафедри нової та новітньої історії України
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка (Дрогобич, Україна)
vilnickiy@gmail.com

ІСТОРИЧНИЙ ПОРТРЕТ ПРАЦІВНИКА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ ОУН: ВІДОМІЙ ТА НЕВІДОМІЙ РОМАН РІЗНЯК-«МАКОМАЦЬКИЙ» (1944 – 1948)

У статті на основі невідомих і маловідомих документів висвітлюються основні етапи бойового шляху Романа Різняка-«Макомацького». Основний акцент покладено на його діяльності у референтурі СБ ОУН. Досліджуються також питання чисельності, складу, етапів ліквідації бойовки, якою керував Р. Різняк. Окремо автор зупиняється на обставинах загибелі Романа Різняка.

Ключові слова: Роман Різняк-«Макомацький», ОУН, Дрогобицький надрайон, округа, репресивно-каральні органи.

Літ. 54.

Vasyl ILNYTSKYI,

PhD hab. (History), Associate Professor of Ukraine's New and Modern History Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) vilnickiy@gmail.com

HISTORICAL PORTRAIT OF THE OUN'S SECURITY SERVICE ACTIVIST: THE KNOWN AND UNKNOWN ROMAN RIZNIAK-«MAKOMATSKYI» (1944 – 1948)

The activity of special agencies is one of the most mysterious and, at the same time, interesting questions of history. After all, the specificity of their activity demanded extreme conspiracy. The special subsections in the structure of the Ukrainian liberation movement, first of all, the Security Agency (SA) of the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN) did not become an exception. Besides, the study of the question of personal participation in the OUN's SA of both separate persons in general and the administrative board in particular still leaves much to be desired. During the recent years there appeared researches mostly into the OUN's SA higher administrative board, however, the middle and lower links still remain insufficiently or not at all investigated. The article purposes to discover the activity of the member of Drohobych OUN's regional leadership Roman Rizniak alias – by nom de guerre – «Makomatskyi» (1944 – 1948).

The figure of Roman Rizniak-«Makomatskyi» is ascribed by many myths. His exact biographic data are absent, in particular, very little is known about his pre-war activity. It is only from his sister's memoirs that we have learned of some milestones of Roman Rizniak's life, whereas the documentary data have not kept up. The basic accent is put on his activity as an agent of the OUN's Secret Agency. Questions of the strength, structure, stages of liquidation of the supervised by Roman Rizniak fighting center are also investigated. As a separate issue, the author treats the circumstances of Roman Rizniak's extermination.

On the basis of the found documents it has become possible to establish that in 1944 Roman Rizniak fulfilled the duties of the commandant of an OUN SA fighting centre protecting Drohobych county (nadraion) leadership of the OUN. In 1945 – 1946 «Makomatskyi» became known as the head of a fighting centre of Drohobych city leadership of the OUN; in 1947 – 1948 he was the commandant of a fighting centre of Drohobych country leadership of the OUN. In June 1948 R. Rizniak-«Makomatskyi» became the new head of the Drohobych district (raion) leadership of the OUN's Secret Agency.

In spite of the fact that for today a whole chain of Roman Rizniak-«Makomatskyi's» life and struggle remains quite obscure, as well as his fighting centre, the author, nevertheless, can affirm of Roman Rizniak's well enough planned and productive activity which revealed itself in a long and effective opposition to the repressive-retaliatory system and in preventing the establishment of the Soviet administration. We consider as perspective a direction of research into the disclosure of «Makomatskyi's» activity in the interwar period and during the World War II.

Key words: Roman Rizniak-«Makomatskyi», Drohobych county (nadraion) of the OUN, district (okruha), repressive bodies.

Ref. 54.

Василий ИЛЬНИЦКИЙ,

доктор исторических наук, доцент кафедры новой и новейшей истории Украины
Дрогобычского государственного педагогического
университета имени Ивана Франко (Дрогобич, Украина)
vilnickiy@gmail.com

ИСТОРИЧЕСКИЙ ПОРТРЕТ СОТРУДНИКА СЛУЖБЫ БЕЗОПАСНОСТИ ОУН: ИЗВЕСТНЫЙ И НЕИЗВЕСТНЫЙ РОМАН РИЗНЯК-«МАКОМАЦКИЙ» (1944 – 1948)

В статье на основе неизвестных и малоизвестных документов освещаются основные этапы боевого пути Романа Ризняка-«Макомацкого». Основной акцент ставится на его деятельности в референтуре СБ ОУН. Исследуется также численность, состав, этапы ликвидации вооруженного отряда, которым руководил Р. Ризняк. Отдельно автор останавливается на обстоятельствах гибели Романа Ризняка.

Ключевые слова: Роман Ризняк-«Макомацкий», ОУН, Дрогобычский надрайон, округа, репрессивно-карательные органы.

Лит. 54.

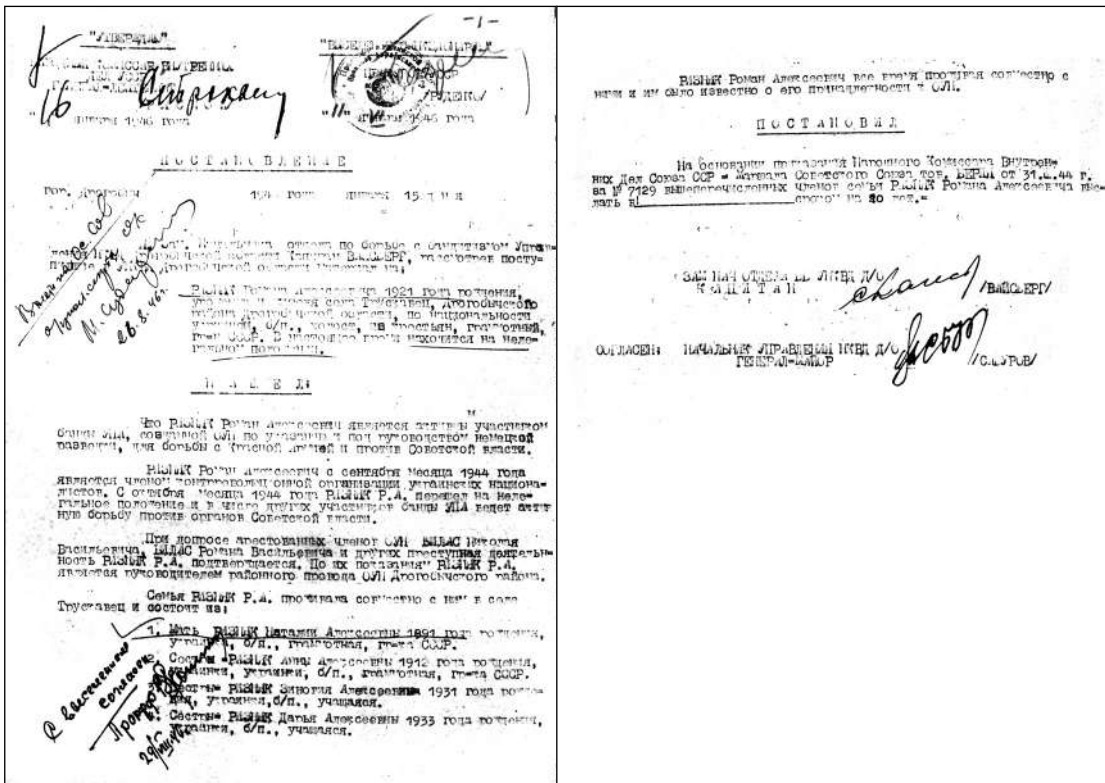
Постановка проблеми. Діяльність спецслужб є одним з найбільш таємничих та водночас цікавих питань історії. Адже специфіка їхньої діяльності вимагала якнайглибшої конспірації. Не стали винятком і спеціальні підрозділи у структурі українського визвольного руху, передовсім Служба безпеки Організації українських націоналістів (далі – СБ ОУН). Окрім цього, малодослідженими залишаються питання персональної участі у функціонуванні СБ ОУН як окремих осіб загалом, так і керівного складу – зокрема. Впродовж останніх років з'явилися дослідження, присвячені переважно вищому керівному складу СБ ОУН, однак середня і низова ланки залишаються малодослідженими або й узагалі не дослідженими.

Аналіз досліджень. Діяльність референтури СБ ОУН привертала, привертає і привертатиме увагу дослідників. Однією з перших публікацій, присвячених діяльності Служби безпеки і написаних на основі спогадів безпосередніх учасників, була праця С. Мудрик-Мечника [49]. З відновленням незалежності України дослідники отримали змогу працювати з раніше недоступними архівними фондами, в результаті чого світ побачили узагальнюючі дослідження історії спеціальних служб Д. Веденєєва і Г. Биструхіна, В. Єфименка, О. Лисенка та І. Патриляка, А. Русначенка [8; 36; 37; 38; 48; 52]. Окрім них, вийшли друком праці, присвячені вивченню діяльності СБ ОУН на окремих територіях і окремим постатям Я. Антонюка, В. Ільницького, О. Ішука і В. Огородніка [1; 39; 40; 42; 43].

В історії того чи іншого регіону є особистості, які відіграли провідну роль у боротьбі за українську державність. До таких особистостей належить Роман Різник-«Макомацький». Одні з перших спроб описати життєвий шлях Романа Різняка зробили Леся Федів, Роман Горак, Роман Пастух, Літописець В'ячеслав [33; 34; 46; 50; 51; 54]. На жаль, ці дослідження ґрунтувалися лише на спогадах, серйозна документальна база у них відсутня. Одразу ж після відкриття доступу до архівів окрему розвідку, присвячену Роману Різняку, написав автор цього дослідження [41]. Втім, завдяки продовженню процесу розсекречення архівних фондів силових органів вдалося нагромадити новий, досі невідомий джерельний матеріал, який суттєво доповнює та закриває «білі плями» у історії життєвої та бойової діяльності легендарної особистості – Романа Різняка-«Макомацького» [29, 43, 80–82, 94, 213–217; 30, 34 зв., 49–51, 99–101, 106–108; 31, 34, 41, 73–76]. Саме тому **метою статті** є розкрити діяльність працівника референтури СБ Дрогобицького районного проваду ОУН (1944 – 1948) Р. Різняка.

Роман Різник-
«Макомацький»

Постанова про виселення сім'ї Роман Різник-«Макомацький»

Виклад основного матеріалу. Постать Романа Різняка-«Макомацького» овіяна багатьма міфами. Точних біографічних даних немає, особливо мало відомо про його довоєнну діяльність. Лише зі спогадів сестри відомі деякі віхи життя Р. Різняка, документальні дані не збереглися.

Свідомо оминаючи дитячі та юнацькі роки Романа Різняка, ведемо мову про нього передусім як працівника референтури СБ. Роман Різник народився 12 березня 1921 р. у багатодітній сім'ї (одинадцять дітей, вижило сім). 18 січня 1946 р. сім'я (мати – Наталія (1891 р.н.), сестри Анна (1912 р.н.), Дарія (1933 р.н.), Зеновія (1931 р.н.)) Р. Різняка за рішенням особливої наради при МДБ СРСР (від 19 жовтня 1946 р.) була виселена на спецпоселення в Іркутську область [6, 14]. У 1941 – 1943 рр. він служив у поліції смт. Трускавець Львівської області, потім свою діяльність здійснював на теренах сучасної Польщі. Після 1945 р. інформації більшає, однак і тут наявна плутанина. Зокрема, у «Повідомленні про ліквідацію референта СБ Дрогобицького надрайонного проводу ОУН «Макомацького» і його боївки» чекісти, нібито опираючись на свідчення захопленого 17 липня 1948 р. кур'єра Дрогобицького надрайонного проводу ОУН «Крупняка», називають Романа Різняка-«Макомацького» референтом СБ Дрогобицького надрайонного проводу ОУН [12, 88]. Проте таке твердження не відповідає дійсності, оскільки у виписці зі зошита референта СБ Карпатського крайового проводу ОУН Володимира Лівого-«Йордана» серед загиблих у 1948 р. «Макомацький» названий референтом СБ Дрогобицького районного проводу ОУН [18, 172]. Та й, насправді, «Крупняк» просто не міг помилятися чи не знати функцій, які виконував у підпіллі Р. Різник. Очевидно, у такий спосіб силовики намагались підвищити статус вбитого ними націоналіста й клопотали перед вищим керівництвом про збільшення винагороди за успішну операцію. Звісно, джерела підпілля є більш достовірними, ніж інформація з документів репресивно-каральних органів. У свою чергу, упорядник 36 тому «Літопис УПА» М. Горбаль взагалі називає загиблого 18 липня 1948 р. Романа Різняка провідником Дрогобицького надрайонного проводу ОУН [45, 79–80].

На основі віднайдених документів вдалося встановити, що у 1944 р. Р. Різник виконував обов'язки коменданта боївки СБ по охороні Дрогобицького надрайонного проводу ОУН. У

Зліва на право: Дмитро Кмит-«Зов», Роман Різняк-«Макомацький», Орест Федун-«Орест», «Мамай» ФОТО 5. Зліва на право: Роман Різняк-«Макомацький», Дмитро Кмит-«Зов», Ірина Савицька-«Бистра», «Марта», Орест Федун-«Орест», можливо, Юліан Касперовський-«Махно» (лежить) Фото 6. Зліва на право: Роман Різняк-«Макомацький», Ірина Савицька-«Бистра» «Тарас», а також цифровим криптонімом «211-в».

Спецбойка Р. Різняка-«Макомацького» в основному діяла на теренах міст Дрогобич, Борислав і смт. Трускавець та частини сіл Дрогобицького району: Модричі, Солець, Колпець, Стебник, Стане-ля, Доброгостів. Бойвка, якою керував «Макомацький», складалася із 8 – 10 осіб [30, 49]. До її скла-ду входили: 1. керівник – Роман Різняк-«Макомацький», «Тарас» (12.03.1921 р.н., смт. Трускавець Львівської обл. – 18.07.1948, біля урочища Помірки с. Станіля Дрогобицького р-ну Львівської обл.); бойові 2. Ярослав Дранівський-«Ярко» (1928 р.н., смт. Трускавець Львівської обл. – 29.03.1948, с. Губичі, тепер частина м. Борислав Львівської обл.); 3. Мирон Муйла-«Лирик» (1923 р.н., с. Ту-становичі, тепер частина м. Борислав Львівської обл. – 29.03.1948, с. Губичі, тепер частина м. Бо-рислав Львівської обл.); 4. Василь Когут-«Голуб» (1928 р.н., с. Тустановичі, тепер частина м. Бори-слав Львівської обл. – 29.03.1948, с. Губичі, тепер частина м. Борислав Львівської обл.); 5. Мирон Стефанків-«Жук» (1925 р.н., с. Тустановичі, тепер частина м. Борислав Львівської обл. – ?) [12, 75, 88–90; 18, 172; 19, 310, 312; 29, 215; 30, 49, 99–100; 31, 75]. У різний час до цієї бойвки також вхо-дили підпільники «Махно», «Зенько», «Шишка» [12, 75, 82; 9, 110; 30, 49зв.]. Її учасники мали на озброєнні: 1 ручний кулемет, 5 автоматів, 5 пістолетів, 5 гранат [12, 75].

Бойвка під керівництвом «Макомацького» відзначалася серйозною діяльністю, а він сам на посаді керівника бойвки виявив себе активним і бойовим есбістом у боротьбі проти агентури, організатором дієвої розвідувальної і контррозвідувальної системи, ефективним провідником. Під керівництвом Р. Різняка на території Дрогобицького району тільки в 1947 – 1948 рр. було здійснено 22 бойові акції, в результаті яких вбито 52 особи, в тому числі 20 партійно-радянських працівників, 15 військовослужбовців. Загалом у період з січня 1946 р. по липень 1948 р. бойвка на чолі з «Макомацьким» здійснила 23 акції, під час яких було вбито 66 осіб (серед них радянського партійного активу – 27, військовослужбовців військ МВС-МДБ і радянської армії – 14, місцевих жителів – 25, окрім цього здійснено 7 диверсійних актів) [31, 75].

Наведемо декілька прикладів типових акцій, проведених Р. Різняком. Так, 11 жовтня 1946 р. група «Макомацького» у смт. Східниця Бориславської міської ради Львівської області вбила двох бійців винищувального батальйону Бориславського МВ МДБ – Михайла Журавчака і Павла Се-нишина [12, 81; 28, 42; 30, 49].

1945 – 1946 рр. «Макомаць-кий» відомий як керівник бойвки СБ Дрогобицького міського проводу ОУН; у 1947 – 1948 рр. комендант бойвки СБ Дрогобицько-го надрайонного проводу ОУН. У червні 1948 р. піс-ля переведення референта СБ Дрогобицького район-ного проводу ОУН Михай-ла Гука-«Орленка» у рефе-рентури СБ Дублянського районного проводу ОУН Р. Різняк-«Макомацький» став новим очільником референтури СБ Дрого-бицького району ОУН [12, 88–90; 18, 172; 19, 310, 312; 22, 3, 35, 83; 29, 215; 30, 49, 99–100; 31, 75]. Під час перебування у підпіллі Роман Різняк користувався і псевдами «Макомацький» і

93 -25-

Совієнно секретно

СПРАВКА

на штаб Дрогобицького Надрайонного проводу ОУН, встановленому "МАКОМАЦЬКОГО".

По вивченню в УМБ данним відомо, що при Дрогобицькому надрайонному проводі ОУН існує штаб ошебевки, активно діяв в селах Федорич, Солет, Колет, Стебник, Станея, Доброгостив, Губичи і Трукавець Дрогобицького району.

В состав данной ошебевки входят следующие участники ОУН-УПА:

- 1. РІЗНЯК Роман Алексеевич, оуновская кличка "МАКОМАЦЬКИЙ" - "ТАРАС", 1921 года рождения, уроженец с. Трукавець, Дрогобицького району, на нелегальном положении с 1948 года, руководитель ошебевки.
- 2. ДРАНОУСКИЙ Ярослав Васильевич, оуновская кличка "ЯКУ", 1928 года рождения, уроженец с. Трукавець, Дрогобицького району, боец ошебевки.
- 3. МУДИО Мирон Наполеонович, оуновская кличка "ЛЮД", 1928 года рождения, уроженец и житель с. Тустановичи, пригород гор. Борислава, Дрогобицькой области, боец.
- 4. МОГУТ Василий Михайлович, оуновская кличка "ГОЛУБЬ", 1928 года рождения, уроженец с. Тустановичи, боец.
- 5. ШТЕПАНОВИЧ Мирон Осипович, оуновская кличка "ЛЮД", 1925 года рождения, уроженец с. Тустановичи, боец.

Ранее в состав данной ошебевки входили участники ОУН-УПА "МАХНО", "ШКАП", "ЗЕНА", которые в разное время в результате проводимых мероприятий ликвидированы, а вместо их в состав ошебевки вошли вышеуказанные "ЛЮД" и "ГОЛУБЬ".

На вооружении участники боевки имеют:

ручной пулемет ДП	- 1
автоматов	- 2
пистолетов	- 2
гранат	- 2

94 -76-

2. -

Ошебевкой "МАКОМАЦЬКОГО" осенью 1947 года совершено два крупных террористических акта, в результате которых убит Председатель Райисполкома КУДК, несколько военнослужащих ЧВ МГБ и местного актива.

В селах дислокации ошебевки "МАКОМАЦЬКОГО" имеет большие связи среди населения, которые активно разрабатываются нашей агентурой, в частности агентами: "ПАРИД", "ОРЕШ", "СКОЛОМ", "ОРЕШКА" и другой осведомительной сетью.

Ошебевка Дрогобицького надрайонного проводу разрабатывается по агентурному делу "КАРНАТЫ" № 832.

СТ. СПЕЦИАЛЬНО-ОПЕРАТИВНОГО ОТДЕЛА 2-Н УМБ ДД
Лейтенант

/ ПЕРЕДЕРОВ /

ОГЛАШЕН" НАЧАЛЬНИК ОТДЕЛА 2-Н УМБ ПО ДД
Подполковник

/ СТЕХОВИТ /

декабря 1947 г.

Довідка на спеціальну бойку Дрогобицького надрайонного надрайонного проводу ОУН

Особливо активно бойка діяла у 1947 р. Так, 14 квітня 1947 р. у м. Борислав вбили двох колишніх солдат Червоної армії – Михайла Івасечка і Михайла Межелського [12, 81; 28, 42; 30, 49]. 12 травня 1947 р. у с. Мражниці (тепер частина м. Борислава Львівської області) вбили двох бійців винищувального батальйону Сергія Брюзгіна і Петра Жупіцу [12, 82; 28, 42; 30, 49зв.]. У ніч з 12 на 13 червня 1947 р. підпільники бойки «Макомацького» у смт. Східниця вбили міліціонера Бориславського МВ МВС Мирослава Журавчака, агента МДБ Анну Коцко і водія 5-го нафтопромислу Сергія Мазуренка та спалили лісопилний цех Бориславського тарного заводу [12, 82; 28, 42; 30, 49зв.]. 16 липня 1947 р. вбили агента Бориславського МВ МВС Михайла Луціва, його дружину Розалію і сина Богдана [12, 82; 28, 42; 30, 49зв.]. 3 серпня 1947 р. у смт. Трукавець бійцями Романа Різняка із засідки було вбито трьох військовослужбовців 91 стрілецького полку (сп) внутрішніх військ (ВВ) МДБ: командира господарчої роти капітана Князькова, старшого сержанта Кириченка, солдата Садикова і тяжко поранено старшого лейтенанта Никифорова [29, 217].

4 липня 1947 р. у с. Тустановичі, тепер частина м. Борислав Львівської обл., було вбито уповноваженого дільничного міліції Бориславського МВ МВС Сидоренка [12, 82; 28, 42; 30, 49зв.]. Бойка Романа Різняка 25 лютого 1948 р. у с. Солець вбила 4 військовослужбовців 97 танкового полку (старший сержант Іван Дневалько, сержант Степан Гончарук і рядові Володимир Марченко і Зубков) [12, 82; 19, 311; 28, 43; 29, 217; 30, 49зв.]. До речі, прізвище солдата С. Гончарука записане на меморіалі у Дрогобичі, а даних про інших трьох бійців танкового полку, які також загинули разом із ним, немає. Через місяць – 26 березня в тому ж селі вбили голову земельної комісії Микулу Підгайного [12, 82; 28, 43].

У ніч на 15 вересня 1947 р. із м. Дрогобич у м. Борислав їхав вантажний автомобіль, завантажений яблуками із Дрогобицького смешторгу. В автомобілі їхали водій та експедитор. Дорогою автомобіль зупинила група підпільників (чисельністю 20 осіб, за іншою версією 15 осіб), озброєна 2 ручними кулеметами, автоматами, гвинтівками і гранатами. Завантажившись на автомобіль, вони наказали водію їхати до млина, розташованому на околиці м. Борислав. Після прибуття за наказом підпільників водій висипав яблука у річку, після цього забрали із млина 6 центнерів (за

сильнога убито, для того, щоб до...
для Чорнобильської...
накази...

15-го квітня 1947 року, банда-група "МАКОМ" в складі...
до 4-х чоловік по укаранню "МАКОМ" совершила диверсійний акт в селі Дрогобицького, где була 17-га лавочка принаде...
жине дедиректору, забрали 10 табачних сигаров, развешли окол...
в сальвотата, уничтожили пакеты и портреты, развешли табачны...

В ликвидации банда-группы "МАКОМ" проявили смелость, находчивость оперативный состав Дрогобычского РО МГБ, офицеры...
сержанты 91 с/п ВВ МГБ следующие:

- 1- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
2- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
3- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
4- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
5- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
6- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
7- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
8- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
9- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
10- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...

1- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
2- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
3- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
4- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
5- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
6- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
7- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
8- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
9- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
10- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...

По ликвидации банда-группы "МАКОМ" отличились следующие офицеры и солдаты ВВ МГБ:

- 1- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
2- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
3- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
4- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
5- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
6- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
7- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
8- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
9- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...
10- Сержант Начальник Дрогобычского РО МГБ ст. лейтенант...

В течение 17-го и 18-го квітня 1947...
Валты трофеи: ручной пулемет - 1, автоматов - 2, винтовок - 3, гранат - 10, патронов 75, и два сумки в док...
таке выжили оперативный интерес.

Циому Високого ходатайства перед Министерством Государственной Безопасности о вознаграждении выше перечисленных офицеров, солдатского и рядового состава РО МГБ, ВВ МГБ.

НАЧАЛЬНИК Дрогобычского РО МГБ ДО...
/ПРАВДА/

26-го квітня 1947 года...
1947...
г. Дрогобыч

іншою версією одну тону) борошна, пшеницю (кількість невідома), дві свині. Все це завантажили на автомобіль та поїхали у напрямі с. Модричі Дрогобицького р-ну. Перебуваючи у млині, підпільники облили зерно (кількістю 20 тон) керосином і намагалися підпалити (провіант не загорівся). Дорогою підпільники висадили водія і експедитора смешторгу, а самі поїхали далі. Після проведеного розслідування чекісти виявили автомобіль у с. Солець із спаленою електропроводкою [7, 15–16].

21 листопада 1947 р. о 00.30 дорогою Дрогобич – Борислав, біля с. Губичі, тепер частина м. Борислав Львівської обл., шість підпільників, вбраних у змішану (військову та цивільну) форму, зупинили автомобіль, який належав Бориславському відділенню УКТГАЗ (марка ЗИС-5) і під погрозою зброї змусили водія вести автомобіль за їхніми вказівками. Не доїжджаючи 400 м до лісового масиву, між селами Тустановичі та Млинки (у 5 км від Дрогобича), підпільники зупинили автомобіль. Там уже завантажили муку у мішках, кухонний посуду та інші речі, а водія автомобіля Алексеєва і експедитора Халіявко залишили під охороною, самі поїхали у напрямі с. Тустановичі, тепер частина м. Борислав Львівської

Перелік проведених акцій бойовою Романа Різника

Акції проведені боївкою Романа Різняка

29 березня 1948 р. 5 відділ УМДБ заарештував Дмитра Лобанціва (1911 р.н., ур. с. Губичі, тепер частина м. Борислав Львівської обл.), який працював на нафтопереробному заводі № 2

тов. САВЧЕНКО

ГОР. КИОН

СПЕЦСООБЩЕНИЕ

о ликвидации бандбоевки СБ Дрого-
бычского подрайонного "провода" СВН.

Управление МГБ по Дрогобычской области, по агентурному делу «ВАРАЖ» активно разрабатывалось Бандюшевска СВ Дрогобычского надпольного «прохода» ОУН, возглавляемая Бандитом «МАЧОМАТОВИМ», имевшая в своем составе 8-10 бандитов, которая действовала на территории города Борислава и части сел Дрогобычского района.

Указанная бандбоекка на протяжении 1946-1947 г.г. совершила ряд террористических актов над советско-партийным активом и военно-служащими Советской Армии, а именно:

11 октября 1946 года ими были убиты два бойца истребительного батальона Бориславского ГО МГБ в поселке Сходниш - БРАВЧИК Михаила Ивановича и СНИ-ПИН Павла Дмитриевича.

14 апреля 1947 года в г. Бортославе были
убиты демобилизованный из Советской Армии ИВАНУЧЕНО Ми-
хаил Михайлович и МЕЧЕДЫСКИЙ Михаил Николаевич.

12 мая 1947 года ими были убиты в городе Бориславе в поселке Уражница два бойца истребительного батальона
БРОЗНИК Сергей Васильевич и КУПЦА Петр Иванович.

В ночь с 12 на 13 июля 1947 года в поселке Сковинский убит миллионер Бориславского ГО майор Александр Николаевич Ширшов. Дмитрий Ширшов, агент ГО МГБ СССР Анна Макаровна и потерпевший налетчик МАЗУРЕНКО Сергей Николаевич, кроме этого еще сожгли лесопильный цех Бориславского ГО и тайно вывезли оттуда большое количество древесины.

16 июля 1947 года был убит агент Борзов-
лавского ГО МВД ДУ-11В Михаил Григорьевич, его жена Роза
Ивановна Степановна и сын Богдан.

В конце сентября 1947 года в поселке Дубовичи был зверски замучен уч.уполномоченный милиции Бориславского ГО МВД СИДОРЕНКО.

21 сентября 1947 года указанная банда
ка возглавляемая "МАКОМАТКИН" будучи в селе Степани
Дробыжского района совершила убийство председателя
Дробыжского райисполкома ЮДИК П. И. председателя Степ
никовского сельсовета КИСИЛИЧЕНКО, директора школы ШЕ
ДОВА, мл. сержанта СВИДИНА и солдата МАВЦОВА из 91 ст
ВВ МРБ.

В 1946 и 1947 г.г. в результате принятия агентурно-оперативных мер по ликвидации указанной банды из ее состава частично были уничтожены бандиты: «ЗЕНКА МАХНО», «ПРИКОС» и «ГОЛУЗЬ», однако банда пополнялась и продолжала свою террористическую деятельность.

26. II - 48 года в селе Солец совершил террористический акт над военнослужащими 97 танкового полка ст. сержантом ДНЕВАЛЬСКОМ И.Д., сержантом ГОНЧАРУК С. и рядовыми МАРЧЕНКО и ЗУБКОВ.

26 марта 1948 года ими был убит праг
седатель земельной комиссии села Солон, Дрогобычского
района, ПОЛТА НЗ И.Д.

Для полной ликвидации боевки "МАШИНЫ КОГО", были приняты все меры как УМГБ, а также Борн

лазовским ГО МГБ, в результате чего в начале 1948 года были парализованы его связи и из числа захваченных сотрудников ГО МГБ участники боевки, был разоблачен ГО МГБ и 29 января с.г. завербован в качестве агента под псевдонимом «Будьба», который с 1947 года имел тесную связь с «МАКОМАТОСКИ».

Агент «УАБ» состоит на личной связи с начальником Бороздовского ГО МБЕ Антоном тов. З. С. Антоном, который умело направлял его на работу у указанного боевика. В результате правильной постановки работы с агентом «М», последний 28 марта с.г. в 17 часов сообщил ГО МБЕ, что в поселок Лузиня г. Зорислава прибыла сандековская группа «КОКОТО» во главе с сандеком «ГРИН» в количестве 7-ми человек, состоявшегося у сандековца владения № 4 квартиры в Зориславе. В доме № 4 Василия Колоса, тр. Сандека, и 4 Сандека в доме № 4 сандековца владения № 4 квартиры ГРИНКА Антона Михайловича.

На основании этих данных тов. ЗУБА-
ЛОВ немедленно разработал план проведения чехотско-вой-
сковой операции по ликвидации этой банды для чего им бы-
ли созданы две войсковые группы по 12 человек каждая и
сам лично возглавил эту операцию.

[illegible]

В результате проведенной операции
были убиты:

1. «ЯРНО» - ДРАНОВСКИ Ярослав, 22 лет,
уроженец г. Борислава, Дрогобычской области,
в банке УПА с 1944 года.

2. "ДЫЛЫК" - МУШО Мирон Николаевич, 1923
года рождения, уроженец г. Борислава, в Санкт-Петербурге с 1944 года.

3. «СЕРЫДА» - ТРЕСКО Иван Дмитриевич, 23 лет,
уроженец с. Оруа, Дрогобычского района, в
1944 г.

4. "НЕДОЛЯ" - ГРИШИН Василий Константинович, 26 лет, уроженец с. Орув, Дрогобычского района в банде с 1944 года.

5. "ЛАД 30" - КОБЫЛЬНИК Владимир, уроженец
с. Солец, Дрогобычского района.

6. Содержатель явочной квартиры ИРМАН Степан Васильевич, 1924 года рождения, уроженец и житель гор. Борисова.

7. ГИРНАК Антон Михайлович, уроженец и житель города Борислава, работал в своем с/х хозяйстве.

Захвачены живьем 2 бандита:

1. "ЗУК"-СТЕВАНКИВ Мирослав Йосифович
1926 года рождения, уроженец г.Борислава, в
банда с 1947 года.

2. СТРИНИК Михаил Николаевич, 1928 г.р., уроженец села Солец, Дрогобычского района, банде с 1947 года, псевдонима не имеет.

При ликвидации банды захвачены следующие трофеи:

Ручной пулемет	- 1
автоматов	- 5
винтовок	- 2
пистолетов	- 3
наган	- 1

При проведении данной операции отличились

Зам Нач отделения Бориславского ГО МГР
капитан БУЛАЗА Владимир Савельевич -

оператором парафінового цеху. Працівники УМДБ виявили, що Д. Лобанців наприкінці 1947 р. встановив контакти з боївкою «Макомацького», надавав їм своє помешкання для зборів [25, 69].

Окрім цього, «Макомацький» наприкінці 1947 р. особисто готував замах на депутата ВР УРСР, головного інженера тресту «Укрнафтозаводи» Я. Середу. Однак реалізувати цей намір зашкодили радянські силові органи. У грудні 1947 р. УМДБ Дрогобицької області на околиці м. Дрогобич заарештували станичну сітку ОУН у складі 11 осіб. Під час проведення цієї операції був захоплений живим заступник «Макомацького» Є. Ясиницький-«Мирон» [30, 108]. Ця сітка була тісно пов'язана з боївкою «Макомацького». Завданням членів цієї мережі було збирати та передавати розвідувальну інформацію, поширювати націоналістичну літературу, переховувати підпільників, збирати продукти харчування. Серед заарештованих був і член цієї сітки Мирослав Крайчик, який працював водієм депутата ВР УРСР. Під час слідства М. Крайчик зізнався, що особисто від Р. Різняка отримав завдання допомогти захопити Я. Середу живим. Далі мовою документа: «[...] У вересні 1947 р. не пам'ятаю якого числа, ввечері, до мене на квартиру зайшли «Макомацький», «Жук» і «Ярко». Після привітання і загальної розмови «Макомацький» сказав мені, що я повинен виконати одне завдання. Коли я поцікавився цим завданням, «Макомацький» запропонував мені, щоб я передав у руки бандитів депутата Верховної Ради УРСР – Середу, шофером у якого я до арешту працював. [...] Я сказав «Макомацькому», що дане завдання не зможу виконати тому, що поважаю Середу, як хорошу людину. Не задовільнившись моїм поясненням «Макомацький» запропонував, щоб я його завдання виконав і тут же дав мені план, який зводився до наступного – як тільки мені стане відомо про чергову поїздку Середи на Бориславський нафтопромисел, я повинен про це попередити «Макомацького». Після чого «Макомацький» покаже мені місце, де я повинен зупинити автомашину під приводом її поломки. Бандити при моїй зупинці автомашини захоплять живим Середу і заберуть його із собою в ліс [...]» [30, 106–107; 12, 93–94].

Із плану «Агентурно-оперативних заходів по розробці і ліквідації коменданта надрайонної боївки СБ «Макомацького» і його групи» (липень 1948 р.) боївка Р. Різняка готувала атентат над депутатом Бориславської міської ради П. Команяком, який водночас був інформатором Бориславського МВ МДБ. Підпільники з метою вбивства П. Команяка двічі приходили на квартиру до інформатора, однак не заставали вдома. Силові органи для знищення націоналістів навіть видали П. Команяку автомат і гранати [23, 70].

За завданням Р. Різняка, на виконання програми «Олег» Петро Луговий (1930 р.н., ур. смт. Трускавець, освіта середня), у 1948 р. у смт. Трускавець створив молодіжну оунівську організацію у складі Богдана Петранівського (1934 р.н.), Ярослава Кундика (1933 р.н.), Мирона Гусяка (1929 р.н.), Володимира Івануся (1932 р.н.), разом 8 осіб. Учасники цієї організації систематично проводили збори, на яких обговорювали питання боротьби з радянською владою. У 1949 р. вони вивішували націоналістичний прапор на приміщенні школи, поширювали листівки. У 1950 р. репресивно-каральні органи виявили цю націоналістичну організацію, заарештували та засудили її учасників до різних термінів ув'язнення [13, 52–53].

«Макомацький» як талановитий есбіст зумів завербувати кількох працівників міліції. 24 січня 1948 р. в результаті реалізації агентурної справи «Зрадники» Трускавецьким МВ МВС були заарештовані міліціонери Андрій Макарчук (1924 р.н., ур. с. Озерці Рафайлівського р-ну Рівненської обл., в органах міліції з 1944 р.) та Дмитро Мосейко (1924 р.н., ур. і мешканець смт. Трускавець, в органах міліції з жовтня 1946 р.), які працювали у Трускавецькому відділенні міліції. Взимку 1945 р. Андрія Макарчука затримали підпільники і завербували до співпраці. Зв'язок підтримували через бійця ВБ Володимира Петрущак (передав 30 автоматних патронів). Пізніше у нього відбулася зустріч з Р. Різняком-«Макомацьким», під час якої він поставив Андрію Макарчуку завдання забезпечувати підпілля боєприпасами [27, 13–14]. Навесні 1946 р. Володимир Петрушак познайомив А. Макарчука з міліціонером Дмитром Мосейком. Після того у травні 1946 р. А. Макарчук і Д. Мосейко разом з В. Петрушаком зустрілися з підпільниками в саду громадянки Анни Крамар. Під час зустрічі А. Макарчук передав підпільникам шкіряну сумку для патронів, а Д. Мосейко 30 патронів до гвинтівки. У червні 1946 р. А. Макарчук і Д. Мосейко вдруге на тому ж місці зустрілися з підпільниками та отримали завдання зібрати свідчення про операції, які готувалися [4, 79–81].

Із Романом Різняком співпрацювали також і медики. Так, у плані «Агентурно-оперативних заходів по розробці і ліквідації коменданта надрайонної бойвки СБ «Макомацького» і його групи» (липень 1948 р.) за даними від агентів «Парій» і «Леся» та показів свідків, репресивно-каральні органи встановили, що у с. Тустановичі проживав і працював зубним техніком Микола Яцків (1906 р.н., ур. с. Тустановичі). Квартиру якого відвідували учасник СБ Дрогобицького надрайонного проводу ОУН Р. Веприк-«Вільха» і комендант бойвки СБ цього ж проводу Р. Різняк-«Макомацький», а також інші націоналісти, яким М. Яцків допомагав медикаментами, лікував їх, а також виконував їхні завдання [23, 67]. Із агентурних даних того ж інформатора «Парій» (11 травня 1948 р.) репресивно-каральні органи довідалися про те, що у санаторії «Радянської армії» працював лікарем, офіцер, за національністю росіянин, який передавав підпільникам лікарські засоби, медичні посібники, лікував націоналістів. Навіть самого Р. Різняка, пораненого у ногу, лікував на квартирі Григорія Петранівського [23, 137].

Окрім безпосередньо бойових функцій, Роман Різняк-«Макомацький» виконував окремі завдання провідників Дрогобицького надрайонного проводу ОУН. Зокрема, влітку 1946 р. Р. Різняк-«Макомацький» і Ярослав Дранівський-«Ярко» через Добромилський район закордон супроводжували кур'єра ЗЧ ОУН Ірину Савицьку-«Бистру», яка йшла в супроводі бойовиків Дрогобицького надрайонного проводу ОУН [16, 259]. До речі, у своїх спогадах (написаних за кордоном) від 5 жовтня 1947 р. І. Савицька-«Бистра» писала, що за інформацію про Романа Різняка репресивно-каральні органи обіцяли видати 30 000 рублів [53, 18].

Після розформування відділів УПА бойова діяльність СБ зросла у декілька раз. І не дивно, оскільки саме за рахунок бійців УПА поповнювалися структури референтур СБ. Ось чому, на думку начальника Управління НКВС УРСР у Дрогобицькій області генерал-майора О. Сабурова (грудень 1945 р.), знешкодження співробітників СБ було першочерговим завданням, оскільки вони «найінтелегентніші, найспритніші й найбільш фанатичні націоналісти» [8, 76].

У зв'язку з цим у всіх звітах репресивно-каральний апарат підкреслював скільки і якого «рангу» залишилося або ліквідовано есбістів навіть на завершальному етапі боротьби. Наприклад, станом на 1 квітня 1948 р. зазначалося, що в Дрогобицькій окрузі ОУН нараховувалося: 19 референтів, 25 слідчих і техреферентів, 4 машиністок, 74 бойовиків. Всього 122 особи [17, 132]. А 1 січня 1952 р. емгебісти звітували, що із 111 взятих на облік підпільників у Дрогобицькій області припадало 6 районних референтів СБ, слідчий і технічний референт, 4 бойовики СБ [8, 75]. Підпільники також вели облік кадрів СБ.

Радянські карально-репресивні органи не випадково надавали особливого значення боротьбі з СБ, ліквідації її працівників. У своїх звітах центру партійні органи та структури НКВС-НКДБ обов'язково відзначали скільки і яких діячів СБ знищено чи захоплено. Органи СБ за висловом А. Кентія «зайняли останній рубіж оборони позицій визвольного руху» [44, 62].

31 жовтня 1947 р. начальник УМДБ Дрогобицької області полковник В. Майструк видав наказ № 00110 «Про створення оперативної групи Управління МДБ по ліквідації бойвки «Макомацького». Згідно із наказом оперативну групу створили під керівництвом заступника начальника відділу 2-Н капітана Володимира Саєнка, у складі: старших оперуповноважених відділу 2-Н УМДБ лейтенанта Анатолія Передеро¹ та капітана Анатолія Костомарова², оперуповноваженого відділу 2-Н УМДБ лейтенанта Євсєєва. При цьому для ефективної та швидкої ліквідації бойвки Р. Різняка керівник групи В. Саєнко повинен був отримати всі наявні матеріали по цій бойвці від начальників 5 відділу, відділу по місту, Бориславського МВ МДБ і Дрогобицького РВ МДБ.

¹ **Передеро Анатолій Максимович** (1924 – ?). Українець. Молодший лейтенант, старший лейтенант. Член партії (1940, 1949), на чекістській роботі з 1943 р. Оперуповноважений 2 відділу управління НКДБ Дрогобицької області (зг. 10.1944). Заступник начальника 4 відділення 2 відділу УМДБ. Заступник начальника 5 відділення 2 відділу УМДБ Дрогобицької області (зг. 12.1950). Освіта середня, незакінчена вища.

² **Костомаров Анатолій Григорович** (1910 – ?). Українець. Освіта середня. Капітан, майор. Член партії (1939), на чекістській роботі з 1940 р. Начальник Успенського РВ НКДБ Ворошиловградської області. Начальник Хирівського РВ управління НКДБ Дрогобицької області (зг. 02.1945). Начальник Хирівського РВ УМДБ Дрогобицької області (зг. 01.1947). Старший оперуповноважений 3 відділення 2 відділу УМДБ Дрогобицької області. Начальник оперативного відділення Бориславського МВ УМДБ Дрогобицької області (не пізніше 01.1948 – не раніше 12.1950).

157 442 31 Министерство Государственной Безопасности Украинской ССР СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО № ДРОГОБИЦЬКА. ЗАПИСКА ПО "ВЧ." на кому адресована: МИНИСТРУ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УССР ГЕНЕРАЛ - АДЪЮТАНТУ тов. Савченко. Проводити оперативні заходи на іх місцевостях за попереднєм часом на території Дрогобицького району. Слідство, що було здійснено 17.04.1948 року в районі села Олів, було проведено чекістсько-військовою операцією, в результаті якої були убиті 4 бандита, серед яких опознали членів "ЧУМ" і учасників його штабу "Земля", "Заручка" і "Лінійка". Во время этой операции также был захвачен живой спец. курьер Дрогобицкого надрайонного "Провода" ОУН - "КР/КІКІ", который будучи взят в активный допрос, признал о том, что в ночь на 18 июня с.г. в лесу возле посёлка Юмари, Дрогобицкого района, ему назначена явка комендантом боевки и руководителем СВ надрайонного "Провода" бандитом "МАКОМАЦЬКОМ". В связи с этим на захват или ликвидацию "МАКОМАЦЬКОГО" в ночь на 18.7.с.г. в указанный район была направлена оперативно-войсковая группа Дрогобицкого РО МГБ под руководством Нач. РО подполковника А. РАЙСЫНА и пом. нач. штаба 31 сп СВ МГБ капитана Ю. ЧИЖА. Используя задержанного бандита "КР/КІКІ" в качестве проводника наша группа в указанном им участке леса организовала 2 засады, на одну из которых ночью явился и в завязавшей перестрелке был убит "Роберт Томаш Лазкович, 1924 г. рождения, уроженец пос. Трускавец, Дрогобицкого района, комендант боевки и руководитель СВ Дрогобицкого надрайонного "Провода" ОУН, под кличкой "МАКОМАЦЬКО", он же "ТАГАС". У убитого из "Литы": автомат, пистолет, 2 гранаты и орудонные документы, среди которых протокол допроса СВ. 29/11/48	152 442 31 - 2 - Боевик "МАКОМАЦЬКОГО" не был ликвидирован 29 марта 1948 года в пригороде Борислава - посёлке Юмари, убиты 7 и захвачено живым 2 бандита, самому же "МАКОМАЦЬКО" тогда же удалось скрыться. Бандитом "МАКОМАЦЬКОМ" и его боевкой с момента освобождения Дрогобыщины от немецко-фашистских оккупантов было совершено большое количество диверсионных и террористических актов. Так, только за 1947-48 г.г. "МАКОМАЦЬКОМ" и его боевкой в Дрогобычском районе, в гор. Бориславе совершено 22 бандитских актов, в результате которых убито - 32 человека, из них: советская армия - 20 человек, военнослужащих войск МГБ, МВД и Советской Армии - 15 человек и местных жителей 17 человек. Наиболее тяжёлыми преступлениями, совершёнными бандитом "МАКОМАЦЬКОМ" и его боевкой являются следующие: 1. 3 августа 1947 года в посёлке Трускавец убиты военнослужащие 31 сп СВ МГБ - капитан Ю. ЧИЖОВ, ст. сержант Ю. РИЧЕНКО, рядовой САДЯКОВ и ранен ст. лейтенант НИКОЛОС. 2. 22 сентября 1947 года в селе Степани, Дрогобычского района, убиты председатель Дрогобычского райисполкома Ю. ДИДЬ Б.И., председатель сельсовета села Станку - Кислячкин, директор школы - Ш. ДИДЬ Б.И., мл. сержант - СЕШИН и рядовой МАХАЛОВ, военнослужащие 31 сп СВ МГБ. 26 декабря 1948 года в селе Солец, Дрогобычского района убиты военнослужащие 37 танкового полка Советской Армии: ст. сержант НЕОМАНКО, сержант ГОНЧАРУК и солдаты МАГІШКО и СІДІСКО. За активную бандитскую деятельность "МАКОМАЦЬКО" был награждён руководством подполковником ОУН-УПА тремя серебряными крестами. МАЛОСТУК № 3/2718 21.7.1948 года. Передал АБРАМОВИЧ Принял - ПАНЧЕНКО ВЕРНО: <i>Панченко</i>
--	--

Начальники вказаних відділів УМДБ, Бориславського МВ МДБ і Дрогобицького РВ МДБ були зобов'язані передати на зв'язок оперативній групі всю агентуру, здатну вести активний розшук і розробку бойвки «Макомацького». Всі нові матеріали про бойвку, які поступали, повинні були негайно передаватися оперативній групі. Керівнику групи надавалися також широкі повноваження – право переглядати оперативні звіти та особові справи агентури, яка працювала по оунівському підпіллю у Дрогобицькому районі та місті Борислав. У користування оперативній групі надавався автомобіль ГАЗ-АА № 32-48 із водієм. Про результати роботи керівник групи зобов'язаний був звітувати 10, 20, 30 числа кожного місяця [32, 192–193].

Під час наради заступників начальників Управління, начальників відділів 2-Н УМДБ і командирів дивізій військ МДБ західних областей УРСР 25–26 листопада 1947 р. заступник начальника відділу 2-Н Дрогобицького УМДБ Володимир Сасенко³ зазначав: «В останній час нам набрид «Макомацький», який діє у районі Трускавецького курорту. Це стара бойвка, яка в останній час себе не проявляла, однак, здійснила терористичні акти. У найближчий час поставлене перед нами завдання – ліквідувати цю бойвку. Підходи до цієї бойвки у нас є, зокрема до «Макомацького». Є агентура, яка зможе нас підвести до ліквідації цієї бойвки» [11, 139].

³ Сасенко Володимир Миколайович (1915, с. Аннівка Петрівського р-ну Кіровоградської обл. – ?). Українець. Освіта середня. Капітан, майор. Член партії (1943), на чекістській роботі з 1938 р. Працює на різних посадах в НКВС УРСР (07.10.1938 – 01.10.1941). В резерві НКВС СРСР (01.10.1941 – 01.01.1942). Старший оперуповноважений Управління НКВС-НКДБ СРСР по Орловській області (01.01.1942 – 15.10.1943). Працює на різних посадах в НКДБ УРСР, капітан державної безпеки (15.10.1943 – 25.12.1945). Працює на різних посадах в Управлінні НКДБ-МДБ-МВС-КДБ УРСР Дрогобицької області, майор державної безпеки (25.12.1945 – 31.07.1954). Заступник начальника відділу 2-Н УМДБ Дрогобицької області (зг. 03.1947 – 01.1948). Начальник 10 відділення 2 відділу УМДБ. Начальник відділення відділу 2-Н УМДБ. Начальник інспекції УМДБ Дрогобицької області (зг. 12.1950). Звільнений з посади за службовою невідповідністю (31.07.1954). Притягався до кримінальної відповідальності (03.10.1947 р.).

І справді, на розшук Романа Різняка та його боївки були кинуті значні сили. Станом на грудень 1947 р. для «розробки» боївки «Макомацького» була залучена ціла агентурна мережа [12, 176]. Хоча сам Роман Різник доволі вдало маскувався, що й забезпечувало йому тривалу та активну діяльність у підпіллі. Зокрема у агентурному донесенні інформатора «Парій» (5 травня 1948 р.), зокрема наводилися дані, що у с. Східниця на квартиру Ольги та Івана Петранівських неодноразово заходив «Макомацький», який їм повідомив про свою особливу конспіративність, оскільки його повсюдно розшукували (найнебезпечніше було заходити у с. Трускавець). При цьому Ольга Петранівська бачила, як Р. Різник заходив до них, переодівшись у жіноче плаття, при цьому мав довгі коси, викладені на голові «польською зачіскою» [23, 136].

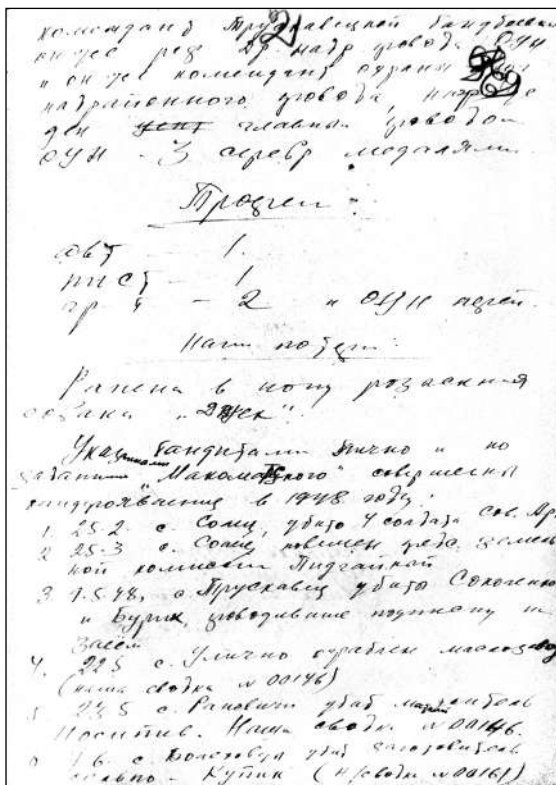
Комплекс заходів дав свої результати. Здійснюючи розшук боївки «Макомацького», 5 листопада 1947 р. на околиці смт. Трускавець Львівської області оперативними працівниками відділу 2-Н був захоплений Роман Кузик, який мав зв'язок із «Макомацьким» та його боївкою [30, 34]. Під час допиту він дав покази про свою діяльність у підпіллі, назвав низку «явочних» квартир боївки «Макомацького» по смт. Трускавець Львівської області, а також до 15 осіб, які мали зв'язок із цією боївкою. Згадав він і те, що у грудні 1946 р. разом із своїм односельчанином Ярославом Гладким почав працювати у підпіллі інформатором боївки «Макомацького». Під час зустрічі повідомляв «Макомацькому» та іншим членам боївки про стан справ у селі, школі, розташування військових частин та їхню передислокацію, про підготовку облав. Водночас виконував функції зв'язкового.

Уже у грудні 1947 р. для розробки боївки «Макомацького» залучили агентуру: «Парій», «Горесій», «Скит», «Вогневий» та цілу інформаційну сітку [12, 76]. Наприклад, завербований у якості агента «Скит» був направлений на розробку боївки «Макомацького» та уже під час перших явок у грудні 1947 р. і січні 1948 р. дав низку цінних матеріалів, назвав зв'язкових та «явочні» квартири [30, 34зв.–35].

У ніч на 14 січня 1948 р. оперативно-військова група Бориславського МВ МДБ, під керівництвом старшого оперуповноваженого старшого лейтенанта Павла Клубова⁴, під час «прочісування» с. Губичі, тепер частина м. Борислав Львівської обл. зіткнулися із групою підпільників. У перестрілці був легко поранений (у голову) сам старший лейтенант П. Клубов, підпільники, які їхали підводою, втекли. Розслідуванням та роботою із агентурою було встановлено, що в ніч на 14 січня боївка СБ Дрогобицького надрайонного проводу ОУН, очолювана «Макомацьким» у складі шести підпільників відзначала новий рік у с. Солець Дрогобицького р-ну, звідки вночі, двома підводами, переїхали на с. Губичі, тепер частина м. Борислав Львівської обл., де і наštовхнулися на групу чекістів. Під час бойового зіткнення спецоргани встановили, що один націоналіст загинув, а іншого було смертельно поранено (через деякий час помер). Обоє поховали у с. Солець. Вбитими виявилися: учасники боївки СБ Василь Когут-«Голуб» (1928 р.н., ур. с. Тустановичі, тепер частина м. Борислав Львівської обл.), Василь Мінчак-«Вишня» (1925 р.н., с. Солець) [14, 53–54].

6 лютого 1948 р. (на цей час «Макомацький» проходив по агентурній справі «Карпати», яка була заведена на членів Дрогобицького надрайонного проводу) від агента «Дунай» було встановлено, що зі с. Орів Сколівського району у с. Модричі Дрогобицького району мають прибути три підпільники для встановлення зв'язку із членами боївки Р. Різняка-«Макомацького»: Я. Дранівським-«Ярком» і М. Муйлою-«Лилюком». Ці три підпільники були стрільцями УПА на чолі з ройовим В. Форитаром-«Явором» [29, 43]. Зустріч не відбулася (її перенесли) через те, що у с. Модричі проводилися чекістсько-військові операції. 8 лютого у с. Модричі була проведена операція військовою групою відділу 2-Н УМДБ, яку очолював заступник начальника відділу капітан В. Саєнко [29, 44]. Будинок, у якому знаходилися підпільники, був обстріляний, після цього чекісти запропонували вийти з будинку сім'ї господаря, відтак ще раз обстріляли його; після цього останні вийшли з будинку. Пізніше з'ясувалося, що це були особи з підвідділу «Байрака»,

⁴ **Клубов Павло Кондратьєвич** (1916 – ?). Росіянин. Освіта неповна середня. Лейтенант. Член партії (1942), на чекістській роботі з 1943 р. Старший оперуповноважений Бориславського МВ УМДБ Дрогобицької області. Заступник начальника оперативного відділення Бориславського МВ УМДБ Дрогобицької області (зг. 01.1947).

Довідки про загибель Романа Різняка

сотні «Стаха». Серед захоплених: Василь Форитар-«Явір»⁵, Богдан Щербаченко-«Панич», Антон Білас-«Сич» [29, 45].

На одному з допитів Василь Форитар-«Явір» сказав, що знає місце розташування криївки у с. Орів, в якій переховуються керівники Дрогобицького надрайонного проводу та, зокрема, Роман Різник-«Макомацький». Однак, показана криївка виявилася порожньою. Чекісти, продовжуючи пошук організаційних контактів «Явора», з'ясували, що у с. Урич Дрогобицького району він мав зв'язкову Рузю (псевдо «Зоя», «Воля»), яка знала місця дислокації членів Дрогобицького надрайонного проводу. На основі цих даних була розроблена комбінація зі застосуванням спецгрупи УМДБ, за участю двох працівників відділу 2-Н УМДБ, старшого оперуповноваженого капітана Петра Вікторова⁶ і оперуповноваженого лейтенанта Василя Болдирькова⁷. До складу спецгрупи ввійшов уже колишній повстанець Василь Форитар-«Явір». Спецгрупа в ніч на 18 лютого 1948 р. у с. Урич Дрогобицького району через зв'язкову «Зою» вийшла на контакт з референтом УЧХ Дрогобицького надрайонного проводу ОУН Зиновією Дулиш-«Дзвінкою» і

під приводом надання медичної допомоги пораненому підпільнику викликала її, обеззброїла та захопила живою, при цьому захопивши саму зв'язкову Розалію Швед-«Зою», «Воля» (1928 р.н., с. Урич) [29, 46; 23, 32].

3. Дулиш-«Дзвінка» зізналася, що в с. Попелі Дрогобицького району переховується керівний склад Підбузького районного проводу. Водночас її було використано як провідницю агентурно-бойової групи (направленої в с. Попелі Дрогобицького району), де через зв'язкову «Славку» був встановлений зв'язок із заступником референта СБ Підбузького районного проводу Іваном Дубом-«Помстою». Домовившись про зустріч 24 лютого 1948 р., у призначений час агентурно-бойова група разом з «Дзвінкою» прибула у с. Попелі. Однак «Помста» на зустріч не з'явився, а делегував 3 підпільників [29, 47; 20, 292]. Під час спроби захоплення підпільники поранили агента-бойовика. Внаслідок бою всі три підпільники були вбиті. Вбитими виявилися Йосиф Кропивницький-«Карпатський» – учасник боївки СБ районного проводу і Ярослава Андрухів-«Славка» – зв'язкова Підбузького районного проводу; третього не вдалося ідентифікувати [29, 48; 20, 293]. Під час перестрілки було поранено абегешника Володимира Грицька-«Тихенка». В подальшому «Дзвінка» та «Явір» розроблялися для виявлення боївки «Макомацького» [29, 49; 23, 34, 45 зв.].

⁵ **Форитар Василь Якович** («Синій», «Явір»; 1924, с. Команча Польща – ?). служив у німецькій армії, унтер-офіцер, танкіст (07.1941 – ?). У дивізії СС 201. Нагороджений 2 німецькими хрестами і 3 медалями. У дивізії СС «Галичина» (01 – 09.1944). навчався у німецькій розвід школі в Чехії (6 тижнів) (09.1944). В УПА сотні «Хомі» з 10.1944. Ройовий, чотовий сотні «Стаха». Потрапив у полон 03.1948, став АБГ «Грім». Засуджений ВТТ 1949 р. на 25 р. ВТТ.

⁶ **Вікторов Петро Іванович** (1918 – ?). Росіянин. Освіта неповна середня. Майор. Член партії (1943), на чекістській роботі з 1944 р. Старший оперуповноважений 1 відділення відділу 2-Н УМДБ. Заступник начальника 4 відділення відділу 2-Н УМДБ Дрогобицької області (зг. 12.1950). Начальник 4 відділення відділу 2-Н.

⁷ **Болдирьков Василь Іванович** (1920 – ?). Росіянин. Освіта вища. Лейтенант. Член партії (1942), на чекістській роботі з 1943 р. Слідчий Київської області. Слідчий 2 відділу управління НКДБ Дрогобицької області (зг. 10.1944).

Наприкінці березня 1948 р. на боївку СБ Дрогобицького надрайонного проводу ОУН Р. Різняка-«Макомацького» завели спеціальну агентурну справу «Байрак». А 29 березня 1948 р. від агента Бориславського МВ МДБ «Бульбу» були отримані дані про те, що цієї ночі боївка «Макомацького» прибула у с. Губичі, тепер частина м. Борислав Львівської обл., та переховується у будинках Стефана Фірмана і Антона Гірняка. Отримавши ці дані, Бориславським МВ МДБ, спільно із взводом військ 91 сп ВВ МДБ, 29 березня 1948 р. під керівництвом начальника МВ капітана Григорія Зубакова⁸ і командира взводу 91 сп ВВ МДБ молодшого лейтенанта Олексія Медведєва було заблоковано вищезгадані будинки. Щоправда, тут наявна певна плутанина: в акті про проведення операції зазначалося, що підпільники були заблоковані у будинках мешканців с. Губичі Василя Фірмана (будинку № 202) і Миколи Спринського (будинку № 198). Вважаємо, що це прізвисько вказане помилково, оскільки серед захоплених посібників називається Антон Гірняк [2, 154]. Після півторогодинного бою будинки закидали гранатами, внаслідок чого 7 осіб загинуло, 2 – захоплені живими. «Макомацькому» вдалося втекти [12, 83, 88; 28, 44–45]. Загиблими виявилися: учасники боївки СБ Мирон Муйла-«Лилик» (1923 р.н., ур. с. Тустановичі, тепер частина м. Борислав Львівської обл.), Ярослав Дранівський-«Ярко» (1928 р.н., ур. смт. Трускавець), Микола Грицик-«Недоля» (ур. с. Орів), Іван Гресько-«Стріла» (ур. с. Орів), Володимир Кобільник-«Лад-

⁸ **Зубаков Григорій Григорович** (1913, с. Детчино Росія – ?). Росіянин. Освіта середня. Лейтенант, капітан. Звільнений в запас, майор державної безпеки (10.11.1950). Член партії (1941), на чекістській роботі з 1938 р. Працює на різних посадах в Управлінні НКВС УРСР по Сталінській (нині Донецькій) області, сержант державної безпеки (03.07.1938 – 11.10.1941). Начальник відділення Управління НКВС УРСР по Ворошиловградській (нині Луганській) області (11.10 – 20.12.1941). Працює на різних посадах в Управлінні НКВС УРСР по Сталінській області (20.12.1941 – 05.06.1942). Працює на різних посадах в Управлінні НКВС-НКДБ СРСР по Саратовській області (05.06.1942 – 08.09.1943). Заступник начальника Костянтинівського міського відділу Управління НКДБ УРСР по Сталінській області, лейтенант державної безпеки (08.09.1943 – 03.09.1944). Працює на різних посадах в Управлінні НКДБ МДБ УРСР Дрогобицької області, капітан державної безпеки (03.09.1944 – 20.02.1946). Начальник Бориславського МВ УНКДБ Дрогобицької області (зг. 02.1945). Начальник Бориславського МВ УМДБ Дрогобицької області (зг. 01.1947 – 01.1948).

зьо» (ур. с. Солець), власник помешкання Стефан Фірман (1928 р.н., ур. с. Губичі, тепер частина м. Борислав Львівської обл.), Антон Гірняк (1878 р.н., ур. с. Губичі, тепер частина м. Борислав Львівської обл.). Захоплені живими: Мирон Стефанків-«Жук» (1925 р.н., с. Тустановичі, тепер частина м. Борислав Львівської обл.), Михайло Спариняк (1928 р.н., ур. с. Солець). У вбитих вилучили: 4 автомати ППШ (пістолет-кулемет Шпагіна), 1 автомат ППС (пістолет-кулемет Стєчкіна), 2 гвинтівки, 3 пістолети системи «Вальтер», 1 револьвер системи «Наган». Серед радянських службовців поранили солдата Новокщенова [29, 80–81; 9, 110; 14, 191–192; 2, 154–155; 3, 10–11]. Після допиту Мирона Стефанківа, 30 березня 1948 р. оперативно-військова група провела операцію у с. Солець, в результаті якої із двох крийвок вилучили архів та ручний кулемет [9, 111]. У підсумкових звітах по лінії МВС зазначалося, що, крім працівників Бориславського МВ МДБ, в операції брала участь група 130 сп МВС по охороні особливо важливих об'єктів чисельністю 51 боєць (командир групи – начальник штабу полку майор Лісков) і 11 солдатів 91 сп ВВ МДБ. У бою вбитий єфрейтор 130 полку Іван Фалько та легко ранений молодший лейтенант Плюснін. Таким чином, майже вся боївка Романа Різняка-«Макомацького» була ліквідована.

Чекісти зазначали, що під час операції із знищення боївки Р. Різняка «відзначилися»: заступник начальника Бориславського МВ МДБ, капітан Володимир Булава; старший оперуповноважений Бориславського МВ МДБ Леонід Іванов; помічник командира взводу 91 сп ВВ МДБ, молодший сержант Олексій Медведєв; рядовий 91 сп ВВ МДБ В'ячеслав Новокшанов; рядовий 91 сп ВВ МДБ Олександр Мухін; рядовий 91 сп ВВ МДБ Володимир Чухонцев [12, 84–85; 28, 46], за що й були нагороджені. Так, зокрема, заступник начальника Бориславського МВ МДБ капітан Володимир Булава отримав подяку і грошову винагороду у розмірі місячного окладу [12, 86; 28, 47].

В результаті операції, через власну необережність, агент «Бульба» був розконспірований. Це сталося, коли до будинку М. Спринського підійшла група підпільників із боївки СБ Дрогобицького надрайонного проводу ОУН Р. Різняка-«Макомацького», де саме у цей час перебував агент «Бульба». За домовленістю з начальником Бориславського МВ МДБ – капітаном Г. Зубаковим, у якого «Бульба» перебував на зв'язку, він повинен був з'явитися у міський військкомат і через резидента «Гормана» чи самому телефоном викликати капітана Григорія Зубакова у міський військкомат для особистої зустрічі. Однак «Бульба» почав дзвонити телефоном у МВ МДБ із місця своєї праці (товарна контора), не додзвонившись, поїхав велосипедом на вокзал і подзвонив із кімнати чергового, після чого поїхав у військкомат, де мав зустріч із капітаном Г. Зубаковим. Через іншу агентуру було встановлено, що в обох випадках, коли «Бульба» телефонував до МВ МДБ, у приміщенні перебували різні особи, які чули розмову, навіть більше – окремі співпрацювали з підпільниками [9, 340–341]. Після цього досить добре спрацювала референтура СБ, бо уже 8 травня 1948 р. у с. Губичі, тепер частина м. Борислав Львівської обл., агента «Бульбу» було повішено.

16 липня 1948 р. боївка Ф. Герасим'яка-«Чумака» за вказівкою Р. Різняка-«Макомацького» провела диверсійний акт, у результаті якого було вбито 17 коней (належали Доброгостівській лісовій ділянці), спилено 10 телефонних стовпів, розбита сільська рада. На розкриття цих акцій вислали оперативно-військову групу під керівництвом начальника Дрогобицького РВ МДБ підполковника Якова Журавльова⁹ і військового командира помічника начальника штабу 91 стрілецького полку ВВ МДБ капітана Петра Кочкіна. Від агентів «Федорова», «Жан» було встановлено, що підпільники після здійснення збройної акції пішли у лісовий масив біля с. Зимівники Дрогобицького р-ну. Через агента «Зірка» було встановлено місця, в яких можуть перебувати підпільники. Реалізуючи ці матеріали, у с. Зимівники вислали оперативно-військову групу під керівництвом

⁹ Журавльов Яків Антонович (1905, ур. р-ну Червоний Профінтерн Орденікідзевського р-ну Сталінської (нині Донецької) області – ?). Українець. Освіта неповна середня. Майор, підполковник. Член партії (1928), на чекістській роботі з 1931 р. Курсант Центральної школи ОДПУ СРСР м. Москва (30.04.1931 – 28.12.1931). Працює на різних посадах в Управлінні ОДПУ-НКВС СРСР по Західно-Сибірському краю, майор державної безпеки (12.1931 – 01.1944). Начальник Василівського районного відділу Управління НКДБ УРСР по Запорізькій області (01 – 09.1944). Працює на різних посадах в Управлінні НКДБ-МДБ-МВС-КДБ УРСР Дрогобицької області, майор державної безпеки (09.1944 – 09.07.1954). Начальник Дублянського РВ управління НКДБ Дрогобицької області (зг. 02.1945). Начальник Дрогобицького РВ УМДБ Дрогобицької області (зг. 01.1947 – 12.1950). Звільнений в запас (17.10.1955).

помічника оперуповноваженого РВ МДБ молодшого лейтенанта Граматчикова і командира 6 стрілецької роти 91 стрілецького полку ВВ МДБ капітана Желуденка, провідником направили агента-бойовика «Зірку». Оперативна група оточила будинок Олексія Колоса, де перебували підпільники. Останні намагалися прорватися, відстрілювалися. Однак, у результаті бою в ніч із 17 на 18 липня 1948 р. 4 бандерівців загинуло. Серед них – кушовий провідник Федір Герасим'як-«Чумак» (1923 р.н., с. Доброгостів), Роман Веприк-«Вільха» (1922 р.н., ур. с. Тустановичі, тепер частина м. Борислав Львівської обл.), Роман Колос-«Зарічний» (1920 р.н., ур. с. Зимівники), Анна Боднар-«Ліщина» (1926 р.н., с. Орів). Захоплено живим спецкур'єра Дрогобицького надрайонного проводу ОУН «Крупняк» (1922 р.н., ур. с. Доброгостів). Вилучені: ручний кулемет, автомат, гвинтівка, два пістолети, шість гранат, 75 патронів, сумка з документами [22, 33–34; 29, 214]. Після цього М. Гладкого одразу допитали. На допиті «Крупняк» розповів про ряд акцій, які здійснила бойівка «Макомацького». Окрім того, він розповів, що в ніч на 18 липня 1948 р. у час від 24.00 до 2.00 біля с. Пом'ярки (у лісовому масиві на південний-схід від смт. Трускавець) йому призначена зустріч з «Макомацьким». Реалізуючи ці дані, 18 липня 1948 р. у вказане місце була направлена оперативно-військова група під керівництвом начальника РВ – підполковника Якова Журавльова і помічника начальника штабу 91 сп ВВ МДБ – капітана Петра Кочкіна. Захоплений «Крупняк» був використаний у якості провідника. Чекісти організували біля вказаного місця дві засідки, на одну із яких о 1.15 вийшов Роман Різник. Почувши звуки розшукового собаки, він подав голос «хто там?» і відразу відкрив вогонь із автомата по кущах. У цей же час старший військової групи подав команду відкрити вогонь. Під час бою з внутрішніми військами Міністерства державної безпеки УРСР «Макомацький» загинув. У вбитого було вилучено: автомат, пістолет, чотири гранати (в інших документах – дві) [24, 71] і оунівські документи, серед яких протоколи допиту СБ [12, 88–90; 15, 44–45; 24, 34зв.; 29, 215; 30, 99–100; 31, 75]. Силовики визнали зі своєї сторони на рівні втрати пораненого собаку [21, 68 зв.–69]. М. Гладкий-«Крупняк» став агентом-бойовиком під псевдом «Тарас».

Тіло загиблого Р. Різняка перевезли у Дрогобицький РВ МДБ, де провели впізнання. В ідентифікації приймали участь мешканці с. Трускавець Ярослав Блахоцький, Катерина Лужецька, Павло Крамар, двоюрідний брат Володимир Білас. Всі особи підтвердили, що загиблим дійсно є Роман Різник [22, 34зв., 45–46]. Зокрема, у протоколі впізнання від 19 липня 1948 р. Володимир Білас зазначав: «Вбитий є мої двоюрідним братом «Макомацьким» – Різник Роман Олексійович, уродженець с. Трускавець Дрогобицького району. У підтвердження, що це він, у нього повинен бути золотий зуб зверху, у правому боці має бути шрам, від поранення і на лівій нозі, вище п'ятки із боку також шрам» [22, 45]. Підтвердженням інформації про те, що «Макомацький» був поранений, також отримуємо з протоколу допиту заарештованого Євгена Магура, в якому він давав такий опис зовнішності «Макомацького»: «[...] Низького зросту, на обличчі чорне волосся, брови великі, чорні, які зрослися, ніс великий, поранений в ногу-п'ятку, трохи нахрамує, одітий у військову форму, в погонах в чині капітана, погони щоденні, носить невеликі вуса» [5, 65зв.]. В іншій виписці з протоколу допиту від 4 вересня 1945 р. Йосифа Малецького (1925 р.н., ур. смт. Трускавець) зазначалося: «Різник Роман Олексійович, старий націоналіст, при німцях переховувався від них, а із приходом Червоної армії переховувався» [6, 2]. У своїх свідченнях 8 січня 1946 р. Роман Білас доповнював опис зовнішності: «Різник Роман по батькові не знаю, приблизно 25 – 27 років [...] Останній раз я його бачив у листопаді 1945 р. у свого брата Миколи, де ми святкували Свято зброї, тоді він був у формі капітана Червоної армії, одітий був у кітель із висячими 7 – 8 орденами, штани галіфе [...]» [6, 5].

Таким чином, можна дійти висновку, що Роман Різник розгорнув на території Дрогобищини широку діяльність. Існує навіть інформація, що за це він був відзначений трьома Срібними хрестами бойової заслуги [19, 312]. Про три Срібні хрести чекісти писали декілька разів у звітах, проте вони повністю не розбиралися у нагородах, які існували у підпіллі. На нашу думку, його справді трічі нагороджували, але срібними зірками за поранення. І підтвердженням цього є свідчення вище згаданих осіб про наявність шрамів від поранень. Окрім цього, Роман Різник-«Макомацький» і два члени його бойівки – Мирон Муйла-«Лилик», Ярослав Дранівський-«Ярко» – постановою УГВР від 25.07.1950 р., наказом ГВШ УПА ч. 2/50 від 30.07.1950 р., були нагород-

жені одними із найвищих відзнак підпілля – Золотими хрестами бойової заслуги 1-го класу [47, 282–285].

Висновки. Попри те, що на сьогоднішній день залишається нез'ясованою ще низка моментів у життєвому та бойовому шляху як самого Романа Різняка-«Макомацького», так і його боївки, все ж можемо стверджувати про доволі добре сплановану, результативну діяльність Романа Різняка, яка проявилася як у тривалому, так і ефективному протистоянні репресивно-каральній системі, перешкоджанню утвердженню радянської адміністрації. Перспективним напрямком дослідження вважаємо з'ясування діяльності «Макомацького» у міжвоєнний період та роки Другої світової війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонюк Я. Діяльність служби безпеки ОУН. Історико-краєзнавче видання / Я. Антонюк. – Луцьк: Волинська книга, 2007. – 176 с.
2. Архів Управління Служби безпеки України у Львівській області (далі – АУСБУ ЛО). – Спр. П-20911. – Арк. 154–155;
3. АУСБУ ЛО. – Спр. 39799.
4. АУСБУ ЛО. – Спр. П-2328-Д.
5. АУСБУ ЛО. – Спр. П-23666.
6. Архівний сектор Головного управління Національної поліції України у Львівській області (далі – АСГУНП ЛО). – Спр. Р-22219.
7. АСГУНП ЛО. – Спр. 6.
8. Веденєєв Д. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945 – 1980-ті роки: Монографія / Дмитро Веденєєв, Геннадій Биструхін. – К.: К.І.С., 2007. – 568 с.
9. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 58 (1953). – Спр. 2. – Т. 1.
10. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 60 (1953). – Спр. 2. – Т. 4.
11. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 34 (1953). – Спр. 2.
12. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 98 (1954). – Спр. 21.
13. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 12 (1960). – Спр. 45.
14. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 32 (1960). – Спр. 9.
15. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 32 (1960). – Спр. 10.
16. ГДА СБУ. – Ф. 5. – Спр. 67417. – Т. 1.
17. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 7.
18. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 23.
19. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 49.
20. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 72.
21. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 440. – Т. 3.
22. ГДА СБУ. – Ф. 65. – Спр. 9278. – Т. 1.
23. ГДА СБУ. – Ф. 65. – Спр. С-9193. – Т. 1.
24. ГДА СБУ. – Ф. 65. – Спр. С-9278. – Т. 1.
25. ГДА СБУ. – Ф. 71. – Оп. 6. – Спр. 168.
26. ГДА СБУ. – Ф. 71. – Оп. 6. – Спр. 169.
27. ГДА СБУ. – Ф. 71. – Оп. 6. – Спр. 172.
28. ГДА СБУ. – Ф. 71. – Оп. 6. – Спр. 175.
29. ГДА СБУ. – Ф. 71. – Оп. 6. – Спр. 180.
30. ГДА СБУ. – Ф. 71. – Оп. 6. – Спр. 181.
31. ГДА СБУ. – Ф. 71. – Оп. 6. – Спр. 182.
32. ГДА СБУ. – Ф. 71. – Оп. 10. – Спр. 18.
33. Горак Р. Месник Макомацький: Документальна повість-есе про легендарного трускавчанина, командира спецбоївки УПА Романа Різняка (Макомацького) / Роман Горак. – Львів: Каменяр, 2007. – 57 с.
34. Горак Р. Месник Макомацький. Повість-есе про легендарного трускавчанина, командира спецбоївки УПА Романа Різняка (Макомацького) / Роман Горак. – Трускавець: [б.в.], 1996. – 65 с.
35. Діяльність Служби безпеки ОУН на Дрогобиччині: документи і матеріали (1944–1951) / [упоряд. Василь Ільницький, Микола Галів; передмова – Василь Ільницький, примітки – Микола Галів]. – Кн. 1. – Дрогобич: ПП «Швидкодрук», 2009. – 264 с.
36. Єфименко В. Кадровий склад спеціального підрозділу ОУН (Б): спроба аналізу / Валерій Єфименко // 3 архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. Науково-документальний журнал. 1999. – № 1/2(10/11). – С. 443–456.

37. Єфименко В. Організація діяльності спецпідрозділу ОУН(Б) на західноукраїнських землях після Другої світової війни / Валерій Єфименко // 3 архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. Науково-документальний журнал. – 2001. – № 2(17). – С. 502–519.
38. Єфименко В. Тактика і методи роботи працівників спеціального підрозділу ОУН(Б) / Валерій Єфименко // 3 архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. Науково-документальний журнал. – 2000. – № 2/4(13/15). – С. 504–514.
39. Ільницький В. Лицар немирущої ідеї. Життя і боротьба Михайла Харіва / Василь Ільницький, Микола Галів. – Дрогобич: «Швидкодрук», 2009. – 108 с.
40. Ільницький В. Михайло Харів – «Шугай»: життєпис оунівця / Василь Ільницький, Микола Галів. – Дрогобич: Посвіт, 2008. – 72 с.
41. Ільницький В. Роман Різник-«Макомацький» – референт СБ Дрогобицького районного проводу ОУН / Василь Ільницький // Літопис Бойківщини. Журнал, присвячений дослідям історії, культури і побуту бойківського племені. – 2010. – Ч. 1/78(89). – С. 61–70.
42. Ільницький В. Функціонування служби безпеки у Карпатському краї ОУН (1945 – 1954) / Василь Ільницький // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 24: Український визвольний рух середини ХХ століття в контексті суспільно-політичних ідей, подій та обставин / [гол. ред. кол. М. Литвин, упоряд. і наук. ред. М. Романюк, О. Стасюк]. НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2014. – С. 293–315.
43. Ішук О. Генерал Микола Арсенич: життя та діяльність шефа СБ ОУН / Олександр Ішук, Валерій Огородник. – Коломия: «Вік», 2010. – 196 с.
44. Кентій А. Українська повстанська армія в 1944 – 1945 рр. / Анатолій Кентій. – К.: Інститут історії України НАН України, 1999. – 220 с.
45. Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 36: Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини [ред. Мирослав Горбаль, упоряд. Михайло Павлишин, Михайло Романюк, Євген Топінка та ін.]. – Торонто; Львів: Видавництво «Літопис УПА», 2002. – 1058 с.
46. Літописець В'ячеслав. Людина-Легенда «Макомацький» / Літописець В'ячеслав. – Дрогобич: Видавець Сурма, 2008. – 120 с.
47. Манзуренко В. Лицарі найвищих бойових нагород УПА в наказах ГВШ / В. Манзуренко // Український визвольний рух. – Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів: Видавництво «Мс», 2006. – Збірник 7. – С. 282–285.
48. Матеріали та документи Служби безпеки ОУН(Б) у 1940-х рр. / [упоряд. Олександр Лисенко, Іван Патріляк]. – К.: Інститут історії України НАН України, 2003. – 254 с.
49. Мудрик-Мечник С. Служба безпеки революційної ОУН у боротьбі з НКВД–НКГБ–МГБ–КГБ / С. Мудрик-Мечник. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ управління по пресі, 1994. – 128 с.
50. Пастух Р. «Макомацький» страху не знав / Роман Пастух // Корона Данила Галицького. Вибрані статті, нариси, інтерв'ю, есе. Дрогобич: Коло, 2005. – С. 130–136.
51. Пастух Р. Легендарний провідник спеціальної бойовики УПА / Роман Пастух // Дрогобицький краєзнавчий збірник / [ред. кол. К. Кондратюк (відп. ред.), В. Футала (упоряд.), Л. Зашкільняк, Я. Ісаєвич та ін.]. – Дрогобич: НВЦ «Каменярь», 2002. – Спецвипуск. – С. 587–599.
52. Русначенко А. За Україну, проти більшовицької тоталітарної імперії РСРП: Служба безпеки ОУН / А. Русначенко // Мандрівець. – 2005. – № 2(55) березень–квітень. – С. 14–20.
53. Спогади Ірини Савицької-«Бистої» від 5 жовтня 1947 р. // Копія зберігається у архіві Василя Ільницького. – С. 18.
54. Федів Л. Псевдо – Макомацький / Л. Федів. – Трускавець, 1994. – 15 с.

REFERENCES

1. Antoniuk Ya. Diialnist sluzhby bezpeky OUN. Istoryko-kraieznave vydannia / Ya. Antoniuk. – Lutsk: Volynska knyha, 2007. – 176 s.
2. Arkhiv Upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy u Lvivskii oblasti (dali – AUSBU LO). – Spr. P-20911. – Ark. 154–155;
3. AUSBU LO. – Spr. 39799.
4. AUSBU LO. – Spr. P-2328-D.
5. AUSBU LO. – Spr. P-23666.
6. Arkhivnyi sektor Holovnoho upravlinnia Natsionalnoi politsii Ukrainy u Lvivskii oblasti (dali – ASHUNP LO). – Spr. R-22219.
7. ASHUNP LO. – Spr. 6.

8. Viedienieiev D. Dvobii bez kompromisiv. Protystorstvo spetspidrozdiliv OUN ta radianskykh syl spetsoperatsii. 1945 – 1980-ti roky: Monohrafiia / Dmytro Viedienieiev, Hennadii Bystrukhin. – K.: K.I.S., 2007. – 568 s.
9. HDA SBU. – F. 2-N. – Op. 58 (1953). – Spr. 2. – T. 1.
10. HDA SBU. – F. 2-N. – Op. 60 (1953). – Spr. 2. – T. 4.
11. HDA SBU. – F. 2-N. – Op. 34 (1953). – Spr. 2.
12. HDA SBU. – F. 2-N. – Op. 98 (1954). – Spr. 21.
13. HDA SBU. – F. 2-N. – Op. 12 (1960). – Spr. 45.
14. HDA SBU. – F. 2-N. – Op. 32 (1960). – Spr. 9.
15. HDA SBU. – F. 2-N. – Op. 32 (1960). – Spr. 10.
16. HDA SBU. – F. 5. – Spr. 67417. – T. 1.
17. HDA SBU. – F. 13. – Spr. 372. – T. 7.
18. HDA SBU. – F. 13. – Spr. 372. – T. 23.
19. HDA SBU. – F. 13. – Spr. 372. – T. 49.
20. HDA SBU. – F. 13. – Spr. 372. – T. 72.
21. HDA SBU. – F. 13. – Spr. 440. – T. 3.
22. HDA SBU. – F. 65. – Spr. 9278. – T. 1.
23. HDA SBU. – F. 65. – Spr. S-9193. – T. 1.
24. HDA SBU. – F. 65. – Spr. S-9278. – T. 1.
25. HDA SBU. – F. 71. – Op. 6. – Spr. 168.
26. HDA SBU. – F. 71. – Op. 6. – Spr. 169.
27. HDA SBU. – F. 71. – Op. 6. – Spr. 172.
28. HDA SBU. – F. 71. – Op. 6. – Spr. 175.
29. HDA SBU. – F. 71. – Op. 6. – Spr. 180.
30. HDA SBU. – F. 71. – Op. 6. – Spr. 181.
31. HDA SBU. – F. 71. – Op. 6. – Spr. 182.
32. HDA SBU. – F. 71. – Op. 10. – Spr. 18.
33. Horak R. Mesnyk Makomatskyi: Dokumentalna povist-ese pro lehendarnoho truskavchanyna, komandyrta spetsboivky UPA Romana Rizniaka (Makomatskoho) / Roman Horak. – Lviv: Kameniar, 2007. – 57 s.
34. Horak R. Mesnyk Makomatskyi. Povist-ese pro lehendarnoho truskavchanyna, komandyrta spetsboivky UPA Romana Rizniaka (Makomatskoho) / Roman Horak. – Truskavets: [b.v.], 1996. – 65 s.
35. Diialnist Sluzhby bezpeky OUN na Drohobychchyni: dokumenty i materialy (1944 – 1951) / [uporiad. Vasyl Ilnytskyi, Mykola Haliv; peredmovta – Vasyl Ilnytskyi, prymitky – Mykola Haliv]. – Kn. 1. – Drohobych: PP «Shvydkodruk», 2009. – 264 s.
36. Iefymenko V. Kadrovyi sklad spetsialnogo pidrozdilu OUN (B): sproba analizu / Valerii Yefymenko // Z arkhiviv VUChK–HPU–NKVD–KHB. Naukovo-dokumentalni zhurnal. 1999. – № 1/2(10/11). – S. 443–456.
37. Iefymenko V. Orhanizatsiia diialnosti spetspidrozdilu OUN(B) na zakhidnoukrainskykh zemliakh pislia Druhoi svitovoi viiny / Valerii Yefymenko // Z arkhiviv VUChK–HPU–NKVD–KHB. Naukovo-dokumentalni zhurnal. – 2001. – № 2(17). – S. 502–519.
38. Iefymenko V. Taktyka i metody roboty pratsivnykiv spetsialnogo pidrozdilu OUN(B) / Valerii Yefymenko // Z arkhiviv VUChK–HPU–NKVD–KHB. Naukovo-dokumentalni zhurnal. – 2000. – № 2/4(13/15). – S. 504–514.
39. Ilnytskyi V. Lytsar nevmyrushchoi idei. Zhyttia i borotba Mykhaila Khariva / Vasyl Ilnytskyi, Mykola Haliv. – Drohobych: «Shvydkodruk», 2009. – 108 s.
40. Ilnytskyi V. Mykhailo Khariv – «Shuhai»: zhyttiepys ounivtsia / Vasyl Ilnytskyi, Mykola Haliv. – Drohobych: Posvit, 2008. – 72 s.
41. Ilnytskyi V. Roman Rizniak-«Makomatskyi» – referent SB Drohobytskoho raionnogo provodu OUN / Vasyl Ilnytskyi // Litopys Boikivshchyny. Zhurnal, prysviachenyi doslidam istorii, kultury i pobutu boikivskoho plemeny. – 2010. – Ch. 1/78(89). – S. 61–70.
42. Ilnytskyi V. Funktsionuvannia sluzhby bezpeky u Karpatskomu kraii OUN (1945 – 1954) / Vasyl Ilnytskyi // Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist Vyp. 24: Ukrainskyi vyzvolnyi rukh seredyny KhKh stolittia v konteksti suspilno-politychnykh idei, podii ta obstavyn / [hol. red.kol. M. Lytvyn, uporiad. i nauk. red. M. Romaniuk, O. Stasiuk]. NAN Ukrainy, Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha. – Lviv, 2014. – S. 293–315.
43. Ishchuk O. Heneral Mykola Arsenych: zhyttia ta diialnist shefa SB OUN / Oleksand Ishchuk, Valerii Ohorodnik. – Kolomyia: «Vik», 2010. – 196 s.
44. Kentii A. Ukrainska povstanska armiia v 1944 – 1945 rr. / Anatolii Kentii. – K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 1999. – 220 s.

45. Litopys Ukrainskoi Povstanskoi Armii. – T. 36: Knyha polehlykh chleniv OUN i voiakiv UPA Lvivshchyny [red. Myroslav Horbal, uporiad. Mykhailo Pavlyshyn, Mykhailo Romaniuk, Yevhen Topinka ta in.]. – Toronto; Lviv: Vydavnytstvo «Litopys UPA», 2002. – 1058 s.
46. Litopysets Viacheslav. Liudyna-Lehenda «Makomatskyi» / Litopysets Viacheslav. – Drohobych: Vydavets Surma, 2008. – 120 s.
47. Manzurenko V. Lytsari naivysshchykh boiovykh nahorod UPA v nakazakh HVSh / V. Manzurenko // Ukrainnyi vyzvolnyi rukh. – Tsentrlidzhen vyzvolnoho rukhu, Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy. – Lviv: Vydavnytstvo «Ms», 2006. – Zbirnyk 7. – S. 282–285.
48. Materialy ta dokumenty Sluzhby bezpeky OUN(B) u 1940-kh rr. / [uporiad. Oleksandr Lysenko, Ivan Patryliak]. – K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2003. – 254 s.
49. Mudryk-Mechnyk S. Sluzhba bezpeky revoliutsiinoi OUN u borotbi z NKVD–NKHB–MHB–KHB / S. Mudryk-Mechnyk. – Ternopil: Redaktsiino-vydavnychiy viddil upravlinnia po presi, 1994. – 128 s.
50. Pastukh R. «Makomatskyi» strakhu ne znay / Roman Pastukh // Korona Danyla Halytskoho. Vybrani statii, narysy, intervyy, ese. Drohobych: Kolo, 2005. – S. 130–136.
51. Pastukh R. Lehendarnyi providnyk spetsialnoi boivky UPA / Roman Pastukh // Drohobyskyi kraieznavchyi zbirnyk / [red. kol. K. Kondratiuk (vidp. red.), V. Futala (uporiad.), L. Zashkilniak, Ya. Isaievych ta in.]. – Drohobych: NVTs «Kameniar», 2002. – Spetsvyppusk. – S. 587–599.
52. Rusnachenko A. Za Ukrainu, proty bilshovytskoi totalitarnoi imperii SRSR: Sluzhba bezpeky OUN / A. Rusnachenko // Mandrivets. – 2005. – № 2(55) berezen–kviten. – S. 14–20.
53. Spohady Iryny Savytskoi-«Bystroi» vid 5 zhovtnia 1947 r. // Kopiiia zberihaietsia u arkhivi Vasylia Ilnyt-skoho. – S. 18.
54. Fediv L. Psevdo – Makomatskyi / L. Fediv. – Truskavets, 1994. – 15 s.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2017 р.

Руслана ПОПП,

кандидат історичних наук, доцент кафедри нової та новітньої історії України
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) ruslana_popp@ukr.net

НАСЕЛЕННЯ ДРОГОБИЧЧИНИ У ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ: СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР

У статті показано, що у перші повоєнні роки, коли на Дрогобищині відновлювалася та утверджувалася радянська система, населення краю було неоднорідним та багатоскладовим. З'ясовано, що відмінності та соціальний статус окремих категорій мешканців регіону визначалися наслідками війни та офіційною політикою радянської влади, яка була скерована на уніфікацію суспільної свідомості, знищення усіх явних та потенційних ворогів, забезпечення максимальної соціальної підтримки всіх верств.

Ключові слова: Дрогобицька область, Дрогобищчина, населення, номенклатура, «вороги народу», колгоспники, робітники.

Літ. 41.

Ruslana POPP,

PhD hab. (History), Associate Professor of Ukraine's New and Modern History Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) ruslana_popp@ukr.net

DROHOBYCH POPULATION in the EARLY POSTWAR YEARS: the SOCIAL DIMENSION

Period during the first years after the war in Drohobych history is undoubtedly one of the toughest and most controversial in the past of the region. Significant political, economic, social and cultural transformation associated with the final approval in the region of the Soviet system took place. Comprehensive understanding the history of this time is impossible without understanding how society looked then, what was the living space of individuals.

Dominant in the Soviet totalitarian system, which restored its position in Drohobych immediately after the expulsion of the German invaders, was class approach and differentiation of the population especially in view of loyalty to the authorities related to the liberation forces. Sending human resources around the Soviet Union to the region to work eventually led to the division of the population into «local» and «the sent», «westerners» and «easterners». It was probably the very first criterion of political loyalty, local distrusted because of their social origin, religious or political beliefs. Therefore, the party-state leadership nomenclature of Drohobych region, was almost entirely formed of visitors.

The article proves that the population of Drohobych in the early postwar years was very uneven and multiplicate. The population differed by ethnicity, social origin, place of residence, religion, political views, living conditions. Bolshevik-Soviet system in rapid rate with the help of administrative and repressive methods forcefully implemented a new social structure that was reduced to the formula «2 + 1» (two major classes – workers and peasants, and social class – the labor intelligentsia). The objective of totalitarian power, which have sustained in the province in the early postwar years was the unification of social consciousness, destroy of all the obvious and potential enemies and providing the maximize social support to all groups.

Key words: Drohobych region, Drohobychchyna population, nomenclature, «people's enemies», farmers, workers.

Ref. 41.

Руслана ПОПП,

кандидат исторических наук, доцент кафедры новой и новейшей истории Украины
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко
(Украина, Дрогобыч) ruslana_popp@ukr.net

НАСЕЛЕНИЕ ДРОГОБИЧЧИНЫ В ПЕРВЫЕ ПОВОЕННЫЕ ГОДЫ: СОЦИАЛЬНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ

В статье показано, что в первые послевоенные годы, когда на Дрогобиччине восстанавливалась и утверждалась советская система, население края было неоднородным и многосложным. Установлено, что различия и социальный статус отдельных категорий жителей региона определялись последствиями войны и официальной политикой советской власти, которая была направлена на унификацию общественного сознания, уничтожение всех явных и потенциальных врагов, обеспечение максимальной социальной поддержки всех слоев.

Ключевые слова: Дрогобычская область, Дрогобиччина, население, номенклатура, «враги народа», колхозники, рабочие.

Лит. 41.

Постановка проблеми. Період в історії Дрогобиччини перших повоєнних років, безперечно, є один з найскладніших та найсуперечливіших у минулому регіону. Саме у цей час відбуваються значні політичні, економічні, соціальні та культурні трансформації, пов'язані з остаточним утвердженням в регіоні радянської системи. Всебічне усвідомлення історії цього часу неможливе без розуміння того, як виглядав тодішній соціум, яким був життєвий простір окремих людей.

Аналіз досліджень. Повоєнній радянській західних областей України присвячена значна кількість наукових розвідок. Регіональні аспекти кадрової політики влади показано в роботах Т. Першиної, Г. Стародубець [29], [38], [39], [40], [41]. Політику радянської системи щодо окремих соціальних груп населення регіону в зазначений період висвітлюють О. Рубльов, Ю. Черченко, Т. Марусик, В. Крупина, О. Луцький, М. Сеньків, С. Сворах, Т. Пастушенко, Т. Вронська [32], [24], [20], [22], [34], [33], [28], [1]. Становище жіноцтва розкривається у публікаціях М. Смольницької [35], [36]. Наслідки депортаційно-переселенських та мобілізаційних акцій для населення краю висвітлюють В. Кіцак, Й. Надольський, Ю. Сорока та інші [18], [19], [25], [37]. Важливі відомості про населення Дрогобиччини в контексті національно-визвольного руху в Карпатському краї містяться у публікаціях В. Ільницького [13], [14], [15], [16]. У згаданих працях визначаються загальні тенденції суспільних процесів в західному регіоні у перші повоєнні роки і містяться окремі відомості про Дрогобиччину.

Метою статті є показати основні соціальні групи та поділи населення Дрогобичської області їх статусні характеристики у перші повоєнні роки.

Виклад основного матеріалу. Домінантним для радянської тоталітарної системи, яка відновлювала свої позиції на Дрогобиччині відразу після вигнання німецьких окупантів, був класовий підхід й диференціація населення, насамперед, з огляду лояльності до влади, ставлення до визвольних сил. На початках, через людські втрати в роки війни, мобілізації та постійні переміщення населення, партійно-державні органи, підприємства, культосвітні, медичні та інші установи області потребували працівників. На серпень 1944 р. по штату в партійних, комсомольських, радянських органах, установах освіти, охорони здоров'я, залізничному транспорті, в торгово-кооперативних та організаціях зв'язку та інших закладах Дрогобича повинні були працювати 7 015 осіб, працювало – 4 861 [12, 1]. В грудні 1944 р. тільки керівних працівників в обкомі, міськкомах і райкомах Дрогобичської області бракувало близько 400 осіб [10, 22]. Надсилання кадрів з усього Радянського Союзу в регіон на роботу спричинило з часом поділ населення на «місцевих» та «присланих», «західняків» та «східняків». З одного боку він був неофіційним, а з іншого, у всіх звітах, де подаються чисельні показники, дані про «місцевих вихідців» обов'язково виокремлювалися. Це був, напевно, найперший критерій політичної благонадійності, місцевим не довіряли з огляду на їх соціальне походження, релігійні та політичні переконання. Тому партійно-державне керівництво, загалом номенклатура Дрогобичської області, майже повністю формувалася з приїжджих. Основний наголос робився на відрядження в західний регіон перевірених кадрів, які працювали там до війни, активно залучалися учасники радянського партизанського та підпільного рухів, демобілізовані з армії. У 1944 р. у Дрогобичській області працювало 5 783 прибулих відповідальних працівників. За своєю занятістю вони розподілялися так: 28% – це працівники органів НКВС, НКДБ, у промисловості, транспорті та зв'язку працювало 22% присланих кадрів, радянських установ – більше 8%, партійних – понад 5%, комсомольських – майже 4%, сільськогосподарських та заготівельних – 3% [4, 1]. На початку 1950 р. у Дрогобичському міськкомі партії

з 215 осіб – 20 були місцевими уродженцями, в Бориславському з 109 – 22 походили із західних областей України, у Стрийському з 117 – 17 [3, 15].

Малий відсоток вихідців із західних областей був і серед інших професійних груп населення. У кінці 1948 р. із 953 представників інтелігенції Дрогобича лише 216 були місцевими [8, 121]. Незважаючи вже на повоєнні випуски місцевих вищих і середніх спеціальних навчальних закладів, у 1953 р. з 228 учителів Дрогобича «західниками» було 34 педагоги, з 361 інженерно-технічного працівника промислових підприємств міста «195 товаришів з числа місцевого населення» [21, 687]. Така сама ситуація була й в інших містах і районах області. У Самборі із загальної кількості 45 лікарів – 6 були місцеві, з 83 особи середнього медичного персоналу тільки – 12. Серед керівників чотирьох технікумів і торговельно-кулінарної школи Самбора місцевих спеціалістів не було, а з 67 викладачів – 16 педагогів були «західняками». Навіть директори лазні і санітарної очистки Дрогобича виявилися незмінними спеціалістами в розумінні призначення на цю роботу «місцевих» [21, 688]. Попри те, що питання про висування на керівну роботу та залучення до співпраці в західному регіоні місцевих вихідців було важливо з точки зору легітимізації більшовицько-радянської влади в регіоні (у 1949 р. відсоток місцевих висуванців становив 26%), місцеві, як правило, призначалися на другорядні пости [3, 15]. На Пленумі Дрогобицького обкому КП(б)У в червні 1953 року, що розглядав питання про дискредитацію місцевих кадрів у західних областях України у повоєнні роки, секретар Дрогобицького обкому КП(б)У Костюк наголошував, що «представники партійного апарату в переважній більшості орієнтувалися на кадри, які прибули з східних областей, не помічаючи у себе чудових працівників з місцевого населення, у яких почуття патріотизму до своєї області, міста, підприємства, чи установи не менше, ніж у прибулих сюди, можливо, на певний період людей зі східних областей» [21, 687].

Відмінності між «місцевими» та «східняками» в ті часи переносилися на побутовий, міжособистісний рівень відносин між людьми. Щоб бути ближчими до народу в політичному впливі на нього, партійний і комсомольський актив області, на думку секретаря Дрогобицького обкому С. Олексенка, мав за «партійний обов'язок» розмовляти українською мовою [11, 33]. На практиці приїжджі в переважній більшості не знали мови, не рахувалися з місцевими особливостями, зневажливо ставилися до краян. Головний інженер тресту «Укрнафтозаводи» Я. Середа на згадуваному Пленумі 1953 р. звертався до присутніх партійців: «Треба, щоб товариші з східних областей шанували і нашу мову і нашу гідність» [21, 689]. Номенклатура вирізнялася вищим соціальним статусом, що визначав кращий рівень життя, зумовлював певний тип поведінки. Формально освітній рівень номенклатури можна було покращити за допомогою партійної освіти. Рівень ж культури зростав повільно. В невеликих локаціях інформація, чутки, особливо про пияцтво, «морально-побутовий розклад», та порушення закону представниками влади, силових структур, військовими, поширювалися дуже швидко. Свавільля, особливо працівників репресивно-каральних органів набирали таких масштабів, що влада змушена була вживати певних заходів [32, 294–301; 16]. Все це не додавало їй авторитету, ще більше її дискредитувало в очах місцевого населення, посилювало суспільне протистояння.

У всіх колективах та установах Дрогобиччини у перші повоєнні роки виразним був поділ на комсомольців, партійних та безпартійних. Незважаючи на те, що партійний статус був важливим щодо кар'єрного росту, соціального впливу, більшість місцевого населення сприймала владу чужою і не прагнула вступати до її організацій. У 1945 р. з 4 970 осіб, працюючих на підприємствах і установах Дрогобича, лише 7% місцевих були партійними, комсомольська організація міста нараховувала 490 комсомольців, з яких 399 були зі східних областей України [9, 4]. В 1947 р. серед 4 313 учителів області членами та кандидатами ВКП(б) було лише 79 осіб, а вчителів комсомольців – 439. В кінці 1949 р. серед 1 339 жінок-комуністів області тільки 47 були вихідцями із західних областей України, серед 9 232 комсомолок – 4 016 були «місцевими» [5, 41]. В результаті широкомасштабної діяльності партійних і комсомольських органів та під тиском або впливом різних обставин, не завжди пов'язаних з ідеологічними переконаннями, західноукраїнська молодь поступово вступала в комсомол. Проте певна частина з комсомольськими квитками паралельно входила до складу молодіжних груп підпілля ОУН [26, 72]. Збільшення місцевих в лавах партії і

комсомолу спостерігається тільки з початку 50-х рр. XX ст., коли слабшає національно-визвольний рух.

Радянська відбудова та подальша індустріалізація регіону призвела до збільшення промислових та будівельних підприємств, розширення транспортної мережі в Дрогобицькій області. Це спричинило відповідно зростання чисельності робітників, інженерно-технічних працівників, службовців. В 1950 р. на Дрогобиччині робітників, класової опори влади, було більше 25 тисяч [27, 15]. Позаекономічні стимули праці, ідеологізація виробничих відносин, породили у трудових колективах такі категорії, як передовики виробництва, стахановці, новатори, раціоналізатори. Їхні трудові рекорди висвітлювали засоби масової інформації, традиційна рубрика обласної газети «Люди Радянської Дрогобиччини», дозволяла знати їх, як кажуть, «в обличчя» [30, 2]. Передовики залучалися до активного суспільно-політичного життя в регіоні, висувалися на вищі посади, часто ставали депутатами різних рівнів. Це, можливо, не стільки піднімало їх авторитет, скільки створювало ілюзію значимості.

В основі своєї населення Дрогобиччини поділялося на міських та сільських жителів. На початку 1956 р. міське населення Дрогобицької області становило 203,7 тис., а сільське – 646,1 тис. [27, 8]. Тільки придушивши опір підпілля, розгорнувши різні форми впливу та репресій, радянська влада могла загнати селян у колгоспи. У 1953 році в Дрогобицькій області було колективізовано 99, 6 % селянських господарств [27, 33]. Перетворення селян на колгоспників змінило їх традиційний уклад життя та господарювання, вони перебували в умовах майже цілковитої економічної та правової незахищеності.

Державні заходи щодо подолання неписьменності та малописьменності серед дорослого населення Дрогобиччини, розширення закладів освіти та культури вплинули на освітній рівень населення, формування радянської інтелігенції регіону. В 1950 р. з вищою освітою в Дрогобицькій області було 4 286 спеціалістів, в 1953 р. – 6 040 [27, 117]. Усі освітньо-культурні процеси в краї у перші повоєнні роки мали ідеологічне спрямування, реорганізація відбувалася на радянських засадах. Перевагу при вступі на навчання у середні спеціальні та вищі навчальні заклади мали вихідці з трудових верств, через політичні чинники, невисоким був відсоток місцевої молоді. Дуже швидко в новій радянській інтелігенції, майже не залишилось «інтелігентності», вона стала «прошарком» між трудовими класами робітників та селян.

Зберігався у перші повоєнні роки поділ населення і за гендерним принципом. Статус і роль жінки в тогочасному суспільстві чітко визначався та регламентувався офіційною державною політикою. Жінки з огляду на демографічну ситуацію перших повоєнних років, мобілізувалися на відбудовчо-виробничі процеси. З кожним повоєнним роком зростає застосування жіночої праці, особливо на виробництві, жінки опановують раніше виключно чоловічі професії. В 1949 р. вони становили 12 % усіх працюючих в промисловості Дрогобицької області, в 1950 р. 23% [5, 12]. Жіноцтво відігравало важливу роль в сільському господарстві, медицині, освіті регіону. Офіційна пропаганда переконувала жіноцтво у рівних можливостях і політичних правах з чоловіками. Влада застосовувала різноманітні впливи на жіноче середовище регіону, щоб залучити його до активного громадського життя, заручитися її підтримкою. За радянською жінкою зберігалися в повній мірі й усі традиційні жіночі зобов'язання, насамперед народжувати та виховувати дітей, забезпечувати родинний побут та добробут. Держава вживала заходів щодо контролю народжуваності, охорони здоров'я матері та дитини, надавала матеріальну підтримку багатодітним матерям. Повага та визнання жінок підсилювалася відзнаками та медалями. В 1953 р. 736 жінок Дрогобицької області мали високі урядові нагороди [6, 1–2].

Соціальна напруженість на Дрогобиччині у перші повоєнні роки була зумовлена ідеологічним пресингом та постійними репресіями щодо населення регіону. Жертвами репресивних акцій ставали насамперед учасники визвольного руху, члени їх родин, так звані «куркулі». На території Карпатського краю активну участь у боротьбі з репресивно-каральною системою СРСР, за підрахунками В. Ільницького, брало участь приблизно 5% населення [14, 92]. Загалом за період 1944 – 1948 рр. з Дрогобицької області депортовано у віддалені регіони Радянського Союзу 6 481 сімей (19 728 осіб) [31, 349]. Маховик репресій був запущений і проти Української греко-католицької церкви, яка мала великий вплив та авторитет серед населення, була виразником національних

інтересів українців [23]. У повоєнні роки репресивним акціям піддавалися усі, хто у різний спосіб виступав проти радянсько-більшовицької системи, або міг становити для неї потенційну загрозу, незважаючи на вік, стать, національність. Всі вони були тавровані, як «вороги народу», і це залишалося на все життя. Анкетні дані людини були визначальними для прийому на навчання, працю, у призначенні на керівні посади. Приналежність до «ворогів» визначали відношення оточуючих, коло спілкування.

Під пильним наглядом радянських спецслужб перебували і репатріанти, адже ця категорія населення, тривалий час перебувала за кордоном і бачила відмінне, ніж в Радянському Союзі, життя. На території області діяли фільтраційні та переселені пункти, де проходили перевірку репатріанти [7, 54–55]. Ті, кому вдалося повернутися додому, з острахом згадували і майже не розповідали пережите, до них з підозрінням та недовірою відносились оточуючі.

В цей час до деяких жителів Дрогобиччини усталилась назва «переселенці». Згідно підсумкового звіту про виїзд українського населення за 1947 р. у Дрогобицькій області було розселено 8 073 сімей (33 614 осіб) із Закерзоння [18, 386]. До «переселенців» відносили і тих, хто був примусово переміщений під час урегулювання та обміну прикордонними територіями між СРСР і Польщею в 1948, 1951 роках [17]. Тільки деякі з них залишилися жити в області, на нових місцях «переселенці» змушені були фактично з нуля облаштовувати побут, звикати до нових соціальних реалій.

Жодні впливи не могли зруйнувати головної соціальної межі тоталітарного суспільства – між правлячою елітою (вищих верств господарської, партійної, державної номенклатури) та рештою суспільства. Реально соціальні позиції робітника, селянина, інтелігента відрізнялися мало. Слабка вертикальна мобільність підживляла стимули до соціальної і трудової активності, консервувала низькі життєві стандарти переважної більшості суспільства. В той же час існували злочинність, жебракування та інші «асоціальні явища». Їх масштаби та вплив на повсякдення населення Дрогобиччини потребують ще вивчення.

Висновки. Населення Дрогобиччини у перші повоєнні роки було дуже неоднорідним. Різнилося за національністю, соціальним походженням, місцем проживання, віросповіданням, політичними поглядами, умовами життя. Поділялося на місцевих та присланих, партійних та безпартійних, чоловіків і жінок. Окремими групами були переселенці, репатріанти, «вороги народу». Завданням тоталітарної влади, яка утверджувалася в краї у перші повоєнні роки, була уніфікація суспільної свідомості, знищення усіх явних та потенційних ворогів, забезпечення максимальної соціальної підтримки усіх категорій населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Вронська Т. В. Позасудові репресії членів сімей учасників національно-визвольного руху в західних областях України (1944 – 1952) / Т. В. Вронська. – Х.: Право, 2008. – 263 с.
2. Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО) – Ф. П-5001. – Оп. 10. – Спр. 173.
3. ДАЛО. – Ф. П.-5001. – Оп. 10. – Спр. 105.
4. ДАЛО. – Ф. П.-5001. – Оп. 2. – Спр. 111.
5. ДАЛО. – Ф. П.-5001. – Оп. 10. – Спр. 173.
6. ДАЛО. – Ф. П.-5001. – Оп. 17. – Спр. 137.
7. ДАЛО. – Ф. П.-5001. – Оп. 6. – Спр. 89.
8. ДАЛО. – Ф. П.-5002. – Оп. 1. – Спр. 152.
9. ДАЛО. – Ф. П.-5002. – Оп. 1. – Спр. 29.
10. ДАЛО. – Ф. П.-5001. – Оп. 2. – Спр. 104.
11. ДАЛО. – Ф. П.-5001. – Оп. 2. – Спр. 51.
12. ДАЛО. – Ф. П.-5001. – Оп. 2. – Спр. 107.
13. Ільницький В. Використання репресивно-каральними органами повстанських родин в агентурно-оперативних заходах у Карпатському краї ОУН (1945 – 1950 рр.) / В. Ільницький // Українознавство. – 2012. – № 2. – С. 68–74.
14. Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945 – 1954) / В. Ільницький. – Дрогобич: Посвіт, 2016. – 696 с.
15. Ільницький В. Радянські карально-репресивні органи: особливості формування в Карпатському краї / В. Ільницький // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць моло-

дих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич: Посвіт, 2015. – Вип. 13. – С. 21–45.

16. Ільницький В. Порушення «соціалістичної законності» при утвердженні радянської адміністрації у Карпатському краї ОУН (1945 – 1954) / В. Ільницький // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич: Посвіт, 2014. – Вип. 10. – С. 17–28.

17. Кислий В. Статистика переселенсько-депортаційних процесів в українському середовищі Холмщини, Надсяння і Лемківщини: шлях до радянської України (1944 – 1951 рр.) / В. Кислий // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. – Т. 17. – К.: Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України, 2009. – С. 379–395.

18. Кіцак В. Переселення українців Польщі до УРСР (1944 – 1947 рр.) / В. Кіцак // Наукові записки: зб. наук. статей Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова. – К.: НПУ, 2000. – Ч. 3. – С. 153–160.

19. Кіцак В. Розселення українців Польщі в УРСР (1944 – 1947) / В. Кіцак // Альманах «Молода нація». – К.: Смолоскип, 2000. – № 1. – С. 96–122.

20. Крупина В. Освітньо-культурний рівень партійної номенклатури УРСР (друга половина 1940-х – початок 1950-х рр.) / В. Крупина // Український історичний збірник. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. – № 12. – С. 207–214.

21. Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. – К.: Наукова думка, 1995. – Т. 1: 1939 – 1953. – 748 с.

22. Луцький О. Приборкання інтелігенції (1939 – 1953) / Реабілітовані історією. У двадцяти семи томах. Львівська область. – Львів: Астролябія, 2009. – Кн. 1. – С. 581–596.

23. Марчук В. Українська Греко-католицька церква в 1946 – 1987 роках / В. Марчук // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. – С. 550–563.

24. Марусик Т. В. Західноукраїнська гуманітарна інтелігенція: реалії життя та діяльності (40 – 50-ті рр. XX ст.) / Т. В. Марусик. – Чернівці: Видавництво «Рута» ЧНУ, 2002. – 463 с.

25. Надольський Й. Депортаційна політика сталінського тоталітарного режиму в західних областях України (1939 – 1953 рр.) / Й. Надольський – Луцьк: Редакційно-видавничий відділ «Вежа» Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2008. – 260 с.

26. Нагірняк М. Я. Політична та ідеологічна боротьба органів комуністичної партії у процесі утвердження режиму у Західній Україні (1944 – 1945 рр.) М. Я. Нагірняк, Р. В. Лаврецький // Військово-науковий вісник. – 2013. – Вип. 20. – С. 66–80.

27. Народне господарство Дрогобицької області. Статистичний збірник. – Дрогобич: Дрогобицьке обласне видавництво, 1956. – 114 с.

28. Пастушенко Т. Соціальна адаптація репатріантів у повоєнному радянському суспільстві / Т. Пастушенко // Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.). У 2-х книгах, 3-х частинах. / Відп. ред. В. М. Даниленко. – К.: Інститут історії України НАН України, 2010. – Кн. 1, ч. 1–2. – С. 250–272.

29. Першина Т. Формування управлінських кадрів в Західній Україні в 1944 – 1948 рр.: регіональні особливості / Т. Першина // Сторінки воєнної історії України. Збірник наук. статей / НАН України. Ін-т історії України. – К., 2009. – Вип. 12. – С. 299–312.

30. Радянське слово. – 1950. – 28 січня.

31. Реабілітовані історією. У двадцяти семи томах. Львівська область. Книга перша. – Львів: Астролябія, 2009. – 768 с.

32. Рубльов О. С. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції 20 – 50-ті роки XX ст. / О. С. Рубльов, Ю. А. Черченко. – К.: Наук. думка, 1997. – 349 с.

33. Сворак С. Д. Народна освіта у західноукраїнському регіоні: історія та етнополітика (1944 – 1964 рр.) / С. Д. Сворак. – К.: Правда Ярославичів, 1998. – 238 с.

34. Сеньків М. Західноукраїнське село: насильницька колективізація 40-х років // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / М. Сеньків. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. – С. 488–497.

35. Смольницька М. Гендерна політика в УРСР: правове закріплення та напрями реалізації (середина 1940-х – перша половина 1960-х рр.) / М. Смольницька // Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика: 36. ст. – К., 2012. – Вип. 17. – С. 85–94.

36. Смольницька М. Жінка в радянському суспільстві: офіційний образ і реальна практика / М. Смольницька // Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика: 36. ст. – К., 2011. – Вип. 16. – С. 162–174.

37. Сорока Ю. Політичні та економічні чинники міграційних процесів в західних областях УРСР в 1944 – 1950-х роках / Ю. Сорока // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – Київ, 2003. – Вип. 91–93. – С. 60–63.

38. Стародубець Г. Місцеві кадри в управлінських структурах західних областей України в 1944 – 1946 рр. / Г. Стародубець // Гілея: Збірник наукових праць – К.: ВІР УАН, 2011. – Вип. 45. – С. 62–69.
39. Стародубець Г. Особливості стилю поведінки партійно-радянської номенклатури західних областей України в умовах повсякдення 1944 – 1945 років / Г. Стародубець. // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2013. – Вип. XXXV. – С. 174–178.
40. Стародубець Г. Проблема легітимізації більшовицько-радянської влади в західноукраїнському регіоні у повоєнний період (1944 – 1946 рр.) / Г. Стародубець // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки. – 2013. – Вип. 20. – С. 49–53.
41. Стародубець Г. Специфіка підбору та підготовки партійних кадрів у західних областях України в 1944 – 1945 рр. / Г. Стародубець // Гілея: Збірник наукових праць. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – Вип. 44 (№2). – С. 169–176.

REFERENCES

1. Vronska T. V. Pozasudovi represii chleniv simei uchastnykiv natsionalno-vyzvolnoho rukhu v zakhidnykh oblastiakh Ukrainy (1944 – 1952) / T. V. Vronska. – Kh. : Pravo, 2008. – 263 c.
2. Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (dali – DALO) – F. P-5001. – Op. 10. – Spr. 173.
3. DALO. – F. P-5001. – Op. 10. – Spr. 105.
4. DALO. – F. P-5001. – Op. 2. – Spr. 111.
5. DALO. – F. P-5001. – Op. 10. – Spr. 173.
6. DALO. – F. P-5001. – Op. 17. – Spr. 137.
7. DALO. – F. P-5001. – Op. 6. – Spr. 89.
8. DALO. – F. P-5002. – Op. 1. – Spr. 152.
9. DALO. – F. P-5002. – Op. 1. – Spr. 29.
10. DALO. – F. P-5001–Op. 2. – Spr. 104.
11. DALO.– F. P-5001. – Op. 2. – Spr. 51.
12. DALO. – F. P-5001 – Op. 2. – Spr. 107.
13. Ilnytskyi V. Vykorystannia represyvno-karalnymi orhanamy povstanskykh rodyn v ahenturno-operativnykh zakhodakh u Karpatskomu krai OUN (1945 – 1950 rr.) / V. Ilnytskyi // Ukrainoznavstvo. – 2012. – № 2. – S. 68–74.
14. Ilnytskyi V. Karpatskyi krai OUN v ukrainskomu vyzzvolnomu rusi (1945 – 1954) / V. Ilnytskyi. – Drohobych: Posvit, 2016. – 696 s.
15. Ilnytskyi V. Radianski karalno-represyvi orhany: osoblyvosti formuvannia v Karpatskomu krai / V. Ilnytskyi // Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. – Drohobych: Posvit, 2015. – Vyp. 13. – S. 21–45.
16. Ilnytskyi V. Porushennia «sotsialistychnoi zakonnosti» pry utverdzhenni radianskoi administratsii u Karpatskomu krai OUN (1945 – 1954) / V. Ilnytskyi. // Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. – Drohobych: Posvit, 2014. – Vyp. 10. – S. 17–28.
17. Kyslyi V. Statystyka pereselsko-deportatsiynykh protsesiv v ukrainskomu seredovyshchi Kholmshchyny, Nadsiannia i Lemkivshchyny: shliakh do radianskoi Ukrainy (1944 – 1951 rr.) / V. Kyslyi // Naukovi zapysky. Zbirnyk prats molodykh vchenykh ta aspirantiv. – T. 17. – K.: Instytut ukrainskoi arkhеоhrafii ta dzhereloznavstva imeni M. S. Hrushevskoho NAN Ukrainy., 2009. – S. 379–395.
18. Kitsak V. Pereselennia ukrainsiv Polshchi do URSR (1944 – 1947 rr.) / V. Kitsak // Naukovi zapysky: zb. nauk. statei Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. Drahomanova. – K. : NPU, 2000. – Ch. 3. – S. 153–160.
19. Kitsak V. Rozselennia ukrainsiv Polshchi v URSR (1944 – 1947) / V. Kitsak // Almanakh «Moloda natsiia». – K.: Smoloskyp, 2000. – № 1. – S. 96–122.
20. Krupyna V. Osvitno-kulturnyi riven partiinoi nomenklatury URSR (druga polovyna 1940-kh – pochatok 1950-kh rr.) / V. Krupyna // Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk. – K. Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2009. – № 12. – S. 207–214.
21. Kulturne zhyttia v Ukraini. Zakhidni zemli. Dokumenty i materialy. – K.: Naukova dumka, 1995. – T. 1: 1939 – 1953. – 748 s.
22. Lutsykyi O. Pryborkannia intelihtentsii (1939 – 1953) / Reabilitovani istoriieiu. U dvadtsiaty semy tomakh. Lvivska oblast. – Lviv: Astrolia, 2009. – Kn. 1. – S. 581–596.
23. Marchuk V. Ukrainska Hreko-katolytska tserkva v 1946 – 1987 rokakh / V. Marchuk // Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist. – Lviv: In-t ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, 2000. – S. 550–563.
24. Marusyk T. V. Zakhidnoukrainska humanitarna intelihtentsiia: realii zhyttia ta diialnosti (40 – 50-ti rr. KhKh st.) / T. V. Marusyk. – Chernivtsi: Vydavnytstvo «Ruta» ChNU, 2002. – 463 s.

25. Nadolskyi Y. Deportatsiina polityka stalinskoho totalitarnoho rezhymu v zakhidnykh oblastiakh Ukrainy (1939 – 1953 rr.) / Y. Nadolskyi – Luts'k: Redaktsiino-vydavnychiy viddil «Vezha» Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky, 2008. – 260 s.
26. Nahirniak M. Ya. Politychna ta ideolohichna borotba orhaniv komunistychnoi partii u protsesi utverdzhenia rezhymu u Zakhidnii Ukraini (1944 – 1945 rr.) M. Ya. Nahirniak, R. V. Lavretskyi // Visnikovo-naukovyi visnyk. – 2013. – Vyp. 20. – S. 66–80.
27. Narodne hospodarstvo Drohobyskoi oblasti. Statystychnyi zbirnyk. – Drohobych: Drohobyske oblasne vydavnytstvo, 1956. – 114 s.
28. Pastushenko T. Sotsialna adaptatsiia repatriantiv u povoiennomu radianskomu suspilstvi / T. Pastushenko // Povoienna Ukraina: narysy sotsialnoi istorii (druha polovyna 1940-kh – seredyna 1950-kh rr.). U 2-kh knyhakh, 3-kh chastykh. / Vidp. red. V. M. Danylenko. – K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2010. – Kn. 1, ch. 1–2. – S. 250–272.
29. Pershyna T. Formuvannia upravlinskykh kadrov v Zakhidnii Ukraini v 1944 – 1948 rr.: rehionalni osoblyvosti / T. Pershyna // Storinky voiennoi istorii Ukrainy. Zbirnyk nauk. statei / NAN Ukrainy. In-t istorii Ukrainy. – K., 2009. – Vyp. 12. – S. 299–312.
30. Radianske slovo. – 1950. – 28 sichnia.
31. Reabilitovani istoriieiu. U dvadtsiaty semy tomakh. Lvivska oblast. Knyha persha. – Lviv : Astrolibiia, 2009. – 768 s.
32. Rublov O. S. Stalinschchyna y dolia zakhidnoukrainskoi intelihtentsii 20 – 50-ti roky XX st. / O. S. Rublov, Yu. A. Cherchenko. – K.: Nauk. dumka, 1997. – 349 s.
33. Svorak S. D. Narodna osvita u zakhidnoukrainskomu rehioni: istoriia ta etnopolityka (1944 – 1964 rr.) / S. D. Svorak. – K.: Pravda Yaroslavychiv, 1998. – 238 s.
34. Senkiv M. Zakhidnoukrainske selo: nasylnytska kolektyvizatsiia 40-kh rokiv // Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist / M. Senkiv – Lviv: In-t ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, 2000. – S. 488–497.
35. Smolnitska M. Henderna polityka v URSR: pravove zakriplennia ta napriamy realizatsii (seredyna 1940-kh – persha polovyna 1960-kh rr.) / M. Smolnitska // Ukraina XX st.: kultura, ideolohiia, polityka: Zb. st. – K., 2012. – Vyp. 17. – S. 85–94.
36. Smolnitska M. Zhinka v radianskomu suspilstvi: ofitsiinyi obraz i realna praktyka / M. Smolnitska. // Ukraina XX st.: kultura, ideolohiia, polityka: Zb. st. – K., 2011. – Vyp. 16. – S. 162–174.
37. Soroka Yu. Politychni ta ekonomichni chynnyky mihratsiinykh protsesiv v zakhidnykh oblastiakh URSR v 1944 – 1950-kh rokakh / Yu. Soroka // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istoriia. – Kyiv, 2003. – Vyp. 91–93. – S. 60–63.
38. Starodubets H. Mistsevi kadry v upravlinskykh strukturakh zakhidnykh oblastei Ukrainy v 1944 – 1946 rr. / H. Starodubets // Hileia: Zbirnyk naukovykh prats – K.: VIR UAN, 2011. – Vyp. 45. – S. 62–69.
39. Starodubets H. Osoblyvosti styliu povedinky partiino-radianskoi nomenklatury zakhidnykh oblastei Ukrainy v umovakh povsiakdennia 1944 – 1945 rokiv / H. Starodubets // Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. – Zaporizhzhia: ZNU, 2013. – Vyp. XXXV. – S. 174–178.
40. Starodubets H. Problema lehitimizatsii bilshovytsko-radianskoi vlady v zakhidnoukrainskomu rehioni u povoiennyi period (1944 – 1946 rr.) / H. Starodubets // Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Istorychni nauky. – 2013. – Vyp. 20. – S. 49–53.
41. Starodubets H. Spetsyfika pidboru ta pidhotovky partiinykh kadrov u zakhidnykh oblastiakh Ukrainy v 1944 – 1945 rr. / H. Starodubets // Hileia: Zbirnyk naukovykh prats. – K.: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova, 2011. – Vyp. 44 (№2). – S. 169–176.

Стаття надійшла до редакції 03.05.2017 р.

УДК 930.253:711.455(477.83)«1945»

Микола ГАЛІВ,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри нової та новітньої історії України
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) halivm@yahoo.com

Оксана МЕДВІДЬ,

кандидат історичних наук, доцент кафедри нової та новітньої історії України
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) oksana-medvid@bk.ru

РАДЯНСЬКІ ДОКУМЕНТИ ПРО СТАН ТРУСКАВЕЦЬКОГО КУРОРТУ УЛІТКУ 1945 РОКУ

У статті автори публікують та аналізують радянські документи про стан Трускавецького курорту улітку 1945 р., а саме: 1) спецповідомлення начальника Управління НКДБ Дрогобицької області В. Майструка; 2) доповідну записку директора курорту Д. Крицького; 3) спецповідомлення заступника народного комісара державної безпеки УРСР Д. Єсипенка. Накреслено перспективи використання цих документів під час наукових досліджень.

Ключові слова: Трускавецький курорт, військова цензура, радянські документи, аналіз джерел.

Літ. 7.

Mykola HALIV,

Ph D (Education), Assistant Professor of Ukraine's New and Modern History Department
of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) halivm@yahoo.com

Oksana MEDVID',

Ph D (History), Associate Professor of Ukraine's New and Modern History Department
of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) oksana-medvid@bk.ru

THE SOVIET DOCUMENTS ABOUT THE STATUS TRUSKAVETS RESORT IN THE SUMMER 1945

In this article the authors publishes and analyzes Soviet documents about the status of the Truskavets resort in the summer of 1945, namely: 1) a special report by the head of the Department of the NKGB Drohobych region, V. Maistruk; 2) a memorandum by the director of the resort D. Kritsky; 3) special report of Deputy People's Commissar of State Security of USSR D. Esipenko. Prospects for using these documents for scientific research are outlined.

Key words: Truskavets resort, military censorship, Soviet documents, source analysis

Ref. 7.

Николай ГАЛИВ,

кандидат педагогических наук, доцент кафедры новой и новейшей истории Украины
Дрогобычского государственного педагогического университета
имени Ивана Франко (Украина, Дрогобыч) halivm@yahoo.com

Оксана МЕДВИДЬ,

кандидат исторических наук, доцент кафедры новой и новейшей истории Украины
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко
(Украина, Дрогобыч) oksana-medvid@bk.ru

СОВЕТСКИЕ ДОКУМЕНТЫ О СОСТОЯНИИ ТРУСКАВЕЦКОГО КУРОРТА ЛЕТОМ 1945 ГОДА

В статье авторы публикуют и анализируют советские документы о состоянии Трускавецкого курорта летом 1945, а именно: 1) спецдонесение начальника Управления НКГБ Дрогобычской области В. Майструка; 2) докладную записку директора курорта Д. Крицкого; 3) спецдонесение заместителя

Ключевые слова: Трускавецкий курорт, военная цензура, советские документы, анализ источников.
Лит. 7.

Постановка проблеми. Дослідження минулого повинно ґрунтуватися на вивченні різних джерел, незалежно від їх авторства та походження. Не є винятком й історія Трускавецького курорту, в минулому якого траплялися періоди занепаду і піднесення. Серед джерел радянського часу особливу увагу викликають документи, які засвідчують важке становище курорту у перші повоєнні місяці 1945 р. Їх публікації й первинному аналізу присвячена ця стаття.

Аналіз досліджень. Трускавецький курорт був предметом наукових зацікавлень істориків, філологів і краєзнавців Я. Ісаєвича та П. Халуса [5], М. Мінчака [7], З. Гузара, О. Мацюка, І. Скибака [1], Літописця В'ячеслава (В. Цветкова) [6], Ю. Данилюка [2] та ін. Вони детально оповідали його історію, часто наводячи хронологічно-статистичну інформацію про розбудову оздоровниці, кількість лікарів, хворих, відпочивальників у певному році тощо. Проте, зазвичай, автори не здійснювали публікацію джерел.

Мета статті – опублікувати низку документів про стан Трускавецького курорту улітку 1945 р. та вказати перспективи їх наукового використання.

Виклад основного матеріалу. Пропоновані документи розкривають складне становище Трускавецького курорту улітку 1945 р., тобто через рік після повернення до західноукраїнського регіону радянських властей й через декілька місяців після закінчення німецько-радянської війни. Вони містяться у фонді 5001 (Дрогобицький обком КП(б)У) Державного архіву Львівської області. Авторами документів були радянські функціонери різного рівня – від керівників органів держбезпеки до директора Трускавецького курорту.

Поява документів зумовлена особливостями функціонування радянського режиму у воєнний та післявоєнний час, коли активно діяла військова цензура й усе листування, особливо з прифронтових регіонів, ретельно переглядалося. Працівниками Управління НКДБ у Дрогобицькій області було виявлено низку листів, написаних людьми, що лікувалися на Трускавецькому курорті. У них вони вкрай негативно характеризували стан справ у санаторіях, передовсім через погане харчування і забезпечення білизною, відсутність транспорту, неуважне ставлення лікарів й покладали вину на некомпетентну адміністрацію закладу. Відтак начальник Дрогобицького УНКДБ 12 липня 1945 р. скерував спецповідомлення першому секретареві Дрогобицького обкому КП(б)У С. Олексенку про недоліки в роботі курорту (див. документ № 1), в якому навів витяги з листів. Уже 21 липня він подав друге спецповідомлення [3, 220–223], котре також містило цитати з «оброблених» воєнною цензурою листів із курорту (через однотипність інформації, а відтак незначну репрезентативність, ми його тут не публікуємо). Для очільника обкому С. Олексенка факти, викладені в цих повідомленнях, виявилися вкрай неприємними, оскільки на першому з них він, накладаючи резолюцію й доручаючи «разобраться с курортом», дописав: «Это просто безобразие» [3, 216].

Відтак обласне керівництво зажадало пояснень від керівництва курорту, тож призначений у травні 1945 р. директор Трускавецького курорту Д. Крицький подав доповідну записку Дрогобицькому обкому КП(б)У (див. документ № 2), в якому намагався вказати на причини негараздів й зрештою попросив звільнити його з посади [3, 224–226]. Цей документ недатований, проте він з'явився не раніше середини липня 1945 р. Відзначимо, що на його основі Дрогобицький обком КП(б)У ухвалив рішення, в якому, зокрема, були додаткові дані про стан курорту. Наприклад, з'ясувалося, що з 42 необхідних лікарів є всього 7, з 46 медсестер – 9, з 15 бухгалтерів – 1, з 24 інженерно-технічних працівників – 4 [3, 227]. Водночас обком констатував, що для Трускавецького курортного управління потрібною є така апаратура та інструментарій: повний малий хірургічний набір; комплексний інструментарій для виявлення і лікування хворіб вуха, горла, носа; очний, гінекологічний набори; два апарати для фарадизації, великий і малий солюкс, дві діатермії, три лампи Баха, два апарати для гальванізації, обладнання для рентгенкабінету тощо [3, 228].

Проте, очевидно, жодного поліпшення умов пацієнтів та відпочивальників у Трускавці не відбулося, бо воєнна цензура подовжувала виловлювати листи зі скаргами. Саме це стало підставою, що заступник наркома держбезпеки УРСР генерал-майор Д. Єсипенко 10 вересня 1945 р. звернувся зі спецповідомлення до ЦК КП(б)У, в якому навів декілька цитат із процenzурованих листів [4, 102–104] (див. документ № 3).

Загалом, представлені документи, крім інформації про незадовільний стан курорту у перші післявоєнні місяці, можуть подати дослідникові ще декілька цікавих даних. Зокрема, вони вказують на географію відпочивальників та хворих, які навідалися до Трускавця улітку 1945 р. (від Вінниці до Москви і Ленінграда), а також виявляють їх соціальний портрет (офіцери радянської армії та службовці радянсько-партійного апарату). Цікавим й промовистим видається зауваження автора одного з процenzурованих листів про те, що місцеве населення відмовляється продавати хліб відпочивальникам. В одному з документів йдеться про виїзд поляків – працівників курорту до Польщі. Зауважимо, що масова еміграція поляків, які напівдобровільно покидали край з огляду на польсько-радянські договори про обмін населенням, була прикметою часу. Характерною для тогочасних реалій тоталітарного режиму є й черговість появи документів: органи держбезпеки виявляють певну проблему, яка є помітною, але немає прямого стосунку до їхніх функцій, повідомляють її партійному (а не державному) керівництву, котре, відтак вживає певних заходів.

Висновки. Отже, представлені документи є важливим джерелом до з'ясування стану Трускавецького курорту улітку 1945 р. Їх можна використовувати як для дослідження повсякденного життя, так і для характеристики функціонування радянсько-партійної системи управління.

Документ № 1

Арк. 216

Совершенно секретно
СЕКРЕТАРЮ ДРОГОБЫЧСКОГО ОБКОМА КП(б)У
тов. ОЛЕКСЕНКО

Здесь

СПЕЦСООБЩЕНИЕ

о недостатках в работе трускавецкого курорта

Из общего количества обработанной на Дрогобычском пункте «ВЦ» корреспонденции 19122, исходящей от граждан, находящихся на излечении в Трускавецких курортах Дрогобычской области выявлено 10 писем, в которых сообщаются ряд фактов, свидетельствующих о плохом питании больных, а также невнимательное отношение к больным со стороны администрации курорта.

Ниже приводим наиболее характерные издержки:

Получатель: Москва 1, Брестская, д. 60
кв. 7 ГУТОРОВУ Д.П.

4 июля 1945 года

«...Много писать не буду, т.к. нет о чем, этот «курорт» не заслуживает своего назначения и я боюсь, как бы не сделаться здесь психом, в общем не был я в таких курортах и не хочу быть, мое счастье, что я привез сюда 2000, то я на них сейчас и живу, если бы не они, то ноги вытянул бы, или пришлось бы бежать... очень плохо и совсем безобразно здесь в питании... диетпитания почти никакого нет. Желудочников кормят ячневой дубовой кашей и крапивным борщом... Насчет лечения, – то тоже, я бы сказал, безобразно, заботы о больных нет никакой, быт безобразный, ничего не оборудовано, кровати с соломенными матрацами и соломенной подушкой и грязными байковыми одеялами, в общем это не курорт, а безобразие в полном смысле...».

Отправитель: Дрогобычская обл., Трускавец,
санаторий № 2, корпус № 3
ЧЕРТКОВ

Получатель: гор. Винница, вин. Отдел
УСЕР вин. Д. ТИТОВОЙ

1 июля 1945 года

«... Не хочется верить, что администрация курорта, находясь в 8 километрах от санатория, и зная, что приезжают люди, не вышлет машины, лошади или хотя бы просто человека-проводника, который мог бы рассказать, куда держать путь... А питание тут поставлено по принципу: «жить то будешь, но больше ничего не захочешь». Суточная норма масла составляет 30 грамм, трава-салат тут в моде, хлеба 600 грамм, не пропеченного... Ну в отношении лечения, то должен сказать, что особого внимания со стороны врачей я не наблюдаю, как прописали с первого дня мне воду «марусю», серные ванны дистармию, так больше никто и не интересуется мной. В смысле развлечений тут вовсе никакой системы и организации не существует, кроме библиотеки, ресторана с полумраком и платным кино со старыми фильмами. У них уже тут так было, что курортники первого сезона разбежались...».

Отправитель: Трускавец, Дрогобичская обл., санаторий № 1, кор. 1
Басилов И.

Получатель: Ворошиловоград, Донецкая, 81
Шарамовой З. М.

12 июля 1945 года

«... На курортах кормят плохо, что много воруют, много беспорядков в отношении приема больных и отправки. Были такие случаи, что инвалиды Отечественной войны из станции 10 – 12 километров шли на курорт.

В отношении лечения, если человек не может сам добиться, то и за ним никто не беспокоится, нет никаких указаний со стороны лечащих врачей. Воды, которые прописаны, зачастую не бывает из-за нечеткого руководства администрации. Словом, ребятам надо бить костылями. Инвалиды начинают по-маленькому порядки наводить... Насчет питания ребята смеются, как бы напасть на склад с яичным порошком и облить его керосином, уже он стал в горле, за все мое пребывание на курорте, я ни разу не ел ни мяса, ни рыбы, а уже перловку и картошку дают... В отношении культуры и не говори. Ни массовок нет, ни баяна, ни спектаклей, ни концертов. Сидим, как пни, кто сумеет, так проводит время...».

Отправитель: Дрогобыч, Шевского, 2,
Шамаркову /для Перекотило/

Арк. 218

Получатель: Киевская обл., Белая церковь, Роток, школа № 10, Иваницкой Б.

5 июля 1945 года

«... Одно плохо, очень плохо кормят, если бы тут все есть, что они дают, то еще больше ослаб бы. Рыба соленая, вареная да еще ржавая. Ложка каши ячменной недоваренной. Хлеб белый недопеченный, еще нужно добавить 100 грамм и редьки и курорт будет на тот свет. Они не жалеют одного свежего воздуха и сна, а харчи иди на рынок и там купи себе...».

Отправитель: Трускавец, Дрогобыч. обл., Санаторий № 2 Хоменко

Получатель: Ленинград 28, ул. П. Лаврова, 3-10, Зверевой

«... Как день прошел, я уже подсчитываю, сколько осталось до отъезда. Удерживают ли процедуры? Среди больных по вопросу питания возникают каждый день с администрацией скандалы. Все в один голос заявляют, что мы дома лучше питались, чем здесь. И претензии вполне справедливые. В завтрак, обед и ужин только и пичкают ячневой кашей и к ней небольшая котлета на половину с той же ячневой кашей. В особенности страдают, которые не имеют личных денег. При таком питании я потеряю много в весе...».

Отправитель: Дрогобыч, Трускавец, Санаторий, Зверева.

Получатель: Днепропетровск, ул. Шевченко, 6, Артемовой А. Б.

5 июля 1945 года

«... Надо сказать, проклятый тот, кто поедет сюда и дурак тот, кто уже поехал. Прежде всего, голод. Лечение только серные ванны, грязей нет, на рынке нет ничего, а на санаторном сдохнуть можно...».

Отправитель: Дрогобичская обл., Трускавец, санаторий № 2 Супруненко

Получатель: Херсонская область, Каланчанский р-н, «Червоный чабан» – ЗВОНАРЕВОЙ
3 июля 1945 года

«...Самое основное для меня, то все пошло в отрицательную сторону в отношении лечения. Как здесь дают, я бы мог дома так принимать... Кормят неважно. Картофель погоняет чай, а чай погоняет картофель, а борщ как варят, то не борщ, а какое то недоразумение. В палатах грязно. Я решил отсюда дней через 5 уехать».

Отправитель: Дрогобыч, Трускавец.
БЕЛЫЙ

НАЧАЛЬНИК УПРАВЛЕНИЯ НКГБ В ДРОГОБЫЧСКОЙ ОБЛАСТИ
/МАЙСТРУК/

«12» июля 1945 года

№ 11140

гор. Дрогобыч.

Джерело: Державний архів Львівської області. – Ф. 5001. – Оп. 6. – Спр. 46. – Арк. 216–219. Машинопис. Оригінал.

Документ № 2

Арк. 224

ДРОГОБЫЧСКОМУ ОБКОМУ КП/б/У

Согласно приказа Наркома Здравоохранения тов. КОНОНЕНКО от II/V-45 года я назначен директором Трускавецкого курорта, состояние курорта было чрезвычайно тяжелое, функционирующие санатории, в котором размещалось 70 больных, был абсолютно не подготовлен к работе, даже инвентаризации государственной ценности оборудования и сооружений не проведено и за последнее никто не отвечал.

Лечебные источники не отремонтированы и находились в плохом состоянии.

Санобработка больных не проводилась из-за отсутствия дезкамеры и т.д.

После произведенных совещаний администрация курорта вместе с парторганизацией приступили к налаживанию работы курорта, но в настоящее время курорт с двумя функционирующими санаториями, в которых размещено 400 больных, работает крайне плохо из-за отсутствия кадров, транспорта и плохого питания.

Контингент больных, находящихся на лечении, в основном офицеры инвалиды отечественной войны и советско-партийный актив, который получает питание по таким нормам: хлеба – 500 гр., крупы – 100 гр., сахар – 35 гр., яиц – 1 шт., молоко – 200 гр., жиры – 35 гр.

Пища больным отпускается не только однообразная в связи с отсутствием ассортимента круп, но и весьма не доброкачественная в связи с перебоями в отпуске их Облторготделом, так, например, за июнь м-ц 1945 года:

		Положено по наряду	Получено
1.	Мясо	900	150
2.	Крупа разная	600	200 пер[ловой], 100 манн[ой]
3.	Конизделия	100	27
4.	Рыба	2500	1500 в основн[ом] тюлька малокачественная

Арк. 225

Такое питание и нормы далеко не удовлетворяет и минимальной потребности больных, что вызывает резкое неудовольствие среди них, так как последние в основном истощены и страдают органическими заболеваниями брюшных органов.

30% из общего числа требуют преждевременной выписки с ссылкой на такое питание.

В функционирующих санаториях, а также в водогрязелечебнице и других общекурортных учреждениях крайне недостаточное укомплектирование кадрами, так на 10/VII–45 года:

		По штату	Фактично
1.	Водогрязелечебница и Куруправление	123	65
2.	Санаторий № 1	128	10
3.	Санаторий № 2	128	63
4.	Ресторан	23	10
5.	Минзавод	46	26
6.	Под[собное] хоз[яйство]	23	23
		471	197 в т.ч. 60 чел. поляков уезжают в Польшу

Неукomплектирование кадрами ведет к недостаточному обслуживанию больных. Не лучшее положение на курорте и с транспортом, так нам необходимо завезти для санатория, грязелечебницы и других лечебных кабинетов топлива в кубометрах: всего на 8 месяцев с I/VIII–45 года по I/IV–45 года 18,367 км., в т.ч. санаторий № 1 – 692 км., санаторий № 2 692 км., грязеводолечебницы – 302, дезкамеры – 96, Куруправление – 54,76 км.

Абсолютное отсутствие топлива объясняется тем, что имеющийся у нас транспорт – 2 автомашины и 7 рабочих лошадей в подходе не в состоянии справиться с транспортировкой больных, подвозкой продуктов питания, топлива для ежедневных нужд, воды и т.д.

Нам необходима помощь со стороны Облисполкома и Обкома партии в кадрах и транспорте, питании.

Я несколько раз обращался по этим вопросам, но практической помощи я не получаю, я чувствую ответственность за порученное мне дело, я трудности не боюсь, но при таком положении я один справлюсь с возложенными на меня задачами – я не могу.

Арк. 226.

Так как и по состоянию здоровья, я инвалид 2-1 группы /см. заключение Дрогобычской комиссии ВТК/. По этих вопросах я обратился в Украинское Курортное управление, но ответа не получил.

Исходя из выше изложенного ПРОШУ:

1. Оказать необходимую помощь курорту Трускавец согласно выше изложенного.
2. Прошу освободить меня от занимаемой должности по состоянию моего здоровья.

ДИРЕКТОР КУОРТА ТРУСКАВЕЦ (подпись) /Др. КРИЦКИЙ/

Джерело: Державний архів Львівської області. – Ф. 5001. – Оп. 6. – Спр. 46. – Арк. 224–226. Машинопис. Оригінал.

Документ № 3.

Арк. 102

СОВЕРШЕННО СЕКРЕТНО

ЦК КП/б/ УКРАИНЫ

товарищу КОРОТЧЕНКО Д.С.

гор. Киев

СПЕЦСООБЩЕНИЕ

О НЕДОСТАТКАХ В РАБОТЕ ТРУСКАВЕЦКОГО КУОРТА

По материалам Военной Цензуры

Военной Цензурой УНКГБ по Дрогобычской области в процессе просмотра почтовой корреспонденции, исходящей от граждан, находящихся на излечении в Трускавецком курорте, выявлено 10 писем, свидетельствующих о недочетах в работе курорта.

Авторы этих писем жалуются на неудовлетворительное питание больных, плохое медицинское обслуживание, недостаток врачебного персонала, отсутствие постельного и нательного белья, жалуются на грязь и неблагоустроенность, вследствие чего многие больные и отдыхающие пробыв 5 – 7 дней на курорте уезжают обратно.

Выписки приводятся:

Арк. 103

КРИВОХАТСКИЙ А.Т. Киев, ул. Горького, дом № 41, кв. 8.

Документ «К»

4.VIII.1945 года

«...Сейчас больные и отдыхающие стонут от того, что курорт неблагоустроен. Питание отвратительное. Больным дают протухшую соленую рыбу, перловку, лапшу, которые фигурируют во всех видах в мизерном количестве. Хлеба недостаточно. За 8 километров приходится ходить в Дрогобыч покупать хлеб, так как вокруг курорта хлеба не купишь, население не продает. – Что же за причина? Почему такое плохое питание? Главврач и директор, повидимому, впервые на этих должностях. Они говорят, что не нужно было открывать в этом году курорт. На 200 человек отдыхающих – полагается 115 человек обслуживающего персонала, а в наличии только 11 человек. Врачей, лечащих больных – нет, а те, которые посланы на работу, просят их отправить обратно из Трускавца. Много больных уезжает, пробыв здесь 5 – 7 дней...».

КРИВОХАТСКИЙ. Трускавец, Дрогобычской области.

МОГУТОВ И. Е., Ст. Ясеноватая, УССР «Стройтехснаб»Документ «К»

3.VIII.1945 года

«...Приехал на место, санаторий только что восстановлен, налаженного почти ничего нет, грязно, белья постельного и нательного не было три дня. Плохо обстоит дело с обслуживанием и медицинским персоналом, а еще хуже обстоит с питанием, т.е. вместо положенного кормить больных 4 раза, [из] продуктов закладывают в котел исключительно только то, что полагается по карточке служащего. Хлеба дают 500 грам в день. Конечно, без добавления с рынка жить на одной столовой слишком тяжело. Вследствие чего, много больных не дожидаясь лечения уезжают обратно, ежедневно по 10 – 15 человек...».

СПОРИШКОВ П. Ф. Трускавецкий курорт,

Дрогобычская область.

Арк. 104

Другие больные и отдыхающие сообщают об отсутствии транспорта, где больных и отдыхающих нечем подвезти к месту их назначения, больные вынуждены тратить много времени и сил на ожидание подвоза до курорта, так как курорт находится 7 километров от вокзала.

Выписка приводится:

УЖВА Н. В. Киев, Бойкова Гора,
Петропавловский пер., 3, кв. 2Док. «К»

8.VIII.1945 года

«...Приехала на вокзал, сидела, ждала машину, машины не было, а идти 7 километров. Собралось нас несколько человек и пошли в обком партии, к секретарю. И только благодаря его вниманию нам дали машину и мы приехали на место. Но и здесь митарства не кончились, – помещение не приготовлено, нас завели в полуподвал, койки есть но матрацов нет...».

Насчет питания, паек строго по карточке, т.е., то самое что на производстве, если не хуже. Например: утром в 8 часов завтрак – пару ложек пшеничного супа и стакан чаю. Относительно лечения – пока никакого, врача и медикаментов нет...».

УЖВА М. Ф. Трускавец, Дрогобычской обл.

Об изложенном информирован обком КП/б/У по Дрогобычской области.

ЗАМ. НАРОДНОГО КОМИССАРА ГОСУДАРСТВЕННОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ УССР

ГЕНЕРАЛ-МАЙОР /ЕСИПЕНКО/

10.IX.1945 г.

№ 2049/с

Верно: (подпись)

Джерело: Державний архів Львівської області. – Ф. 5001. – Оп. 7. – Спр. 219. – Арк. 102–104. Машинопис. Оригінал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Гузар З. Короткий нарис історії Трускавця / З. Гузар, О. Мацюк, І. Скибак. – Трускавець: еКККо, 1997. – 32 с.
2. Данилюк Ю.З. Трускавець / Ю. З. Данилюк // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: Наукова думка, 2013. – Т. 10: Т – Я. – С. 169.
3. Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО). – Ф. 5001. – Оп. 6. – Спр. 46.
4. ДАЛО. – Ф. 5001. – Оп. 7. – Спр. 219.
5. Ісаєвич Я.Д. Трускавець / Я. Д. Ісаєвич, П. І. Халус // Історія міст і сіл Української РСР. Львівська обл. – К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1968. – С. 838–847.
6. Літописець В'ячеслав. Трускавець-володар «живої води» / Літописець В'ячеслав. – Дрогобич: Сурма, 2008. – 800 с.
7. Мінчак М. Місто Трускавець (Живець Дрогобицького повіту) / М. Мінчак // Дрогобиччина – земля Івана Франка. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1973. – Т. 1. – С. 408–413.

REFERENCES

1. Huzar Z. Korotkyi narys istorii Truskavtsia / Z. Huzar, O. Matsiuk, I. Skybak. – Truskavets: eKKKo, 1997. – 32 s.
2. Danyliuk Yu.Z. Truskavets / Yu. Z. Danyliuk // Entsiklopediia istorii Ukrainy: u 10 t. / redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in.; Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. – K.: Naukova dumka, 2013. – T. 10: T – Ya. – S. 169.
3. Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (dali – DALO). – F. 5001. – Op. 6. – Spr. 46.
4. DALO. – F. 5001. – Op. 7. – Spr. 219.
5. Isaievych Ya.D. Truskavets / Ya. D. Isaievych, P. I. Khalus // Istoriia mist i sil Ukrainskoi RSR. Lvivska obl. – K.: Holovna redaktsiia URE AN URSR, 1968. – S. 838–847.
6. Litopysets Viacheslav. Truskavets-volodar «zhyvoi vody» / Litopysets Viacheslav. – Drohobych: Surma, 2008. – 800 s.
7. Minchak M. Misto Truskavets (Zhyvets Drohobyskoho povitu) / M. Minchak // Drohobychchyna – zemlia Ivana Franka. – Niu-York – Paryzh – Sidnei – Toronto, 1973. – T. 1. – S. 408–413.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2017 р.

Микола ГЛАДКИЙ,

кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології та мистецької освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) mycolahladkij1966@gmail.com

ДІЯЛЬНІСТЬ САНАТОРНО-ТУРИСТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ «ТРУСКАВЕЦЬ. 365» В ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

У статті узагальнено досвід роботи СТК «Трускавець. 365» з популяризації історико-культурної спадщини, проаналізовано форми та зміст екскурсійно-розважальної діяльності установи, розкрито туристичний потенціал Карпатського регіону України. Встановлено, що туризм є важливим та змістовним видом відпочинку, однією із форм якого є екскурсії. Маючи значний освітній потенціал, вони заодно є засобом формування світогляду людей, усвідомлення ними культурного розмаїття країни та сприяють національній консолідації суспільства.

Ключові слова: туризм, екскурсія, санаторно-туристичний комплекс «Трускавець. 365», історико-культурна спадщина.

Лит. 26.

Mykola HLADKIJ,

candidate of historical sciences,
associate professor of department of cultural and artistic education
Drohobych Ivan Franco State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) mycolahladkij1966@gmail.com

ACTIVITY SANATORY-TOURIST COMPLEX «TRUSKAVETS. 365» IN POPULARIZATION HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE REGION OF CARPATHIANS OF UKRAINE

In the article experience is generalized sanatory-tourist complex «Truskavets. 365» from popularization of historical and cultural heritage, manners and matter of excursion-entertaining activity of establishment are analyzed, tourist potential of Carpathians of Ukraine is exposed. It is set that tourism is important and rich in content the type of rest, one of forms of that there are excursions. Having considerable educational potential, they in concert are the means of forming of worldview of people, realization by them cultural variety of country and assist national consolidation of society.

Key words: tourism, excursion, sanatory-tourist complex «Truskavets. 365», historical and cultural heritage.
Ref. 26.

Николай ГЛАДКИЙ,

кандидат исторических наук, доцент кафедры культурологии
и художественного образования
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко
(Украина, Дрогобыч) mycolahladkij1966@gmail.com

ДЕЯЛЬНОСТЬ САНАТОРНО-ТУРИСТИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА «ТРУСКАВЕЦЬ. 365» В ПОПУЛЯРИЗАЦИИ ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ КАРПАТСКОГО РЕГИОНА УКРАИНЫ

У статье обобщен опыт работы СТК «Трускавец. 365» в популяризации историко-культурного наследия, проанализированы формы та содержание экскурсионно-развлекательной деятельности учреждения, раскрыт туристический потенциал Карпатского региона Украины. Определено, что туризм – это важный и содержательный вид отдыха, одной из форм которого являются экскурсии. Имея значительный просве-

тительский потенциал, они выступают средством формирования мировоззрения людей, осознания ими культурного разнообразия страны та содействуют национальной консолидации общества.

Ключевые слова: туризм, екскурсія, санаторно-туристичечкий комплекс «Трускавець. 365», історико-культурное наследие.

Лит. 26.

Постановка проблеми. Розвиток української державності неможливий без патріотизму громадян, в основі для якого є любов до рідного краю, глибока шана до віковічних традицій свого народу, знання його історії, культури. Ці чинники є потужним і невичерпним джерелом духовності людини, впливають на формування її морально-етичних якостей. Знання про історичні, культурні, природно-географічні особливості України не тільки збагачує людину, а й визначає незримий зв'язок, що поєднує різні покоління. Саме збереження історичної пам'яті, усвідомлення своєї культурної самобутності в усій її розмаїтості є запорукою майбутнього.

Сучасні реалії внутрішньополітичної ситуації в державі, російська агресія на сході України загострили проблему консолідації українського суспільства, одним з шляхів вирішення якої є розвиток внутрішнього туризму. Туризм – це не тільки одна з ключових галузей економіки, яка сприяє розвитку регіону, його інфраструктури, ефективному використанню місцевих ресурсів, а й могутній засіб пізнання історико-культурних надбань краю та його природно-географічних особливостей, що слугуватиме своєрідним містком, який єднає жителів України в єдину національну спільність.

Аналіз досліджень. Зростання значення туризму в структурі економіки, збільшення його ролі як чинника внутрішнього суспільного буття зумовило посилення наукового інтересу до цієї галузі. Відповідно формується спеціальна наукова дисципліна – туризмологія, яка вивчає наукові засади функціонування туристичної індустрії. Теоретичні дослідження концептуальних засад туризму заклало основи розуміння філософії цього явища [24; 25]. Останніми роками вийшло друком значна кількість науково-навчальної літератури, в якій розкрито практичні аспекти функціонування туристичної галузі [4; 8; 26].

Характерною ознакою туризму є його краєзнавча спрямованість. Саме тому вивчення туристичного потенціалу окремих регіонів є одним із завдань туристичного краєзнавства [16; 18]. Серед регіонів України неабиякий потенціал має саме Карпатський регіон, враховуючи різноманітний ландшафт місцевості, складну історію краю, наявність значної кількості пам'яток історії та культури, добру збереженість народної звичаєвості, високий рівень національної свідомості та етнокультурного розмаїття [20].

Складовою туристичної діяльності є екскурсії. Їх привабливість в значній мірі залежить від екскурсійного супроводу. Саме тому розвиток туризму невіддільний від краєзнавчих досліджень. Ґрунтовні наукові праці з регіональної історії, з географії окремих територій, з етнографії, тематичні дослідження у різних галузях культури, численні дослідження окремих населених пунктів, туристичні путівники – все це закладає надійну основу для змістовного інформаційного забезпечення.

Основною метою статті є охарактеризувати туристично-екскурсійний потенціал Карпатського регіону України та розкрити можливості для популяризації історико-культурної спадщини краю. Задля цього проведено узагальнення досвіду роботи санаторно-туристичного комплексу «Трускавець. 365», котрий почав працювати в м. Трускавець з 10 липня 2016 року. Він доповнює мережу круглорічних туристичних комплексів, котрі успішно функціонують у Ворохті, Києві, Черкасах.

Виклад основного матеріалу. Основним напрямком діяльності СТК «Трускавець. 365» є надання туристичних послуг у формі щоденних автобусних екскурсій та одноденних пішохідних прогулянок та походів, які здійснюються в межах Львівської, Івано-Франківської та Закарпатської областей. Програма туру розрахована на один тиждень і базується на принципі «все включено». Кожного дня передбачено екскурсії культурно-пізнавального та природно-відпочинкового спрямування, а також «активи» – невеликі пішохідні прогулянки та «суперактиви» – одноденні пішохідні походи. Учасники програми мають право вільного вибору варіанту екскурсійного дня.

Культурно-пізнавальний туризм – це домінуючий напрямок туризму в світі, який і надалі буде розвиватися, враховуючи його величезний потенціал. Будучи однією із форм активного відпочинку, він спрямований на пізнання та дослідження регіону, вивчення його історії, знайомства із культурою краю, прилучення до національних традицій, етнокультурної спадщини тощо. Географічна, історична, етнографічна, культурна специфіка регіону визначає безпосередній зміст екскурсій, обумовлює розмаїття його форм.

У своїй практичній діяльності СТК «Трускавець. 365» використовує туристичний потенціал Карпатського регіону України. Місцями проведення екскурсій є основні міста краю, які розташовані на доступній відстані від м. Трускавець, де знаходиться готель для проживання туристів.

Програмою екскурсійного тижня найперше передбачено знайомство із містом Трускавець. Екскурсія, що відбувається у формі пішохідної прогулянки, спрямована на ознайомлення та популяризацію курорту, відомого своїми цілющими мінеральними водами не тільки в Україні, а й за її межами. Історія дослідження лікувальних властивостей мінеральних вод, історія поселення і в тому числі майже двохсотлітня історія розвитку курорту, сучасний потенціал санаторно-лікувальної бази – все це є предметом екскурсійного викладу, для інформаційного забезпечення якого добре прилучилася праця Ореста Мацюка та Івана Скибака [11].

Для кращого уявлення розвитку Трускавця туристи мають можливість оглянути експозицію місцевого краєзнавчого музею, в якому показано історію, культурні особливості цього відомого курорту. До цінних експонатів музею, представлених на виставці, відносяться залишки спорядження воїна, датованого II – III ст. н. е., знайденого в околицях міста. В середньовічну епоху на території населеного пункту фахівці виокремлюють 5 оборонних споруд, які датуються IX – XIV ст. [11]. Їх макети ілюструють типи оборонних поселень того часу.

В музеї показана і етнокультурна специфіка краю. Предмети одягу, знаряддя праці, господарський реманент, пам'ятки декоративно ужиткового мистецтва, численні фотоматеріали, які відтворюють культурно-побутові реалії, сприятимуть глибшому розумінню екскурсантами самотності краю.

Багатий матеріал, представлений на виставці, засвідчує історію розвитку курорту, яка почалася із 1827 року. Численні фотоматеріали, оригінали та копії документів, різноманітні сувеніри, речові пам'ятки, наукові праці дають можливість які умовно перенестися минулу епоху, так і оцінити сучасний потенціал лікувально-оздоровчої бази.

Окремими експозиційними темами в музеї є й історичні віхи в долі українського народу і трускавчан зокрема. Це і участь земляків в I світовій війні та Легіоні Українських Січових Стрільців, міжвоєнна доба, прихід радянської влади, розвиток курорту в післявоєнну добу.

Рух національного опору в радянській окупації 40–50 років XX ст. в музеї наочно представлений у тематичній експозиції «Повстанська криївка». В облаштованому макеті криївки відтворений побут повстанців, зберігаються зразки тогочасного озброєння, яке використовували вояки УПА, показані низка документів, містяться чимало фотографій учасників цих подій тощо. Виважений, фаховий підхід до оформлення цієї виставки передає велич і жертвність подвигу борців за волю України.

Для екскурсантів буде цікавим огляд і двох виставкових залів, де експонуються змінні виставки мистецького і краєзнавчого спрямування. Художні роботи учасників дитячих студій, професійних митців розкриють творчі грані талантів місцевих жителів.

Традиційно великий інтерес у туристів викликає місто Львів – найважливіший політичний та культурний осередок західного регіону держави. Місто, історія якого розпочинається із XIII ст., де практично кожний будинок в центрі є пам'яткою історії та архітектури. Не випадково центральна частина Львова належить до всесвітньої культурної спадщини. Чарівність львівської атмосфери, неповторність його вузьких вуличок, своєрідний характер міста, в якому поєднуються історичні реалії середньовіччя та сучасна модерність, наявний виражений національний український колорит – все це було, є і буде чинниками туристичної привабливості. Історія міста, його численні легенди, життя та діяльність відомих львів'ян, поліетнічний склад населення, який історично формувався та їхні культурні особливості – все це сприятиме розумінню самотності

Львова. Наукові дослідження з історії Львова, туристичні путівники по місту, звісно, допоможуть екскурсоводові донести самотність Львова до туристів [6; 9; 10].

Упродовж тижня гості «Трускавець. 365» мають кілька разову нагоду познайомитися із Львовом: під час зустрічі в день приїзду відбувається невелика автобусна екскурсія містом, в наступні дні відбувається екскурсія в межах центральної частини міста та окрема поїздка в оперний театр, а також екскурсія по львівських кав'ярнях в заключний день туру.

Крім загально оглядових екскурсій, перспективним напрямком екскурсійної діяльності у Львові є проведення тематичних екскурсій, наприклад: «Історія української ікони», із відвідуванням Національного музею імені Андрея Шептицького, де розгорнута виставка ікон, яка є найбільшим і найповнішим в Україні зібранням українського сакрального мистецтва. В експозиції музею зберігаються ікони Івана Рутковича, Йова Кондзелевича, творчість яких є найвищим досягненням українського барокового сакрального малярства на західноукраїнських землях. В межах цієї ж екскурсії цікавим було оглянути церкву святої Параскевії П'ятниці, де є унікальний ренесансний іконостас середини XVI ст. або першої половини XVII ст.

Багатогранними можуть бути екскурсії мистецького спрямування, Зокрема, цікавим для огляду є Національна галерея мистецтв імені Бориса Возницького, яка є найбільшим художнім музеєм України. В музейному зібранні є унікальні твори живопису, скульптури, графіки, декоративно-ужиткового мистецтва Європи. Інтерес у туристів може викликати і тематичне знайомство із творчістю відомих митців, як-от Іоана Пінзеля, якого ще називають українським Мікеланджело, Івана Труша тощо.

Програмою екскурсійного туру «Трускавець. 365» передбачено і знайомство із ближніми до Трускавця містами, районними центрами, Львівщини, а саме: Дрогобич, Стрий, Самбір. Всі вони розвивалися як важливі торгово-промислові центри краю. В характері їх забудови простежуються деякі спільні риси, такі як: формування центральної прощі міста – площі Ринок, радіально-квартальної забудови, збереження низки історичних будівель періоду пізнього середньовіччя, наявності значної кількості житлових будинків, як пам'яток містобудування другої половини XIX – початку XX ст. Культурну самотність галицьких міст визначали його мешканці, які представляли українсько-польсько-єврейське середовище, що і зумовило своєрідність культурних традицій.

Серед міст Львівщини, які є об'єктом туристичної зацікавленості, особливе значення має Жовква. Це одне з найцікавіших історичних міст України, одне із найкрасивіших міст Європи XVII ст., резиденція польського короля Яна III Собеського. Його ренесансний містобудівний комплекс закладений на досконалих принципах так званих «ідеальних міст» і є вираженням високих ідей гуманізму [3].

Задля формування цілісного уявлення про особливості Галичини туристичною програмою охоплено і ряд невеликих міст краю. Зокрема, передбачено знайомство із особливостями Борислава, унікального міста в межах якого знаходиться родовища нафти, газу, озокериту, а також наявні джерела мінеральних лікувальних вод. Під час транзитного переїзду відбувається попутне знайомство із такими містами, як Долина, Болехів. Окрему увагу під час екскурсій приділяється перспективам розвитку курортного селища Східниця та Моршин, із їхніми унікальними мінеральними водами.

Осбно доцільно виокремити і культурну спадщину промислових міст Галичини. І тут значний інтерес, як екскурсійний об'єкт, викликає сіль-завод у Дрогобичі, на прикладі якого можна бачити реалії кустарного солеваріння, яке було властиве Галицькому Передкарпаттю. Практично можливим є впровадження у екскурсійну практику маршруту по місцях нафтовидобування в Бориславі, що запропонований місцевими краєзнавцями. Перегукується із цим і маршрут «Карпатський трамвайчик», який функціонує на основі старої вузькоколійки, якою транспортували Карпатський ліс [2].

В ході екскурсій в міста регіону екскурсанти знайомляться із історією населених пунктів, характером їх забудови, пам'ятками архітектури. Інформаційною основою для них є численні дослідження місцевих краєзнавців. Ґрунтовністю відзначаються дослідження історії Трускавця, Дрогобича, Східниці, Долини [5; 11; 12; 14]. Корисними для організації та проведення екскурсій

будуть туристичні путівники, зокрема присвячені містам Борислав та Дрогобич, які нещодавно побачили світ [7; 22].

Названими містами далеко не вичерпується туристичний потенціал регіону. На перспективу у програму екскурсійних поїздок може бути включене і місто Броди, яке має чимало історичних пам'яток [1]. Із завершенням процесу надання Україні безвізового режиму цілком реалістичним є поїздки в сусідню Польщу, наприклад Перемишль, історія якого нерозривно пов'язана із Україною.

Під час транзитних переїздів екскурсанти мають можливість глибше зрозуміти і галицьке село, оцінити уклад життя місцевих мешканців, їхній добробут, соціальні та побутові реалії сьогодення.

Крім Галичини, учасники екскурсійного туру мають можливість ближче познайомитися із Закарпаттям. В цьому регіоні ключове значення має Мукачеве, яке знаходиться в центрі області, має цікаву історію, яка пов'язана із замком «Паланок» – резиденцією князів Ракоці [15].

В ході поїздки в Закарпаття туристи переїжджають через Українські Карпати, а це більше сотні кілометрів. Любуючись гірськими краєвидами, вони заодно мають можливість детальніше пізнати своєрідності цього гірського краю, особливості господарської діяльності місцевих жителів в умовах гір, де ще до XIX ст. зберігалися залишки вирубно-вогневої системи землеробства, значного поширення отримало відгінне скотарство, яке подекуди зберігається і по нині. В матеріально-побутовому укладі горян збережено чимало архаїчних елементів в народному будівництві, окремі елементи із них візуально можна оглядати із вікон автобуса. Як показує практика, значне зацікавлення в екскурсантів викликають розповіді про народні звичаї та обряди, наприклад: обряд продажу дітей під час хрещення, елементи якого побутують в Карпатах і досі, традиції святкування Різдвяних свят в регіоні тощо.

Важливий напрямок екскурсійного супроводу – це місцева топоніміка. Саме базуючись на трактуванні найменувань населених пунктів, можна більш повно донести до екскурсантів особливості їх заснування та розвитку. Численні топонімічні перекази та легенди, які побутують в краї, наочно ілюструють глибинні історичні корені залюднення української території, неперервність розвитку населених пунктів, особливості господарської діяльності місцевих жителів тощо. Записані та опубліковані українськими фольклористами, вони є надзвичайно цікавим для екскурсійного викладу, однак потребують відповідного тлумачення стосовно історичної основи їх виникнення, символіки образів тощо. Це важливо, адже народне трактування найменувань часто базується на звуковій подібності слів, однак може різнитися від наукового пояснення.

Серед топонімічних легенд найдавнішими за походженням є ті, в яких можна побачити наявні елементи міфології [19, 10]. Їх зміст відображає архаїчні космогонічні, тотемістичні й анімістичні уявлення людей. Також побутують сюжети про перетворення живої природи в неживу, і навпаки. Проявом цього є розповіді про велетнів, які нібито заселяли гори в далекому минулому. Зокрема, це зустрічається в легендах про походження Карпат, Урицьких скал, в потрактуванні назв населених пунктів, наприклад: с. Синьовидне.

Поширеними в усній традиції горян є перекази про назви, які пов'язані із історичними подіями. Як приклад, можна навести потрактування назв Сколе, Славське, Тухля, Гірне та ряд інших, які пов'язані із князем Святославом, сином князя Володимира Великого, котрий загинув в Карпатах. Часто побутують перекази, які стосуються татарських набігів. Поширені в народному середовищі і твори, де головними героями виступають народні месники, зокрема Олекса Довбуш та ін.

Важливим осередком екскурсійної роботи є музеї. І в Україні для цього є величезні можливості, адже наша країна входить в першу десятку серед країн Європи за кількістю і й багатством музейних збірок [18, 538].

В «Трускавець. 365» ознайомлення із історико-культурною спадщиною України на базі музеїв – це основа культурно-пізнавальних екскурсій. Практично на всіх екскурсіях передбачено відвідування відповідних музеїв. Звісно, найбільше можливостей для огляду музейних збірок під час екскурсій до Львова, адже в місті працює 33 музеї [18, 518]. На даний час під час таких поїздок туристи відвідують Музей-аптеку, оглядають збудовану на початку XVII ст. визначну пам'ятку архітектури епохи маньєризму каплицю Боїмів, житловий будинок кінця XVI ст. палац

Бандінеल्ली. Звісно, що перспективи подальших екскурсій до Львова пов'язані із урізноманітненням програми та зміні тематики екскурсій, а для цього є всі можливості.

Цікавими для екскурсійного сприйняття є і музей «Дрогобиччина» в м. Дрогобич. Зокрема, увагу екскурсантів завжди привертає «Палац мистецтв», на виставкових площах якого розгорнута виставка художніх робіт із колекції польських графів Лянцкоронських, яка представляє твори мистецтва від XVII до початку XX ст. Витонченістю форм, глибиною, змістом, високою естетикою характеризуються і змінні виставки сучасних митців, які постійно оновлюються в музеї. Упродовж останнього року відвідувачі музею мали змогу оглянути роботи місцевих художників, скульпторів, майстрів художнього ткацтва, майстрів народного декоративного мистецтва та ін. Продовження цієї тематики можна бачити і в художньому музеї Трускавця імені Михайла Біласа, знаного майстра художнього ткацтва, котрий подарував збірку своїх робіт місту.

Об'єктами уваги екскурсантів стають також і місцеві краєзнавчі музеї, як-от: музей «Бойківщина» імені Антоновичів у Долині. Для урізноманітнення екскурсійної програми також можна залучати для екскурсій і музейні установи Самбора, Стрия, Жовкви.

Екскурсійна практика невіддільна від відвідування пам'яток сакральної архітектури, адже старовинні церкви є заодно і місцем, де зберігаються твори сакрального малярства. І тут найбільш привабливою для туристів є церква св. Юрія в Дрогобичі, яка включена в список ЮНЕСКО як пам'ятка світової художньо-культурної спадщини. Храм збудований в середині XVII ст. Іконостас, розписи його стін містять сюжети на релігійну тематику, але водночас на їх прикладі важливо показати не тільки релігійні, а й світоглядні ідеї людей того часу. Продовження цієї теми реалізується і під час відвідування відділу сакрального мистецтва музею «Дрогобиччина». Огляд виставки дає можливість бачити розмаїття іконографічних сюжетів, історичну змінюваність української ікони від середини XVII ст. до початку XX ст.

Задоволення духовних запитів гостей готелю «Трускавець. 365» також може бути реалізоване в ході відвідування церкви св. Анни в Бориславі, яка є відомим паломницьким центром, адже в ній зберігаються кілька сотень мощей святих [23]. Об'єктом екскурсійної уваги також є відомий в Галичині Гошівський монастир, Крехівський монастир, церква Різдва Пресвятої Богородиці в Самборі, де зберігається Чудотворний образ Самбірської Божої матері та ін.

Враховуючи специфіку Галичини, де історично сформувався поліконфесійний склад населення, пам'ятками архітектури є римо-католицькі костели. Серед них варто виокремити костел св. Варфоломія у Дрогобич. Зведений на рубежі XIV – XV ст., він входить до 15 містичних та таємничих храмів України [22, 82]. Внутрішні розписи будівлі кінця XVIII ст. ілюструють монументальне мистецтво України епохи пізнього барокко, серед них є фрески як на релігійну, так і історичну тематику. В цьому ж ряду цікавими об'єктами є і костел Івана Хрестителя та костел єзуїтів в Самборі, костел Різдва Пресвятої Богородиці в Стрию, костел св. Мартіна в Мукачеві.

Традиційно підвищений інтерес в туристів викликають замки, які є оборонними об'єктами епохи середньовіччя. І тут особливе значення мають Олеський, Підгорецький, Золочівський замки, які є заодно відомими музейними комплексами, де зберігаються численні твори українського і європейського мистецтва. Серед замків Закарпаття гості «Трускавець. 365» мають можливість відвідати Мукачівський замок «Паланок» та замок Сент-Міклош в с. Чинадієво. На основі даних об'єктів наочно видно взаємозалежність конструктивних особливостей цих оборонних будівель та військово-оборонної тактики того часу.

Знайомство із історико-культурними надбаннями Карпатського регіону України невіддільне від персоніфікації історії. І тут програмою туру в «Трускавець 365» передбачено низку екскурсій в місця, які пов'язані із життям і діяльністю відомих в Україні діячів. Серед них особливе значення має відвідування села Нагуєвичі, де народився Іван Франко. Екскурсійна практика показує, що значне зацікавлення в екскурсантів викликає не тільки громадсько-політична, літературно-наукова діяльність Каменяра, а також його життєва доля. І тут екскурсоводам добре прислужилася праця Романа Пастуха [17]. Змістовним також є і відвідування с. Кульчиці, родинного села гетьмана України Петра Сагайдачного, а також і героя Віденської битви та засновника традицій кавування в Європі Юрія Кульчицького.

Численні пам'ятники відомим історичним діячам, діячам культури на вулицях міст регіону також дають можливість екскурсивному акцентувати увагу туристів на значенні цих персон у нашій вітчизняній історії. Причому, як засвідчує практика спілкування з екскурсантами, значно більший інтерес викликають не стільки історичні особи далекого минулого, як постаті української історії останніх двох століть. Іде мова, наприклад, про роль в історії України Степана Бандери, навколо постаті котрого є чимало дискусій. Також маловідомим на широкий загал є такі діячі в історії України, як Юрій Дрогобич-Котермак, перший вчений європейського рівня, виходець із України, Олександр Духнович, лідер українського відродження в Закарпатті, Августин Волошин, президент Карпатської України, тож екскурсійний виклад буде для них пізнавальний.

Певні можливості для популяризації історико-культурної спадщини мають і екскурсії природно-відпочинкового спрямування, а також «активи» і «суперактиви». Вони здійснюються в районі Українських Карпат, в межах Дрогобицького, Стрийського, Сколівського районів Львівської області та Долинського району Івано-Франківської області. Зокрема, цікавими екскурсійними об'єктами є і Скали Довбуша, і фортеця Тустань, і наскальний монастир в с. Розгірче. Користується популярністю відпочинкова поїздка в Сколівські Бескиди на р. Кам'янка, русло якої є геоморфологічною пам'яткою природи. Здійснюючи мандрівки, екскурсанти оцінюють умови матеріально-побутового життя карпатських горян, знайомляться із світом місцевих найменувань, які відображають історію, господарсько-побутові реалії краю.

Додаткові можливості для прилучення гостей «Трускавець. 365» до культурних надбань є в блоці розважальних програм, які пропонується відпочивальникам готелю у вечірній час. Зокрема, це і відвідування Львівського оперного театру, перегляд вистав Львівського драматичного театру імені Юрія Дрогобича. Популярністю користуються вечори інструментальної музики, пісенні вечори. Туристи мають можливість прослухати концерт джазового колективу. Всі ці заходи роблять відпочинок насиченим та змістовним.

Висновки. Таким чином, діяльність мережі «365» є унікальним явищем в туристичній індустрії України. Як показує досвід функціонування СТК «Трускавець. 365» можливість упродовж тижня поєднати лікувальні-оздоровчі, культурно-пізнавальні, природно-відпочинкові, розважальні інтереси є тим чинником, котрий робить таку пропозицію привабливою на туристичному ринку. Беручи участь в щоденних екскурсіях, походах, розважальних заходах, туристи не тільки змістовно проводять час своєї відпустки, урізноманітнюють своє дозвілля, а й поглиблюють свої знання та розширюють своє уявлення про самотність України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Броди і Брідишина. Історико-мемуарний збірник / Б. Зробок. – Броди: Місіонер, 1988. – 620 с.
2. Водвуд Р. Культурна спадщина промислових міст Галичини / Роман Водвуд // Культурна спадщина нафтової столиці Передкарпаття. Матеріали науково-практичної конференції (24–25 квітня 2017, Борислав-Східниця). – Львів: НВФ «Карпати і Атласи», 2017. – С. 61–64.
3. Жовківщина. Історико-мемуарний збірник в 4-х томах. – Т. 1. / М. Литвин. – Жовква-Львів-Балтимор, 1994 – 326 с.; Т. 2. / Я. Каліка. – Жовква-Львів-Балтимор, 1995. – 351 с.; Т. 3. / М. Литвин. – Жовква-Львів-Балтимор, 1997. – 368 с.; Т. 4. / Я. Каліка. – Жовква-Львів-Балтимор, 2002. – 320 с.
4. Зайчук Г. М. Управління маркетинговою діяльністю в туристичній галузі: монографія / Г. М. Зайчук. – Дрогобич: РВВ ДДПУ імені Івана Франка. – 2010. – 154 с.
5. Історія Долини: [монографія] – (від найдавніших часів і до наших днів / Я. Ярич, гол. ред. – Долина: [б.в.], 2015. – 400 с.
6. Історія Львова. [Ю. Сливка, Ф. Стеблій та ін.] / В. В. Секретарюк. – К.: Наукова думка, 1984. – 416 с.
7. Історико-культурні пам'ятки Борислава і Східниці. Путівник / Р. Тарнавський., О. Микулич. – Львів: НВФ «Карпати і Атласи», 2017.
8. Кифяк В. А. Організація туристичної діяльності в Україні: навч. посіб. / В. А. Кифяк – Чернівці: Книги-XXI, 2003. – 352 с.
9. Львів: Історичні нариси / Я. Ісаєвич. – Львів, 1996. – 647 с.
10. Львів: туристичний путівник / Авт.-упоряд. Ю. В. Бірюльов. – Львів: Центр Європи, 1999. – 532 с.
11. Мацюк О. Короткий нарис історії Трускавця / О. Мацюк, І. Скибак. – Трускавець, 2000. – 64 с.
12. Нариси з історії Дрогобича: (від найдавніших часів до початку ХХІ ст.) / Наук. ред. Л. Тимошенко. – Дрогобич: Коло, 2009. – 320 с.

13. Машура Г. М. Самбір і Самбірщина / Г. М. Машура, Д. А. Каднічанський, А. Г. Каднічанський, О. П. Козар. – Дрогобич: Коло, 2005. – 288 с.
14. Нариси з історії Східниці / Наук. ред. Л. Тимошенко, – Дрогобич: Коло, 2013. – 404 с.
15. Пагирия В. Мукачево. Історія міста над Латорицею / Василь Пагирия, Василь Ціцак. – Ужгород: Карпати, 1996. – 253 с.
16. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство: навч. посіб. / Є. В. Панкова. – К.: Альтерпрес, 2003. – 352 с.
17. Пастух Р. Франкова доля / Роман Пастух. – Дрогобич, 2006.
18. Петранівський В. Л. Туристичне краєзнавство: навч. посіб. / За ред. Ф. Д. Заставного. – К.: Знання, 2006. – 575 с.
19. Писана керниця. Топонімічні легенди та перекази українців Карпат / Зібрав і впорядкував Василь Сокіл. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 1994. – 208 с.
20. Рутинський М. Й. Туристичний комплекс Карпатського регіону України: навч. посіб. / С. Й. Рутинський, О. В. Стецюк. – Чернівці: Книги-XXI, 2008. – 440 с.
21. Сколівщина: матеріали з історії краю. / Наук. ред. Степан Павлюк. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 1996. – 728 с.
22. Стецюк О. Локальна мандрівка Дрогобичем. Туристичний путівник / Олег Стецюк. – Дрогобич: Посвіт, 2016. – 128 с.
23. Тарнавський Р. Церква св. Анни (Борислав-Волянка). Історія та сучасність / Роман Тарнавський, Олег Микулич. – Борислав, 2002. – 114 с.
24. Туризмолігія: концептуальні засади теорії туризму: монографія [авт. В.К. Федорченко, В.С. Повзенюк, О.А. Крученик та ін.]. – К.: Академія, 2013. – 368 с.
25. Філософія туризму / В. С. Повзенюк, В. К. Федорченко, Я. В. Любимий, М. В. Цюрупа. – К.: Кондор, 2004. – 268 с.
26. Чорненька Н. Організація туристичної індустрії: навч. посіб. / Надія Чорненька. – К.: Атіка, 2006. – 264 с.

REFERENCES

1. Brody i Bridshchyna. Istoryko-memuarnyi zbirnyk / B. Zrobok. – Brody: Misioner, 1988. – 620 s.
2. Vodvud R. Kulturna spadshchyna promyslovykh mist Halychyny / Roman Vodvud // Kulturna spadshchyna naftovoi stolytsi Peredkarpattia. Materialy naukovykh-praktychnoi konferentsii (24–25 kvitnia 2017, Boryslav-Skhidnytsia). – Lviv: NVF «Karpaty i Atlasy», 2017. – S. 61–64.
3. Zhovkivshchyna. Istoryko-memuarnyi zbirnyk v 4-kh tomakh. – T. 1. / M. Lytvyn. – Zhovkva-Lviv-Baltymor, 1994 – 326 s.; T. 2. / Ya. Kalika. – Zhovkva-Lviv-Baltymor, 1995. – 351 s.; T. 3. / M. Lytvyn. – Zhovkva-Lviv-Baltymor, 1997. – 368 s.; T. 4. / Ya. Kalika. – Zhovkva-Lviv-Baltymor, 2002. – 320 s.
4. Zaichuk H. M. Upravlinnia marketynhovoiu diialnistiu v turystychnii haluzi: monohrafiia. / H. M. Zaichuk. – Drohobych: RVV DDPU imeni Ivana Franka. – 2010. – 154 s.
5. Istoryia Dolyny: [monohrafiia] – (vid naidavnishykh chasiv i do nashykh dnev / Ya. Yarych, hol. red. – Dolyna: [b.v.], 2015. – 400 s.
6. Istoryia Lvova. [Iu. Slyvka, F. Steblii ta in.]. / V. V. Sekretariuk. – K.: Naukova dumka, 1984. – 416 s.
7. Istoryko-kulturni pamiatky Boryslava i Skhidnytsi. Putivnyk. / R. Tarnavskiy., O. Mykulych. – Lviv: NVF «Karpaty i Atlasy», 2017.
8. Kyfiak V. A. Orhanizatsiia turystychnoi diialnosti v Ukraini: navch. posib. / V. A. Kyfiak – Chernivtsi: Knyhy-XXI, 2003. – 352 s.
9. Lviv: Istorychni narysy / Ya. Isaievych. – Lviv, 1996. – 647 s.
10. Lviv: turystychnyi putivnyk / Avt.-uporiad. Yu. V. Biriulov. – Lviv: Tsentru Yevropy, 1999. – 532 s.
11. Matsiuk O. Korotkyi narys istorii Truskavtsia / O. Matsiuk, I. Skybak. – Truskavets, 2000. – 64 s.
12. Narysy z istorii Drohobycha: (vid naidavnishykh chasiv do pochatku XXI st.) / Naук. red. L. Tymoshenko. – Drohobych: Kolo, 2009. – 320 s.
13. Mashura H. M. Sambir i Sambirshchyna / H. M. Mashura, D. A. Kadnichanskyi, A. H. Kadnichanskyi, O. P. Kozar. – Drohobych: Kolo, 2005. – 288 s.
14. Narysy z istorii Skhidnytsi / Naук. red. L. Tymoshenko, – Drohobych: Kolo, 2013. – 404 s.
15. Pahyria V. Mukachevo. Istoryia mista nad Latorytseiu / Vasyi Pahyria, Vasyi Tsitsak. – Uzhhorod: Karpaty, 1996. – 253 s.
16. Pankova Ye. V. Turystychnye kraieznnavstvo: navch. posib. / Ye. V. Pankova. – K.: Alterpres, 2003. – 352 s.
17. Pastukh R. Frankova dolia. / Roman Pastukh. – Drohobych, 2006.

18. Petranivskyi V. L. Turystychnе kraieznavstvo: navch. posib. / Za red. F. D. Zastavnoho. – K.: Znannia, 2006. – 575 s.
19. Pysana kernytsia. Toponimichni lehendy ta perekazy ukrainsiv Karpat / Zibrav i vporiadkuvav Vasyl Sokil. – Lviv: Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy, 1994. – 208 s.
20. Rutynskyi M. Y. Turystychnyi kompleks Karpatskoho regionu Ukrainy: navch. posib. / S. Y. Rutynskyi, O. V. Stetsiuk. – Chernivtsi: Knyhy-XXI, 2008. – 440 s.
21. Skolivshchyna: materialy z istorii kraiu. / Nauk. red. Stepan Pavliuk. – Lviv: Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy, 1996. – 728 s.
22. Stetsiuk O. Lokalna mandrivka Drohobychem. Turystychnyi putivnyk / Oleh Stetsiuk. – Drohobych: Posvit, 2016. – 128 s.
23. Tarnavskyi R. Tserkva sv. Anny (Boryslav-Volianka). Istoriia ta suchasnist / Roman Tarnavskyi, Oleh Mykulych. – Boryslav, 2002. – 114 s.
24. Turyzmolohiia: kontseptualni zasady teorii turyzmu: monohrafiia. [avt. V.K. Fedorchenko, V.S. Povzenok, O.A. Kruchenyk ta in.]. – K.: Akademiia, 2013. – 368 s.
25. Filosofiia turyzmu / V. S. Povzenok, V. K. Fedorchenko, Ya. V. Liubyvyi, M. V. Tsiurupa. – K.: Kondor, 2004. – 268 s.
26. Chornenka N. Orhanizatsiia turystychnoi industrii: navch. posib. / Nadiia Chornenka. – K.: Atika, 2006. – 264 s.

Стаття надійшла до редакції 09.05.2017 р.

УДК 821.161.2-93.09(092)

Володимир ГАЛИК,

orcid.org/0000-0001-9761-7661

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії, докторант Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич) galykvol@ukr.net

Volodymyr HALYK,

PhD (History), Associate Professor of the World History Department, doctoral postgraduate of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University (Ukraine, Drohobych) galykvol@ukr.net

Владимир ГАЛЫК,

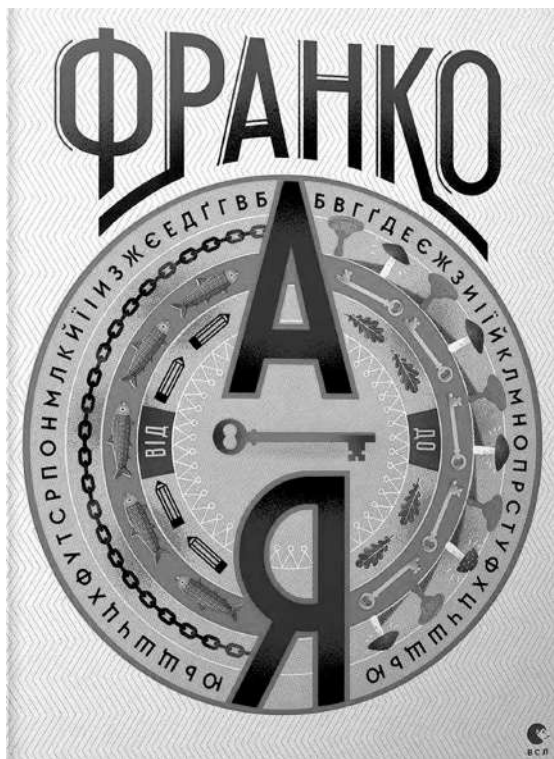
кандидат исторических наук, доцент кафедры всемирной истории, докторант Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко (Украина, Дрогобыч) galykvol@ukr.net

**«ФРАНКО ВІД А ДО Я» – НАСТІЛЬНА ФРАНКОЗНАВЧА
АБЕТКА-ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ І НАВІТЬ ДОРΟΣЛИХ
БОГДАНА ТА НАТАЛІ ТИХОЛОЗІВ**

У 2016 р. – році подвійного ювілею Івана Франка – у «Видавництві Старого Лева» (м. Львів) тритисячним накладом побачила світ свого роду абетка-енциклопедія «Франко від А до Я»¹, авторами яких стали знане в Україні та за рубежом подружжя франкознавців Богдан і Наталя Тихолози. В контексті зазначимо, що аналогічними стали видання у 2015 р. «Шептицький від А до Я»² та у 2017 р. «Шевченко від А До Я»³.

Вражаючою на наш погляд є ошатність книги. Вона має осучаснене графічне оформлення, авторами якого стали Роман Романишин та Андрій Лесів. Сторінки франкознавчої абетки-енциклопедії, пропонованої нами для огляду, уміщують у собі низку ілюстративного матеріалу: світлини І. Франка, його дружини, дітей, товаришів, однодумців, співробітників, витяги з документів, зображення місцевостей і старих поштів, де бував український велет, архітектурних споруд, пов'язаних із Іваном Франком, довідкових карт-схем тощо.

За словами авторів книжка є розповіддю «...про незвичайну людину, яка стала генієм, і про генія, що залишилася людиною... про вогонь, а не попіл. Про людину, а не про пам'ятник. Про особистість із хистом надзвичайної сили й діапазону, винятковою працелюбністю і широким

¹ Див.: Франко від А до Я. Текст: Богдан Тихолоз, Наталя Тихолоз, ілюстрації: творча студія «Аграфка». – Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. – 72 с.

² Див.: Шептицький від А до Я. Текст: Галина Терещук, Оксана Думанська, ілюстрації: творча студія «Аграфка». – Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. – 72 с.

³ Див.: Шевченко від А до Я. Текст: Леонід Ушкалов, ілюстрації: Анастасія Стефурак. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. – 80 с.

колом зацікавлень... Це історія успіху. Історія «вічного революціонера» – творчого духу, який «тіло рве до бою, рве за поступ, щастя й волю». Історія людини, яка стала собою передусім завдяки власним зусиллям, – і значною мірою не завдяки, а всупереч обставинам».

У передмові Богдан і Наталя Тихолози акцентують, що Іван Франко «...першим серед українських письменників спромігся заробити на хліб власним пером. Й очолив першу українську політичну партію. І першим поєднав вишиванку та європейський костюм... І, щонайважливіше, усвідомив себе українцем – ще тоді, коли України не було. Він її вимріяв, вистраждав – і вона постала. Через рік після його смерті. Щоб невдовзі завмерти – і знову воскреснути».

Цікавим є авторський задум структурування книги. Її змістовне наповнення подається через призму української абетки, під кожну букву якої виокремлені факти із життя та багатогранної діяльності українського вченого, які саме починаються на окреслену літеру. Це свого роду і є окремі розділи, які лаконічно представляють у повному обсязі життєпис Івана Франка, через призму найключовіших моментів із його життя і діяльності.

Отже, зробимо коротенький огляд змістовного наповнення книжки.

Під літерою «А» увійшли такі франкознавчі поняття: «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» (крилатий вислів із Франкового оповідання «Грицева шкільна наука»); поетичний переклад І. Франком на українську арабської казки «Абу-Касимові капці»; згадується Австро-Угорщина, громадянином якої був І. Франко, а також представлено Франка як автора великої чисельності різножанрових творів (подається статистика про творчу спадщину вченого, акцентується на підрахунках поетичних творів, поем, творів великої та малої прози, публіцистики та ін.).

Літера «Б» демонструє читачу лаконічні дані про Франкову бібліотеку та розповідає про одну із пристрастей вченого, яка проявилася у нього ще під час навчання у Дрогобичі – бібліофілство.

Буква «В» окреслює Франкову любов до української вишиванки та розповідає про столицю Австро-Угорської імперії – Відень, як місто наукового становлення Івана Франка.

Наступні дві сторінки уміщують такі поняття як Галичина, геній та гімн, які дотичні до літери «Г». Тут, мова йде про географічні рамки Галичини, у якій жив і творив Іван Франко, котрого ще за життя називали великим галичанином, та акцентується на його геніальності. В контексті поняття «гімн» подаються два славнозвісні поетичні твори І. Франка: «Вічний революціонер» та «Не пора...».

Під літерою «Г» уміщена колегія Галагана, при якій існувала капличка, де 4 травня 1886 р. Іван Франко прийняв святу тайну вінчання із донькою титулярного радника – Ольгою Хоружинською.

Бука «Д» подає нам відомості про найперший псевдонім Івана Франка – «Джеджалик», а також енциклопедичні біографічні факти із життя Франкових дітей: Андрія, Тараса, Петра та дочки Анни.

Літера «Е» демонструє читачу Івана Франка як економіста, енциклопедиста, а також розповідає про участь вченого у етнографічних експедиціях та знайомить із його здобутками і результатами під час них. В контексті цього, втори запропонували графічне коло, у якому представили всі наукові галузі до яких був дотичним Іван Франко.

Під літерою «Є» представлено Єзуїтський сад, який сьогодні є Парком імені Івана Франка. На сторінках схематично показано алеї саду, де розміщені зображення Франкових сучасників-приятелів, світил тогочасної української еліти: В. Гнатюк, Л. Українка, М. Павлик, А. Кримський, І. Труш, М. Лисенко, О. Хоружинська, М. Грушевський, М. Драгоманов, І. Франко, О. Рошкевич.

Літера «Ж» демонструє одну із позитивних рис І. Франка – любов до жартів, а також розповідає про основний вид професійної діяльності вченого – журналістику (у контексті перелічено вітчизняні періодичні видання, з якими співпрацював або був засновником Іван Франко).

Наступні сторінки уміщують інформацію про славнозвісні Франкові твори: історичну повість «Захар Беркут», збірку політичної поезії «З вершин і низин» та ліричну драму «Зів'яле листя». Саме ці твори представляють літеру «З».

Літера «И» представляє дерево иву, яке саме І. Франко у питомо українській формі увічнив у ліричній драмі «Зів'яле листя».

Буква «І» ототожнюється із такими словами як Іван, іменини, ім'я. Тут акцентується на імені Івана Франка, в контексті цього перелічено низку псевдо, якими користувався вчений. В ілюстративному супроводі подаються осучаснені портрети І. Франка, які символічно характеризують вибрані його псевдоніми. Побіжно, автори подають інформацію про особливості святкування іменин у Галичині Франкового часу.

Наступна літера «Ї» подає читачеві інформацію про традиційну, улюблену їжу І. Франка. В контексті подається рецепт іменного пирога, який пекла Франкова дружина – Ольга, котрий зберегла дочка Анна Франко-Ключко.

Чергова буква «Й» представляє інформацію про Йосипа Застиреця, який був греко-католицьким священиком, що звернувся до Нобелівського комітету з клопотання про присудження І. Франкові Нобелівської премії. Побіжно уміщено зміст листа-звернення Й. Застиреця до Нобелівського комітету.

У наступному «розділі» під літерою «К» розповідається про: збірку двадцяти казок І. Франка «Коли ще звірі говорили», гори Карпати та гуцульське село у них Криворівню, куди вчений майже щоліта приїздив з родиною на відпочинок. Ключовим моментом даного розділу є характеристика Франкового вірша «Каменярі».

Під буквою «Л» мова йде про поему-казку І. Франка «Лис Микита», розповідається про ще одну пристрасть вченого – збирання грибів у лісі та про Львів – місто, у якому великий українець прожив «40 із неповних 60 літ свого життя».

На сторінках під літерою «М» подано розповідь про Франкову матір – Марію Кульчицьку. Окремим сюжетом охарактеризовані мандрівки Івана Франка, як одне із його улюблених занять. Окремо звернута увага на філософську поему Івана Франка – «Мойсей».

Наступна – буква «Н» – представляє інформацію про Франкову малу Батьківщину – село Нагуєвичі. Побіжно подається інформація про недугу І. Франка, якою він страждав в останні роки свого життя. Окремо розповідається про першу свого роду академію наук – Наукове товариство ім. Шевченка, філологічну секцію і етнографічну комісію якого спочатку як дійсний, згодом як почесний член, очолював Іван Франко.

Блок під літерою «О» репрезентує інформацію про улюблене знаряддя І. Франка для творчої праці олівець, котрий згодом став назвою одного із його автобіографічних оповідань «Оловець». Окремо представлено розповіді про дві Ольги. Перша – Ольга Рошкевич – наречена Івана Франка; друга – Ольга Франко – дружина вченого.

Під літерою «П», Іван Франко представлений як поліглот (перелічено іноземні мови, якими вільно володів або перекладав вчений) та згадано його славнозвісну працю «Що таке поступ?»

Літера «Р» звертає увагу на радикалізм І. Франка, на його участь у Русько-Українській радикальній партії. Поруч пояснюється значення терміну «русини». Значна увага звертається на аналізі ще однієї пристрасті І. Франка – рибальстві. В контексті літери «Р» згадується і один із найпопулярніших творів дитячої літератури «Ріпка», котрий постав у прозі І. Франка із канви народної казки.

У контексті літери «С» згадуються твори І. Франка про Святвечір, про місце спорту у Франковій родині та подається інформація про одну із місцин Львова – Софіївку, де знаходився родинний дім Франків (тепер приміщення Львівського національного літературно-меморіального музею).

Літера «Т» асоціюється із словом тюрма – тут мова йде про Франкові арешти 1877 р., 1881 р., 1889 р. та 1892 р.

Під літерою «У» подаються розповіді про місце Українських Січових Стрільців у житті і творчості Івана Франка. Окрема увага звертається на Львівський, Чернівецький та Віденський університети, де навчався Іван Франко.

Літера «Ф» проливає світло про походження прізвища Франко. Побіжно подається інформація про фрак, як однієї із складових повсякденного одягу вченого.

Буква «Х» асоціюється із словом хата – тобто тут описується Франкова оселя в Нагуєвачах та вілла на Софіївці у Львові.

У розділі під літерою «Ц» подано коротку інформацію про цесаря Франца-Йосифа I, а також через призму розкриття поняття «цілий чоловік» виокремлено, через схематичне зображення, усі людські чесноти, якими володів І. Франко. Автори виокремлюють наступні: мудрість, ідея, розум, особистість, чесність, гармонія, надія, добро, глибокість, почуття, щирість, щедрість, високість, мужність, замисли, віра, соціальна активність, ідеал людини, чуйність, інтелект, людяність, вдячність, любов. Саме ці складові, на погляд авторів книжки, і формували «цілого чоловіка» – Івана Франка.

Під літерою «Ч» подано власні назви – Чернівці та Черемош. Перша представляє місто, у якому І. Франко здобув повну вищу освіту, провчившись впродовж 1890 – 1891 рр. у Чернівецькому університеті. Друга – назва річки, де І. Франко неодноразово рибалив і про котру згадував у своїй різножанровій творчості.

У розділі під літерою «Ш» представлено короткі відомості про такі визначні постаті, як Т. Шевченко, В. Шекспір, А. Шептицький. Їх творчість та діяльність, посіла значиме місце у житті й багатогранній творчій спадщині і діяльності І. Франка.

Буква «Щ» ще раз спрямовує увагу читача на розуміння сутності «Що таке?» в контексті Франкового історіософського трактату «Що таке поступ?».

Блок під знаком «Ь» супроводжується такими словами як: молодь, самостійність, щирість. У контексті першого, подано дві групові світлини учнів Дрогобицької гімназії від 1870 та 1874 років, де представлений Іван Франко-гімназист. Стосовно понять щирість та самостійність, то автори звертають увагу на те, що саме перше І. Франко вважав провідною чеснотою поета, а друге – головною метою суспільного розвитку.

Літера «Ю» розповідає про святкування 25-літнього (1898 р.) та 40-літнього (1913 р.) ювілеїв творчої діяльності Івана Франка.

Остання літера «Я» репрезентує дані про батька Івана Франка – Якова. Завершується даний розділ знаменитими Франковими словами: «Я син народа, Що в гору йде...».

На останніх сторінках оглянутої нами книги автори пропонують карти, схеми, маршрути: «Міста у Європі, де бував Франко»; «Шляхами Франка в Україні»; «Львівські квартири Франка»; «Шляхами Франка у Львові».

Звершуючи огляд книги, хочемо підкреслити, що запропонований нестандартно-новий підхід сприятиме популяризації життя і багатогранної діяльності українського генія як поміж малих, так і поміж дорослих українців. Це в свою чергу сприятиме примноженню знань у них про великого велета науки і громадсько-політичного діяча, його популяризації, збереженню та примноженню пам'яті про великого українського генія – Івана Франка.

На кінець, звернемо увагу й на те, що оглянута нами книга «Франко від А до Я» уже за рік встигла зібрати низку схвальних відгуків та кілька нагород: вона увійшла до списку найкращих видань Форуму видавців 2016 р. та здобула відзнаку львівської міської влади в межах того ж Форуму⁴.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2017 р.

⁴ Див. наприклад про це у: Вздольська В. «Франко від А до Я»: книжка, яка започаткує нову моду / В. Вздольська. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: franko-vid-a-do-ya-knizhka-ya...; Франко від А до Я. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: books/37-franko-vid-a-do-ya...; Дяченко В. Франко від А до Я: геній без постаменту / В. Дяченко // Манія. Газета Львівської обласної Малої академії наук. – листопад 2016. – С. 2.

Зразок довідки для авторів, що надсилають статті до редакції наукового збірника
«СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ ВІСНИК».

Заповнену авторську довідку просимо надсилати у засканованому вигляді.

АВТОРСЬКА ДОВІДКА

Прошу опублікувати у збірнику наукових праць

«Східноєвропейський історичний вісник».

статтю **«Діяльність санаторно - туристичного комплексу «Трускавець. 365»**

в популяризації історико-культурної спадщини

Карпатського регіону України»

Відомості про Автора (зразок заповнення):

Відомості про Автора:	Прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання, посада, назва установи / навчального закладу
<i>Українською Мовою</i>	Гладкий Микола Іванович – кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології та мистецької освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
<i>Російською Мовою</i>	<i>(Вказати відомості російською мовою)</i>
<i>Англійською Мовою</i>	<i>(Вказати відомості англійською мовою)</i>
<i>Контактні телефони автора, E-mail, поштова адреса</i>	Адреса: Львівська обл., Дрогобицький район, с. Доброгостів, вул. Героїв Майдану, 333 тел. 0983819305 <i>mycolahladkij1966@gmail.com</i>

Авторам, які не мають наукового ступеня,
бажано заповнити **відомості про наукового керівника**

Прізвище	
Ім'я	
По батькові	
Науковий ступінь	
Вчене звання	
Посада	
Назва установи / навчального закладу	

Автор надає право редакції «Східноєвропейського історичного вісника» розміщувати свою статтю повністю або частково у наукометричних та наукових базах, ресурсах відкритого доступу, у мережі Інтернет

підпис

Автор несе всю відповідальність за зміст цієї статті та факт її публікації.

Автор підтверджує, що в матеріалах статті не містяться відомості, заборонені до опублікування, і тому стаття може бути надрукована у відкритому друці.

Автор підтверджує, що надані матеріали раніше не публікувалися і не передавалися для публікування до інших видань, а також містять достовірну інформацію.

_____ / _____ /

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІСТОРИЧНИЙ ВІСНИК

EAST EUROPEAN HISTORICAL BULLETIN

Спеціальний випуск
Special issue

Головний редактор
Василь Ільницький

Відповідальний редактор
Микола Галів

Літературне редагування
Лариса Лесишин

Редагування англомовних текстів
Олег Шалата

Макетування та верстка
Василь Герман

Дизайн обкладинки
Олег Лазебний

Здано до набору 28.04.2017 р. Підписано до друку 15.05.2017 р.

Гарнітура Times. Формат 70х100 1/16.

Друк офсетний. Папір офсетний.

Ум. друк. арк. 20,9. Зам. № 1217

Наклад 300 примірників

Віддруковано ПП «ПІОСВІТ»

Адреса: вул. І. Мазепи, 7, м. Дрогобич, 82100 Україна
тел. факс (03244) 2-23-35, тел.: 3-38-50, 2-23-76. E-mail: posvit-druk@ukr.net